جوئاري

(THE GAMBLER)

مصنف:

دوستووسڪي

مترجم:

قاضي خادم

سنڌي ادبي بورڊ
حيدرآباد سنڌ
١٩٧٦ع

جوئاري

(THE GAMBLER)

مصنف:

دوستو وسڪي

مترجم:

قاضي خادم

سنڌي ادبي بورڊ

حيدرآباد سنڌ

١٩٧٦ع

ڇاپو ٻيون]　　　سال ١٩٧٦ع　　　[تعداد هڪ هزار

هن ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا سنڌي ادبي بورڊ وٽ محفوظ آهن

ملڻ جو هنڌ :

سنڌي ادبي بورڊ جو بڪ اسٽال
جنرل پوسٽ آفيس باڪس نمبر ١٢
حيدرآباد سنڌ

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

قيمت : ڇهه رپيا

هيءُ ڪتاب سردار پرنٽنگ پريس، ڪاذي ڪاتي، حيدرآباد سنڌ ۾ ڇپيو، ۽ مسٽر غلام رباني آگري، سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ، ان کي ڇپائي پڌرو ڪيو.

ٻه لفظ

ترجمي جو فن ڪنهن به صورت ۾ تخليقي عمل کان گهٽ ناهي. هن فن جو واسطو ڳوڙهي مطالعي ۽ ٻوليءَ جي مهارت سان آهي. تخليقي فنڪار کي پنهنجي ٻوليءَ ۾ تخليق تي ڪرڻي پوي، جڏهن ته ترجمي ڪندڙ کي اصلي لکڻيءَ جي ٻوليءَ جي صحت ۽ مفهوم جو روح برقرار رکڻ سان گڏ ان کي ٻيءَ ٻوليءَ ۾ اهڙي ته انداز سان پيش ڪرڻو ٿو پوي جو ان جي اصليت تي به ڪو اثر نه پوي ۽ اهو گهربل ٻوليءَ ۾ سهڻي انداز سان منتقل به ٿي وڃي.

ڪنهن به فن پاري کي ترجمي ڪرڻ سان ترجمي ڪندڙ جو خاص مقصد اهو هوندو آهي ته ڌارين ٻوليءَ جي ڪا اهم ۽ خوبصورت لکڻي پنهنجيءَ زبان ۾ يا وري پنهنجي ٻوليءَ جي ڪا نمائنده لکڻي ڌارين ٻوليءَ ۾ منتقل ڪجي. ان طرح ئي دنيا جا مختلف ادب ۽ انهن جا پارکو هڪٻئي جي ويجهو آيا آهن ۽ انسان ذات جا قدم عظيم تر ۽ وسيع تر انساني مفادن جي طرف وڌيا آهن— يونان جو ادب انگلستان ۾، انگلستان جو ادب روس ۾ ۽ روس جو ادب سنڌيءَ ۾، مطلب ته دنيا جون سموريون ٻوليون ۽ انهن جو ادب ترجمي جي صورت ۾ ملي هڪ ٿي ويو آهي— ان طرح انسان جو بين الڪائناتي تصور به حقيقت ٿيندڙ پيو نظر اچي.

هيءُ ناول روس جي عظيم ليکڪ دوستووسڪيءَ جو لکيل آهي. اها حقيقت آهي ته 'ڪرائم اينڊ پنشمينٽ'، 'برادرز ڪارمزاف' ۽ 'ايڊيٽ' جي آڏو هن ناول جي ڪا خاص حيثيت

ڪاڻهي، پر تنهن هوندي به هيءَ هڪ عظيم ليکڪ جي اهم ڪوشش آهي ۽ خاص طرح پڙهندڙن لاءِ هن ۾ وڏو دلچسپيءَ جو مواد آهي.

دوستووسڪي دنيا جي انهن چند اديبن مان هڪ آهي، جن کي انساني نفسيات جي چڱيءَ طرح ڄاڻ آهي. هو انسان جي ظاهري عمل نه بلڪ داخلي محرڪات کي سمجهي ٿو ۽ هن ڪهاڻيءَ ۾ اهڙن ئي ڪردارن جو ذڪر ڪيو اٿس.

”جوئاري“ هڪ اهڙي شخص جي ڪهاڻي آهي، جيڪو جوئا کان توبهه ڪري چڪو آهي؛ پر پنهنجي محبوبه جي خاطر پنهنجو قسم ٽوڙي ٿو ۽ جوئا جي ميز تي پهچيو وڃي. هن کي پڪ آهي ته جي هو پاڻ ڪانسواءِ ڪنهن به ٻئي لاءِ کيڏندو ته ضرور کٽندو ۽ هو واقعي ٻين لاءِ کٽي به ٿو. ليڪن جڏهن سندس دل جو وارو ٿو اچي ته هارائي ٿو ويهي. هن کي ڪڏهن به اها خبر نه پئجي سگهي ته جنهن واقعي کي هو پنهنجي شڪست سمجهي پنهنجي محبوبه کي ڇڏي چڪو آهي سو غلط آهي، بلڪ جنهن کي هو ڇڏي آيو آهي سا حقيقت ۾ سندس نالي کي پوڄيندي آهي. پر هاڻ ان واقعي کي گهڻي دير ٿي چڪي هئي، هو بازي هارائي چڪو هو. هاڻ هو وري ڪنهن نئين داءَ لاءِ سوچي ٿو — ڪو نئون داءُ — اميدن ۽ آسرن تي پڙل نئون داءُ.

هن ڪتاب جي ڇپائيءَ جي سلسلي ۾ سنڌي ادبي بورڊ، خاص طرح جناب غلام ربانيءَ جو ڏاڍو ٿورائتو آهيان. هن صاحب مسودي جي خريداريءَ کان وٺي ڪتاب جي اشاعت تائين جنهن ريت مون کي همٿايو ۽ مدد ڪيائين، تنهن کي بيان ڪرڻ لاءِ مون وٽ لفظ نه آهن.

قاضي خادم
١٩ آگسٽ ١٩٧٦ع

انتساب

آءُ پنهنجي پيار جو هي پورهيو،
سنڌ جي عظيم انقلابي شاعر

شيخ اياز

ڏانهن منسوب ٿو ڪريان، جنهن جي
سڀاجهي شخصيت هميشه منهنجو آئيڊيل
رهي آهي.

— قاضي خادم

باب پهريون

پندرهن ڏينهن جي غير حاضريءَ کان پوءِ آخرڪار آءٌ واپس اچي ويو آهيان. منهنجا پيا ساٿي ٻن ڏينهن کان رولٽنبرگ ۾ ٿي رهيل آهن. مون ڀانيو ته هنن کي منهنجو ڏاڍو اونو هوندو پر هتي ته قصو ئي ٻيو هو. جنرل پنهنجي منهن ڏاڍو موج ۾ هو. هن مون سان ڏاڍي قرب سان ڳالهايو ۽ پوءِ پيٽس ڏانهن اشارو ڪيائين. مون کي ڪجهه ائين پئي لڳو، ڄڻ ته جنرل مون ڏانهن نهاريندي ڪجهه ڇڪو پئي ٿيو. ماريا فلپانا به ڪم ۾ رڌل هئي. هن ته مورڳو مون سان ڳالهايو ئي ڪونه. بهرحال مون کان پئسا وٺي ڳڻيائين ۽ بي خياليءَ سان منهنجي سفر جو احوال پڇايائين. هاڻ هنن کي بندري فرينچ، ميزڊوف ۽ ڪنهن انگريز جو انتظار هو. پئسا هٿ ۾ ايندي ئي هنن هميشه وانگر ماسڪو واري طرز جي هڪ دعوت جو انتظام ڪري ورتو. پاليينا اليگزينڊرونا مون کان هيترا ڏينهن ٻاهر رهڻ جو سبب پڇيو ۽ منهنجو جواب پڌڻ بنان ئي اندر ڪمري ڏانهن هلي وئي. ائين ڪرڻ ۾ به هن جو هڪ مقصد هو. ڪيس خبر هئي ته اسان وٽ هڪ پئي کي پڌائڻ لاءِ جام ڳالهيون گڏ ٿي ويون هيون.

هنن مون کي هوٽل جي چوٿين ماڙ تي هڪڙو ڪمرو وٺي ڏنو. سڀني کي خبر هئي ته آءٌ 'جنرل جي لڏي' منجهان آهيان. هوٽل وارا به هر ڪنهن ائين ٿي سمجهيو ته جنرل ڪو روس جو وڏو شاهوڪار ساڻهو آهي ۽ هنن به ته پين کي مرعوب ڪرڻ لاءِ ائين ٿي ڪيو. دعوت کان ٿورو اڳ جنرل مون کي پين ڪمن سان گڏ هزار هزار فرانڪن جا ٻه نوٽ به مٽائڻ لاءِ ڏنا، جيڪي آءٌ هوٽل جي آفيس مان مٽائي آيس. هاڻي اها پڪ هئي ته گهٽ ۾ گهٽ هڪ هفتي تائين ته هو

اسان کي لکابڻي پيا سمجهندا. منهنجو خيال هو تہ ميشا ۽ ناديا کي ٻاهران گهمائي اچان. پر اچا آءٌ ٻارن کي وٺي ڏاکڻ ڏانهن مس پهتس تہ جنرل صاحب جي نظر پئجي وئي. هن هڪدم واکو ڪندي پڇيو تہ ڪيڏانهن ٿو وڃين. ٻڌايومانس پر هن سون مان نظرون ڪونہ ملايون ڇو جو هاڻ مون بہ ڏاڍي گستاخيءَ مان هن جي اکين ۾ اکيون وجهي پئي ڳالهايو. بهرحال وڏا وڏا جملا ۽ ڳرا ڳرا اکر استعمال ڪندي مون کي صلاح ڏنائين تہ ٻارن کي ڪاسينو کان جيترو پري ٿي سگهي، گهمائڻ لاءِ وٺي وڃان. ائين چوندي جوش اچي ويس ۽ چيائين تہ ٿي سگهي ٿو تہ تون هنن کي بہ جوئا خاني ڏانهن وٺي وڃي رهيو هجين. ڇو جو توکي تہ جوئا جي پٽ آهي. خراب لڳندي تہ پلي باقي اها پڪ آهي تہ تون جوئا کان سواءِ رهي نٿو سگهين. آءٌ ڪو تنهنجو صلاحڪار ڪونہ آهيان پر تہ بہ ايترو ضرور چوندس تہ اهڙو ڪم نہ ڪجانءِ ڪٿي مون کي ڏنو نہ ڪري وجهين. اهو ٻڌي مون هوريان جواب ڏنومانس تہ سائين، هارائڻ لاءِ بہ تہ ماڻهوءَ کي پئسا گهرجن، مون وٽ تہ پئسا آهن ئي ڪونہ. ان تي هن جو منهن ڳاڙهو ٿي ويو ۽ چيائين تہ پئسا توکي هيٺئر بہ ملي سگهن ٿا. هن ائين چئي ميز جي خاني ۾ هٿ وڌو ۽ ڪجهہ ڪاغذ اٿلائي پٿلائي منهنجو کاتو ڏسي چيائين تہ تنهنجا هڪ سؤ ويهہ روپيا اچا مون ڏانهن آهن.

"پر هاڻ چا ٿيندو، اهي تہ اسان کي فرانسيسي سڪي ۾ مٽائڻا پوندا." ائين چئي هن منهنجي رقم منهنجي حوالي ڪئي.

"ڏس، منهنجي ڳالهہ دل ۾ نہ ڪجانءِ، تون هوندءِ بہ جلدي ڇڙي پوندو آهين. آءٌ تہ تنهنجو ڀلو ٿو چاهيان، سو اهي ڳالهيون رڳو توکي خبردار ڪرڻ لاءِ ڪندو آهيان."

شام جو ٻارن کي وٺي گهر پئي آيس تہ وات تي سوارين جو هڪ جلوس ويندو نظر آيو. خبر پئي تہ اها اسان جي پارٽي هئي ۽ ڪي پراڻا کنڊرات ڏسڻ لاءِ وئي هئي. ٻہ شاندار گهوڙي

گاڏين ۾ ماد موزئيل بلانشي، ماريا فلپانا ۽ پاليما ويئل هيون. فرينچ، انگريز ۽ جنرل گهوڙن تي سوار هئا. وات ويندڙ به هنن کي اچرج وچان ڏسي رهيا هئا. پر ان هوندي به جنرل خوش ڪونه ٿي ڏٺو. مون دل ۾ حساب ڪيو ته چار هزار فرانڪ ته آءُ ڪٿي آيو هوس، ان کانسواءِ جيڪا رقم هنن هتان هتان ڪٿي هئي سا به ست اٺ هزار فرانڪ مس هئي. سو اها رقم مادام بلانشي لاءِ بلڪل اڻپوري هئي.

ماد موزئيل بلانشي، ماڻس سميت هوٽل ۾ رهيل هئي. فرينچ به اتي ئي رهندو هو. بيرا هن کي ڪائونٽ چوندا هئا ۽ مادام بلانشي جي ماءُ کي ڪائونٽيس. هنن کي پلا ڪهڙي خبر ته اصل ۾ هو ڪير هئا!

ماني ڪائڻ مهل مون کي اها پڪ هئي ته موسيو ڪائونٽ مون کي ڪونه سڃاڻندو، نڪو ئي جنرل صاحب ڪا سڃاڻپ ڪرائيندو. هونئن به موسيو ڪائونٽ روس ۾ رهي چڪو هو تنهنڪري کيس خبر هئي ته مجلسي قسم جي ماڻهن جي ڪا خاص اهميت ڪانه هوندي آهي. بهرحال هن مون کي سڃاڻي ورتو. هتي آءُ پنهنجي غلطي ضرور مڃيندس ته آءُ بنان دعوت جي ئي ماني تي هليو آيو هوس. شايد جنرل کي دعوت ڏيڻ وسري وئي هئي نه ته مون کي ضرور چوي ها. اها ٻي ڳالهه آهي ته مون کي ماني تي ايندو ڏسي هو ڪجهه حيران به ٿيو هو. ماريا فلپانا رڳو مون کي ٿوري جاءِ ڏني ۽ پوءِ جڏهن انسٽلي صاحب به مليو ته مڙئي ڳالهه ٺهي وئي. هاڻ آءُ به انهيءَ پارٽيءَ جو هڪ حصو نظر پئي آيس.

ان انگريز سان منهنجي ملاقات پرشيا جي هڪ سفر دوران ٿي هئي. اسين ٻئي هڪ ٽرين جي ساڳئي گاڏي ۾ آمهون سامهون سيٽ تي ويٺا هئاسين. ٻن هفتن جي سفر دوران هو ٽي دفعا مون سان مليو هو. فرانس ۽ سوئٽزرلينڊ جي سفر ۾ به هن سان ملاقات ٿي هئي ۽ هاڻ اوچتو رولٽن برگ ۾ ملياسين.

آءٌ پنهنجي عمر ۾ اهڙي شرميلي طبيعت واري ماڻهوءَ سان ڪونه مليو آهيان. پريشيا واري پهرين ملاقات ۾ ئي مون هن جي طبيعت سمجهي ورتي هئي ته ڏاڍو نهارو ماڻهو هو. سمجهه ۾ نٿو اچي ته جنرل سان سندس واقفيت ڪيئن ٿي. باقي پاليٽا ڏانهن جن نگاهن سان ڏٺائين ٿي تنهن مان سندس بي پناهه عشق جي خبر ٿي پئي. هوءَ جڏهن ڪمري ۾ گهڙي هئي ته هن جي منهن تي خوشيءَ جي لهر ڇانئجي وئي هئي ۽ هو ڪڙنڊڙ مڪڙيءَ وانگر تڙي پيو هو. وري جو ميز تي منهنجي پر واري جاءِ مليس تنهن ته هيڪاري خوش ڪري ڇڏيس، هن مون ڏانهن جگري دوست وارن نگاهن سان پئي ڏٺو.

مانيءَ جي ميز تي فرينچ ڏاڍي وڏ ماڻهپائي ڏيکاري رهيو هو. هو ميڊم سان ڏاڍو مرد مهريءَ سان پيش پئي آيو. مون کي ياد آهي ته هو ماسڪو ۾ ائين پيو هوائون جهٽيندو هو پر اڄ هو روس جي اقتصاديات ۽ سياست تي وڏيون وڏيون ڳالهيون ڪري رهيو هو. جنرل صاحب ڪنهن ڪنهن مهل همت ڪري ترديد ٿي ڪئي پر اها به ايتري حد تائين جو ڪنهن جي عزت ۾ خلل نه پوي.

منهنجو حال به ٺيڪ ڪونه هو. اڄ ماني کائي مون هميشه وانگر پنهنجو پاڻ کان سوال پڇيو ته آخر آءٌ اڃا تائين جنرل سان ڇو چنبو پيو آهيان. جهڙا افعال هئا، تنهن مطابق ته هيستائين هن کي ڇڏي وڃڻ گهربو هوم. مون هر هر پاليٽا ڏانهن پئي ڏٺو پر هن هڪ ڀيرو به مون ڏانهن ڪونه نهاريو. اهو ڏسي ڪاوڙ اچي ويم سو خيال ڪيم ته ڪجهه گوڙ ڪجي. سو اوچتو ڏاڍيان ڳالهائڻ شروع ڪري ڏنم. ڪا خاص ڳالهه ته ذهن ۾ ڪونه هوم، بس ان فرينچ کي مُنهن جون ڀڏائڻ تي دل اچي ٿيم. مون جنرل ڏانهن منهن ڪيو ۽ هن جي هلندڙ ڳالهه کي وچان ڪاٽيم. ”منهنجو خيال آهي ته هن موسم ۾ هڪ روسيءَ لاءِ ته اهو ممڪن ئي ڪونهي ته هو ڪنهن هوٽل

جي ڪاڌي واري ڪمري ۾ پورجي ماني کائي." منهنجي ڳالهائڻ جي انداز تي جنرل جو حيرانيءَ کان وات ڦاٽي ويو. مون وري چيو، "جي توهين خوددار آهيو ته توهان کي اهي ڳالهيون تحمل سان ٻڌڻيون پونديون." جنرل اڃا مون ڏانهن ڏسي رهيو هو. پر خبر نٿي پيم ته هن جي اکين ۾ حيرت آهي يا ڪاوڙ. ان تي فرينچ نفرت وچان چيو ته "پاڻ جي ٿو ته ڪنهن جا هٿ لڳا اٿئي."

مون ورتي چيو ته "ها، منهنجو هڪ پولستانيءَ سان جهيڙو ٿيو هو. تنهن کان پوءِ وري هڪ فرينچ آفيسر سان جهيڙو ٿيو هوم جنهن ان پولستانيءَ جو پاسو ورتو هو. خبر اٿو ته ڪاوڙ سان مون هن جي ڦهوي ۾ ٽڪ اڇلائي هئي."

"تو!" جنرل حيران ٿي چيو ته "تو ڦهوي ۾ ٽڪ اڇلائي هئي!"

فرينچ به اکيون ڪرڙيون ڪري مون ڏانهن ڏسڻ لڳو.

'ها' مون چيو "جڏهن آءٌ ڪاروبار لاءِ روم پئي ويس تڏهن سفارتخاني ۾ هڪ فرينچ آفيسر مون سان اهڙي قسم جي هلت ڪئي هئي ۽ جواب ۾ مون به ڪارروائي ڪئي. بهرحال پوءِ ڳالهه ٽري وئي."

"تنهنجيون ڳالهيون به عجيب آهن" جنرل ٽڪائيءَ سان چيو. "تو اڃا ڏٺوئي ڇا آهي."

"سائين، جڏهن مون فرينچن کي ٻڌايو ته ٻه سال اڳ ١٨١٢ ۾ مون هڪ اهڙي شخص کي ڏٺو هو جنهن کي هڪ فرينچ سپاهيءَ رڳو پنهنجي بندوق خالي ڪرڻ لاءِ نشانو بنايو ته هو حيران ٿي ويا، پر جڏهن ٻڌايومان ته اهو شخص ڏهن سالن جو هڪ معصوم ٻار هو، جنهن جا مائٽ ماسڪو ڇڏڻ ۾ ڪامياب نه ٿي سگهيا هوا، ته هو اڃا به حيران ٿي ويا."

"ناممڪن، ناممڪن، هڪ فرينچ سپاهي ڪڏهن به ڪنهن ٻار تي فائر نه ڪندو." فرينچ اهو چوندي ڪاوڙ ۾ اصل ٽپي

ڏاڍو ٿي ويو.

”بهرحال، اهو ٺيو هو، ان ڳالهه جو شاهد هڪ رٽائرڊ معزز ڪپتان به آهي ۽ مون پاڻ ان پار جي ڳل تي گوليءَ جو نشان ڏٺو هو.“ مون جواب ڏنو.

موسيو فرينچ صاحب تڪڙو ۽ زور زور سان ڳالهائڻ شروع ڪيو. جنرل صاحب هن جي تائيد ڪرڻ لڳو. ليڪن مون فرينچ کي مثال جي لاءِ **جنرل پيروسڪيءَ جي ڪتاب ”يادگيريون“** جي ڪجهه حصن جي پڙهڻ لاءِ چيو، جو ١٨١٢ ۾ فرانس جو قيدي رهي چڪو هو. آخرڪار ماريا فلپانا گفتگوءَ جي موضوع بدلائڻ جي خاطر هڪ ٻيو مسئلو ڇيڙيو. جنرل صاحب مون کان ڏاڍو خفا هو. ڇو جو فرينچ ۽ مان گارگند تي لهي آيا هئاسين. منهنجو خيال آهي ته انسٽلي صاحب کي منهنجي ۽ فرينچ جي جهڙپ ڪري ڏاڍي خوشي ٿي هئي. ميز تان اٿندي، هن مون کي پاڻ سان شراب جو هڪ گلاس پيئڻ لاءِ چيو.

شام جو مان پالينا اليگزنڊروونا سان پندرهن منٽ ڳالهائڻ ۾ ڪامياب ٿي ويس. اها گفتگو ان وقت ٿي، جڏهن اسين سڀ سير ڪرڻ لاءِ ٻاهر نڪتا هئاسين. اسين سڀ ڪاسينو جي ويجهو هڪ پارڪ ۾ هليا وياسين. پالينا ڦوهاري جي سامهون واريءَ بينچ تي ويهي رهي ۽ ناديا کي ٻين ٻارن سان کيڏڻ لاءِ موڪلي ڇڏيائين. مون به ميشا کي ڦوهاري ڏي ڀڄي وڃڻ ڏنو، ۽ ان طرح اسين ٻئي اڪيلا رهجي وياسين.

شروع ۾ ته ظاهر آهي ڪاروباري قسم جون ڳالهيون ٿيون. جڏهن مون پالينا کي ست سؤ گلڊن ڏنا ته هوءَ ڪاوڙ ۾ ڳاڙهي ٿي وئي. هن کي پڪ هئي ته مون پئرس ۾ هن جا جواهرات وڏيڪ نه ته گهٽ ۾ ٻن هزارن گلڊن ۾ ضرور گروي رکيا هوندا.

”مون وٽ هر صورت ۾ پئسا هئڻ کپن، چاهي ڪجهه به

ٿئي پئسن کان سواءِ مان برباد ٿي ويندس.”

ڳالهه شروع ڪرڻ خاطر مون پڇيس ته ”مون کان پوءِ ڇا وهيو واپريو هو.”

”ڪجهه به نه. ها، پيٽرس برگ مان ٻه خبرون آيون آهن. پهرين هيءَ ته ڏاڏي سخت بيمار آهي. پوءِ ٻن ڏينهن کان پوءِ هيءَ خبر آئي ته هوءَ پوڻن پساهن ۾ آهي. اهي خبرون ٽموفي پيٽرووچ موڪليون آهن ۽ هو پروسي جو ماڻهو آهي. اسين هر روز ڏاڏي جي وفات جي خبر ٻڌڻ لاءِ تيار ٿيا ويٺا آهيون.”

”ان جي معنيٰ ته اوهين سڀ آسري ۾ ويٺا آهيو؟” مون پڇيو.

”بي شڪ، بي شڪ. گذريل ڇهن مهينن کان اسان کي اِهو ئي انتظار آهي.”

”ڇا توکي به ان جو انتظار آهي؟”

”ڇو؟ هن جي مون سان ڪا مائٽي ته ڪانهي. مان جنرل جي ماٽيجي ڌيءَ آهيان. پر مون کي پڪ آهي ته هوءَ پنهنجي وصيت ۾ مون کي نه وساريندي.”

مون ڳالهه تي ٿورو زور ڏيندي چيو، ”منهنجو خيال آهي ته توکي گهڻو ڪجهه ملندو؟”

”ها، ڏاڏيءَ جو مون سان ڏاڍو پيار آهي. پر، هي ته ٻڌاءِ تون مون کان اهي ڳالهيون ڇو پڇي رهيو آهين؟”

مون سوال ڪندي جواب ڏنو. ”پهرين مون کي هي ٻڌاءِ ته اسان جو ’مارڪئس‘ [فرينچ نواب] اسان جي ميني رازن کان واقف ته نه آهي؟ لڳي ته ائين ٿو؟”

پالينا مون ڏي نهايت ٿي رکائي ۽ تلخيءَ سان ڏسندي چيو، ”پر توکي ان سان ڪهڙي دلچسپي آهي.”

”ڪابه نه، پر منهنجو اِهوئي ويچار آهي: جي مان غلطي نٿو ڪريان ته جنرل صاحب هن کان اڳي ئي قرض ڪڍي چڪو آهي.”

”تنهنجو اندازو بلڪل صحيح آهي.“

”ته پوءِ، توهان سمجهو ٿا ته جي هن کي ڏاڏي جي باري ۾ خبر نه هجي ها، ته هو ايترو قرض ڏئي ها؟ تو غور ڪيو ته مانيءَ تي ڳالهائيندي، هُن ٽيهي پيرا هن کي ڏاڏي ڏاڏي چئي پٺي ياد ڪيو. ڪيترا نه ويجها تعلقات آهن. هن جا اوهان سان!“

”ها توهان ٺيڪ ٿو چوين. جيئن ته هن کي اها خبر پوندي ته وصيت ناءِ مطابق ڪجهه مون کي به ملي رهيو آهي، ته هو يقيناً مون ڏي مائل ٿيندو. تو اهو ئي چاڻڻ ٿي چاهيو نه؟ هان؟“

”توڏي مائل ته هو، منهنجو خيال آهي، گهڻي وقت کان ٿي رهيو آهي.“

”حالانڪ توکي چڱيءَ طرح خبر آهي ته ائين نه آهي-“ پالينا ڪاوڙجندي چيو. هڪ گهڙيءَ کان پوءِ ڳالهه جاري رکندي چيائين، ”تنهنجي هُن انگريز سان واقفيت ڪٿي ٿي هئي؟“

”مون کي خبر هئي ته توهان ان باري ۾ ضرور پڇنديءَ.“

مون انسٽلي صاحب سان سفر دوران پنهنجي گذريل ملاقاتن بابت هن کي ٻڌايو.

”هو شرميلو ۽ عاشق مزاج آهي.... تنهنجي پيار ۾ به ته ونجي ويل ٿو ڏسجي.“

”ها، هو مون تي سڙيو ڙي نثار آهي.“ پالينا جواب ڏنو.

”هو سچ پچ فرينچ کان وڌيڪ مالدار آهي. يا واقعي فرينچ وٽ به ڪجهه آهي! ڇا ان ۾ ڪنهن شڪ جي گنجائش ڪانهي؟“

”نه، شڪ جي ڪا ڳالهه ڪانهي. هن وٽ ڪو نه ڪو محل ضرور آهي. مون کي ياد آهي ته جنرل صاحب ان باري ۾ ڪا ڳالهه ڪئي هئي. هاڻي ته بس. ٺيڪ ٿي پڪ!“

”جي مان تنهنجي جڳهه تي هجان ها ته پڪ انگريز سان شادي ڪريان ها.“

”ڇو؟“ پالينا پڇيو.

”ڇو جو فرينچ بيشڪ مهانڊي جو ناهوڪو آهي، پر وڏو بد نيت آهي ۽ هيءُ انگريز ديانتدار هجڻ ڪان سواءِ پڻ سي ۾ هن ڪان ڏهوڻو وڌيڪ آهي.“ مون جهٽ جواب ڏنو.

”اهو ته ٺيڪ آهي، پر ان جي ابتڙ فرينچ 'مارڪئس' آهي ۽ هوشيار به.“ پالينا ڏاڍي اطمينان سان جواب ڏنو.

”ڇا، واقعي ائين آهي؟“ مون پنهنجي ساڳئي شڪي نموني ۾ چيو.

”بلڪل ائين آهي.“

پالينا کي منهنجا سوال ڏاڍا ڏکيا پئي لڳا، تنهنڪري هوءَ پنهنجن ابتڙ جوابن سان مون کي ڪاوڙ ڏيارڻ جي ڪوشش به ڪري رهي هئي. مون به اها ڳالهه ڇڏي ڏنس.

هن چيو ”توکي اهڙيءَ طرح ڪاوڙيل ڏسي، مون کي سچ پچ ڏاڍي خوشي ٿي آهي. مان جو توکي اهڙا سوال ڪرڻ ڏيندي آهيان ۽ تون پنهنجي دليلن سان جيڪي ڪجهه سمجهي وٺندو آهين، انهن سڀني جي سزا به توکي ئي ڀوڳڻ گهرجي.“

مون ڏاڍي جهيڻي نموني جواب ڏنو ”مان توکان هر قسم جي سوال ڪرڻ جو حق رکان ٿو، رڳو ان لاءِ جو مان ان حق کي برقرار رکڻ لاءِ ڪابه وڏي ۾ وڏي قرباني ڏيڻ لاءِ تيار آهيان. ان حق جي آڏو ته مون کي پنهنجي جان به بي قيمت ٿي لڳي.“

پالينا کلڻ لڳي ”تو اڳئين ڀيري شلنگبرگ ۾ مون کي چيو هو ته تون منهنجي هڪ اشاري تي جبل تان ٽپو ڏيڻ لاءِ تيار آهين. مون کي خبر آهي ته جبل هزارين فوٽ اوچو ٿيندو آهي، پر توکي آزمائڻ لاءِ هڪ ڏينهن چونديس ضرور. رڳو اهو ڏسڻ لاءِ ته تون اها قيمت ڪيئن ٿو ادا ڪري سگهين. پڪ

ڪر مان ڪڏهن به ڪونه ڇڏينديس. مون کي توسان نفرت آهي. رڳو ان لاءِ ته مون توکي ايتري آزادي ڏيئي ڇڏي آهي ۽ ان کان به وڌيڪ نفرت ان ڪري ٿي اٿم جو احساس اٿم ته تون منهنجي لاءِ تمام سخت ضروري بڻجي پيو آهين. پر جيستائين تون منهنجي لاءِ ضروري آهين، مون کي تنهنجو خيال رکڻو ئي پوندو."

هوءَ اٿڻ لڳي. هوءَ ڏاڍي چڙ مان ڳالهائي رهي هئي. اسان جي گفتگو هميشه چڙ ۽ ڪاوڙ تي ختم ٿيندي هئي — سچي پچيءَ ڪاوڙ تي.

"ڇا، مان مادموزيل بلانشي جي باري ۾ توکان ڪجهه پڇي سگهان ٿو؟" مون ٿي چاهيو ته هوءَ ڳالهه جي صفائي ڪرڻ بنان هلي وڃي.

"مادموزيل بلانشي جي باري ۾ توکي هر ڳالهه جي خبر آهي. ان کان سواءِ ٻي ڪابه نئين ڳالهه ڪونه ٿي آهي. ڏاڏيءَ جي وفات جي افواه جي سچ ٿيڻ شرط هوءَ مادام جنرل بڻجي ويندي. هن وقت ته مادموزيل بلانشي، هن جي ماءُ، هن جو تمام پري جو سؤٽ، يعني 'مارڪئس — ' سڀني کي خبر آهي ته اسين تباهه ٿي چڪا آهيون."

"۽ ڇا واقعي جنرل صاحب جي هن سان محبت آهي؟"

"خير، هاڻ ان ڳالهه کي ڇڏ. منهنجي ڳالهه ٻڌ. هي وٺ ست سؤ فلورن، وڃ، 'رولت' [ڦيٿي] جي جوا خاني مان تون منهنجي لاءِ جيترو به کٽي سگهين، کٽي اچ. هاڻ هر صورت ۾ مون وٽ پئسا هجڻ ضروري آهن."

اهو چئي، پالينا ناديا کي سڏيو، ۽ ڪاسينو ۾ هلي ويئي ۽ پارٽيءَ جي ٻين ماڻهن ۾ شامل ٿي ويئي. آءٌ حيران ٿي سوچيندو، کاٻي هٿ واري گس تي هلڻ لڳس. مون کي ائين لڳي رهيو هو، ڄڻ 'رولت' جي جوا خاني ۾ جوا کيڏڻ جو چئي، ڪنهن منهنجي ذهن تي مترڪو هنيو آهي. عجيب ڳالهه آهي. حالانڪ سوچڻ لاءِ سوين ڳالهيون آهن. پر آءٌ صرف پالينا

متعلق پنهنجي جذبي جي اصل حقيقت ڳولڻ جي ڪوشش ۾ رڌل هوس. سچ ته اهو آهي ته آءٌ گذريل ٻن هفتن جي دوري مان وڌيڪ خوش هوس. حالانڪ سفر ۾ آءٌ چريڻ وانگر اداس ۽ پريشان رهيو هوس. گهڻائي ڀيرا مون پاڻينا کي پنهنجي خوابن ۾ ڏٺو. هڪ ڀيرو سوئٽزرلئنڊ ۾ گاڏيءَ ۾ جاڳندي پنهنجي منهن زور زور سان ڳالهائڻ لڳس ۽ ظاهر آهي ته پاڻينا سان ڳالهائي رهيو هوس. گاڏيءَ جا سيئي مسافر منهنجي چريائي مان مزو وٺي رهيا هئا. هڪ ڀيرو وري مون پنهنجو پاڻ کان سوال ڪيو. ”ڇا مون کي هن سان محبت آهي؟“ پر هميشه جيان ان سوال جو جواب ڏيئي نه سگهيس. بلڪ سچ پڇو ته اڄ به مون هميشه وانگر پنهنجي ان سوال جو جواب هي ڏنو ته مون کي هن سان نفرت آهي. ها، مون کي هن سان نفرت آهي. گهڻائي ڀيرا اسان جي ڳالهين جو خاتمو اهڙيءَ طرح ٿيو آهي، جو ان وقت آءٌ اصل زور سان گهڻو ڏيئي ماري ڇڏيانس ها. خدا جو قسم جي ان وقت سندس سيني ۾ خنجر هڻي ڪيان ها ته مون کي ڏاڍي لذت ملي ها. پر ان هوندي به هر مقدس شيءِ جو قسم! جي شلنگنبرگ ۾ هن مون کي اُن جبل تان ٽپ ڏيڻ لاءِ چيو هجي ها ته آءٌ ساڳيءَ ئي لذت جي احساس کان يڪدم ٽپو ڏيان ها. ايتري ته مون کي خبر هئي، ۽ منهنجو پنهنجو هي صاف خيال آهي ته هوءَ منهنجي پهچ کان ٻاهر آهي. آخر اٿ کهڙيءَ طرف وهڻ ٿو چاهي ـــ ان ڳالهه کي هوءَ به باقاعدي سمجهي ٿي. منهنجو هي احساس ته منهنجا جنوني خواب ڪاميابيءَ کان ڪيترو پري آهن ـــ هن کي تمام گهڻي تسڪين پهچائي رهيا هئا ۽ جي ائين نه آهي ته ايتري عقلمند ۽ محتاط هوندي، هوءَ مون سان ايتري قدر ويجهي ڇو ٿي پئي رهي؟ پڪ سان هوءَ مون کي اڃا تائين اهڙيءَ نگاهه سان ڏسندي آهي، جهڙيءَ نگاهه سان اڳئين زماني جي ڪا ملڪه پنهنجي ڪنهن غلام کي ڏسندي هوندي، جنهن جي سامهون هوءَ اگهاڙي

ڏيڻ ۾ به عار محسوس نه ڪندي هوندي ڇو جو هوءَ ان کي انسان ئي نه سمجهندي هوندي، پالينا به مون کي اڪثر انسان نه سمجهيو آهي، ڀوءِ به مون کي هن جي حڪم جي ڀونواري ڪرڻي هئي. مون کي هر قيمت تي 'رولت' جي جوئا ۾ هن لاءِ پئسا ڪٺا هئا. مون وٽ هي سوچڻ لاءِ نه وقت ئي ڪونه هو نه آخر آءٌ جوا ڇو ڪريان! ڪرڻ سو به اهڙي شرط ۽ ايترو جلدي! ۽ نه هيءَ سوچڻ جي فرصت هئي نه پالينا جي سوچ ويچار جي عادي ذهن ۾ ڪهڙا نوان منصوبا تيار ٿي رهيا هئا. تنهن کان سواءِ گذريل ٻن هفتن ۾ منهنجي ڀرپور جهڙڪي نيون حالتون پيدا ٿيون هيون، انهن جي به اڃا مون کي چڱيءَ طرح پروڙ ڪانه پئي هئي. مون کي انهن سڀني ڳالهين جي خبر ڪيڏي هئي، ۽ جلد کان جلد انهن جي انت تائين پهچڻو هو. پر هاڻ نه مون وٽ وقت ئي ڪونهي. مون کي هر صورت ۾ 'رولت' جي جوا خاني ۾ پهچڻ کپي.

باب ٻيو

آءٌ مڃان ٿو تہ اها ڳالھہ منهنجي مڃڻ جهڙي نہ هئي. جيتوڻيڪ مون جوا ڪرڻ جو ارادو ڪيو هو — پر وري بہ ٻين ماڻهن لاءِ جوا ڪرڻ جي خيال سبب منهنجي پاڻ کان ڪجهہ بيزاري پئي محسوس ڪيم، ۽ نيٺ لٿل دل سان جوا خاني ۾ گھڙيس. پهرينءَ ئي نظر ۾ مون کي هتان جي هر شيءِ کان نفرت وٺي وئي، هونئن تہ سڄيءَ دنيا جي، پر خاص طرح روس جي اخبارن جي خوشامد تہ اصل برداشت نٿو ڪري سگھان، جن ۾ صحافي موسم بهار ۾ گھڻو ڪري ٻن شين تي مضمون لکندا آهن: هڪ تہ رائين نديءَ جي ڪناري وارن جوا خانن جي غير معمولي شان و شوڪت تي ۽ ٻيو ان سون ۽ چانديءَ تي جي هنن جي چوڻ موجب جوا خانن جي ميزن تي ڍير ٿيا پيا هوندا آهن. هنن کي ان خوشامد جو معاوضو ڪونہ ملندو آهي. هي ڪم صرف خوشامد خاطر ڪن ٿا. انهن ردي ڪمرن ۾ شان و شوڪت ۽ سون چانديءَ جا ڍير تہ نہ هيو پر چند سڪا بہ مشڪل سان نظر ايندا آهن. اهو سچ آهي تہ موسم ۾ ڪڏهن ڪو بي پرواہ انگريز يا ڪنهن قسم جو ايشيائي يا، جيئن اُنهن گرمين ۾ ٿيو هو، ترڪ اوچتو بي شمار پئسا کٽي يا هارائي ويندو آهي. پيا ويچارا تہ ائين ئي بنهہ معمولي 'گلدن' سان کيڏندا آهن. عام طرح هنن ميزن تي تہ ائين ئي ڪي ٿورڙيون پئسن ٽڪن جون ڍڳيون رکيل هونديون آهن.

جيئن ئي (زندگيءَ ۾ پهريون ڀيرو) آءٌ جوا خاني ۾ داخل ٿيس تہ گھڻيءَ دير تائين پاڻ کي کيڏڻ لاءِ تيار نہ ڪري سگھيس. هڪ تہ اتي ماڻهن جو هجوم ئي ايڏو وڏو هو، جو همت ئي نہ پئي ٿئي. جي مان اڪيلو بہ هجان ها تہ بہ

مون کي يقين هو ته يڪدم اتان پڇي وچان ها ۽ راند شروع نه ڪريان ها. مون کي اعتراف آهي ته ان وقت منهنجي دل زور زور سان ڌڙڪي رهي هئي. مون کي سڪون نه هو. مون کي پڪ هئي ۽ گهڻي وقت کان اهو ارادو به ڪري چڪو هوس ته مون کي، رولٽن ورگ کي ڪايا پلٽ ٿيڻ کان سواءِ نه ڇڏڻ گهرجي. ڪا نه ڪا ترت ۽ بنيادي ڪايا پلٽ منهنجي مقدر ۾ لکيل هئي. اهين ضرور ٿيڻ کپي ۽ ائين ئي رهندو. هونئن به هر ڪو ماڻهو جوئا ۾ کٽڻ چاهيندو آهي پوءِ جي مون به اهو چاهيو ته ان ۾ ڪهڙي اربع خطا ٿي پئي. ڪي عقل جا انڌا يلي چوندا هجن ته اها ڳالهه ممڪن ناهي. پر مون کي پڪ هئي ته هڪ ڏينهن آءٌ ضرور اتان وڏي دولت حاصل ڪندس. آءٌ پڇان ٿو ته آخر پئسو ڪمائڻ جي ٻين ذريعن، مثلاً: واپار کان جوئا ڇو گهٽ آهي؟ اهو ٺيڪ ته داءُ مٿي مان صرف هڪ کي راس ايندو آهي پر ان ۾ منهنجو ڇا؟

شروع ۾ ته جوئا مون کي ڏاڍي خراب لڳي خاص ڪري انهن مڪروه ۽ لالچي شڪلين ڏسڻ کان پوءِ ته هڪ قسم جي نفرت ٿي وئي، جيڪي مٿون جي تعداد ۾ جوئا جي ميز تي مڙيا بيٺا هوندا آهن. آءٌ ترت گهڻي کان گهڻو پئسو کٽڻ جي خواهش ۾ ڪا به خرابي نٿو سمجهان. منهنجي اڳ ۾ ته ان ٿلهي ۽ خوشحال ناصح جون ڳالهيون احمقاڻيون آهن، جنهن ڪنهن جي اِنهيءَ عذر تي ته ''مان تمام ٿوري بازي لڳائيندو آهيان.'' هي جواب ڏنو هو ته ''هيءَ ٿوري ٿوري جي لالچ ته اڃا به خراب آهي.'' ان جو مطلب ته ٿوري يا گهڻي لالچ ساڳي ڳالهه نه آهي. هي رکو تناسب جو معاملو آهي. بيرن رٿشيلڊ لاءِ جا رقم حقير آهي، اها مون لاءِ بيش بها خزانو آهي. جيستائين نفعي ۽ کٽڻ جو سوال آهي ته ماڻهو رڳو رولٽ جي جوئا ۾ ئي نه بلڪ هر جڳهه هڪٻئي کي نگڙڻ جي ئي ڪوشش ٿا ڪن، ٻيو ڇا ٿا ڪن! اها ٻي ڳالهه آهي ته نفعو هڪ نحس ۽

ڦاٻاڪ شيءِ آهي يا نہ، هتي اهو مسئلو حل ڪونہ ٿو ڪريان ۽ ڇاڪاڻ تہ کٽڻ جي شديد خواهش مون تي ڇانيل هئي، تنهنڪري جوا خاني ۾ گهڙندي ئي مون کي لالچ يا ائين سمجهو تہ حريصائي غلاظت هڪ لحاظ کان مناسب ۽ معقول نظر آئي. مون کي هيءَ ڳالهہ ڏاڍي سٺي لڳندي آهي تہ ماڻهو هڪٻئي ۾ تڪلف کان ڪم نہ وٺن، بلڪ هر ڪم ظاهر ظهور ڪن ۽ سچ پچ تہ پاڻ کي فريب ڏيڻ جي ضرورت بہ ڪهڙي آهي؟ جوئا هڪ انتهائي بيوقوفيءَ جو ۽ هوڙهائي وارو ڪم آهي، پر جا شيءِ پهرينءَ ئي نظر ۾ خاص طرح خراب لڳيم، سا ماڻهن جو اُن ڪم لاءِ غير معمولي احترام ۽ ان لاءِ وڏيءَ سنجيدگيءَ سان ميز جي چوڌاري سندن جمع ٿيڻ هو. اُن ڪري ئي هتي کيڏڻ لاءِ خاص ۽ عام جو جدا جدا امتياز رکيل هو. ان طرح جوئا جا ٻہ قسم ٿي ويا آهن. هڪ شريف ماڻهن جي جوئا ۽ ٻي عام ماڻهن جي جوئا، جنهن ۾ لالچ رهي ٿي ۽ هي قسم هر ايرو غيرو کيڏي سگهندو آهي. ان امتياز جي هتي سختيءَ سان پابندي ڪئي ويندي آهي. اصل ۾، هي امتياز ڪيترو نہ قابل نفرت آهي! مثلاً، هڪ شريف ماڻهو سؤ ڏيڍ سؤ فرانڪ جي بازي هڻندو يا جي هو وڌيڪ رئيس آهي تہ ڪٿي هڪ هزار فرانڪ هڻندو — پر رڳو کيڏڻ جي لاءِ، رڳو دل بهلائڻ لاءِ، رڳو جيتڻ ۽ هارڻ جو طريقو ڏسڻ خاطر: هن کي هر صورت ۾ کٽڻ کان بي نيازي ظاهر ڪرڻي آهي. هاڻ فرض ڪريو تہ هو کٽي ٿو تہ پڪ هو زور سان ٺهڪ ڏيندو، پاڻ وٽ بيٺل ڪنهن تماشائيءَ کي ٽوڪ هڻندو، ۽ ٻيهر بازي هڻندو، پر پهرينءَ کان ٻيڻي رقم کٽڻ جي هلڪڙي خواهش جي ڪري نہ، بلڪ رڳو شوق جي ڪري ۽ امڪانات جي حساب ۽ مطالعي جي خاطر. يقيناً هر طرح جي جوئا، خواه دولت جي جوئا هجي يا نشان چٽڻ جي جوئا، هن جي لاءِ آها رڳو وقت گذارڻ ۽ دل بهلائڻ جو هڪ وسيلو آهي، ۽ ٻيو ڪجهہ بہ نہ. هن کي انهن ناهموار چالن ۽ نفعي ۽

لالچ جي سلسلي ۾ ٿورو به شڪ ڏيکارڻ نه گهرجي، جڻ تي
هن جي بئنڪ بچت جو دارومدار ٿي سگهندو هجي. سڀ کان
سٺو طريقو ته هيءُ آهي ته هو سٺي جوارين ۾ جيئن ڪيءِ جن جو
پئسي پئسي تي ساهه نڪرندو آهي، ٻاڻ جهڙو شريف ۽ امير
سمجهي ۽ خيال ڪري ته هو به دل وندرائڻ ۽ سٺن جو ذائقو
بدلائڻ لاءِ جوئا کيڏي رهيا آهن. حقيقت ڪان هيءَ لاپرواهي
۽ ماڻهن کي ٻنهي پولو پالو سمجهڻ به ته اميرپائيءَ جو مظاهرو
آهي. مون ڪيترين امڙين ماڻن کي ڏٺو آهي، جي پنهنجين
پندرهن سورهن ورهين جي معصوم ۽ خوبصورت ڌيئن کي سونا
سڪا ڏيئي، جوئا ڪرڻ سيکاريندڙيون آهن. پوءِ اُها دوشيزه ڪٿي
يا هارائي، هميشه مشڪندي ۽ کلندي ٻاهر نڪري ويندي آهي.
اسان جو جنرل صاحب وڏي وقار سان جوئا جي ميز تي ويندو
هو. نوڪر ويچارو وڏيءَ ڦڙتيءَ سان ڪرسي ڪڍڻ ڊڪندو هو.
پر هو ان کي نظرانداز ڪري، آهستي آهستي وڏي شان سان
ميز وٽ اچي ويهندو هو، ۽ رعب سان ٻٽون ڪڍي ان مان
آهستي ٿي سؤ فرانڪ ڪڍي، ڪاري نشاني تي بازي لڳائيندو
هو ۽ داءُ کٽي ويندو هو. پر کٽيل پئسا کڻندو ڪونه هو.
اُهي ميز تي ئي ڇڏي ڏيندا هئس. سندس ڪاري نشان وارو داءُ
وري نڪرندو، ۽ هيئنر به کٽيل رقم اتي ئي پيئي هوندي ۽ ان
کي هٿ ڪونه لائيندو. ٽيون ڀيرو ڳاڙهو نشان نڪري ايندو،
۽ هو هڪدم ٻارهن سون فرانڪن جي بازي هارائي ويهندو.
پنهنجي وقار کي برقرار رکندي، پوءِ هو سرڪندو ٻاهر ويندو
هو. مون کي پڪ آهي ته هو اندر ئي اندر ڪاوڙ ۾ ڪڙهندو
رهندو هوندو ۽ اتفاق سان جي بازي ٻيٽي يا ٽيٽي هجي ته هن
جو وقار قائم رهڻ ڏکيو ٿي پوي ها، ۽ هن جا جذبا اصل لڪي
نه سگهن ها. مون هڪڙي فرينچ کي ٽيهه ٽيهه هزار فرانڪ
هارائيندي ۽ کٽيندي ڏٺو آهي. هن جي منهن مان ڪنهن به قسم
جي جذبي جو اظهار ڪونه ٿيندو هو. اصل نسل معزز ماڻهوءَ

ڪي تہ پنهنجي سچي قسمت هارائڻ تي بہ ڪاوڙجڻ نہ کپي. پئسا تہ هن جي شرافت آڏو هڪ حقير شيءِ آهن، جنهن جي لاءِ تہ هن کي ڪو خيال ئي ڪرڻ نہ کپي. بي شڪ ناپسند ماحول ۽ چڱن جي خسيسپڻي کي خاطر ۾ نہ آڻڻ انتهائي قسم جي وڏماڻهپي آهي. پر ڪڏهن ڪڏهن پيءَ طرح جي روش بہ وڏماڻهپ جو گهٽ دليل نہ هوندي آهي. مثلاً، هيڏانهن هوڏانهن غور سان ڏسڻ ۽ مائي عينڪ سان چڱن کي گهورڻ ۽ انهن جي حرڪتن کي دل وندرائڻ لاءِ هڪ رونشو سمجهڻ، ڇڻ تہ هي سڄو تماشو شريفن کي پرچائڻ لاءِ ئي ڪيو ويو آهي. ڀلي هو هِن هجوم ۾ ڪيئن بہ ۽ ڪيترو بہ قائل هجي پر هن کي يقين هئڻ کپي تہ هو صرف هڪ تماشائي آهي ۽ ڪنهن بہ طرح هن هجوم جو حصو نہ آهي. اهڙيءَ حالت ۾ باقاعدي ڪنهن ڏانهن ڏيان ڏرڻ مناسب نہ آهي. اِها ڳالهہ بہ امير ماڻهوءَ جي شان وٽان نہ آهي. ڇو جو هي منظر ڪنهن بہ صورت ۾ ايترو ڌيان طلب نہ آهي ۽ اهڙا منظر تہ ڪڏهن ڪڏهن ئي ڏسڻ ۾ ايندا آهن جي ڪنهن معزز ماڻهوءَ جي گهري ڌيان جا طالبو هوندا آهن. سون کي بهرحال ائين محسوس ٿي رهيو هو تہ هي منظر واقعي توجہ جو مستحق آهي— خاص طرح ان ماڻهوءَ جي لاءِ، جيڪو هتي رڳو تماشو ڏسڻ لاءِ ئي نہ آيو آهي بلڪ پنهنجو پاڻ کي ڏاڍي خلوص سان واقعي اُنهن چڱن ۾ شمار ڪري ٿو. جيتري قدر منهنجي پنهنجي اصل عقيدن جو واسطو آهي، تہ مان ايترو چوندس تہ انهن جو منهنجيءَ هِن دليلبازيءَ ۾ ڪو دخل ڪونهي. بس ان لاءِ ايترو چوڻ ئي هتي ڪافي آهي تہ آءٌ هي ڳالهيون رڳو ضمير تان بار هلڪي ڪرڻ لاءِ ڪري رهيو آهيان. البت هڪ ڳالهہ مون کي کٽڪي ٿي. ڪجهہ ڏينهن کان منهنجي لاءِ پنهنجي عملن ۽ خيالن کي ڪنهن اخلاقي ڪسوٽيءَ تي پرکڻ ڏاڍو ڏکيو ٿي پيو آهي. منهنجي رهنمائي کان هين ڳالهين پئي ڪئي آهي....

هيءَ ڳالهه بيشڪ صحيح آهي ته جت ڏاڍي خراب نموني سان جوڙا کيڏن ٿا ۽ انهن جي ميزن تي انتهائي معمولي قسم جون چوريون ته عام ٿينديون آهن. خزانچي جي ميز جي ٻنهي ڪنڊن تي ٻه ڄڻا هو ڪئسيل پئسا ڳڻيندا آهن ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڳوڙهيون به هڻندا آهن. هو ٻه ته صفا جت آهن. آءٌ باقائدي 'رواتِ' جي جوڙا کي ڏسي ۽ جانچي رهيو هوس — انهيءَ لاءِ نه ته ڪنهن ان جو ڪو بيان ڪرڻو هوم. آءٌ نه رڳو پنهنجي فائدي لاءِ ان کي غور سان ڏسي رهيو هوس، ته جيئن پاڻ کيڏڻ وقت خبردار رهي سگهان. مون ڏٺو پئي ته گهڻو ڪري ماڻهن هٿ وڌائي، هڪ ٻئي جا ڪئسيل پئسا ڦري ٿي ورتا ۽ جهڳڙو شروع ٿي ٿيو ۽ انهيءَ وقت ڪنهن جي چال ثابت ڪرڻ ڏاڍو ڏکيو ٿي لڳو.

شروع ۾ ته منهنجي لاءِ اهو سمجهڻ ئي ڏاڍو ڏکيو ٿي پيو ته جو منهنجي سمجهه ۾ نه رڳو ايترو ٿي آيو ته ڇڪو طاق ۽ رنگين انگن تي اڇلايو ٿي ويو. مون پاليما اليگزينڊروونا جي پئسن مان هڪ سؤ گلڊن تي بازي هڻڻ جو فيصلو ڪيو. ان خيال؛ ته آءٌ پنهنجي لاءِ ڪونه کيڏي رهيو آهيان، منهنجا هوش حواس بيڪار ڪري ڇڏيا هئا. اهو خيال مون لاءِ دل ڏکوئيندڙ هو، ۽ آءٌ ڪان سان جلد از جلد جيءَ آجو ڪرڻ ٿي چاهيو. پر منهنجو ذهن هر هر سوچي رهيو هو ته مان پاليما لاءِ راند شروع ڪندي، ڄڻ پنهنجي محنت سان کيڏي رهيو هوس. ڇا، وهم جو شڪار ٿيڻ ٻنان، جوڙا جي ميز تائين پهچڻ ممڪن نه آهي؟ مون پنج فيڊرڪ (پنجاه گلڊن) ڪڍيا ۽ ٻڏيءَ واري انگ تي لڳايم. چڪر ڦريو، ۽ تيرهن جو انگ نڪتو. آءٌ هارائي چڪو هوس. ڏاڍيءَ ٻڏي دليءَ سان مون پنج فيڊرڪ ڳاڙهي نشان تي هنيا. ان ڪري ته جيئن جلد از جلد ڪم پورو ٿئي ۽ آءٌ هتان ڀڄي وڃان. ڳاڙهو نڪري آيو. مون ٻيهر ڏهن ڏهن جي بازي هنئي. ٻيهر ڳاڙهو نڪري آيو. مون وريا سڀي

رقم ان تي هنئي ۽ هاڻ بہ ڳاڙهو نڪتو. چالهم فيلبرڪ ماڻ تي مون يڪدم انهن مان وڇين ٻارهن انگن تي هنياه هن پيري مون کي سنهنجي رقم مان ٽيٽا پئسا ملياه ان طرح هاڻ مون وٽ ڏهن فيلبرڪن جي بجاء اسي فيلبرڪ ٿي ويا. ان ڪاميابيءَ تي مون کي هڪ عجيب و غريب احساس اچي ورايو، جو سنهنجي لاء ايترو تہ ناقابل برداشت هو، جو مون هتان ڀڄي وڃڻ جو ارادو ڪيو. مون کي ائين ٿي لڳو تہ جي مان پنهنجي ذات لاء ڪيڏي رهيو هجان ها تہ ائين نہ ڪيڏي سگهان ها. تڏهن بہ اسيءَ جا اسي فيلبرڪ ٻڏي واري انگ تي هنيم. هن پيري مون کي اسي فيدرڪ ٻيا ملي ويا ۽ مان هڪ سؤ سٺ فيلبرڪن جي ڍيري ڪئي، پالينا کي ڳولهڻ نڪتس.

هو سيٽي ٻارڪ ۾ ڇهل قدمي ڪرڻ ويا هوا. ان ڪري مان رات جي ماني کان پوء ئي هنن سان ملي سگهيس. هن ڳڌجاڻيءَ وقت فرينچ موجود ڪونہ هو. ان لاء، جنرل صاحب جي دل جي زبان تي ڳالهہ اچي ويئي. هن شين سان ڳڌوڳڌ هن مون کي چيو تہ هو آئينده مون کي جوئا جي ميز تي ڏسڻ پسند نہ ڪندو. هن جو خيال هي بہ هو تہ جي مان وڏي رقم هارائي ويٺس تہ هو پاڻ نہ مصيبت ۾ ڦاسي وڃي. هن کليو کلايو چئي ڏنو، ”جي تون ڪا وڏي رقم ڪٽي بہ ويٺين تہ بہ مان مصيبت ۾ ڦاسندس. يقيناً مان تنهنجي ڪمن تي چوڪسي رکڻ جو حق نٿو رکان. پر ايتري ڳالهہ تون ضرور مڃيندين نہ....“ هين جاء تي حسب عادت هن ڳالهہ اڌ ۾ ڇڏي ڏني. مون ڏاڍيءَ رکائيءَ سان جواب ۾ چيو تہ ”سائين، مون وٽ پئسا تمام گهٽ آهن. تنهنڪري جي ڪيڏندس بہ تہ ڪا وڏي رقم هارائي نٿو سگهان.“ ائين چئي مان اٿيس ۽ پنهنجي ڪمري ڏانهن ويندي، ڏاڪڻ تي پالينا کي کٽيل رقم ڏنم ۽ کيس صاف صاف چيم تہ آئينده مان هن لاء ڪڏهن بہ نہ ڪيڏندس.

”پر چو نہ؟“ هن ڪنهن جذبي کان ڏڪندي پڇيو.

”ان لاءِ جو مان پاڻ لاءِ ڪيڏڻ چاهيان ٿو، ۽ اهو ٿي احساس مون کي تنهنجي لاءِ ڪيڏڻ کان روڪي ٿو.“ مون هڻ ڏي لاپرواهي سان ڏسندي چيو.

هن ٺوڪ ڪندي پڇيو، ”معنيٰ تہ توکي اها اِهو ٿي يقين آهي تہ 'دولت' تنهنجي لاءِ قرار ۽ نجات جو واحد ذريعو آهي؟“

مون ان سوال جو جواب يڪدم ڏنو تہ ”ها، هي سچ آهي، ڇو تہ مون کي پنهنجي ڪٽنب جو ڏکڻ آهي.“ اها ڳالهہ بيوقوفيءَ جي ٿي سهي، ۽ مان خود بہ ان کي اڻين ميچڻ لاءِ تيار هوس؛ ليڪن هاڻ مون پنهنجي مٿي پاڻ ٿي ڪيڏڻ ٿي گهريو.

پاليما الگزينڊروفا اصرار ڪرڻ شروع ڪيو تہ اڄ جي ڪٽيل رقم مان اڌ مان ڪٽان. هوءَ مون کي اسي فيڊرڪ ڏيئي رهي هئي ۽ اها تجويز پيش ڪري رهي هئي تہ مان اڳتي بہ دن لاءِ انهيءَ شرط تي ڪيڏندو رهان. مون رقم وٺڻ کان اصل انڪار ڪيو، ۽ هن کي ٻڌايم تہ ”آءٌ ٻين لاءِ ڪيڏي نٿو سگهان. ان لاءِ نہ تہ ڪو آءٌ ائين ڪرڻ نٿو چاهيان، بلڪ ان لاءِ تہ جي مون ائين ڪيو تہ پڪ هارائيندس.“

هن سوچ ۾ ٻڌندي چيو، ”حالانڪ اها بيوقوفيءَ جي ڳالهہ آهي ليڪن مون پنهنجيون سڀئي اميدون دولت سان وابستہ ڪري ڇڏيون آهن. ان ڪري توکي ضرور ڪيڏندو رهڻ کپي— منهنجي تنهنجي ڀائيواري — ٻي ڪا ڳالهہ ٿي سگهانهي، تون ضرور ڪيڏندين.“

اهو چئي، هوءَ منهنجا وڌيڪ اعتراض ٻڌڻ کان سواءِ تيزيءَ سان مٿي هلي وئي.

——

باب ٽيون

ڪالهه هن سڄو ڏينهن مون سان جونا جي باري ۾ ڪابه ڳالهه ڪونه ڪئي بلڪ ڳالهائڻ کان ٿي لنوائيندي رهي. مون مان هن جو رويو ساڳيو ٿي هو. مون سان ملڻ تي اها ٿي بي پرواهي، جنهن مان نفرت ۽ ناپسنديدگي نظر ايندي هئي. هن پنهنجي نفرت لڪائڻ جي ضرورت ٿي نه ٿي محسوس ڪئي. اها ڳالهه مان ڏسي چڪو هوس. ان جي باوجود، هن مون کان اِهو به لڪائڻ نٿي چاهيو ته مان هن لاءِ ڪنهن نه ڪنهن طرح ضروري بڻجي چڪو آهيان، ۽ اهو به ته مون کي ڪنهن مقصد لاءِ استعمال ڪرڻ ٿي چاهيائين. اسان جي وچ ۾ هڪ عجيب قسم جو تعلق پيدا ٿي ويو هو. خاص طرح اِنهيءَ ڪري جو مون کي خبر هئي ته هي تعلق گهڻين ئي ڳالهين ۾ منهنجي سمجهه کان مٿي هو. هوءَ هر شخص سان آڪڙائيءَ سان پيش ايندي آهي. مثال طور هن کي خبر آهي ته مون کي ماڻس چرياڻپ جي حد تائين محبت هئي، ايتري قدر جو مون کي محبت جي اظهار جي به آزادي ڏيئي ڇڏي هئائين. بلاشڪ هوءَ پنهنجي نفرت جو اظهار ان کان بهتر طريقي سان نٿي ڪري سگهي ته هوءَ مون کي بنا ڪنهن رڪاوٽ ۽ پابنديءَ جي محبت جو اظهار ڪرڻ ڏئي. ان جو مطلب هي ٿيو ته هن منهنجي جذبات کي ايترو ڪريل ٿي سمجهيو، جو اهو سوچڻ جي به پرواهه نٿي ڪيائين ته مان سندس لاءِ ڇا ڇا ٿي رهيو هوس، ۽ ڇا محسوس ڪري رهيو هوس. هن مون سان پنهنجي ذاتي معاملن جي باري ۾ ڪافي ڳالهيون ڪيون. پر دل جي ڳالهه ڪڏهن به نه ٻڌايائين. هن جي نفرت ۾ ڪي خاص باريڪيون به هيون. مثلاً هوءَ سعيو ڪري، هيءَ خبر رکندي هئي ته مون کي سندس زندگيءَ جي

ڪنهن خاص واقعي جي خبر هئي يا سندس دلچسپيءَ جي ڪا خاص ڳالهه معلوم هجي! يا جي هن کي مون مان ڪنهن غلام يا پيغام آڻڻ واري ڇوڪري جي حيثيت سان ڪو ڪم ڪيئو هوندو هو ته هوءَ خود ئي مون کي پنهنجو ڪو واقعو ٻڌائيندي هئي. پر هوءَ مون کي هميشه ايترو ٻڌائيندي هئي جيترو ڪنهن نوڪر کي يا پيامبر کي ٻڌائجي ۽ جي مان سچي واقعي کان باخبر نه هوندو هوس يا هوءَ پنهنجي اکين سان ڏسندي هئي ته مان ڪيس پريشان ۽ فڪرمند ڏسي ڪيترو پريشان ۽ فڪرمند ٿيندو هوس ته هوءَ ڪڏهن به دوست جيان مون تي ڀروسو ڪري سچي ڳالهه مون کي نه ٻڌائيندي هئي. هوءَ ڪڏهن ڪڏهن مون کان اهڙا ڪم به ڪرائيندي هئي، جي ڏکيا هجڻ سان گڏ خطرناڪ به هوندا هئا، اهڙي وقت منهنجي خيال ۾ ايندو هو ته هوءَ ڪڏهن نه ڪڏهن مون مان کُلي پنهنجا دلي حال ضرور اوريندي. هوئنءَ هن کي منهنجي اهڙي ڪا پرواهه ڪانه هئي جو منهنجي جذبات ۽ پريشانيءَ جو خيال ڪري. مان، مو هن جي پريشانين ۽ ناڪامين تي شايد ڪانئس به، وڌيڪ پريشان ٿيندو هوس، ۽ اندر ۾ پچرندو هوس.

مون کي ٽن هفتن کان خبر هئي ته هوءَ 'رولٽ' جي جوئا کيڏڻ جو ارادو رکي ٿي. هن مون کي به خبردار ڪري ڇڏيو هو ته هن لاءِ خود کيڏڻ مناسب ڪونهي، ان ڪري سندس جڳهه تي مون کي کيڏڻو پوندو. هن جي ڳالهائڻ جي نموني مان ئي مون سمجهي ورتو ته هوءَ ڏاڍي فڪرمند آهي ۽ ان جو سبب رڳو پئسن حاصل ڪرڻ جي خواهش نه هيس. پئسن جي کيس آخر ڪهڙي ضرورت هئي! پڪ ان جو ڪو ٻيو سبب آهي. ڪا اهڙي ڳالهه آهي، جنهن جي باري ۾ في الحال ته مون کي ڪا خبر ڪانه هئي، پر آءٌ ان متعلق ڏکو ضرور هئي سگهان ٿو. هن جي بي خياليءَ ۽ تڪبر واري لهجي مون کي ان قابل بنائي ڇڏيو هو ته مان به هن کان

گستاخيءَ ۽ گهرائيپ سان سوال ڪري سگهان. ڇو جو آءٌ هن جي نظر ۾ هڪ بي حيثيت غلام هوس، انڪري منهنجي گستاخيءَ واريءَ پڇاڳاڇا تي هن ڪي ناراض ٿيڻ جي ضرورت ئي نه پوندي هئي. حقيقت هيءَ آهي ته هوءَ مون کي هر قسم جو سوال ڪرڻ ته ڏيندي هئي، پر جواب ڪڏهن به نه ڏيندي هئي. بلڪ ڪڏهن ڪڏهن ته منهنجي سوالن کي اصل نظرانداز ڪري ڇڏيندي هئي. اهو هو منهنجو ۽ هن جو تعلق.

ڪالهه چار ڏينهن اڳ موڪليل ان تار جي باري ۾ ڏاڍيون ڳالهيون ٿينديون رهيون جنهن جو اڃا ڪو جواب ڪونه آيو هو. سو جنرل صاحب به ڏاڍو پريشان هو. ڏاڏيءَ جي باري ۾ ڪا نه ڪا اهم ڳالهه ضرور هئي. فرينچ به پريشان هو. ڪالهه شام جو ٿي مانيءَ کائڻ کان پوءِ هنن ۾ ڪافي دير تائين سنجيده ڳالهيون هلنديون رهيون. فرينچ جو رويو توقع جي خلاف سيني سان ڏاڍو رکو آڪرائي وارو هو. شايد هو به بور ٿي پيو هو. هن جو رويو پالينا سان به ڏاڍو بي رخيءَ وارو هو. هوئن سائن گڏ هو به خوش خوش باغ ۾ سير و تفريح لاءِ ويندو هو، گهوڙن جي سواري به گڏ ٿيندي هئي، ۽ ي پري پهاڙي ۾ پڻ مجلسون ٿينديون هيون. مون کي چڱي عرصي کان انهن حالتن جي خبر هئي، جن جي ڪري فرينچ جنرل صاحب سان گڏ رهڻ تي مجبور ۽ پابند هو. حقيقت ۾ هنن گڏجي روس ۾ هڪ ڪارخانو کولڻ جو منصوبو ٺاهيو هو. خبر نه آهي ته اهو منصوبو ڪامياب ٿي چڪو هو يا اڃا تائين زير بحث اٿن. ان کان سواءِ اتفاق سان مون کي هڪ گهرو راز جي خبر پئجي ويئي هئي. گذريل سال فرينچ صاحب جنرل صاحب کي واقعي هڪ وڏي مصيبت مان نجات ڏياري هئي ۽ هن کي ٽيهه هزار روبل هڪ اهڙي سرڪاري رقم پوري ڪرڻ لاءِ ڏنا هئائين جيڪا هن جي استعيفا ڏيڻ وقت غائب هئي، ۽ هائي جنرل صاحب سندس چنبي ۾ هو، پر منهنجي خيال ۾ هن

ناٽڪ جو اصلي ڪردار مادموزيل بلانشي ئي آهي.

مادموزيل بلانشي ڪير آهي؟ چيو ٿو وڃي ته هڪ معزز فرينچ خاتون آهي، جنهن وٽ تمام گهڻي دولت آهي، ۽ مائس گڏ سندس ماءُ به آهي. پڻ اٿم ته هن جي اسان واري فرينچ 'مارڪئس' سان به ڪا مائٽي آهي — پر پري جي، شايد سؤٽ آهن يا اهڙي قسم جي ڪا ڏورانهين مائٽي اٿن. مون کي خبر پيئي آهي ته منهنجي پئرس وڃڻ کان پهرين فرينچ ۽ مادموزيل بلانشي جا تعلقات بي تڪلف هئا — يعني ڏاڍا لطيف ۽ شاهاڻي قسم جا؛ پر هاڻ هنن جي شناسائي، هنن جي دوستي ۽ هنن جا تعلقات ڪجهه هلڪڙا ۽ زياده ويجها آهن. غالباً هو اسان جي مئيري آمرڻ جا امڪان ايترا گهٽ ڏسن ٿا جو هو اسان سان بي تڪلف ٿيڻ ۽ ٻاهرئين شان نه رکڻ ۾ ڪو هرج ڪونه ٿا سمجهن. مون ٽيون ڏينهن ئي ڏٺو هو ته انسٽلي صاحب مادموزيل بلانشي ۽ هن جي ماءُ کي عجيب انداز سان ڏسي رهيو هو. مون کي ائين لڳو ڄڻ هو هنن کي سڃاڻندا هجن، بلڪ هي به محسوس ٿيو ته اسان جو فرينچ صاحب پهرين به انسٽلي صاحب سان ملي چڪو آهي. انسٽلي صاحب ايتري قدر شرميلو، خاموش طبع ۽ گهٽ ڳالهائو آهي جو هر ڪو ان جي باري ۾ هي اندازو لڳائي سگهي ٿو ته هو ڏيکارو ڏيڻ جي قابل ناهي. فرينچ جڏهن ته وڏي تڪليف سان انسٽلي صاحب کي سلام ڪندو هو، بلڪ هن ڏي نظر کڻي ته ڏسندو به نه هو — مطلب ته هو هن جي پرواهه ئي نه ڪندو هو. اها ڳالهه ته هر ڪو سمجهي ٿي سگهيو. پر مادموزيل بلانشي هن ڏي ڇو نٿي نهاري؟ خاص ڪري جڏهن ڪالهه ڳالهه ٻولهه جي وچ ۾ 'مارڪئس' جي زبان تي اها ڳالهه اچي وئي ته انسٽلي صاحب وڏيءَ دولت جو مالڪ آهي، ۽ ان جي ڪيس، يعني 'مارڪئس' کي چڱيءَ طرح خبر آهي — تڏهن ته مادموزيل بلانشي ضرور هن ڏانهن نهاري ها! بهرحال جنرل صاحب ڏاڍو پريشان ٿي لڳو.

هر ڪو سمجهي سگهي ٿو ته ان صورتحال ۾ جنرل صاحب جي چاچيءَ جي وفات جي خبر آڻڻ واري تار جي ڪيڏي اهميت ٿي سگهي ٿي.

مون کي يقين هو ته پاليما کنهن خاص ڳالهه جي ڪري، مون مان ڳالهائڻ کان نٽائي رهي هئي. تنهنڪري مون به رڪائيءَ وارو رويو اختيار ڪيو. مون اهو ٿي سوچيو ته هوءَ جلدي پاڻهي مون وٽ ايندي. ڪالهه کان وٺي منهنجي توجه جو مرڪز مادموزئيل بلانشي هئي. ويچارو جنرل! هو ته بلڪل تباه ٿي چڪو آهي. پنجونجاه سالن جي عمر ۾ اهڙي شديد جذبي سان عشق ڪرڻ واقعي آسماني قهر آهي. ڪو ويچار ته ڪري ته هو ڪيڏي عذاب ۾ ورتل آهي. هڪ ته رنهڙ، پيا پار، ملڪيت سڄي برباد ۽ تباه، خاصي رقم جو مقروض ۽ انهن سڀني جي مٿان ڳالهه هيءَ ته ان خاص عورت سان عشق.... مادموزيل بلانشي بي شڪ سهڻي عورت آهي. پر جي آءٌ اهو چوان ته هن جو منهن اهڙي قسم جو آهي جو ڏسي هڪ قسم جو ڀوت ڏو محسوس ٿئي ته الائي منهنجي اها ڳالهه ڪنهن جي سمجهه ۾ به ايندي يا نه. آءٌ پاڻ ته اهڙي قسم جي عورتن کان هميشه ڊڄندو آهيان. هوءَ شايد پنجويهن ورهين جي آهي. صحت مند، مضبوط ۽ ويڪرو جسم، ٿلهيون رانون، خوبصورت ڳچي ۽ وڏيون ڇاتيون ـــ رنگ زرديءَ مائل ڳاڙهو، وار ايترا ڪارا جهڙا هندوستاني مَس ۽ ايترا گهاٽا جو انهن مان ٻه جهوپڙا ته ضرور جڙي پون. هن جون اکيون وڏيون ۽ ڪاريون آهن، جن جي اڇن تارن ۾ هلڪا هلڪا گلابي رنگ جا ڏورا نظر ٿا اچن. نگاهه ۾ گستاخي، ڏند تمام اڇا، چپن تي هميشه سرخي. هن جي جسم مان مشڪ جي خوشبوءِ ايندي آهي. هوءَ پر اثر، وضع دار، قيمتي ۽ باذوق لباس پهريندي آهي. هٿ ۽ پير ڏاڍا نفيس ۽ جميل، آواز حالانڪ گرو اٿس، پر ڏاڍو مدهم ـ ڪڏهن ڪڏهن هوءَ ٻنهي جا ٻنهي ڏند ڪڍي کلندي آهي. باقي هن

جي عام انداز ۾ خاموشيءَ جو اثر گهٽو هوندو آهي ـ خاص طرح پالينا ۽ ماريا فلپانا جي اڏو (ها، هڪ عجيب افواه آهي ته ماريا فلپانا واپس روس وڃي رهي آهي). منهنجو خيال آهي ته مادموزيل بلانشي تعليم يافته نه آهي. هونئن هوءَ ذهني طور تي به ايڏي تيز نه آهي. بهرحال هوءَ ذاتي پرڪشش آهي. منهنجو خيال آهي ته هن جي زندگيءَ ۾ ڪي ڳالهيون ضرور ٿيون آهن. سچ پڇو ته اهو به ممڪن آهي ته هن جي 'مارڪئس' سان اصل ڪا مٽي ڏي نه هجي ۽ ماءُ به هن جي اصلي ماءُ نه هجي. ها اهو ضرور آهي ته برلن ۾، جتي اسين سڀ گڏ ويا هئاسين، مادموزيل بلانشي ۽ ان جي ماءُ جي چڱن ماڻهن سان واقفيت ضرور هئي. جيستائين 'مارڪئس' جو تعلق آهي، سو ڪي ته اڃا تائين هن جي مارڪئس هجڻ ۾ ڏي شڪ آهي ـــ پر هن حقيقت ۾ ڪنهن شڪ جي گنجائش نه آهي ته هو روسين ۾ مثلاً ماسڪو ۽ جرمنيءَ جي چند جڳهن تي وڏن وڏن ماڻهن جي مجلسن ۾ اٿندو ويهندو آهي. اها خبر ڪانهي ته فرانس ۾ سندس حيثيت ڪهڙي آهي. چون ٿا ته اتي وڏو محل اٿس.

منهنجو خيال هو ته منهنجي غير حاضريءَ وارن ٽن هفتن ۾ گهڻو ڪجهه ٿي ويو هوندو. پر مون کي اڃا تائين خبر نه پئجي سگهي هئي ته جنرل صاحب ۽ مادموزيل بلانشي جي وچ ۾ ڪا فيصلہ ڪن ڳالهه ٿي چڪي آهي يا نه؟ اصل ۾ هر ڳالهه جو انحصار اسان جي 'قسمت' تي ٽڪيو هو، يعني هن تي ته جنرل، صاحب دولت پيش ڪري سگهيو ٿي يا نه! فرض ڪريو ته هيءَ خبر ٿي اچي ته ڏاڏي اڃا ڪانه مئي آهي ته مون کي پڪ آهي ته مادموزيل بلانشي يڪدم گم ٿي ويندي. اهو سوچي ته مان ڪيترو گهڻ ڳالهائو ٿي ويو آهيان، هنن ڳالهين تي جتي مون کي تعجب ٿيندو آهي اتي خوشي به ٿيندي آهي. اف! مون کي انهن سڀني ڳالهين کان ڪيتري نه نفرت آهي. مون کي انهن سڀني ڳالهين کان جند ڇڏائيندي بي انتها خوشي ٿيندي.

پر چا مان پالينا کي ڇڏي سگهان ٿو؟ ڇا، مان هڻ مان گڏو گڏ هلڻ ڇڏي سگهان ٿو؟ مون کي خبر آهي ته هر وقت ڪنهن جي پٺيان لڳو رهڻ خراب آهي ۽ معيوب به آهي، پر مون کي ان جي به پرواه ڪانهي.

هاڻي ته آءٌ انسٽلي صاحب جي شخصيت ۾ به دلچسپي وٺندو آهيان. پڪ ٿي ويئي اٿم ته هو پالينا سان محبت ڪري ٿو. هيءَ ڪيڏي نه عجيب ۽ پڻ چرپائپ جي ڳالهه آهي ته هڪ شرميلو ۽ انتهائي پارسا ماڻهو جڏهن عشق ڪري ٿو، تڏهن پنهنجي اکين سان پنهنجي دل جي ڳالهين جو اهڙو ڪجهه اظهار ڪري ٿو ڇڏي، جنهن جي بدران هو هوند وڏيءَ خوشيءَ سان موت قبول ڪري پر پنهنجي وائان يا ٻيءَ طرح اها ڳالهه ظاهر ٿيڻ نه ڏئي. انسٽلي صاحب اسان کي گهمڻ ڪري سير تفريح جي وقت ملندو آهي. هو ٽوپي مٿي تان لاهي هٿ ۾ ڪندو آهي ۽ اسان وٽان اڳين لنگهي ويندو آهي، ڇو اسان سان ملندي ٿي مري پوندو. جي اسان مان ڪو سڏيندو به اٿس ته يڪدم انڪار ڪري ڇڏيندو آهي. انهن جڳهن تي جتي اسين آرام ڪندا آهيون، ڪاسينو ۾ يا بئنڊ واري ٿلهي تي يا فوهاري تي ـــ هو هميشه اهڙيءَ جڳهه تي اچي بيهندو آهي، جتان اسان کي ڏسي سگهي. اسين ڪٿي ڪٿي به هجون، پارڪ ۾ يا جهنگ ۾، يا شنگلبرگ جي جبلن ۾ ـــ جي ڪو رڳو هيڏانهن هوڏانهن نظر ڊوڙائيندو ته ڪنهن نه ڪنهن ويجهي رستي تي يا وڻن ٽڻن جي پٺيان انسٽلي صاحب جي سسي ڏسي وٺندو. منهنجي خيال ۾ ته هو مون سان اڪيلائيءَ ۾ ڳالهائڻ جو موقعو ڳولي رهيو آهي. انهن ڏينهن صبح جو منهنجي ساڻس ملاقات ٿي، پر مختصر هو ڪڏهن ڪڏهن ڏاڍي بي ربط نموني سان جلدي جلدي ڳالهائيندو آهي. عليڪ سليڪ ڪرڻ بنا هن هڪدم چيو:

”او مادموزيل بلانشي .... مون بلانشي جهڙيون گهڻيون ئي عورتون ڏٺيون آهن.“

هو مون ڏانهن پر معنيٰ تيز نگاهن سان ڏسندو بيٺي رهيو، هن جي ان سمجهه ڳالهه جو مطلب ڇا هو، مان ڪجهه به نه سمجهي سگهيس. ڇو جو جڏهن مون هن کان پڇيو ته سندس مطلب ڇا هو، تڏهن هن مشڪي، ڪنڌ لوڏيندي چيو، ”اوه! مطلب اهو ئي آهي.... ڇا، مادموزيل پالينا ڪي ڳالهه وٺندا آهن؟“

”مون کي خبر نه آهي—مون کي بالڪل خبر نه آهي.“ مون چيو.

”هان! ته ڇا اوهان کي اها خبر به ڪانهي؟“ انگريز صاحب حيرت مان چيو.

”آءٌ سچ ٿو چوان ته مون کي خبر ڪانهي — مون ڪڏهن ان تي غور ئي نه ڪيو آهي.“ مون ورائيو.

”عجيب ڳالهه آهي؟“

هو ڪنڌ لوڏيندو هليو ويو. البت هو خوش نظر اچي رهيو هو. عجيب غلط سلط فرينچ ٻولي هڪ ٻئي کي ٻڌائي هئيسون!

باب چوٿون

اڄ جو ڏينهن نهايت ئي واهيات، مضحڪه خيز ۽ ناخوشگوار هو. هن وقت رات جا يارنهن لڳا آهن. آءٌ پنهنجي ڪمري ۾ ويٺو، گذريل ڏينهن کي ياد ڪري رهيو آهيان. ان جو آغاز پالينا جي خاطر ڪيڏڻ لاءِ منهنجي روليٽ جي جوا خاني ۾ وڃڻ سان ٿيو. مون هن کان هڪ سئو سٺ فيڊرڪ ورتا هئا. ليڪن ٻن شرطن تي — پهريون هيءُ ته مان اڌو اڌ وارو معاملو قبول ڪونه ڪريان، يعني جي مون کٽيو ته مان پنهنجي لاءِ ڪجهه به نه وٺندس ۽ ٻيو هيءُ ته شام جو پالينا ان ڳالهه جي وضاحت ڪندي ته هوءَ ڇو ۽ ڪيترا پئسا کٽڻ چاهي ٿي. مان ته هي ڪنهن به حالت ۾ سوچي نٿو سگهان ته اهو سڀڪجهه رڳو پئسن خاطر آهي! ظاهر آهي پئسن جي ضرورت ۽ جيتريقدر ٻه جلد سمڪڻ ٿي سگهي، ڪنهن خاص مقصد لاءِ ٿي هوندي آهي. هن جڏهن مون سان وضاحت ڪرڻ جو واعدو ڪيو، ته مان هليو ويس. جوا خاني جي هال ۾ زبردست هجوم هو. هو سڀئي ڪيڏا نه بدتميز ۽ لالچي هئا؟ آءٌ هجوم کي چيريندو وچ ۾ هليو ويس ۽ خزانچيءَ وٽ وڃي بيٺس. پوءِ ڊڄندي ڊڄندي هڪ ئي وقت ٻن ٻن ٽن ٽن سڪن جي بازي هڻڻ جو تجربو شروع ڪيم ۽ ان وچ ۾ راند جو باقائده نظارو ڏسندو رهيس. مون کي محسوس ٿيو ته ڳڻپ ڪري، بازي هڻڻ ڪا معني ڪانه ٿي رکي. حالانڪ ڪجهه رانديگر ان کي وڏي اهميت ڏيئي رهيا هئا. هو ڪاغذ کڻيو ويٺا هئا، جن تي پينسل سان انگ اکر لکندا هئا. اهي سڀ ان ڊگهي ليڪون ڪڍيل هيون. هنن هر داءَ مهل غور سان ڏسي، امڪانات جو اندازو ڪندي، ڳڻپ ڪندي، پوءِ ٽي چڪو تي اڇلايو ۽ بلڪل اسان اناڙين وانگيان هارايائون ٿي، جيڪي بنا ڳڻپ

ڪيڏي رهيا هئاسين. ان جي ابتڙ سون هڪ نتيجو ڪڍيو، جنهن جي متعلق منهنجو ايمان آهي ته بلڪل ٺيڪ آهي ۽ اهو هي ته رولٽ جي جوئا ۾ ڪو منظم طريقو نه آهي. پوءِ به امڪانات جي سلسلي ۾ هڪ خاص قسم جو ربط ضرور آهي ۽ .... بيشڪ اها هڪ عجيب ڳالهه آهي. مثلاً هي ٿيندو آهي ته وچ وارن ٻارهن انگن ڪان پوءِ وري ان ڪان پوءِ جا ٻارهن انگ نڪرندا آهن، يعني ٻه ڀيرا داءُ پوين ٻارهن انگن تي پوي ٿو ۽ ان ڪان پوءِ وري شروع جي ٻارهن انگن تي. شروع جي ٻارهن انگن ڪان پوءِ داءُ وري وچ وارن ٻارهن انگن تي پوندو آهي. اٺين ۱۳ ۽ چوويهن جي انگن جي وچ ۾ ٽي يا چار ڀيرا لڳاتار داءُ پوي ٿو. ان ڪان پوءِ پرٿين ٽڪي ۾ داءُ لڳندو ۽ پوءِ پنجويهه ۽ ڇٽيهه جي انگن جي وچ ۾ ٻه ڀيرا لڳي، وري ٻيهر شروع جي ٻارهن انگن جي وچ ۾ پوندو ان ڪان پوءِ شروع جي ٻارهن انگن جي وچ ۾ پوءِ لڳاتار ٽي چالون وچ جي ٻارهن انگن جي ويجهو ويجهو نڪرن ٿيون ۽ انهيءَ طريقي سان اها راند ڪلاڪ يا ٻن ڪلاڪن تائين جاري رهندي آهي. هڪ، ٽي ۽ ٻه ـــ هڪ، ٽي ۽ ٻه. ڪيڏي نه حيرت جهڙي ڳالهه آهي! وري فرض ڪريو ڪنهن ڏينهن يا ڪنهن صبح ڳاڙهي نشان ڪان پوءِ ڪارو نشان نڪري ٿو ۽ ان ڪان پوءِ ڪابه ترتيب ڪانه ٿي رهي، بلڪ داءُ هر گهڙيءَ بدلجندو ٿو رهي. ايتريقدر، جو لاڳيتو ٽن چالن تائين ڳاڙهو يا ڪارو نشان بلڪل نٿو نڪري. ٻئي ڏينهن يا ٻيءَ شام جو هي ٿيندو ته ڳاڙهو نشان هر هر نڪرندو ـــ لاڳيتو ٻارهن ڀيرا. بلڪ ڪڏهن ڪڏهن ته سڄو سڄو ڏينهن ڳاڙهو نشان ئي نڪرندو رهندو آهي. انهيءَ بابت سون کي اڱسٽلي صاحب گهڻو ڪجهه ٻڌايو آهي. هو سڄا سڄا ڏينهن، رولٽ جي ميز تي گذاريندو هو ۽ ويٺو جاچيندو هو. ليڪن بازي نه لڳائيندو هو.

جيستائين منهنجو تعلق آهي، سون جلد ئي آخري ڪڙيءَ

ڏنائين سڀ رقم هارائي ڇڏي. ڀيريائين هڪدم ويهه فيلبرڪ پٽڻ واري انگ تي هنيم ۽ کٽي ويس. وري بازي لڳايم ۽ کٽي ويس. ان طرح ٻه ٽي بازيون مون کٽيون. منهنجو خيال آهي ته پنجن ڇهن منٽن ۾ مون چار سئو کن فيلبرڪ کٽي ورتا. ان موقعي تي مون کي اُتي هليو وڃڻ کپي ها، پر منهنجي اندر ۾ هڪ عجيب خيال پيدا ٿيو. تقدير جي خلاف سرڪشي، ان کي للڪارڻ جي خواهش. اُن کي چيڙائڻ جو جذبو. مون وڏي کان وڏي مجمل بازي چار هزار گلڊن لڳائي ۽ هارايم. وري ڪاوڙ ۾ اچي کيسي ۾ بچيل سڀ رقم ساڳئي انگ تي هنيم. وري هارايم. جنهن کان پوءِ ميز تان اٿيس ۽ هليو آيس. آءٌ سمجهي نه سگهيو هوس ته مون کي ڪهڙو حادثو پيش آيو هو ۽ مون پنهنجي هار جي ڳالهه پالينا سان ماني کائڻ کان پوءِ ڪئي. مون باقي سڄو ڏينهن پارڪ ۾ رلندي گذاريو.

ڪاڌي جي وقت آءٌ انهيءَ ڪاوڙيل حالت ۾ هوس، جنهن ۾ ٽي ڏينهن پهرين هوس. اڄ فرينچ ۽ مادموزيل بلانشي به ڪاڌي ۾ شريڪ هئا. انهن ٽي لڳو ڄڻ مادموزيل بلانشي ان جوئا خاني جي هال ۾ منهنجيون سڀ حرڪتون ڏٺيون هيون ۽ منهنجي ڪارنامن کان چڱيءَ طرح واقف هئي. ان موقعي تي هن مون کي خاص ڌيان سان خطاب ڪيو. فرينچ ته سڌي سنئين مطلب جي ڳالهه ڪئي ۽ مون کان پڇيائين ته جا رقم مون هارائي هئي، سا منهنجي ذاتي رقم هئي ڇا؟ منهنجو خيال آهي ته هن کي پالينا ۾ شڪ هو. اصل ۾ ان مخصوص سوال جو پس منظر به آهي. مون يڪدم ڪوڙ ڳالهايو ۽ چيم ته ”ها، اها رقم منهنجي ئي هئي.“

جنرل صاحب کي ڏاڍي حيرت ٿي ته مون ايتري وڏي رقم ڪٿان حاصل ڪئي. مون وضاحت ڪندي هن کي ٻڌايو ته اڄ مون شروع ۾ ڏهه فيلبرڪ هنيا ۽ پوءِ يڪا ڇهه ست داءُ هنيم ۽ هر ڀيري کٽي ويس ۽ ٽيڻا ٿيندي، مون وٽ پنج ڇهه

سٺو فيڊرڪ ٿي ويا، جي آخرڪار ٻن دائن ۾ هارائي ويٺس.

هو هڪدم ويساهه ڪري ورتو. جڏهن آءٌ صفائي پيش ڪري رهيو هوس، تڏهن پاليما ڏانهن به ڏٺم، پر هن جي منهن مان ڪجهه به ظاهر ڪونه ٿي ٿيو. مطلب ته هن مون کي ڪوڙ ڳالهائڻ ڏٺو ۽ هڪ دفعو به نه ٽوڪيائين. ان مان مون نتيجو ڪڍيو ته مون کي ڪوڙ ڳالهائڻو ٿي پوندو ۽ اهو راز لڪائڻو پوندو ته مان ڪو هن جو رازدار آهيان. بهرصورت آءٌ سوچي رهيو هوس ته هن جي آڏو ضرور وضاحت ڪرڻي پوندي، هونئن به هن اڄ صبح مون سان ڪجهه احوال ڪرڻ جو واعدو ڪيو هو.

منهنجو خيال هو ته جنرل صاحب مون کي ضرور ڪا نصيحت ڪندو، پر هو صفا چپ ويٺو رهيو. البت مون ڏٺو ته هن جي چهري تي مونجهاري جا نشان چٽيل هئا. ٿي سگهي ٿو ته هن کي اها ڳالهه ٻڌي ڏک ٿيو هجي ته ههڙي تنگدستيءَ جي وقت ۾ ايڏي وڏي رقم آئي ۽ مون جهڙي بيوقوف جي هٿان پندرهن منٽن ۾ غارت ٿي وئي.

مون کي خبر پئي آهي ته ڪالهه جنرل صاحب ۽ فرينچ جي وچ ۾ گرما گرم بحث ٿيو آهي. هو سڀيئي بند ڪمري ۾ گفتگو ڪندا رهيا هوا. فرينچ ڪاوڙجي هليو ويو هو ۽ اڄ صبح ساڻ وري، شايد ڪالهوڪي گفتگوءَ کي جاري رکڻ لاءِ موٽي آيو هو.

اهو ٻڌي ته آءٌ هڪ وڏي رقم هارائي چڪو آهيان، فرينچ ٽوڪ هڻندي چيو ته ماڻهوءَ کي ٿورو عقل رکڻ کپي. الائي ڇو هن اها ڳالهه ڪئي حالانڪ تمام گهڻا روسي جوا ڪندا آهن پر هن جو خيال آهي ته روسي جوئا کيڏڻ ۾ ڪابه قابليت ڪانه ٿا رکن.

”ليڪن منهنجي خيال ۾ رولت جي جوئا ٺهي ئي روسين لاءِ آهي“، مون چيو.

منهنجي چيلينج تي فرينچ حقارت سان کلڻ لڳو، ان تي مون چيو ته ”مون بلڪل ٺيڪ چيو آهي، ڇو جو روسين کي

جوڻاري چوڻ هنن جي تعريف نہ آهي بلڪ بي عزتي آهي ۽ تنهن ڪري هن کي منهنجي ڳالهہ تي يقين اچڻ گهرجي.

”پر آخر اوهان جي ان راءِ جو بنياد ڪهڙو آهي؟“ فرينچ پڇيو.

”ان بنياد تي تہ دولت گڏ ڪرڻ جي صلاحيت، تاريخ جي وهڪري ۾ مغرب جي مهذب ۽ شائستہ انسانن جي صلاحيتن ۽ خوبين ۾ هڪ اهم جڳهہ اچي والاري آهي. هڪ روسي نہ صرف دولت گڏ ڪرڻ جي صلاحيت نہ ٿو رکي، بلڪ بنا سوچ سمجهہ جي ڏاڍي بي پرواهيءَ سان ان کي وڃايو ڇڏي. ان هوندي بہ آخر اسان روسين کي بہ تہ پئسي جي ضرورت پوي ٿي“ مون ڳالهہ کي جاري رکندي چيو، ”۽ ان لاءِ اسين روليٽ جهڙا زريعا استعمال ڪرڻ جا وڏا شوقين آهيون. ڇو جو ان ۾ بنا محنت جي هڪ ڪلاڪ ۾ ڪو ماڻهو مالدار بڻجي سگهي ٿو. روليٽ اسان لاءِ دلفريب آهي ۽ جاڪاڻ تہ اسين چڱي نموني ۽ لاپرواهيءَ سان ۽ سواءِ ڪنهن خاص ڪوشش جي کيڏندا آهيون، انڪري هار هميشہ اسان جي هوندي آهي.“

”اها ڳالهہ ڪنهن حد تائين صحيح آهي،“ فرينچ هڪ وڏو ساهہ کڻندي چيو.

”نہ اها ڳالهہ صحيح ڪانهي. توکي پنهنجي ملڪ متعلق اهڙيون نيچ ڳالهيون ڪندي شرم اچڻ کپي.“ جنرل صاحب ڏاڍي باوقار انداز ۾ چيو.

”مون کي ڳالهہ تہ پوري ڪرڻ ڏيو. حقيقت ۾ آءٌ اڃ تائين سمجهي نہ سگهيو آهيان تہ روسين جي اهڙا اُبهرائپ ۽ لاپرواهي وڌيڪ قابل نفرت آهي يا جرمنن جو ديانت دارانہ سچي محنت سان پئسو ڪمائڻ.“

”تنهنجو اهو خيال ڪهڙو نہ بيهودو آهي؟“ جنرل چيو.

”۽ تنهنجو اهو خيال بلڪل روسين وارو آهي“ فرينچ چيو.

مان کلڻ لڳس. حقيقت ۾ مون کي انهن پنهي کي

وڏهاڙي جو ڏاڍو شوق هو.

”خدا جو سنهن مان جرمنيءَ جي ان ٻت جي سامهون مٿي ٽيڪڻ کان سڄي عمر خانہ بدوش قوم جي خيمن ۾ گذارڻ بهتر سمجهان ٿو.“

”ڪهڙو ٻت!“ جنرل صاحب ڪاوڙجندي چيو.

”جرمنن جي دولت گڏ ڪرڻ جي صلاحيت جو ٻت. حالانڪ آءٌ هت تمام ٿورو وقت رهيو آهيان پر جيڪي ڪجهہ مون ڏٺو آهي يا ٻڌو آهي، اهو منهنجي تاتاري رت کي ٿهڪائڻ لاءِ ڪافي آهي. هتي ڪابہ شيءِ منهنجي مزاج مطابق نہ آهي. خدا جو سنهن مون کي اهڙي قسم جي ڪابہ خوبي نہ گهرجي. ڪالهہ بہ مون اٿين ٿي اٺن ميلن جو چڪر هنيو. هتي جي هر شيءِ جرمنن جي وڻندڙ باتصوير ڪتابن جيان آهي. هتي جي گهر گهر ۾ هڪ مذهبي قسم جو شخص ضرور هوندو آهي. جو حد کان وڌيڪ پرهيزگار ۽ غيرمعمولي طور تي ديانت دار هوندو آهي. ايتريقدر ديانتدار، جو اوهان کي ان جي ويجهو ويندي ڊپ خوف ٿيندو. مون کي اهڙي قسم جا ديانت دار ماڻهو اصل ڪين وڻن، جن وٽ ويندي خوف لڳي. اهڙي هر مذهبي شخص جو هڪ وڏو ڪٽنب آهي. جتي روزانہ شام جي وقت وڏي آواز سان اصلاحي ڪتاب پڙهيا ويندا آهن. شاه بلوط جو وڻ گهر جي ڇت سان گڏ بيٺو آهي. هوڏانهن اولهہ جي افق ۾ سج غروب ٿيڻ جي ڪوشش ۾ لڳل آهي. ڇت تي ٻگهہ بيٺو آهي. غرض تہ هڪ هڪ شيءِ نهايت ناهوڪي ۽ پر اثر نظر ايندي آهي. ناراض نہ ٿيو جنرل صاحب! مون کي ٿورو اثرائتي نموني ۾ بيان ڪرڻ ڏيو. مون کي چڱيءَ طرح ياد آهي تہ منهنجو پيءُ بہ مون کي ۽ منهنجي والده کي اهڙا ئي اصلاحي ڪتاب باغ ۾ ليمن جي وڻن هيٺان ويهي پڙهي ٻڌائيندو هو، سو انڪري آءٌ بہ انهيءَ مسئلي تي اهم راءِ ڏيئي سگهان ٿو. ڇا، اوهان کي خبر آهي تہ هتي جو هر ڪٽنب ۽ هر ماڻهو مڪمل پابنديءَ ۽ غلاميءَ ۾ جڪڙيل

آهي. هو چوويهہ ئي ڪلاڪ نار جي ڏگي وانگيان وهڻ ۽ يهودين وانگر پئسا بچايو تجوزيون ڀيا ڀرين. فرض ڪريو ته ڪنهن چڱا خاصا گلدن گڏ ڪري ورتا آهن ۽ هاڻي هو دڪان کولڻ ۽ ٻنيءَ ٺڪر ونڻ جي سوچي رهيو آهي. خبر اٿو آن ڪم ڪرڻ لاءِ هو ڇا ٿو ڪري؟ هو پنهنجي ڌيءُ جي شادي ٿتو ڪري جو هن کي ڏاج ڏيڻو پوندو ۽ گلدن گهٽجي ويندا. ايستائين، جو هوءَ پوڙهي ٿيو ٿي وڃي، هو پنهنجي سيني ڪان ننڍي پٽ کي مزدورن وٽ يا فوج ۾ وڪرو ڪيو ڇڏي. ان طرح حاصل ڪيل پئسا ظاهر آهي ته تجوزيءَ ۾ ئي پون ٿا. يقين ڪريو، اها سچي حقيقت آهي، مون خود پنهنجين اکين سان ڏٺو آهي، ۽ ماڻهن کان پڇندو رهيو آهيان. مزي جي ڳالهہ هيءَ آهي ته اهو سڀ ڪجهہ ڏاڍي خلوص ۽ ديانت داريءَ سان ٿيندو آهي. اهڙي خلوص ۽ ديانتداريءَ سان، جو سڀ کان ننڍو پٽ جنهن کي وڪيو ٿو وڃي، اهو ائين ٿو سمجهي ته هن کي ائين وڪڻ ئي ديانتداريءَ جي تقاضا هئي. ڪمال ته واقعي تڏهن آهي، جو خود شڪار پنهنجي قرباني تي خوش ٿيندو هجي. ڪجهہ وڌيڪ پڇڻ چاهيو ٿا ڇا؟ وڏي پٽ سان ٻہ ڪو گهٽ ويل ڪرڻ ٿو وهي. هو ڪنهن سس آميلا سان عشق ٿو ڪري. ٻنهي جون دليون گڏ ٿيون ڌڙڪن. پر هنن جي شادي نٿي ڪئي وڃي. رڳو ان لاءِ ته پئسا گهٽا نہ آهن. هو ٻئي ڏاڍي اخلاق، پاڪبازيءَ، پاڪ دامنيءَ يا نيڪ آرزوئن سان پنهنجي شاديءَ جو انتظار ڪندا رهن ٿا ۽ ائين مشڪندي پنهنجو پاڻ کي انهيءَ بت جي قربان گاه تي قربان ڪيو ڇڏين. آميلا جا گلن جهڙا ڳل پيلا ٿيو وڃن، هوڏانهن ويهن سالن ۾ هنن جي مالي خوشحاليءَ ۾ وڏو اضافو ٿئي ٿو. وڏي ديانتداريءَ ۽ نيڪ نيتيءَ سان تجوزين ۾ دولت جو انبار گڏ ٿيو وڃي. هو مذهبي بزرگ وڏي اطمينان سان پنهنجي چاليهہ يا پنجاهہ سالن جي پٽ ۽ ٽيهن يا پنجٽيهن ورهين جي آميلا کي، جنهن جون ڀريل ڀريل ڇاتيون ڪوڪليون

ٿي چڪيون آهن ۽ رنگ ٻيلو ٿي ويو آهي، آشيرواد ڏئي ٿو، آشيرواد ڏيندي، هو باقاعده ڳوڙها ٿو وهائي. هنن کي ڪو وعظ ٿو ٻڌائي ۽ پوءِ ترت ئي مري ٿو وڃي. تنهن کان پوءِ هن جو اهو سڀ کان وڏو پٽ سائين مذهبي بزرگ بڻجيو ٿو وڃي ۽ پيءُ ۽ ڏاڏي جي ڪهاڻي ٿو ورجائي. ان طرح پنجاه يا سٺ سالن ۾ پهرئين مذهبي بزرگ ٻوڙهي وٽ ڪافي رقم گڏ ٿيو وڃي، جنهن کي هو پنهنجي پٽ لاءِ ورثي ۾ ڇڏيو وڃي ۽ هو پنهنجي پٽ لاءِ ۽ هو پنهنجي پٽ لاءِ ۽ ان طرح ڇهن پنجن نسلن کان پوءِ هنن مان هڪ 'بيرن رٿشيلڊ' ۽ خدا ڄاڻي ڇا ڇا بڻجيو وڃي. اوهين خود ئي ٻڌايو ته هي تماشو ڪيڏو نه عظيم الشان آهي! سؤ ٻن سؤ سالن جي سخت محنت، صبر ۽ تحمل، هوش مندي، ديانت داري، ڪردار، مصمم ارادو، پيش بيني، ڇت تي ٻگهه پکي! اوهان کي ٻيو ڇا کپي. ان کان وڌيڪ ارفع ۽ اعليٰ ۽ پروقار شيءِ دنيا ۾ ٿي ئي ڪانه ٿي سگهي. هو ان خاص نقطه نظر سان سڄيءَ دنيا کي ڏسندا آهن ۽ پنهنجن ڏوهارين کي سزا ڏيندا آهن — يعني انهن کي جيڪي هڪ رتيءَ ماتر به ڪانئن مختلف هوندا آهن. هيءَ آهي اصلي ڳالهه: مان ته روسي طريقي سان دولت ضايع ڪرڻ يا روانت جي ذريعي مالدار بڻجڻ وڌيڪ پسند ڪندس. مان پنجن نسلن کان پوءِ جاگيردار رٿشيلڊ يا 'گاپ اينڊ ڪمپني' بڻجڻ نٿو چاهيان. مان پئسا پنهنجي لاءِ ٿو چاهيان. ياد رکو، مان پنهنجو پاڻ کي پئسي جو زيردست نٿو سمجهان ۽ نه ئي پنهنجي وجود کي ان لاءِ لازم ٿو سمجهان. مان ڀانيان ٿو ته اوهان جي آڏو اهي سڀ ڳالهيون بڪواس آهن، پر منهنجا اصلي خيال اهي ئي آهن."

جنرل صاحب ٿورو سوچي چيو، "اها ته مون کي خبر ڪانهي ته تو جيڪي ڪجهه چيو ان ۾ ڪيتري سچائي آهي، پر اها خبر ضرور اٿم ته جي تو کي پنهنجي حد کان ٻاهر نڪرڻ جي ٿوري به اجازت ڏني ٿي وڃي ته تون ايڏيءَ جڪ ۾ وڃي

ٿو پوڻ، جو...."

هميشہ جيان هن ڳالهہ اڌ ۾ ئي ڇڏي ڏني. اسان جي جنرل صاحب جي عادت آهي تہ هو روزمره جي عام گفتگو کان مٿي ٿوري بہ اهم ڳالهہ ڪندو، تہ هميشہ پنهنجا جملا اڌ ۾ ڇڏي ڏيندو آهي. فرينچ ڪجهہ ڪجهہ اکيون ڦاڙي منهنجي ڳالهہ ٻڌي. منهنجي خيال ۾ هو منهنجي ڳالهين جو مطلب مشڪل سان سمجهي سگهيو هوندو. پاليما وڏي خود داريءَ ۽ بي نيازيءَ سان ٻئي پاسي گهور پائي ڏسي رهي هئي، هن اٿين پئي ڏِک ڏني ڇڻ هن منهنجي يا ان ڏينهن ميز تي ڪيل بي ڪابہ ڳالهہ ٻڌي ئي ڪانہ هئي.

باب پنجون

پالينا خلاف معمول فڪرمند هئي. ميز تان اٿندي ئي هن مون کي پاڻ سان گڏ سير تي هلڻ لاءِ چيو. اسان ٻارن کي گڏ ڪنيو ۽ پارڪ ۾ ڦوهاري ڏي هلڻ لڳاسين.

ان وقت آءٌ خاص طور تي ڏاڍو ڪاوڙيل هوس، ان ڪري ئي مون ڪانئس هيءُ ٻي ڏينگو سوال ڪري ورتو ته هاڻ جڏهن به هوءَ ڪيڏانهن ٻاهر وڃي ٿي ته هي مارڪئس ڊي گريو، اسان جو جناب فرينچ صاحب ساڻس گڏ ڇو نٿو وڃي، ۽ گهڻن ئي ڏينهن کان ساڻس ڳالهه ٻولهه به بند ڪري ڇڏي اٿس، سو ڇو؟

"ان لاءِ ته هو وڏو ذليل ماڻهو آهي." هن ڏاڍي عجيب انداز ۾ وراڻيو.

مون ڪڏهن به پالينا جي واتان مارڪئس گريو متعلق اهڙي سخت ڳالهه نه ٻڌي هئي، پر هن جي وڌيڪ تنگ ٿيڻ جي خيال کان چپ رهيس.

"تو ڏٺو ته اڄ جنرل صاحب سان به سندس رويو نيڪ نه هو!"

هن ڪجهه چڙ مان ۽ رکائيءَ سان چيو، "تون اصل ڳالهه ڄاڻڻ ٿو چاهين، توکي خبر آهي ته جنرل صاحب هن جي مُٺ ۾ آهي. جنرل صاحب جي سڄي ملڪيت هن جي آهي جي ڏاڏي نٿي مري ته فرينچ انهن سڀني شين جو مالڪ ٿي ويندو، جيڪي وٽس گروي رکيل آهن."

"ته ڇا اها ڳالهه صحيح آهي ته هر شيءِ گروي رکي ويئي آهي؟ مون به ائين ٻڌو ته ضرور آهي، پر اها خبر ڪانه هيم ته سڀئي شيون گروي آهن."

”بلڪل.“

”تہ پوءِ ماد موزيل بلانشي جو بہ خدا ئي حافظ آهي. هوءَ جنرل جي زال ٿي نٿي سگهي. توکي خبر آهي يا نہ، پر مونکي تہ ائين ٿو لڳي تہ جنرل صاحب هن سان ايتري محبت ٿو ڪري، جو جي هوءَ ڪيس ڇڏي هلي وڃي تہ هو خودڪشي ڪري ڇڏيندو. هن عمر ۾ ايتري محبت ڪرڻ خطرناڪ آهي،“ مون چيو.

پالينا ڪجهہ سوچيندي، پنهنجي راءِ جو اظهار ڪيو، ”منهنجي خيال ۾ هن سان ڪجهہ نہ ڪجهہ ضرور ٿيندو.“

مون ٿورو بلند آواز ۾ چيو، ”۽ پوءِ اهو سڀڪجهہ ڪيترو نہ عجيب لڳندو. ماڻهن تي ان ڳالهہ جو ڪيترو ڪليل نموني ظاهر نہ ٿي سگهندو تہ هوءَ جنرل صاحب سان رڳو هنجي پئسي خاطر شادي ڪري رهي هئي! ڇا، دنيا ۾ شرافت ڪا شيءِ نہ آهي؟ پنهنجي شان ۽ مان جهڙي ڪابہ ڳالهہ ناهي؟ هيءَ تہ وڏي حيرت جهڙي ڳالهہ ڇٽبي ۽ جيستائين ڏاڏيءَ جو تعلق آهي، ڇا ان ڳالهہ وڌيڪ مضحڪ خيز ۽ ذلت آميز بہ ٻي ڪا ڳالهہ ٿي سگهي ٿي تہ يڪيون هڪٻئي پٺيان ٻہ تارون موڪليون وڃن انهيءَ لاءِ تہ خبر پوي تہ هوءَ مري چڪي آهي يا نہ؟ پالينا ان باري ۾ تنهنجو ڪهڙو خيال آهي؟“

”اها سڄي بڪواس آهي، هن بيزاريءَ سان منهنجي ڳالهہ ڪٽيندي چيو. مان حيران آهيان تہ تون ايتريقدر خوش ڇو آهين! ايتري خوشي! آخر ڪهڙيءَ ڳالهہ آهي؟ ڇا اها منهنجن پئسن جي هارائڻ تي تہ نہ آهي!“

”ليڪن تو مون کي اهي هارائڻ لاءِ ڏنا ڇو؟ مون توکي صاف چئي ڇڏيو هو تہ آءٌ ٻين ماڻهن لاءِ، خاص طور تي تنهنجي لاءِ، بلڪل ڪيڏي نٿو سگهان. آءٌ تنهنجو فرمانبردار آهيان. تنهنجي هر حڪم جي تعميل ڪرڻ لاءِ تيار آهيان. پر نتيجي جي جوابداري بہ نٿو کڻان. مون توکي پهرين ئي چئي ڇڏيو

هو ته ان مان ڪجهه به نه ورندء. ڇا توکي ايتري رقم هارائڻ جو ڏک آهي؟ آخر توکي ايترا پئسا ڇو کپن؟"

"تون اهڙا سوال ڇو ٿو ڪرين؟"

"واه، تو مون کي سيٺجهه پڊائڻ جو انجام ڪيو هو.... پڊاء، مونکي پڪ آهي ته جڏهن آءٌ پنهنجي لاء ڪپڙا سندس (ڇ هينئر مون وٽ پارنهن فيبرڪ آهن)، ته ضرور ڪنيندس. پوء توکي جيترا پئسا کپن اڌارا وٺي سگهين ٿي."

پالينا جي روبي مان شديد بيزاري ۽ نفرت جو اظهار پئي ٿيو.

"منهنجي هڻ صلاح تي تون رنج نه ٿي. مون کي خبر آهي ته تنهنجي آڌو آءٌ هيچ آهيان. پر تون مون تي يقين ڪر ته تنهنجي بي عزتي اصل ڪونه ٿيندي. مون کي خبر آهي ته تنهنجي نظرن ۾ منهنجي ايتري اهميت به ڪانهي جو تون مون کان پئسا اڌارا وٺي سگهين- پر اهو به ته خيال ڪر ته مون تنهنجا پئسا هارايا آهن."

هن تيز نظرن سان مون ڏانهن ڏٺو ۽ اهو ڏسي ته منهنجي لهجي ۾ ڪاوڙ سان گڏ ٺوڪ جو انداز به شامل هو، هن هڪدم ڳالهه ڪٽي ڇڏي.

"منهنجي خانگي حالتن ۾ توکي ڪابه دلچسپي ڏسڻ ۾ ڪانه ايندي. پر پوء به جي تون ڄاڻڻ چاهين ٿو ته ٻڌ، حقيقت ۾ آءٌ ڏاڍي مقروض آهيان. هاڻ اهو قرض موٽائڻو اٿم. هونئن ته مون وٽ پئسا ڪونه آهن، پر مون کي خيال اچي ٿيو آهي ته، شايد جوئا ۾ آءٌ ڪٽي، اهو قرض موٽائي سگهان. آهي ته بيشڪ ڇرٻائپ وارو خيال پر ڇا ڪريان. دل کي ان تي يقين اٿم. شايد اهو يقين انڪري به اٿم جو پئسن حاصل ڪرڻ جو ٻيو ڪو ذريعو ڪونهيم."

"اوه ته ان ڪري تنهنجو کٽڻ لازمي آهي. مون کي ته هيءُ ٻڏندڙ ۽ ٻوڙي واري ڳالهه ٿي لڳي. خبر اٿئي ته ٻڏندڙ

ڪي ٻوڙو به بند وانگي محسوس ٿيندو آهي.“
پالينا وري مون ڏانهن ڏٺو.
”تنهنجي سمٿي ته تو مون کي ڇاڻي ٻڇهي زيرباد ڪرڻ تي گهريو. حالانڪ پندرهن ڏينهن اڳ تو مون کي پڪ ڏياري هئي ته تون رولٽ جي جوئا ۾ ضرور ڪٽيندين. تو اهو به چيو هو ته ان ڳالهه تي مون کي ڇرڊو نه سمجهه. هاڻ لڳي ٿو ته ان وقت شايد تون مون سان چرچو ڪري رهيو هئين. پر مون کي ياد آهي ته ان وقت تون تمام سنجيدو هئين. اهڙي گفتگو کي ته ڪوبه چرچو نٿو چئي سگهي.“
مون سوچيندي چيو ”ها، مون کي به ياد آهي ۽ هينئر به پڪ اٿم ته آءٌ ضرور ڪٽيندس. تنهنجي ڳالهين مون کي سوچڻ تي مجبور ڪيو آهي. هوئن به اچوڪي ناڪاميءَ مون کي اصل بدل ڪونه ڪيو آهي. مون کي هينئر به پڪ آهي ته جي آءٌ پنهنجو پاڻ لاءِ جوئا ڪريان ته ضرور ڪٽيندس.“
”تون آخر ايڏو پراميد ڇو آهين؟“
”مون کي پاڻ خبر ڪانهي، پر مون کي لڳي ائين ٿو ته مون کي ضرور ڪٽڻ گهرجي. شايد اهو انڪري جو مون وٽ به پئسا حاصل ڪرڻ جو ٻيو ڪو وسيلو ڪونهي. شايد انهيءَ سبب جي ڪري آءٌ ضرور ڪٽيندس.“
”جيڪڏهن واقعي تون اهو سمجهين ٿو ته پوءِ ضرور ڪٽيندين.“
”شايد تنهنجي خيال ۾ مون کي اهو سوچڻ جو حق به ڪونهي ته ڪو مون وٽ به ڪا شيءِ هجي.“ مون تلخيءَ وچان چيو.
پالينا بي نيازيءَ سان جواب ڏنو. ”تنهن ۾ منهنجو ڇا ۽ جي تون ان ڳالهه تي زور ڏين ٿو ته پوءِ ٻڌ ته واقعي مون کي اهو به شڪ آهي ته تون ڪڏهن ڪنهن شيءِ کي شدت سان چاهي به سگهين ٿو! تي سگهي ٿو ته تو کي ڪنهن شيءِ جي ضرورت

هجي پر تون ان جي لاءِ ڪڏهن به ايڏو شدت سان محسوس نه ٿو ڪري سگهين، ترن جلد باز آهين. توني ڪو ڀروسو ڪري ٿي نه ٿو سگهجي. ترن پاڻ ٻڌاءِ ته آخر توکي پئسن جي ايتري ضرورت ڇو آهي. انهيءَ ڏينهن جيڪي سبب تو مون کي ٻڌايا هئا، تن مان ته هڪڙو به ٺيڪ ڪونه هو.

”تو هيٺئر ڇيو نه ته توکي قرض موٽائڻو آهي، شايد قرض به گهڻو اٿئي! منهنجي خيال ۾ ته انهيءَ فرينچ جو قرض اٿئي.“

”اڄ تہ ڏاڍو گستاخ ٿي پيو آهين. عجيب سوال پيو ڪرين! شراب ته ڪونه پيتو اٿئي.“

”اها به توکي چڱيءَ طرح خبر آهي ته آءٌ توکان هر سوال پڇڻ جو حق رکان ٿو، تنهنڪري ڪڏهن صافگوئيءَ سان سوال ڪري وجهندو آهيان. آءٌ هڪ دفعو وري چوان ٿو ته آءٌ تنهنجو غلام آهيان. جيئن پنهنجي غلام کي سڀڪجهه ٻڌائي سگهجي ٿو تيئن تون به مون کان ڪجهه نه لڪاءِ، نه ڪو منهنجي ڳالهين جو دل ۾ ڪر.“

”پر آءٌ ته تنهنجي ان غلام واري خيال کي مڃان ٿي ڪونه ٿي.“

”ڏس هيڏانهن، آءٌ ڪو پنهنجي غلاميءَ متعلق ان ڪري ڪونه ٿو ڳالهايان جو واقعي تنهنجو غلام ٿيڻو اٿم، آءٌ ته اهو ٿي ڪجهه چوان ٿو جيڪي دل ۾ اٿم.“

”چڱو ڀلا مون کي اهو ٻڌاءِ ته توکي پئسن جي ايتري ضرورت ڇو آهي؟“

”تون اها ڳالهه ڇو ٿي پڇين؟“

”نه ٻڌاءِ ته نه ٻڌاءِ، تنهنجي مرضي.“ هن غرور مان ڪنڌ ڌوڻيندي چيو.

”تون منهنجي غلام هجڻ واري خيال کي رد ٿي ڪرين پر غلام واري ذهنيت برقرار رکڻ تي به زور ٿي ڏين. جواب ڏي، بحث نه ڪر. خير، ائين ٿي سهي. تون ٿي پڇين ته مون کي پئسن جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ ان ڳالهه جو آخر ڪهڙو جواب

ڏيان، پئسن جي ته سيني کي ضرورت پوندي آهي.“

”اها ته مون کي به خبر آهي، پر تون جهڙيءَ طرح پئسن لاءِ چريو ٿيو پيو وتين، تنهن جي پويان ضرور ڪا خواهش لڪل آهي. منهنجو خيال آهي ته تون هٺ جون ناهڻ بدران مون کي ان جو صحيح جواب ڏي.“

هوءَ ٿوري ڪاوڙ ۾ اچي وئي هئي ۽ ان ڪري مون خوشي پئي محسوس ڪئي. مون جواب ڏيندي چيومانس، ”بي شڪ انهيءَ جو هڪ خاص مقصد آهي. پر اهو ڪهڙو مقصد آهي تنهن جي آءٌ وضاحت نه ٿو ڪري سگهان. ڀلا اهو مقصد هڻ کان سواءِ پيو ڇا ٿي ٿو سگهي ته دولت مند ٿيڻ کان پوءِ آءٌ توکي هڪ ٻئي قسم جو انسان نظر ايندس. غلام نه!“

”اهو ڪيئن ٿيندو! ته توکي اها به خبر ڪانهي ته اهو ڪيئن ٿيندو؟ اهڙي بي يقيني آخر ڇو، واقعي تون مون کي هڪ غلام کان وڌيڪ ڪجهه به سمجهڻ لاءِ تيار ناهين پر مون کي ان جي ڪابه پرواهه ناهي.“

”تو ته چيو ٿي ته ان غلاميءَ مان توکي خوشي ٿي حاصل ٿئي، حالانڪ منهنجو خيال هو ته خوشي توکي صرف مون مان ٿي حاصل ٿئي.“

”ته تون پاڻ، اهو ٿي سوچين!“ ته منهنجي جسم ۾ جڻ خوشيءَ جي لهر ڊوڙي وئي. تنهنجي اها سادگي ڪيڏي نه سٺي آهي! ڪنهن کي ذليل ڪرڻ مان به، ته خوشي حاصل ٿيندي آهي. پڪ خوشي ان هنٽر کي به ٿيندي هوندي جيڪو ڪنهن غريب جي پٺن تي لڳي ان جي کل لاهي ڇڏيندو آهي. پر مون کي هڪ ٻئي قسم جي خوشي حاصل ڪرڻي آهي. تو ڪالهه ٻڌو هوندو ته جنرل صاحب مون کي ست سئو روبل ساليانه ڏيڻ جو چيو هو (جنهن جي مون کي ڪابه اميد ڪانهي) مارڪئس گريو به ته اتي ويٺو هو. منهنجي دل ٿي ته هن جي ڪا چڱي خاصي بي عزتي ڪريان ته جيئن تون به ڏسي سگهين.“

”آخر اها ڪهڙي ڳالهه آهي؟ هڪ ماڻهو هر وقت، هر هنڌ ۽ هر حالت ۾ وقار ۽ مان واري حالت جو مظاهرو ڪري سگهي ٿو؟“

”اهي ڪتابن جون ڳالهيون آهن. توکي ته بس اهو احساس ٿي ويو آهي ته مون کي وقار سان ڳالهه ڪرڻ ئي ڪونه اچي. توکي ته خبر آهي ته اسين روسي سادا سودا انسان آهيون. اخلاق ته اسان وٽ به آهي پر ان جو مظاهرو مناسب نموني سان ڪونه ڪري سگهون. اصل ۾ اسان وٽ خوبيون ته آهن پر فطري صلاحيتون تمام گهٽ اٿون. اهو ئي سبب آهي جو فرينچ مرد اسان جي روسي عورتن لاءِ هڪ قسم جي ڪمزوري بڻجي چڪا آهن. پر منهنجي خيال ۾ فرينچن جو اهو رويو به نمائشي ڏيک هوندو آهي. ترڙي ڪڪڙ وانگر سڀ ڏينهن آڪڙيا وتندا آهن. ٿي سگهي ٿو ته اهي ڪڪڙ ترڙا نه پر اصلي ئي هجن! آءٌ ڪيتري دير کان بڪان پيو. تو مون کي اصل روڪيو ئي ڪونه، تون مون کي وچ ۾ روڪيندي رهندي ڪر. جڏهن آءٌ توسان ڳالهائيندو آهيان ته اهو چاهيندو آهيان ته مان توسان پنهنجي دل جي هر ڳالهه، بلڪ سڀ ڳالهيون ڪري ڇڏيان. مان سيني مٿن طريقن کي وساري ويهندو آهيان. بلڪ آءٌ ته هي به مڃڻ لاءِ تيار آهيان ته مون ۾ نه اطوار آهن نه اخلاقي گڻ. آءٌ هيءَ ڳالهه توکي پهرين ئي ٻڌائي چڪو آهيان ته آءٌ پنهنجي ذهن کي ڪنهن قسم جي اخلاقي گڻن لاءِ فڪرمند ٿيڻ نه ڏيندو آهيان. هاڻ ته مون کي هر شيءِ بيڪل ٿي لڳي. توکي خبر آهي ته مون ۾ انسانن جهڙي هڪ به ڳالهه نه آهي. هڪ عرصي کان مون کي هيءَ به خبر نه آهي ته دنيا ۾، روس ۾ ڇا ٿي چڪو آهي يا ٿي رهيو آهي. هتي مان ڊريسڊن شهر مان آيو آهيان. پر مون کي ياد ڪونهي ته ڊريسڊن ڪهڙي قسم جو شهر هو. توکي چڱيءَ طرح خبر آهي ته مون کي ڪنهن ڳڙڪائي ڇڏيو آهي ۽ ڇاڪاڻ ته مون کي تو مان ڪابه توقع نه آهي ۽

آءٌ پنهنجي نظر ۾ ڪابہ وقعت نہ ٿو رکان، تنهنڪري صاف صاف ٿو چوان تہ هر هنڌ توکان سواءِ ڪابہ شيءِ نٿو ڏسان. توکان سواءِ دنيا منهنجي نظرن ۾ هيچ آهي. توسان جو ۽ ڪيتري محبت اٿم؟ اها خود بہ خبر ڪانہ اٿم. غالباً اها ڳالهہ تون خود چاهين ٿي تہ تون مون سان مٺي نموني ڪانہ ٿي هلين. مان تہ تو لاءِ اڻين بہ نٿو چئي سگهان تہ تون مٺي آهين يا نہ! پڪ تنهنجي دل نيڪ نہ آهي ۽ ٿي سگهي ٿو تہ تنهنجي دماغ ۾ بہ اجايون ڳالهيون پريل هجن."

"شايد انڪري تون مون کي دولت سان خريدڻ جو سوچيندو رهندو آهين،" هن چيو، "ڇاڪاڻ تہ توکي منهنجي عزت نفس جي جذبي جو يقين ڪونهي."

"پر مون توکي دولت سان ڪڏهن خريدڻ چاهيو؟"

مون يڪدم چيو.

"تون اوستائين ڳالهائيندو ٿو رهين، جيستاءِ خبر نہ ٿي پوي تہ ڇا پيو ڳالهائين. جي تون مون کي خريدڻ نٿو چاهين تہ پوءِ منهنجي عزت نفس جي جذبي کي خريدڻ جو خيال ضرور اٿئي."

"بلڪل نہ، اها ڳالهہ اصل ڪانهي. مان چئي چڪو آهيان تہ منهنجي لاءِ پنهنجي دل جي ڳالهہ جي وضاحت ڪرڻ تمام ڏکي آهي. تون اها ڳالهہ چئي، هر هر مون تي بار وجهي رهي آهين. منهنجي ڳالهين سان ناراض نہ ٿيندي ڪر. توکي خبر آهي تہ تون مون سان ناراض نٿي ٿي سگهين! ان لاءِ تہ مان پاڳل آهيان. جي تون ناراض ٿي بہ وڃين تہ مان ان جي پرواه نٿو ڪريان. جڏهن مان پنهنجي ڪمري وارين ڏاڪڻين تي هوندو آهيان تہ مون کي رڳو تنهنجي لباس جي سرسراهٽ تصور ۾ اچي پوندي آهي. ان کان پوءِ پنهنجا نڪ ڏڪڻ سان ڇپائڻ لاءِ تيار ٿي ويندو آهيان ۽ تون مون سان ناراض بہ ڇو آهين؟ منهنجي، پنهنجو پاڻ کي، غلام چوڻ ڪرڻ ڪري! خدا جي واسطي منهنجي غلام هجڻ جو ڪو فائدو نہ وٺ. ڇا توکي خبر آهي

تہ هڪ نہ هڪ ڏينهن آءُ توکي قتل ڪري ڇڏيندس. آءُ توکي ان لاءِ قتل ڪونہ ڪندس تہ ڪو منهنجي محبت سري ويندي يا مان حامد بنجي ويندس! بلڪ آءُ توکي رڳو ان لاءِ قتل ڪندس ڇو جو آءُ توکي ڳڙڪائي ڇڏڻ ٿو گهران. تون ڪاپڻ ٿي...."

"آءُ ڪلان ڪانہ ٿي." هن غضبناڪ لهجي ۾ ورائيو.

"آءُ رڳو ايترو ٿي چوانءِ تہ چپ ڪر!"

هوءَ ڪجهہ دير لاءِ بلڪل چپ ٿي ويئي. حد کان وڌيڪ ڪاوڙ جي ڪري هوءَ بلڪل بي جان ٿي لڳي. ايمان سان مون کي خبر ڪانہ هئي تہ هوءَ ڪا واقعي سهڻي هئي. پر جڏهن هوءَ ڪاوڙ مان ڳاڙهي ٿي سنهنجي اڳيان اچي بيهندي آهي تہ ڏاڍي خوبصورت لڳندي اٿم. تنهن ڪري آءُ گهڻو ڪري کيس ڪاوڙائيندو رهندو آهيان. شايد هوءَ بہ اها ڳالهہ سمجهي ويئي هئي. تنهنڪري جاڻي ٻجهي ناراض ٿي رهي هئي. بلڪل اهي اکر مون هن کي چئي ڏنا.

"ڪهڙي نہ واهيات ڳالهہ ڪئي اٿئي." هن نفرت وچان چيو.

"مون بلڪل ٺيڪ چيو آهي." مون چيو "ڇا توکي اها خبر آهي تہ پاڻ ٻنهي جو گڏ گهمڻ ڪيڏو نہ خطرناڪ آهي! ڪڏهن ڪڏهن منهنجي خواهش ٿيندي آهي تہ توکي لڪڻ سان ايترو تہ ماريان جو شڪل ٿي ڦري وڃئي. يا گهڻو ڏيئي ماري ڇڏيانءِ! متان اهو سمجهين تہ اڻين ننڊ ٿي سگهي! تنهنجون ڳالهيون ٻڌي مون کي هونئن ئي تپ چڙهي ويندو آهي. تون سمجهين ٿي تہ آءُ بدناميءَ کان ڊڄان ٿو؟ آخر مون سان تنهنجي ڪاوڙ جو سبب ڇا آهي، اهو تہ آءُ توسان بي پناه عشق ٿو ڪريان، پر مون کي خبر آهي تہ توکي مارڻ کان پوءِ آءُ توسان اڃا بہ هزار ڀيرا وڌيڪ عشق ڪندس. آءُ توکي خون ڪندس تہ مون کي بہ آپگهات ڪرڻو پوندو پر آءُ جلدي آپگهات ڪونہ ڪندس. ان لاءِ تہ جيئن توسان گڏ نہ هجڻ جو ڏک محسوس ڪندو رهان. ڇا توکي هڪ بي حيرت انگيز ڳالهہ جي خبر آهي!

منهنجي محبت روز بروز وڌي رهي آهي. ايتريقدر جو هاڻ مون کي پنهنجي حياتيءَ جي به پرواه نه آهي. ياد اٿئي ته ٽيون ڏينهن مون شلنگبرگ ۾ تنهنجي ڪاوڙ جي وقت چيو هو "تون هڪ معمولي اشارو ته ڪري ڏس. مان هڻ اوچي چوٽيءَ تان ڪيئن ٿو ٽپ ڏيان. ان وقت چوين ها ته واقعي ٽپ ڏيان ها. ڇا توکي شڪ آهي ته مان ٽپ نه ڏيان ها."

"ڪهڙيون نه احمقائيون ڳالهيون پيو ڪرين!" هن چيو.

"هي احمقائيون ڳالهيون آهن يا هوشمندن واريون، مون کي ان جي پرواه نه آهي. مون کي ته رڳو ايتري خبر آهي ته مون کي تنهنجي موجودگيءَ ۾ ڳالهائڻ کپي .... ۽ مان ڳالهايان پيو. تنهنجي موجودگيءَ ۾ مون کي عزت نفس جي به ڪا پرواه نه هوندي آهي، ۽ آءٌ ان جي به پرواه ڪونه ڪندو آهيان ته ٻيا ڇا چوندا...."

"توکي شلنگبرگ تان ٽپ ڏيڻ جو چئي پوءِ مون کي ڇا ملندو؟" هن طنز آميز انداز ۾ چيو، "منهنجي لاءِ اهو بلڪل بي سود ٿيندو."

"واه!" مون چيو "تو هي شاندار لفظ 'بي سود' ڄاڻي ٻجهي چيو آهي نه جيئن آءٌ اجا به سڙان. آءٌ توکي چڱيءَ طرح سمجهائان ٿو. بي سود! تون ائين ٿي چئين نه! واقعي خوشي ته هميشه فائدي مان ٿيندي آهي. طاقت ۽ لامحدود اختيار، پوءِ اهي ڪٿي هڪ هڪ مک تي هجن، اهي خوشي ڏئي سگهن ٿا. انسان فطرتاً ظالم ٿيندو آهي ۽ هميشه ڏاڍي بنجڻ جو خواهشمند هوندو آهي. تون به اها ئي ڳالهه ٿي چاهين."

مون کي ياد آهي ته ان وقت هوءَ مون ڏانهن خاص ۽ گهري ڌيان سان ڏسي رهي هئي. منهنجي چهري مان پڪ ٿي پڪ منهنجا پريشان احساس ظاهر ٿيندا هوندا. مون کي اجا تائين ياد آهي ته اسان ٻنهي جي وچ ۾ لفظ بلفظ اهي ئي ڳالهيون ٿيون هيون، جي مان مٿي بيان ڪري چڪو آهيان. منهنجي اکين ۾ رت ڌمي آيو هو، وات مان گف پئي نڪتي. جيستائين شلنگبرگ

جو تعلق آهي، مان اڃا به حلفيہ چوان ٿو تہ جي هوءَ مون کي ٽپ ڏيڻ لاءِ چوي ها تہ آءٌ واقعي ٽپ ڏيان ها. جي هوءَ رڳو چرچي، نفرت يا صرف ٺوڪ خاطر بہ چوي ها تہ مان ٽپ ڏيئي پاڻ کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڇڏيان ها.

”بلڪل نہ ـــ مون کي تہ پورو پورو اعتماد آهي،“ هن اهڙيءَ ريت چيو ڄڻ صرف هوءَ ئي ڳالهائڻ چاهي ٿي. سو بہ اهڙي نفرت، حقارت ۽ درشتيءَ سان، جو خدا جو قسم ان وقت ئي گهٽو ڏيئي ماري ڇڏيانس ها.

پر هوءَ ٻچي ويئي جيڪي ڪجهہ مون هن کي چيو هو، تنهن ۾ ڪوڙ جو ذرو بہ ڪونہ هو.

”تون بزدل تہ نہ آهين؟“ هن مون کان اوچتو پڇيو.

”شايد آءٌ بزدل آهيان، مون کي خبر نہ آهي.... ان باري ۾ مون ڪڏهن سوچيو ئي ڪونهي.“

”جي آءٌ توکي چوان تہ فلاڻي شخص کي خون ڪري ڇڏ تہ ڇا تون ان کي ماري ڇڏيندين؟“

”ڪنهن کي؟“

”جنهن کي آءٌ چوان.“

”فرينچ کي!“

”سوال نہ ڪر، جواب ڏي. جنهن کي بہ آءٌ چوان. آءٌ رڳو اهو ڄاڻڻ ٿي چاهيان تہ ڇا تون هينئر سنجيدگيءَ سان ڳالهائي رهيو آهين؟“

هوءَ اهڙي شوق ۽ اشتياق سان منهنجي جواب جو انتظار ڪرڻ لڳي، جو مون کي حيرت ٿيڻ لڳي.

”ڇگو تہ ٻڌاءِ ڳالهہ ڪهڙي آهي!“ مون ٿورو وڏي سڏ چيو، ”توکي ڪنهن جو ڊپ آهي؟ منهنجو يا ڪنهن ٻئي جو؟ هتي جي هر شيءِ منهنجي لاءِ خراب ۽ بي ڍنگي آهي. تون هڪ ڇرڻي ۽ برباد شخص جي اڳياڻي آهين، جنهن جي دل ۾ هن شيطان ـــ بلانشي جي محبت جو ديرو آهي. هڪ هو فرينچ

آهي، جنهن جي پرَاسرار اثر ۾ تون قاتل آهين ۽ هاڻ تون مون کان اهڙي اشتياق مان اهڙو سوال پڇين ٿي....! خير مون کي ٻڌاءِ، نه ته آءٌ هت جو هت چريو ٿي پوندس. ڇا، تون مون سان بي تڪلف ٿيڻ ۾ شرم ٿي محسوس ڪرين! ڇا، واقعي توکي ان ڳالهه جي پرواهه نه آهي ته آءٌ تنهنجي لاءِ ڇا ٿو سوچيان!"

"پر آءٌ توکي ان باري ۾ وڌيڪ ڪجهه به نٿي ٻڌائڻ چاهيان. مون ته توکان هڪ سوال ڪيو، ۽ ان جي جواب جو انتظار پئي ڪريان."

"بي شڪ تون جنهن به ماڻهوءَ لاءِ چوندينءَ آءٌ ان کي خون ڪري ڇڏيندس." مون يڪدم چيو، "پر ڇا تون واقعي ائين ڪرڻ لاءِ چوندينءَ؟"

"نه ڇا تنهنجو خيال آهي ته آءٌ توکي ائين ئي ڇڏي ڏيندس! آءٌ توکي ضرور چوندس ۽ پاڻ هڪ طرف بيهي ڏسندس. ڇا تون اهو برداشت ڪري سگهندين؟ جي توکي چوان ته تون شايد هن کي ماري وجهندين ۽ پوءِ مون وٽ ايندين ۽ پوءِ مون کي به ماري ڇڏيندين—! ڇو جو مون ئي هن کي مارڻ لاءِ توکي چيو هو!"

مون کي ائين لڳو ڄڻ انهن اکرن منهنجا هوش حواس اڏائي ڇڏيا هجن. آءٌ ته ان وقت به ان سوال کي رڳو هڪ چئلينج ۽ چرچو سمجهي رهيو هوس ته به هن ڏاڍيءَ سنجيدگيءَ سان ائين چيو هو، پر هن جي ايتريءَ بي تڪلفيءَ سان ڳالهيون ڪرڻ، مون تي پنهنجا ايترا حق قائم ڪرڻ، مون تي اهڙو اختيار ڄمائڻ ۽ بي حجابائيءَ سان چوڻ ته "وڃ، وڃي تباهه ٿي ته مان هڪ طرف بيهي ڏسندي رهان!" مون کي سخت حيرت ٿي. انهن اکرن هڪ صاف ۽ کليل ڳالهه چئي هئي. منهنجو ذهن پري جي ڳالهه سوچڻ لڳو هو. ان جي معني ته هوءَ مون کي آن نظر سان ڏسي ٿي! هيءَ ته غلاميءَ ۽ حقارت جي نظرن کان به وڌيڪ ۽ خراب ٿي لڳي. جي ڪو ڪنهن کي انهن نگاهن

ساڻ ڏسي ته ان جو مطلب ھي ٿيو ته ھو ان کي مٿي کٽي پنھنجي سطح تائين آڻڻ جي ڪوشش ڪري رھيو آھي. حالانڪ اسان جي گفتگو بلڪل بي معنيٰ ۽ منجھيل ھئي تڏھن به خبر ناھي ته ڇو منھنجي دل زور سان ڌڙڪي رھي ھئي.

اوچتو ھوءَ ٿورڪ ڏيئي کلڻ لڳي. اسين ٻئي ھڪ بينچ تي ويٺا ھئاسين. اتئي ٻار به کيڏي رھيا ھئا. سامھون ٿي اھا جڳھه ھئي، جتي گاڏيون بيھنديون آھن ۽ اھو رستو ھو، جتان سائنو ڪامينو ڪان نڪري راه وٺندا ھئا.

کلندي کلندي، ھوءَ چوڻ لڳي، "ڇا تون ھن ٿلھيءَ ستاريءَ جاگيرداريائيءَ کي ڏسين ٿو! اھا برمرھه جي جاگيرداريائي آھي. ھوءَ ھتي رڳو ٿي ڏينھن رھي آھي. ھن جي مڙس — ھن ٻگھي ۽ سنھي پرشيائيءَ کي به ڏٺو اٿئي؟ جيڪو ھٽ ۾ ھميشه لڪڻ ڪنيو ٿو وتي. ياد اٿئي ٿيون ڏينھن ھن اسان کي ڪھڙيءَ طرح گھوريو ھو! ته تون يڪدم ھن جاگيرداريائي وٽ وڃ، ۽ پنھنجي ٽوپي لاھي، ھن کي فرينچ ٻوليءَ ۾ ڪجھه چئو."

"ڇو؟"

"تو شلنگبرگ تان ٽپ ڏيڻ جو واعدو ڪيو ھو. ۽ اڃا ھينئر تو عھد ڪيو آھي ته جنھن کي چوندين تنھن کي ماري ڇڏيندين. ان خونا خونيءَ جي بدران آءٌ رڳو کلڻ ٿي گھران. بحث جي ضرورت ڪانھي. آءٌ به ڏسان ٿي ته جاگيردار پنھنجي ڏنڀيءَ سان ڪيئن ٿو تنھنجي خبر وٺي."

"اوه ته مون کي آزمائڻ ٿي چاھين، ڇا تنھنجي خيال ۾ آءٌ اھو ڪم نه ڪندس؟"

"ھا، آءٌ توکي آزمائڻ ٿي چاھيان. وڃ، منھنجي اھا ئي خواھش آھي."

"ته چڱو آءٌ وڃان ٿو. حالانڪ آھي ته وحشيانه خيال. مون کي رڳو اھو خيال آھي ته اھا ڳالھه ڪٿي جنرل صاحب کي نه خراب لڳي ۽ ايمان سان آءٌ پنھنجي لاءِ ڪونه سوچي رھيو

هوس. رگهو تنهنجي ته جنرل صاحب جي لاءِ سوچي رهيو هوس. هڪ خاتون جي توهين ڪرڻ چريائي نه آهي ته ٻيو ڇا آهي!؟"

"مون کي خبر آهي ته تون رگهو ڳالهيون ڪرڻ ٿو ڄاڻين،" هن بيزاريءَ مان چيو، "تنهنجي اکين مان رت ٿمي رهيو هو، سو رگهو انڪري جو تو شراب پيتو هو. ڇا تنهنجي خيال ۾ آءٌ اهو نٿي سمجهي سگهان ته اها چريائي آهي ۽ جنرل صاحب ناراض ٿي ويندو! آءٌ رگهو ڪلهه ٿي گهران، ۽ بس — ۽ اهو سڀڪجهه انهي لاءِ ٿي آهي. هونئن توکي هڪ خاتون جي بي عزتي ڪرڻ ملندو به ڇا؟ رگهو موچڙا."

آءٌ سڙيس ته هن جي حڪم جي تعميل ڪرڻ لاءِ خاموشيءَ مان هلڻ لڳس. بي شڪ اها چريائي هئي ته يقيناً مون کي خود خبر ڪانه هئي ته آءٌ هي ڪم ڪيئن ڪري سگهندس. پر جيئن جيئن مان جاگيرداريائيءَ جي ويجهو پئي ويس، تيئن تيئن مون کي ياد آهي ته منهنجي اندر ڪو جذبو مون کي اڳتي ڌڪڻ لڳو. پاراڻي حرڪت جو جذبو. ان کان سواءِ منهنجي حالت خطرناڪ حد تائين جوش ۾ به هئي. مون کي ائين پئي لڳو، ڄڻ مان شراب جي نشي ۾ مست ٿي چڙهندو آهيان.

باب ڇهون

ان اڻ وڻندڙ واقعي کي گذري، ٻه ڏينهن ٿي چڪا آهن. ايترو گوڙ، گهمسان، ناشائستگي - بس خدا پناهه ڏئي. هي سڀ ڪجهه ڪيترو نه واهيات، بيجا ۽ گندو هو؟ ۽ سچي ڳالهه جو سبب آءٌ هوس. هونئن ڪڏهن مون کي ان تي ڪل ايندي آهي. آءٌ پورو ياد به نٿو ڪري سگهان ته مون کي ڇا ٿي ويو هو. يا ان وقت مان واقعي چريو ٿي پيو هوس، اهو رڳو دماغي پريشانيءَ جو نتيجو هو. ايتري ضرور خبر اٿم ته جي منهنجي باقاعدي ڪن ڪوشش نه ڪئي وئي ته آءٌ وري به شرمناڪ حرڪتون ڪندو رهندس. ڪڏهن ڪڏهن ائين ٿي لڳم ڄڻ منهنجي ذهن منهنجو سات ڇڏي ڏنو هو. ڪڏهن ائين ٿي لڳو، ڄڻ مان پنهنجي ٻاراڻيءَ وهيءَ کان مٿي ڪونه چڙهيو آهيان ۽ اهي سڀ ٻاراڻي حرڪت هئي جيڪا آءٌ ڪري رهيو هوس.

اها پالينا هئي. اهو سڀ ڪجهه پالينا جي ڪري ٿيو هو. مان هيءَ ٻاراڻي حرڪت اصل نه ڪريان ها، جي ان جو سبب هوءَ نه هجي ها. خدا بهتر ٿو ڄاڻي - شايد مون نااميديءَ کان مغلوب ٿي ائين ڪيو. (اگرچه اها ڳالهه ئي بيوقوفيءَ جهڙي ٿي لڳي، جو اهڙا دليل ويهي ڪجن). مون کي خبر نه آهي، مون کي بالڪل خبر ڪانهي ته پالينا ۾ آخر اهڙي ڪهڙي خوبي آهي. هونئن هوءَ خوبصورت ته ضرور آهي. مون کي پڪ آهي ته هوءَ خوبصورت آهي. هوءَ وڏن وڏن کي ٻڪ ڪرڻ جهڙي آهي. هوءَ سروقد، دلربا ۽ ڏاڍي نازڪ آهي. مونکي، ائين ٿو لڳي ڄڻ هن جي جسم کي سنولائيءَ مان موڙي ٻٽو ڪري ٿو سگهجي. هن جا پير ڊگها ۽ سنهڙا آهن - اصل دل تي عذاب! هن جي وارن ۾ گلابي جهلڪ آهي. اکيون ٻليءَ جيان

ڳول ڳول، جنهن ۾ تڪبر ۽ خودداري اٿس. چار مهينا اڳ جڏهن آءٌ هن پرت نئون آيو هوس، تڏهن هڪ ٻيري مانجهيءَ جو هن ديوان خاني ۾ مارڪئس گريو سان ڏاڍي ڪاوڙ ۾ ٻٽي ڳالهايو. ڳالهيون ڪندي، هن گريو ڏانهن اهڙيءَ طرح نهاريو جو پوءِ مون پنهنجي ڪمري ۾ اچي سوچيو ته هاڻي هن کيس ضرور چمات به ٺهڪائي ڪڍي هوندي. بس انهيءَ ڏينهن کان سندس محبت ۾ گرفتار ٿي ويس.

هاڻ مطلب جي ڳالهه تي اچڻ کپي. آءٌ در مان نڪري رستي تي هلڻ لڳس ۽ هڪ دفعو ٻيهي بي تابيءَ سان جاگيردار ۽ جاگيردارياڻيءَ جو انتظار ڪرڻ لڳس. جڏهن هو مون کان صرف پنجن قدمن جي فاصلي تي اچي پهتا ته مون ٽوپي لاٿي ۽ سلام لاءِ ٿورو جهڪيس.

مون کي ياد آهي ته ان وقت جاگيردارياڻيءَ کي هلڪي ڀوري رنگ جو وڳو پهريل هو. فراڪ ويڪري گهيرجو هوس، جنهن تي چئني ٿي طرف جهالر لڳل هئي، پٺيان لڙڪندڙ جهالر به شاندار هيس. هوءَ بيٺري ۽ ٿلهي هئي. ٿلهي ڪاڏي اهڙي ته خوفناڪ هيس جو اٿون ٿي لڳو ته جڻ هن عورت کي ڳچي آهي ئي ڪانه. هن جي منهن تي فيروزي رنگ جا ڄڻ چنبا لڳل هئا. هن جون اکيون ننڍيون ننڍيون ۽ ڏڪار ڀريل پئي لڳيون ۽ هوءَ اهڙي انداز سان پئي هلي، ڄڻ ڏسڻ وارن جي سلامي پئي ورتائين. جاگيردار ڏاڍو سنهو ۽ ڊگهو هو. عام جرمن وانگر هن جو منهن به ڦيڏو هو، جنهن تي سنهون سنهون ڳهڇن جو چار پکڙيل هو. هن کي عينڪ به پيل هئي. عمر پنجيتاليهن کان وڌيڪ نه ٿيندس. اٿين تي نظر آيو ڄڻ ٽنگون ڇاتيءَ کان ئي ٿي شروع ٿيس. اها ڊوڙڻ ۾ تمزيءَ جي نشاني آهي. هو مور جيان اڪڙيو پئي آيو. هن جي منهن مان رڊ جهڙي معصوميت پئي بکي، جنهن کي ماڻهو بي انت عقل جي کاڻ سمجهندا آهن.

اهو سڀڪجهه صرف چند گهڙين ۾ منهنجي اکين آڏو ڦري ويو.

منهنجي جهڪڻ ۾ منهنجي هٿ واري ٽوپيءَ آهستي آهستي هنن جو ڌيان مون ڏي ڇڪايو. جاگيردار آهستي ڀرون مٿي ڪيا. جاگيرداريائي مون ڏي وڌڻ لڳي.

”محترم جاگيرداريائي صاحبه.“ مون هڪ هڪ لفظ کي ڏاڍي واضح انداز ۾ چٻاڙيندي فرينچ ٻوليءَ ۾ چيو. ”اوهان ايتري مهرباني ڪري مون کي وڏو اعزاز بخشيو آهي.“

آءٌ ٻيهر سلام ڪرڻ لاءِ جهڪيس. ٽوپي مٿي تي رکيم ۽ جاگيردار ڏي منهن ڪري سرڪندو هنن وٽان لنگهڻ لڳس.

پاڻيما مون کي رکيو ٽوپي لاهڻ لاءِ چيو هو، پر مان ته باقاعدي جهڪيس ۽ پنهنجي طرفان هڪ شوخ ۽ ڏنگي ٻار جهڙين حرڪتن ڪرڻ ۾ ڪا ڪسر باقي نه ڇڏيم. اعا خدا کي خبر ته اهو سڀڪجهه مون ڪهڙي جذبي هيٺ ڪيو. مون کي ائين ٿي لڳو چڻ مان خلا ۾ ٽنگيل هوس.

”هون....“ جاگيردار ڪاوڙ ۽ حيرت جي گڏيل ڪيفيت ۾ ڦٽڪندي زور سان چيو.

آءٌ وري مڙيس ۽ وڏي احترام سان ٻيهي انهيءَ ٿي لطيف مرڪ سان هن کي ڏسندو رهيس. هو ڏاڍو پريشان ٿي ويو. آخر هن پنهنجي پريشانيءَ ۾ ڀرون ايترا ته مٿي ڪيا، جيترا هو ڪئي ٿي سگهيو. هن جي منهن جو رنگ ٿي بدلجي ويو هو.

جاگيرداريائي عجب ۾ مون ڏانهن ڏسي رهي هئي. پاسي مان لانگهاڙو ساٿهو، هي مفت جو تماشو ڏسڻ ۾ لڳي ويا. انهن مان ڪي ٽهي رهيا.

”هون....!“ جاگيردار وڏيڪ ڪاوڙ ۽ حيرت ۾ ٻرندي چيو.

”هون....! واه، واه!“ مون هڪ هڪ لفظ ۾ هڪ هڪ اکر کي ڇنڊيندي ۽ چٻاڙيندي چيو، منهنجون اکيون اڃا تائين هن جي چهري ۾ کتل هيون.

”تون احمق ته نه آهين!“ هن ڏاڍي آلاريندي، وڏيڪ پريشان ٿيندي چيو. هو سندس منهنجي ان روئي مان سرنجهاري ۾ پهچي ويو هو. اهو خاصو موچارو نهل نوڪيل هوس ۽ ڏسڻ ۾ ڪو اعليٰ طبقي جو فرد ٿي لڳس.

”واه، سائين واه.“ مون وڏي واڪي چيو. مون جرمن وانگر خوب جي 'و' کي خاص انداز سان چيڪيو، جي تقريباً هر فقري ۾ خوب ضرور چوندا آهن. 'خوب' جي 'و' کي هو پنهنجي خيال ۾ جذبن جي عڪاسيءَ پٽاندر گهٽو ۽ ٿورو ڇڪيندا آهن.

جاگيردار ۽ جاگيرداريائي ٻنهي تيزيءَ سان مڙيا ۽ وني ويٺا. تماشائين مان ڪي ڳالهائڻ لڳا ۽ ڪي وري حيرت مان مون ڏي ڏسڻ لڳا. سڄو منظر مون کي ياد نه آهي. اهو پوءِ فوجي ڊينگ سان وڏيون وڏيون وکون کڻندو پالينا ڏي وڃڻ لڳس. جيڪا هڪ بينچ تي ويٺي هئي، پر اڃا اهو هن جي بينچ کان مڙ قدم پري هوس، ته هوءَ اٿي ۽ پارن کي وٺي، هوٽل ڏي رواني ٿي. مون هن کي ٻاهرئين دروازي وٽ اچي جهليو.

”هاڻ ته ڏٺئي؟ مون توکي ڪري ڏيکاريو نه؟“ مون هن وٽ وڃي چيو.

”هون، ته پوءِ؟ هاڻ تون آرام ڪري سگهين ٿو.“ هن جواب ۾ چيو ۽ مون ڏانهن ڏسڻ بنان ڏاڪڻون چڙهڻ لڳي.

مون سڄي شام پارڪ ۾ رلندي گذاري. اهو پارڪ مان لنگهي جهنگ ڏانهن هليو ويس ۽ اتان نڪري، ٻنين ۾ وڃي پهتس. هڪ هاريءَ جي جهوپڙيءَ ۾ بيضن جو آمليٽ کاڌم ۽ ٿورو شراب پيتم. ان معمولي کوناڻي کاڌي جو هن مون کان ڏيڍ ڊالر وصول ڪيو.

جڏهن اهو واپس آيس ته گهڙيال نڪاءُ هٽي يارنهن وڄايا. جنرل صاحب يڪدم مون کي گهرايو. هوٽل جي طرفان اسان جي پارٽيءَ وٽ صرف ٻه نوڪر ۽ چار ڪمرا آهن. انهن مان

هڪڙو ٿورو وڏو آهي ان کي ڊرائينگ روم بنائي ڇڏيو اٿائون. ان ۾ پيانو به رکيو آهي. ان جي پر وارو ڪمرو به چڱو خاصو آهي. ان کي جنرل صاحب پنهنجي پڙهڻ جو ڪمرو بنايو آهي. هو اتي منهنجو انتظار ڪري رهيو هو. جڏهن آءٌ اندر گهڙيس، تہ هو ڪمري جي وچ ۾ هڪ شاندار انداز سان بيٺو هو. مارڪس گريو، پير پساريو ڪوچ تي ويٺو هو.

”حضور، مان پڇي سگهان ٿو تہ اينري دير ڪٿي رهيئو!“ جنرل مون کي مخاطب ڪندي، ابتدا ڪئي.

”جنرل صاحب، اوهان جي سڏيءَ طرح ڳالهايو تہ وڏي مهرباني ٿيندي“ مون چيو، ”اوهان جو اشارو شايد ان جرمڻ سان منهنجي جهڙپ ڏي آهي.“

”جرمڻ! جناب هو جرمڻ جاگيردار برونرهيم صاحب آهي، ۽ تمام وڏي اهم شخصيت جو مالڪ آهي. اڄ صبح تو هڻ جي ۽ جاگيرداريائي صاحبہ جي توهين ڪئي آهي.“

”بلڪل نہ، اصل نہ.“

”تو هنن کي سخت تنگ ڪيو آهي.“

”ڇا تنگ ڪيو اٿم. ڪجهہ بہ نہ. ڳالهہ سچي هيءَ آهي تہ جڏهن مان جرمني ۾ هوس تہ منهنجي ڪنن ۾ سچو ڏينهن 'خوب' جو آواز ايندو هو، جنهن کي اتي جا ماڻهو هر هر چوڻ جا عادي آهن. جڏهن هو پهڻي مون کي رستي تي مليا تہ منهنجي ڪنن ۾ اهو جملو گونجڻ لڳو. خبر نہ آهي تہ ڇو مون کي ڪاوڙ اچي وئي.... ۽ ان کان سواءِ جاگيرداريائيءَ جي (جا مون سان ان کان پهرين بہ ٽي دفعا ملي چڪي هئي) هيءَ خراب عادت آهي تہ هوءَ مونکي ڌسندي ٿي اهڙي انداز سان هلندي آهي، ڄڻ سان ماڪوڙي هجان ۽ هوءَ مون کي پنهنجي ڳري پير هيٺان چيڀي ڇڏيندي، اوهان کي اها تہ پليءَ پٽ خبر آهي تہ مون ۾ بہ ٿوري گهڻي عزت نفس آهي، جڏهن هوءَ مون ڏانهن اچڻ لڳي تہ مون ٽوپي لاهي، ڏاڍي مانَ سان نرم لهجي

۾ (اوهان کي يقين ٿو ڏياريان ته ڏاڍي نرم لهجي ۾) رڳو هيترو چيو هو ته اوهان ايتري مهرباني ڪري مون کي وڏو اعزاز بخشيو آهي. ڀلا ٻڌايو ته ان ۾ ڪهڙي خراب ڳالهه ٿي! جڏهن جاگيردار مون ڏي گهوري 'هون' چيو ته مون به 'خوب' چئي ڏنو هانس. هڪ ٻيو ته آهستي چيم، ٻيو پيرو ٿورو ڏاڍي چيم. اها آهي ڳالهه. خوامخواه تيليءَ جو ڪَٺي ٿنڀ بڻايو اٿن."

اها ڳالهه ضرور هئي ته ان ٻارڙي صفائيءَ تي آءٌ ڏاڍو خوش ٿيس. منهنجي هيءَ عجيب خواهش هئي ته هي سچو افسانو بيان ڪندي، آءٌ ان کي جيترو به ڦيرائي گهيرائي سگهان، ڦيرايان ته جيئن هر پيري ڳالهه ڪرڻ مان وڌيڪ مزو اچي.

جيئن جيئن اها ڳالهه مان ڪري رهيو هوس، مون کي وڌيڪ خوشي محسوس ٿي رهي هئي.

"چا تون منهنجو مذاق اڏائي رهيو آهين!" جنرل صاحب ٿوري بلند آواز ۾ چيو. هو فرينچ ڏي مڙيو ۽ هن کي فرينچ ٻوليءَ ۾ چيائين ته 'ڇڪ هيءُ ڪنهن شرمناڪ ڪم ڪرڻ لاءِ ويو هو.' مارڪئس گريو ڏاڍيءَ حقارت سان مون ڏانهن ڏٺو ۽ ڪنڌ کي لوڏو ڏنائين.

"غلط، بلڪل غلط. اهڙو خيال اصل نه ڪجو! خدا جو سنهن اها ڳالهه ڪانه هئي!" مون هڪدم چيو. "آءٌ ايمان سان چوان ٿو ته منهنجو رويو بيشڪ ٺيڪ نه هو، پر ان کي هڪ ٻار واري اڻ وڻندڙ حرڪت کان وڌيڪ ڪجهه به چئي نٿو سگهجي. جنرل صاحب يقين ڪريو، مون کي ان جو سخت افسوس آهي. پر هڪ ڳالهه ضرور آهي (گهٽ ۾ گهٽ منهنجي دماغ ۾)، جا مون کي ان افسوس جي عذاب کان بچائي سگهي ٿي ۽ اها هيءَ آهي ته آءٌ ٻن هفتن کان ڪجهه بيمار آهيان ۽ گڏوگڏ ڪاوڙيل به. ڏاڍي افسوس وچان ڪنهن ڪنهن وقت ته ڪپڙن مان ٻي نڪري ويندو آهيان. مون کي پنهنجو پاڻ تي قابو نه رهندو آهي. هيءَ حقيقت آهي ته ڪڏهن منهنجي دل

چوندي آهي ته مارڪئس گريو کي چماٽ وهائي ڪيائين ۽....
بهرحال اها ڳالهه چوڻ جي ضرورت نه آهي. ڪنهن چريائي نه
پوي. مطلب ته هيءَ کهڙي بيماريءَ جي علامت آهي،
سا چئي نٿو سگهجي. جڏهن مان جاگيرداريائي ۽ برهمڻ کان
معافي وٺڻ وڃان (جنهن جو ارادو اٿم) ته هو ان حقيقت تي
غور به ڪندي يا نه؟ پاڻيان ٿو ته ڪانه ڪندي. خاص ڪري
ان لاءِ، جو گهڻي وقت کان قانوني حلقن ۾ ان قسم جي معذرت جوڙي
سڌارو ورتو ويندو آهي. وڪيل به ڏوهارين جي وڪالت ڪندي
اڪثر چوندا آهن ته سندن اصيل اهو ڏوهه ڪرڻ وقت هڪ
خاص بيماريءَ ۾ مبتلا هو. هو چوندا آهن، 'هن ڪنهن کي قتل
ڪيو آهي، اهو به ڪين ياد نه آهي' ۽ جنرل صاحب! ڊاڪٽر به
انهن جي تائيد ڪندا آهن ۽ ٻڌائيندا آهن ته اهڙيون ذهني بيماريون
به ٿي سگهن ٿيون، جن ۾ مريضن کي ڪجهه به ياد نه هجي. پر جاگيردار
۽ جوڙس ته پراڻي نسل مان تعلق ٿا رکن. اهي پلا ڪيئن ان
ڳالهه تي اعتبار ڪندا. ان کان سواءِ هو پرشيا جو وڏو رئيس
۽ جاگيردار به آهي. ان لاءِ ڪيس طبي دنيا ۾ آيل ترقيءَ متعلق
چاڻڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. ان ڪري هو اها وضاحت قبول
نه ڪندا. اوهان جو ڇا خيال آهي، جنرل صاحب!"

"بس، ميان، بس!" جنرل صاحب تيز ٿيندي چيو. "اهوئي
ڪافي آهي. مان تنهنجي انهن حرڪتن کان هميشه هميشه لاءِ
ڇوٽڪاري حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندس. هاڻي خدا ڪندو
ته توکي هنن کان معافي گهرڻ جي ڪا ضرورت پيش نه ايندي.
هنن جي توسان ڪنهن قسم جي ڳالهه ٻولهه ڪرڻ، ڀوءِ چاهي
اها معذرت متعلق ڇو نه هجي، هنن جي وقار کان گهٽ ٿيندي.
جاگيردار صاحب کي خبر پئجي چڪي آهي ته تون منهنجي ڪٽنب
جو فرد آهين. هو مون سان ڪاسينو ۾ مليو هو، ۽ مون کي سڄي
ڳالهه تفصيل سان ٻڌائي اٿس. مان توکي يقين ٿو ڏياريان ته هو
مون کي چوڻ وارو ئي هو ته مان پنهنجي طرفان هن کي آئينده

لاءِ تنهنجي ضمانت ڏيان. خبر اٿئي ته تو منهنجي عزت ڪهڙيءَ طرح مٽيءَ ۾ ملائي آهي؟ مان خود جاگيردار کان معافي وٺڻ تي مجبور ٿي ويس. مون پنهنجي طرفان هن کان معافي وٺي ڇڏي ۽ واعدو ڪيو اٿم ته تون يڪدم يعني اڄ کان ئي منهنجي ڪٽنب جو ڀاتي ٿي نه رهندين.”

”ٻڌو، مون کي به ته ڇڙڻ ڏيو... ته جڏهن اوهان جاگيردار کي چيو ته مان آئينده اوهان جي ڪٽنب جو فرد نه رهندس، ته ڇا اها هن جي گهر هئي؟“

”نه ميان، بلڪ کيس اهڙو اطمينان ڏيارڻ تي مان خود مجبور هوس ۽ بي شڪ هو مطمئن به ٿي ويو هو. هاڻ تو کي امان جي جان ڇڏڻي ئي پوندي. هيءَ آهي تنهنجي ڪل رقم، چار فيڊرڪ ۽ ٽي فلورن، جا حساب سان تنهنجي مون ڏانهن نڪري ٿي. هي وٺ پئسا، ۽ هي تنهنجو کاتو. جانچ ڪري ڏِڪ ڪر. خدا حافظ! آئينده لاءِ اسين ٻئي هڪٻئي لاءِ ڌاريا آهيون. سواءِ ڏک يا تڪليف جي، مون کي تو وٽان ڪجهه نه مليو. مان هيٺئر ئي بيري کي مڏي ٿو چوانس ته هن هوٽل ۾ تنهنجي آئينده خرچ جو مان ذميدار نه آهيان! بس الله جي امان.”

مون رقم ۽ ڪاغذ کنيو، جنهن تي پينسل سان منهنجو حساب اڪيل هو. جنرل صاحب کي جهڪي سلام ڪيم. ۽ سنجيدگيءَ سان چيم، ”پر جنرل صاحب! هي معاملو ائين ختم نه ٿيندو، جيئن اوهان جي مرضي آهي. مون کي افسوس آهي جو اوهان کي جاگيرداريءَ اڳيان شڪي ٿيڻو پيو. پر معاف ڪجو. ان جا ذميوار به اوهان خود آهيو. جاگيردار جي سامهون منهنجي ذميواري پنهنجي مٿي کڻڻ جي اوهان کي ڪهڙي ضرورت هئي؟ آخر ان ڳالهه چوڻ جو مطلب ڇا آهي ته مان توهان جي ڪٽنب جو فرد آهيان؟ مان اوهان جي گهر ۾ هڪ ’ٽيوٽر‘ آهيان، ۽ بس. مان نه اوهان جو پٽ آهيان نه نوڪر. اوهين منهنجي اعمالن لاءِ قطعي ذميوار ٿي نٿا سگهو. مان قانوناً بالغ، هوشمند ۽ ذميوار

ماڻهو آهيان. منهنجي عمر پنجويهه سال آهي. مان يونيورسٽيءَ جو گريجوئيٽ آهيان ۽ هڪ شريف ماڻهو پڻ. منهنجو اوهان جي ڪنهن به معاملي سان تعلق نه آهي. اوهان جي احترام ۽ وقار جو خيال نه هجي ها ته مان هن ڳالهه جي پوري پوري وضاحت طلب ڪريان ها ته اوهان کي منهنجي پاران جواب ڏيڻ جو حق ڪنهن ڏنو؟"

اِن ڳالهه جنرل صاحب جا اوسان خطا ڪري ڇڏيا. هن جا هٿ خود بخود مٺي ڪجهي ويا ۽ اوچتو فرينچ کي مخاطب ٿي چيائين ته "مان يعني مان، خواه مخواه جو جهڳڙو پنهنجي ڳچيءَ ۾ وجهي رهيو هوس."

فرينچ زور سان ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳو.

مون مارڪئس گريو جي ٽهڪ کي نظرانداز ڪندي، دلجمعيءَ سان چيو. "پر آءٌ ڇڏيندس جاگيردار کي به ڪونه. جنرل صاحب! اڄ اوهان هن جي دانهن ٻڌي چڪا آهيو ۽ هن جي طرفداري ڪري سچو معاملو پنهنجي مٿي تي کڻي به چڪا آهيو. آءٌ اوهان کي صاف صاف ٻڌائي ٿو ڇڏيان ته سڀاڻي صبح سان جاگيردار کان پڇندس ته هن ڪهڙن سببن جي ڪري هڪ ٽئين ماڻهوءَ کي وچ ۾ آندو. ڇا آءٌ خود پنهنجي اعمال جي جوابدهي ڪري نٿي سگهيس؟"

منهنجي ڳالهه هاڻ جنرل صاحب کي سمجهه ۾ آئي. هو هن ٽئين عجيب مصيبت جي ڳالهه ٻڌي، سخت پريشان ٿي ويو. هن تنگ ٿي چيو، "اهڙيءَ مردود ڳالهه کي اينگهائڻ مان آخر توکي ڇا هٿ حاصل ٿيندو؟ بخدا تون مون کي عجيب مصيبت ۾ ڦاسائي رهيو آهين. تو ۾ ايڏي جرئت ـــ اُف ايڏي جرئت! خدا جو قسم، مان پنهنجي عهدي جي ڪري ۽ جاگيردار صاحب پنهنجي مرتبي جي زور تي توکي پوليس ۾ ڏيئي ڇڏينداسين. پوليس توکي ملڪ نيڪالي ڏيئي ڇڏيندي ته جيئن تون اڳتي ڪا گڙٻڙ نه ڪري سگهين. ٻڌي رهيو آهين نه؟" هو ڪاوڙ

۾ ڏڪي رهيو هو، حالانڪ مُنهن تي ڊپ جا نشان به هئس.

مون اهڙي لهجي ۾ جواب ڏنو، جو جنرل صاحب لاءِ اصل ناقابل برداشت هو ”جنرل صاحب! جڏهن ڪنهن شخص گڙٻڙ ڪئي ئي نه هجي ته اوهان ان کي ڪيئن گرفتار ڪرائي سگهندؤ! مون اچا تائين جاگيردار مان ڪونه ڳالهايو آهي ۽ اوهان کي خبر ئي نه آهي ته مان هن کي ڇا ٿو چوڻ چاهيان. مان نه رگهو ان حيثيت جي تشريح ٿو گهران جا منهنجي لاءِ بي عزتيءَ واري آهي، يعني هيءَ ته آءٌ ڪنهن شخص جي ضابطي هيٺ آهيان، ڇو، مون کي پنهنجي عمل جي ڪا آزادي ڪانهي! اوهان کي بهرحال پريشان ٿيڻ جي ضرورت نه آهي.“

”خدا جي واسطي اليگزي اِوانووچ! هي تون ڇا ٿو ڪرڻ گهرين! اهڙو چريائپ جو خيال ڦٽي ڪري ڇڏ!“ جنرل پنهنجي قهر آلود لهجي کي خوشامد ۽ مصلحت آميزيءَ ۾ بدليندي چيو. ”خبر اٿئي ته ان جو نتيجو ڇا نڪرندو! هڪ نئين آفت. پر تو کي ڪهڙي خبر! اوه، تو کي خود سوچڻ کپي ها. مان رگهو هتي جي ڳالهه ڪري رهيو هوس. هائي! رگهو هائي .... تو کي منهنجي ان حالت جي ڪابه خبر نه آهي.... جڏهن اسين هتان ڪنهن ٻيءَ جڳهه تي وينداسون ته پوءِ وري تو کي گهرائيندس. مان ته صرف هائي جي ڳالهه ڪري رهيو هوس. حقيقت ۾.... تو کي خبر آهي، ڪي اهڙا ئي سبب آهن....“ هن وڏيءَ حسرت سان دانهن ڪندي چيو، ”اليگزي اِوانووچ! اليگزي اِوانووچ!“

دروازي ڏي مڙندي، مون جنرل صاحب کي پڪ ڏياري ته، ”سڀڪجهه ٺيڪ ٿي ويندو. گهبرائڻ جي ڪابه ضرورت نه آهي.“ اهو چئي، آءٌ جلدي ٻاهر نڪري ويس.

هڪ روسي ڪنهن ٻئي ملڪ ۾ ٻين کان جهٽ مرعوب ٿي ويندو آهي. خصوصاً تڏهن جڏهن هو ڪنهن اهميت جو صاحب هوندو آهي. سوچيندو آهي ته الائي ماڻهو کيس ڪهڙيءَ نظر سان ڏسندا هجن. هن جي متعلق الائي ڪهڙيون ڳالهيون

ناهيندا هجن. هيءَ شيءِ موزون رهندي يا هوءَ، اهڙي قسم جون ڳالهيون سوچيندي سوچيندي، هو ڏچي ويندو آهي. ۽ پنهنجو پاڻ کي زنجيرن ۾ جڪڙيل محسوس ڪندو آهي. جنهن شيءِ کان انتهائي خوشي ٿيندي آهيس، آها آهي ان ملڪ جي روايت ۽ رواج جي پابندي. جنهن جي پوئلڳي هو انڊا ڏنڊ هوٽلن ۾، تفريح گاهن ۾، اسيمبليءَ ۾، سفر ۾، مطلب ته هر جڳهه ڪرڻ جي ڪوشش ۾ رهي ٿو. پر جنرل صاحب جي وات مان گهٻراهٽ ۾ اها ڳالهه نڪري ويئي. ان کان سواءِ ڪا ڳالهه اهڙي ضرور هئي ۽ شايد ان خاص ڳالهه جي ڪري ايڏي هيٺائي ڏيکاريائين ٿي ۽ بڪدم مون سان پنهنجي روبي بدلائڻ تي تيار ٿي ويو هو. منهنجي لاءِ سندس اها روش هڪ ڪليل ثابتي هئي ۽ ان لاءِ ان ڳالهه تي ڪٽي ڳنڍ پڌم. بي شڪ هو منهنجي اَن حماقت جي باري ۾ آفيسرن کي آگاه به ڪري سگهيو ٿي. ان ڪري مون کي ڪجهه خبردار ٿيڻو پيو.

مون جنرل صاحب کي ناراض ڪرڻ به نٿي گهريو. بلڪ اصل ڳالهه هيءَ آهي ته مون پالينا کي ڪاوڙائڻ ٿي چاهيو. پالينا مون سان اهڙو سلوڪ ڪيو هو ۽ مون کي اهڙيءَ حالت ۾ آڻي ڇڏيو هئائين، جو مان دل ۾ هيءَ خواهش ڪرڻ کان رهي نه سگهيس ته هن کي مجبور ڪريان ته هوءَ پاڻ مون کي چپ رهڻ جي درخواست ڪري. ممڪن آهي ته منهنجي پارائي حرڪت جي ڪري خود هن تي به ڪي ڇنڊا پون. ان کان سواءِ هڪ نئون احساس، هڪ نئين خواهش منهنجي دل ۾ پيدا ٿي رهي هئي. اها هيءَ ته بيشڪ هن جي موجودگيءَ ۾ مان بلڪل بي حيثيت ٿيو ٿو وڃان. پر ان جو اهو مطلب ته نه آهي ته هن جي اڳيان به منهنجي حيثيت بلڪل گهٽ آهي! نه ڪو آءٌ ايترو گهٽ حيثيت آهيان جو جاگيردار جهڙن کان مار کائيندو وتان. مون ته هنن سڀني جو مذاق اڏائڻ ٿي چاهيو ۽ دل گهري هنن تي کلڻ ٿي چاهيم. هنن کي به ته خبر پوي. هوءَ ان ڳالهه

ڪان ٻڇي، موُن کي واپس گهرائيندي يا نه، ته به گهٽ ۾ گهٽ اها ته خبر پئجي ويندس ته آءٌ به پنهنجو وقار قائم رکي سگهان ٿو.

(هڪ عجيب خبر: اڄهو هيڊر ڏاڪڻ تي نرس مون کي ٻڌايو ته ماريا فلپانا پنهنجي موٽ سان ملڻ اڄ شام جي گاڏيءَ ۾ اڪيلي ڪارلسباد هلي ويئي آهي. ان جو مطلب ڇا؟ نرس چوي ٿي ته هُن ڪافي وقت کان اوڏانهن وڃڻ جو پئي سوچيو. پر ڇو؟ تنهن جي ڪنهن کي به خبر نه آهي. حالانڪ حقيقت هيءَ آهي ته مون کان سواءِ ڪنهن کي خبر آهي. آخر جلديءَ ۾ نرس جي وات مان نڪري ويو ته تيون ڏينهن ماريا فلپانا جنرل سان ڪي تکا مٺا الفاظ ڳالهايا هئا. هاڻ مون سمجهيو. اهو سڀ مادموزيل بلانشي جو معاملو هوندو. ها، هاڻ ڪانءِ ڪا فيصلي ڪن ڳالهه ٿيڻ واري آهي.)

باب ستون

صبح جو مون ٻيهري کي سڏي چيو ته آئينده کان منهنجو بل جدا ناهيندو ڪري، منهنجي ڪمري جو خرچ ڪجهه وڌيڪ نه هو جو مون کي پريشاني ٿئي، ۽ هوٽل ڇڏڻ جو خيال ڪريان. مون وٽ سورهن فريڊرڪ هئا ۽ اها منهنجي دولت هئي- عجيب ڳالهه ته هيءَ آهي ته اڃان تائين مون هڪ پئسو به نه کٽيو هو پر منهنجي هلت چلت ۽ سوچ ويچار سڀ رئيس جهڙو هو ۽ حقيقت ۾ آءٌ پنهنجو پاڻ کي رئيس سمجهندو به هوس.

صبح سوير هجڻ جي باوجود آءٌ انسٽلي صاحب سان ملڻ جو سوچي رهيو هوس، جيڪو ويجهو ڏي اينگلو هوٽل ۾ رهيل هو، ايتري ۾ هو ڊرينچ گريو، مون وٽ لنگهي آيو. ان کان پهرين هو ڪڏهن به مون وٽ نه آيو هو. گذريل ڪيترن ڏينهن کان منهنجا هن سان تعلقات خراب ٿيندا پئي ويا. هو ته مون سان کليو کلايو نفرت ۽ حقارت جو اظهار ڪندو رهندو هو ۽ آخر ان کي لڪائڻ جي هن کي ضرورت ئي ڪهڙي هئي. پر آءٌ به سائس نفرت ڪرڻ ۾ حق تي هوس. مختصر هي ته مون کي هن کان نفرت هئي. هن جي اچڻ ڪري مون کي سخت تعجب ٿيو. مون کي پڪ هئي ته ڪا خاص ڳالهه ٿيڻ واري آهي.

هو ڏاڍيءَ نفيلت سان منهنجي ڪمري ۾ گهڙيو، مون سان هٿ ملائيندي، منهنجي هٿ ۾ ٽوپي ڏسي پڇيائين ته اڄ صبح صبح جو ڪيڏانهن وڃڻ جو ارادو هو، ٻڌايومانس ته ضروري ڪم سان انسٽلي صاحب ڏي پيو وڃان. ان تي هو سوچ ۾ پئجي ويو- ۽ آهستي آهستي منهن تي فڪر جا نشان ظاهر ٿيس.

گريڊو سيني فرينچن وانگر هو — يعني ضرورت ۽ نفعي جي وقت تي خليق ۽ خوش گفتار ٿيڻ ۽ ضرورت ختم ٿيڻ تي ناقابل برداشت حد تائين منهن سڙيل ۽ اڻ وڻندڙ. فرينچ ته گهڻو ڪري فطرتاً خليق هوندو ئي ڪونهي. جڏهن به هو خليق ٿيندو ته ضرور ڪنهن مقصد ۽ لالچ جي ڪري. جڏهن هو اعليٰ بڻجڻ جي ڪوشش ڪندو آهي، تڏهن ناڪام ثابت ٿيندو آهي. مطلب ته هو دنيا کي تنگ ڪرڻ واري هڪ عجيب چيز آهي. منهنجي ذاتي راءِ ۾ رڳو ٻوليون پاليون ۽ ناتجربيڪار روسي عورتون ئي سندن دام ۾ ڦاسن ٿيون. ديوان خاني جو رک رکاءُ، خوش باشيءَ جي مقرر رسومات جي روايت پرستي هر معقول ماڻهوءَ تي يڪدم ظاهر ٿيو پوي ۽ سهڻ کان ٻاهر بڻجيو وڃي.

”مان تو وٽ هڪ ضروري ڪم سان آيو آهيان.“ هن سڌوسنئون بظاهر صاف دليءَ سان شروعات ڪئي. ”مان اهو ته اڪائيندس ته مان جنرل صاحب جي طرفان ايلچي بلڪ تياڪڙ بڻجي آيو آهيان. ڇو جو مان روسي تمام گهٽ ڄاڻندو آهيان، ان ڪري ڪالهوڪي ڳالهه پوريءَ طرح نه سمجهي سگهيس. پر پوءِ جنرل صاحب سڄو واقعو ٻڌايو ۽ مان سمجهان ٿو ته....“

”پر گريڊو صاحب ٻڌو!“ مون هن جي ڳالهه اڌ مان ڪٽيندي چيو، ”هاڻي جڏهن اوهان هن معاملي ۾ تياڪڙ بڻجڻ جي ذميواري کڻي آهي ته ٻڌو، آءٌ بي شڪ هڪ معمولي ٽيوٽر آهيان ۽ گڏوگڏ هن ڪٽنب جي خيرخواه بڻجڻ جي دعويٰ به ڪانه ڪئي اٿم، نه ئي هنن جا مون سان ڪي خاص تعلقات رهيا آهن. ان ڪري مون کي حالتن جي چڱيءَ پروڙ به ڪانهي. پر اوهين پنهنجي ٻڌايو. ڇا، اوهين هن ڪٽنب جا ايترا گهرا فرد بڻجي ويا آهيو جو هر معاملي ۾ ذاتي دلچسپي ٿا وٺو ۽ يڪدم پوري پروسي سان تياڪڙ بڻجي ٿا وڃو....“

ان سوال هن کي بي چين ڪري ڇڏيو، هن لاءِ اهو سوال ايترو ته صاف چئلينج هو، جو هن جواب به ڏيڻ نٿي چاهيو.

"جنرل سان منهنجو ڪجهه تعلق ته واپاري آهي ۽ ڪجهه ڪن خاص حالتن جي ڪري آهي." هن ٺلهيءَ سان چيو. "هن مون کي تو ڏانهن انهيءَ لاءِ اماڻيو آهي ته جيئن ڪلهه تون جيڪو ارادو ڪري رهيو هئين، ان کي دل مان ڪڍي ڇڏ. تو جيڪي ڪجهه ڪرڻ جو چيو، اهو بي شڪ هوشمندانه رويو هو، پر مون کي هن، توکي ان ڳالهه کان آگاهه ڪرڻ لاءِ موڪليو آهي ته تون ان ۾ ڪامياب ڪونه ٿيندين. ان کان سواءِ خود جاگيردار صاحب به توسان صلح پسند نه ڪندو. بهرحال هن جي خود اهڙي حيثيت آهي، جو هو آئينده تنهنجي مستيءَ کان محفوظ رهي. اها ڳالهه تون خود به سمجهي سگهين ٿو. پوءِ خوامخواه ڳالهه کي ڊيگهه ڏيڻ مان ڪهڙو فائدو؟ جنرل صاحب توکي پهرئين مناسب موقعي تي واپس گهرائڻ جو واعدو ڪيو آهي ۽ ان وقت تائين تنهنجو پگهار به جاري رهندو. آءٌ سمجهان ٿو ته ان کان وڌيڪ نفعي واري صورت ٻي ڪانه ٿي ٿي سگهي. تنهنجو ڪهڙو خيال آهي؟"

مون جواب ۾ چيو ته جنرل صاحب جو خيال غلط هو ۽ جاگيردار مون کي ڌڪاريندو ڪونه، بلڪ منهنجي ڳالهه غور سان ٻڌندو. مون وڌيڪ هن کي اهو به چيو ته هو پاڻ مون وٽ انهيءَ لاءِ آيو هو ته مون کان معلوم ڪري ته وڌيڪ ان معاملي ۾ مان ڇا ڪرڻ وارو هوس.

"اڙي سائين، خدا خدا ڪر! جي جنرل صاحب واقعي هن ڳالهه ۾ ڏاڍي دلچسپي وٺي رهيو آهي، تنهنڪري هو اهو ڄاڻڻ ٿو چاهي ته هاڻ تنهنجو رويو ڪهڙو هوندو ۽ هاڻ تون ڇا ڪرڻ وارو آهين ته انهيءَ ۾ ڪهڙي اربع خطا ٿي؟"

تنهن تي آءٌ وضاحت ڪرڻ لڳس ۽ هو آرام سان ڪرسيءَ تي ٽيڪ ڏئي غور سان ٻڌڻ لڳو. هن جي چهري تي طنز جا نشان ظاهر هئا. هونئن مٺڙس رويو شائائتو هو. مون هن کي هر ڳالهه سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي ته "جاگيردار، جنرل صاحب کي

شڪايت ڪري اهو ثابت ڪيو آهي، ڇو ته آءٌ جنرل صاحب جو نوڪر هوس. ان طرح هن مون کي اصلي حيثيت کان محروم ڪري ڇڏيو آهي ۽ بيو ته هن مون کي اهڙو شخص سمجهي، جو پنهنجي اعمال جو ذميوار نه هجي پر ڳالهائڻ جي به قابل نه هو، منهنجي سخت بي عزتي ڪئي آهي. ايمان جي ڳالهه هيءَ آهي ته مون کي ڏاڍو ذليل ڪيو ويو آهي. بهرحال عمر جي تفاوت ۽ ڪجهه معاشري ۾ پنهنجي مقام جي پيش نظر ـــ ۽ ـــ ۽ (ان نقطي تي آءٌ ڪل ضبط ڪري نه سگهيس) آءٌ جاگيردار کان معذرت گهرڻ جي طلب ڪونه ڪندس ۽ نه وري ڪنهن ڳالهه کي صاف ڪرڻ لاءِ ئي چوندس. بهرحال اهڙي ڪابه زيادتي ڪانه ڪندس، جنهن مان ڳالهه مان ڪو ڳالهوڙو ئي پوي. ان هوندي به آءٌ جاگيردار بلڪ جاگيرداريءَ متعلق سوچي رهيو هوس ته وچي ڪانئن معافي وٺان. خاص ڪري ان لاءِ ته ڪجهه ڏينهن کان مان واقعي ذهني بيمار ۽ تند مزاج رهيو هوس. پر جاگيردار صاحب جنرل صاحب کي منهنجي دانهن ڏيئي منهنجي ڏاڍي بي عزتي ڪئي آهي ۽ هن کي ان ڳالهه تي مجبور ڪري ته هو مون کي پارن جي اتاليقيءَ تان جواب ڏيئي ڇڏي، هن مون کي هڪ اهڙي صورتحال ۾ وجهي ڇڏيو آهي، جو هاڻ وٽن وڃي، ڪانئن ڪڏهن به معافي وٺي نٿي سگهيس. ڇو جو هو ۽ جاگيرداريءَ ۽ دنيا ائين سمجهندي ته مون معافي ان ڪري ورتي جو مان ڊڄي ويس ۽ هي ته مون وري ٽيوٽر ٿيڻ ٿي گهريو. انهن سڀني ڳالهين مان هاڻ نتيجو هيءُ ٿي نڪتو ته مان جاگيردار صاحب کي مجبور ڪريان ته هو مون کان نهايت رسمي طور تي معذرت گهري. مثلاً ائين چوي ته هن منهنجي توهين ڪرڻ نٿي گهري ۽ جڏهن جاگيردار اهڙي قسم جي ڳالهه ڪري وٺي ته پوءِ آءٌ پاڻ کي ان ڳري بار کان آجو محسوس ڪريان ۽ وڏي خلوص سان ڪانئس ۽ جاگيرداريءَ کان معافي گهران. مطلب هي ته آءٌ هن نتيجي تي پهتو آهيان ته هاڻ جاگيردار کي

رڳو هيترو چوان ٿو ته هن جيڪا منهنجي بي عزتي ڪئي آهي، ان جو بار مون تان لاهي ته جيئن آءٌ ڪانئس معافي وٺڻ جهڙو ٿي سگهان."

"شي شي! ڪهڙي نيڙي ڳالهه ڪئي اٿئي! ۽ ايتري پري جي! انهيءَ صورت ۾ توکي معافي گهرڻ جي ضرورت ئي ڪهڙي آهي؟ ها، اهو ڪٿي چئه ته تون اهو سڀڪجهه ويچاري جنرل کي تنگ ڪرڻ لاءِ ڪري رهيو آهين ۽ شايد تنهنجو ڪو خاص مقصد به آهي .... معاف ڪج ... پر تنهنجو خيال غلط آهي .... ڇا ان کي سؤلائيءَ سان نظرانداز ڪري سگهجي ٿو؟"

"ليڪن معاف ڪجؤ قبلا، اوهان جو ٻين ڳالهين سان ڪهڙو تعلق؟"

"رڳو جنرل صاحب جي ڪري."

"پر جنرل صاحب جي ڪري ڇا ۽ ڇو؟ ڪالهه رات هو چئي رهيو هو ته هن کي محتاط رهڻو پوندو، هو ايتريقدر پريشان هو پر آءٌ سمجهي نه ٿي سگهيس ته ڳالهه ڇاهي؟"

"ظاهر آهي ته هڪ خاص ڳالهه آهي." گريو مون کي پنهنجي پراسرار آواز جي گرفت ۾ آڻي ڇڏيو، جنهن ۾ پريشانيءَ جا آثار به ظاهر هئا. "تون مادموزئيل ڪامنگز کي سڃاڻين؟"

"يعني مادموزيل بلانشي؟"

"ها اها ئي مادموزيل بلانشي ڪامنگز ... توکي به خبر هوندي ته جنرل .... ها ته .... جنرل کي هن سان محبت آهي .... دراصل .... شادي هتي ئي ٿيندي. خيال ڪر ته ڪيتري نه خواري .... گلا ...."

"مان ته شادي ڪرڻ ۾ ڪا واهيات ڳالهه نٿو سمجهان."

"پر جاگيردار جو ڪردار عام جرمنن جهڙو آهي. هو ايتريقدر چتو آهي، جو اڪيلو ئي سڄيءَ جرمني ۾ فساد مچائي سگهي ٿو."

"پر هو ڇائي آءٌ ڇاڻان. اوهان جو ان سان واسطو ڪونهي.

هاڻ منهنجو جنرل جي ڪٽنب سان ڪوبہ تعلق ڪونهي.... (آءٌ چائي ٻجهي وڏيڪ بي سمجهہ ٿيڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هوس) پر معاف ڪجو، ڇا، واقعي اهو ٻڌجي چڪو آهي تہ مادموزيل بلانشي ڪامنگز جي شادي جنرل صاحب سان ٿي رهي آهي؟ تہ پوءِ انتظار ڇاجو؟ منهنجو مطلب آهي اسان سان، پنهنجي ڪٽنب سان ٿي ايڏي رازداري ڇو؟"

"مان ڪيئن .... بهرحال ... بلڪل .... ان ڪانسواءِ بہ.... توکي تہ خبر آهي تہ هو روس مان خبرن جو انتظار ڪري رهيا آهن؟ آخر جنرل کي انتظامات بہ تہ ڪرڻا آهن...."

"هون! هون! واهہ! واهہ...."

گريو مون کي حقارت سان ڏٺو ۔ بهرحال، هن مون کي وچ ۾ ڪاٽيندي چيو، "مون کي تنهنجي فطري خوشمزاجيءَ، زنده دليءَ ۽ دانشمنديءَ تي چڱيءَ طرح ڀروسو آهي۔ تون هن گهرائي سان اها ڀلائي ضرور ڪندين۔ جتي توکي هميشہ پيار سان، وچ ۾ ويهاربو ويو ۽ عزت ۽ احترام سان ڏٺو ويو آهي...."

"پر معاف ڪجؤ مون کي نوڪريءَ مان جواب ڏنو ويو آهي ۽ هاڻ توهان چئو ٿا تہ اهو سڀ ڏيکاءُ آهي جي آءٌ توهان کي چوان تہ آءٌ توهان کي لوڏي ڪونہ ٿو ڪيان، پر پنهنجو بسترو گول ڪري ٻاهر هليا وڃو۔ رکو ان لاءِ تہ ماڻهو ڏسن.... تہ ڇاهہ توهان کي ميڇڻ گهرجي....! ڇاهہ لوڏي ڪيڻ کي کي ٻيا سنگ ٿيندا؟"

"چڱو، جي خوشامد توتي اثر نٿي ڪري تہ آءٌ توکي يقين ٿو ڏياريان تہ تون جيڪي وٺي ڪر توکي منهن ڏيڻ هنن لاءِ ڏکيو ڪونهي۔ هتي پوليس بہ آهي ۽ سرڪاري آفيسر بہ۔ توکي اڄ ئي ڌڪا ڏئي ٻاهر ڪيو ويندو۔ تو جهڙو معمولي اتاليف، جاگيردار جهڙي اهم شخصيت جي توهين ڪري ۽ سزا نہ مليس؟ ڇا تون سمجهين ٿو تہ توکي ڇوڻ وارو ڪو ڪونهي؟ آءٌ توکي ٻڌائي ٿو ڇڏيان تہ توکان ڪوبہ ڪونہ ٿو ڊڄي۔ آءٌ

هتي پنهنجي مرضيءَ سان آيو آهيان. رڳو اُن لاءِ جو تو ويچاري جنرل کي تنگ ڪري ماريو آهي، ڇا، تنهنجي خيال ۾ جاگيردار جا نوڪر توکي ڌڪا ڏيئي ڪڍي ٿا سگهن؟" هن ڪاوڙ وچان چيو.

"پر اُتي آءٌ پاڻ ڪونہ ويندس،" مون آرام سان جواب ڏنو. "اوهان کي غلط فهمي ٿي آهي گريو صاحب! هي سڀڪجهہ اوهان جي اندازي کان وڌيڪ سٺي نموني سان ٿيندو. آءٌ هينئر اُسٽلي صاحب وٽ وڃي رهيو آهيان ۽ آءٌ هن کي تياري ڪرڻ لاءِ چوندس. درحقيقت هو منهنجو پاسو ڪٺندو. هو مون کي ڏاڍو پائيندو آهي. پڪ انڪار ڪونہ ڪندو. هو جاگيردار وٽ ويندو ۽ جاگيردار ڪئي هن جو استقبال ڪندو. ڇڱو آءٌ ڪئي هڪ معمولي ٽيوٽر ٿي سهي. هيٺو ۽ هيچ ٿي سهي. پر اُسٽلي صاحب تہ هڪ وڏو لارڊ ۽ هڪ لارڊ جو حقيقي پائٽيو آهي. هرڪو ان لارڊ .... لارڊ پيروڪ کي سڃاڻي ٿو ۽ اهو لارڊ اچڪلهہ هتي آيل آهي. يقين رکو جاگيردار اُسٽلي صاحب جي ڳالهہ يڪدم مڃي ويندو. پر فرض ڪريو جي هو اها ڳالهہ نٿو مڃي تہ اُسٽلي صاحب ان کي پنهنجي بي عزتي سمجهندو (هيءَ تہ توکي خبر آهي تہ انگريز ڪيتري قدر ضدي ۽ ڇڙهالا ٿيندا آهن.) هو ڪنهن دوست کي جاگيردار ڏانهن موڪليندو. هن جا دوست بہ ڏاڍا دولتمند آهن. هاڻ اوهين خود اندازو لڳائي سگهندؤ تہ اها سڄي ڳالهہ اوهان جي اندازي مطابق خواريءَ خرابيءَ سان نہ پر ڏاڍي شرافت ۽ عزت سان سرانجام ٿيندي."

اها ڳالهہ ٻڌي فرينچ جون اکيون ڦاٽي ويون. ان ڳالهہ ۾ گهڻي ڪجهہ صداقت بہ هئي. ان ڪري هو سوچڻ لڳو تہ ڪٿي مان واقعي ائين نہ ڪري ويهان.

"ڇڱو تہ ٻڌ مان توکي درخواست ٿو ڪريان." هن واقعي التجا ڪرڻ واري انداز ۾ چيو، "هي معاملو اتي ئي ختم ڪري ڇڏ! توکي ان خيال کان خوشي ٿي رهي آهي تہ ان مان ضرور ڪا ڳڙٻڙ ٿيندي. توکي اطمينان ۽ سڪون نہ گهرجي،

بلڪ گڙٻڙ گهرجي. جيئن مون ٻڌرين ٿي چيو هو ته اها وڏي خطرناڪ مذاق جي ڳالهه آهي .... ۽ تون چاهين ٻه ائين ئي. پر مختصر ته ... ،" هن اهو ڏسندي ته مان آئي چڪو هوس ۽ ٽوپي ٻه کڻي ورتي هئي، ڳالهه کي ختم ڪرڻ شروع ڪيو، "مان تو وٽ ڪنهن ماڻهوءَ جون چند سٽون کڻي آيو آهيان. مون کي جواب وٺڻ لاءِ ترسڻ جو چيو ويو هو."

اهو چئي، هن کيسي مان هڪ بند لفافو ڪڍيو، جنهن تي مهر لڳل هئي ۽ مون کي ڏنائين. مون لفافو کوليو، هيءَ پالينا جي تحرير هئي.

"منهنجو خيال آهي ته تون ان معاملي ۾ ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ جو خيال ڪيو ويٺو آهين. پر ڪي چند ڳالهيون اهڙيون آهن، جن ڪي آءٌ تو کي پوءِ ٻڌائيندس. تو کي اهو ارادو ڇڏي ڏيڻ کپي. هيءَ سراسر حماقت آهي. مون کي تنهنجي ضرورت آهي، ۽ خود تو به ته منهنجي اطاعت ڪرڻ جو واعدو ڪيو هو. شلنگبرگ ياد هوندئي. مان تو کي فرمانبردار ٻنجڻ جي التجا ٿي ڪريان ۽ اجان به نه مڃين ته حڪم ٿي ڪريان."

تنهنجي - پ

"قلم تازو— جي ڪالهوڪي ڳالهه تي مون سان ناراض آهين ته آءٌ معافي ٿي وٺان."

هي سٽون پڙهندي مون کي دنيا جي هر شيءِ سٺي ڪڇندي نظر آئي. منهنجا چپ اپا ٿي ويا ۽ وار وار ڪنبڻ لڳو. ڪمبخت فرينچ مون تي آڏي نگاه وجهي، ڏورانئين نموني ڏنو. جڻ ته ڪيس منهنجي پريشانيءَ جو ڪو خيال ئي ڪونه هو. بهتر هو ته اها ڳالهه کلي پوي ها.

"چڱو سائين،" مون جواب ڏنو، "محترمه کي چئو ته اطمينان رکي. پر هي ته ٻڌايو،" مون جلديءَ ۾ چيو. "اوهان ايتريءَ دير تائين چٺي لڪائي ڇو رکي. جي اوهين ان ئي مقصد

مان آيا هئا ته هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ٻڌائڻ جي بجاءِ سڀ ڪان پهرين اوهان مونکي اها چٺي ڏيو ها.“

”ها، مرضي ته منهنجي به اها هئي پر هي ڳالهيون ايڏيون ته عجيب آهن جو اُها فطري طور تي اهي ڄاڻڻ چاهيان ٿو. مون کي رڳو اهو ٻڌاءِ ته هاڻ تون ڇا ٿو ڪرڻ چاهين! ۽ ٻيو ته مون کي اها خبر ته ڪانه هئي ته ان چٺيءَ ۾ لکيل ڇا آهي. تنهنڪري سوچيم ته جلدي ڪهڙي آهي، ڏيئي ڇڏيندس!“

”اُها سڀ سمجهان ٿو، مطلب هي آهي ته اوهان کي هيءَ چٺي تمام خراب حالت جي صورت ۾ ڏيڻ لاءِ چيو ويو هو. جي اوهان زباني ڪم ڪيو ها ته شايد پوءِ چٺي نه ڏيو ها. ٺيڪ آهي نه، گريو صاحب!“

”بي شڪ“ هن ضبط ۽ احتياط جو انداز اختيار ڪندي، مون ڏي عجيب نگاهن سان ڏسندي چيو. مون پنهنجي ٽوپي کنئي هن به پنهنجي ٽوپي کنئي ۽ وڃڻ لڳو. مون کي ائين لڳو ڄڻ هن جي چپن تي طنزيه مرڪ کيڏي رهي هئي. پوءِ ڀلا هن مان اميد ٿي ڪهڙي هئي؟

”هاڻ، اوهان جي ذميواري ختم ٿي، گريو صاحب! هاڻ اسين پنهنجو معاملو پاڻ نبيريندا سين.“ مون ڊاڪٽن ٽان لهندي چيو. مون کي ائين پئي لڳو ڄڻ ڪنهن منهنجي ذهن تي هٿوڙي سان ڌڪ هنيو هجي. ٻاهرين تازي هوا سان وڃي ڪجهه ساهه پيو.

ٿوري ئي وقت ۾ ذهن سوچڻ جي قابل ٿي ويو. پهريون خيال منهنجي آڏواڇي بيٺاهه هڪ هي ته ڪهڙا ڪهڙا نه خسيس واقعا ٿي گذريا هئا ۽ رڳو هڪڙي رواجي ڇوڪري جي چند پُر اثر ڌمڪين ڇوڏاري اهڙي هيبت طاري ڪري ڇڏي هئي. ٻيو خيال هي هئو ته هيءَ فرينچ آخر ڀاليٺا وٽ ڪهڙي قسم جي حيثيت ٿو رکي؟ هن جو رڳو هڪڙو اشارو ۽ هوءَ سڀڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار ٿي ٿي وڃي! ۽ اهو ڪجهه ڪري ٿي، جيڪي هو گهري ٿو. چٺي لکي ٿي. حتيٰڪ مون کان معافي به گهري

ڻي. جڏهن ڪاٿ آءٌ ڪيڻ سجاڻان ته هنن جا تعلقات منهنجي لاءِ راز بڻجي چڪا هوا، ۽ چند ڏينهن اڳ ته مون ڀاڻيا جي رويي ۾ عجيب ڦيرو بلڪ گريو لاءِ نفرت ڏٺي هئي. ڀاڻيا ڏي هو نه صرف ڏسندو ئي نه آهي، بلڪ هن مان بدتميزيءَ سان پيش ٿو اچي. مون کي خبر پئجي چڪي هئي. خود ڀاڻيا مون وٽ هن لاءِ نفرت جو اظهار ڪيو هو. هن پنهنجي زبان سان نهايت ئي معنيٰ خيز اعتراف ڪيا هئا.... ته هوءَ هن جي مٺ ۾ هئي. هوءَ هن جي ڪنهن نه ڪنهن دباءَ هيٺ هئي.

باب اٺون

ٿڌي سڙڪ تي، جيئن چئبو ويندو آهي، يعني شاهہ بلوط جي گهاٽن وڻن واري رستي تي آءٌ انسلٽي صاحب سان مليس.

”اڇو اڇو،“ مون کي ڏسندي ئي هو چوڻ لڳو، ”مان پاڻ اوهان سان ملڻ اچي رهيو هوس ۽ اوهان مون ڏي ئي هليا آيا! تہ آخر اوهان هنن ڪان جدا ٿي ويا!“

”ڀلا اهو ٻڌايو تہ اوهان کي انهن ڳالهين جي خبر ڪيئن پئي؟“ مون حيرانيءَ سان پڇيو. ”ڇا، انهن تہ نہ آهي تہ اها ڳالهہ هر ڪنهن تائين پهچي چڪي آهي!“

”نہ نہ، ڪنهن کي بہ خبر نہ آهي. ڪنهن کي ڪيڏي پئي آهي جو پڇندو وتي! پيو تہ ڪوبہ ان جو ذڪر ڪونہ ٿو ڪري.“

”تہ پوءِ اوهان کي ڪنهن ٻڌايو؟“

”بس اتفاق سان معلوم ٿي ويو. مون کي ڇو جو اوهان سان انس آهي. ان لاءِ اوهان ڏي پئي آيس. ڀلا هاڻ ڪيڏانهن جو ارادو آهي؟“

”توهان جي مهرباني انسٽلي صاحب،“ مون چيو (حالانڪ آءٌ اڃا تائين اهو ٻڌڻ لاءِ بيقرار هوس تہ اها خبر هن تائين ڪيئن پهتي.) ”منهنجو خيال آهي تہ ڪاسينو جي ريسٽوران ۾ هلي وهون. مون اڃا ڪافي بہ نہ پيتي آهي ۽ اوهين بہ شايد نيراڻا نڪتا آهيو. ٿورو ويهندا سين، سگريٽ پيئندا سين ۽ آءٌ اوهان کي انهيءَ باري ۾ سڀڪجهہ ٻڌائي ڇڏيندس.... ۽ اوهان مون کي....“

قهوه خانو هتان سؤ قدمن جي فاصلي تي هو. اسين هڪ ڪناري وٽي ويهي رهياسين، مون هڪ سگريٽ ڪڍي دکايو. انسٽلي

صاحب منهنجي ڳالهه ٻڌڻ لاءِ ايترو تہ آتو هو، جو سگريٽ دکائڻ بہ وسري ويو هوس، ٻيرو هڪدم ڪافي کڻي آيو.

”آءٌ ڪيڏانهن بہ ڪونہ ٿو وڃان. هتي ئي رهندس.“ مون شروعات ڪئي.

”مون کي پڪ هئي تہ اوهين ائين ئي ڪندا.“ انسٽلي صاحب مون کي ساراهيندي چيو.

انسٽلي صاحب ڏي ايندي، منهنجو اصل خيال ڪونہ هو تہ ڪو مان کيس پالينا سان پنهنجي محبت جي باري ۾ ڪجهہ ٻڌائيندس. هونئن بہ هو هڪ خاموش طبيعت ماڻهو هو. آءٌ پهرين ئي ڏسي چڪو هوس تہ پالينا هن تي ڪافي اثر وجهي چڪي هئي. پر هن ڪڏهن بہ سندس نالو زبان تي نہ آندو هو. پر عجيب ڳالهہ آهي جو هينئر جيئن ئي هن ويهي پنهنجون تيز اکيون مون ڏي ڦيرايون تہ خبر نہ آهي ڇو هن جي سامهون سڀڪجهہ يعني پنهنجي محبت جي سڀني پهلوئن کي اوڳاري ڇڏڻ جي عجيب خواهش پيدا ٿيم. مان اڌ ڪلاڪ تائين ڳالهائيندو رهيس ؛ واقعي مون کي ڏاڍي خوشي ٿي رهي هئي. اهو پهريون دفعو هو، جو ان باري ۾ ڪنهن سان ڳالهايو هئم. اهو ڏسي تہ هو منهنجي تيز تيز جملن کان پريشان ٿيو ٿي ويو، مون ڄاڻي ٻجهي پنهنجي لهجي ۾ زور ٿي پيدا ڪيو. مون کي رڳو هڪڙيءَ ڳالهہ جي پشيماني آهي. شايد مان فرينچ متعلق ضرورت کان ڪجهہ وڌيڪ چئي ويٺو هوس. هونئن تہ انسٽلي صاحب پنهنجي ڪرسيءَ تي بلڪل چپ چاپ ويٺو هو، رڳو سندس اکين جي ڦير گهير مان خبر ٿي پئي تہ هو مون کي ڏسي رهيو هو پر فرينچ جو ذڪر ڪيم تہ هن هڪدم مون کي ٽوڪيو ؛ چڀندڙ انداز ۾ چيائين تہ آخر آءٌ اها ڳالهہ ڇو ٿو ڪريان، جيڪا ڪرڻ جو مون کي ڪوبہ حق ڪونہ هو! انسٽلي صاحب هميشہ ڏاڍي عجيب طريقي سان سوال ڪندو هو.

”اوهان ٺيڪ ٿا چئو، آءٌ سمجهان ٿو تہ مون کي حق ڪونهي.“

مون جواب ڏنو.

"ڏسو اوهان گريو ۽ پالينا جي تعلقات جي باري ۾ ڪابہ ڳالهہ يقين سان نٿا چئي سگهو. ان باري ۾ رڳو ڏڪائي هڻي سگهجن ٿا، آهي نہ ائين؟"

ائسٽلي صاحب جهڙي خاموش طبيعت ماڻهوءَ جو اهڙو سڌو جواب ٻڌي، آءٌ حيران ٿي ويس. "ٺيڪ آهي ڪابہ ڳالهہ پڪ سان چئي نٿي سگهجي،" مون جواب ۾ چيو، "بلڪل نہ، يقيناً نہ."

"نہ پوءِ اوهان رڳو مون کي ٻڌائي، بلڪ خود ائين سوچي بہ غلطي ڪئي آهي."

"ٺيڪ، چڱو مان مڃان ٿو؛ پر هاڻ تہ اهو مسئلو ئي ڪونهي،" مون پنهنجو پاڻ تي حيران ٿيندي، وچ ۾ چوڻ شروع ڪيو. ان موقعي تي مون ڪالهوڪو سڄو واقعو تفصيل سان ٻڌايو مانس. پالينا جي دل لڳي، مذاق، جاگيردار سان جهڙپ، منهنجي سبڪدوشي، جنرل صاحب جي غير معمولي دهشت ۽ آخر ۾ صبح جو گريو جي اچڻ جي ڳالهہ بہ تفصيل سان ٻڌائي مانس، ۽ چٺي بہ ڏيکاري مانس.

"ان سڄيءَ ڪٿا جو نتيجو ڪهڙو ٿا ڪيو؟" مون پڇيو.

"مان اوهان جو خيال معلوم ڪرڻ پئي آيس. منهنجي ڳالهہ ڇڏيو مان هڻ فرينچ کي هوند خون ڪري ڇڏيان ۽ شايد ائين ڪندس بہ! خير، پوءِ!"

"اهڙيءَ طرح آءٌ بہ،" ائسٽلي چيو. "جيستائين پالينا جو تعلق آهي، اوهان کي خبر آهي.... جي ضرورت مجبور ڪري تہ ماڻهو انهن ماڻهن سان بہ تعلقات پيدا ڪري ٿو، جيڪي هڻ لاءِ قابل نفرت آهن. اهي تعلق اهڙا ٿي سگهن ٿا، جن جي باري ۾ ڪنهن کي ڪابہ خبر نہ هجي ۽ اهي رڳو ظاهري حالتن تي منحصر هجن. منهنجي خيال ۾ اوهان کي.... پنهنجي دماغ کي ٿورو آرام ڏيڻ کپي. ڪالهہ اوهان جيڪي ڪجهہ ڪيو سا هڪ

بي وقوفيءَ واري ڳالهه آهي. ان لاءِ نه ته هن اوهان مان جند ڇڏائڻ لاءِ اوهان کي جاگيردار کان مار کارائڻ تي گهري (حالانڪ مان اچا تائين سمجهي نه سگهيو آهيان ته هن هٿ ۾ ڏنڊي هوندي به ڇو نه استعمال ڪئي،) بلڪ ان لاءِ ته اهڙو مذاق .... هڪ اهڙي .... مهذب ڄڻان خاتون جي لاءِ نازيبا آهي. دراصل هن کي اها توقع اصل ڪانه هئي ته اوهان ڪو هن ڇرچي کي ساڀيان ڪري وٺندا ۽ ان کي يڪدم عملي لباس به پهرائيندا!"

"اوهان کي خبر آهي ته ڇا ٿيو هو؟" مون اُسٽلي صاحب ڏانهن ڏسندي، جهٽ پٽ چيو، "مون کي ائين ٿو لڳي، ڄڻ اوهان کي ان جي باري ۾ پوري خبر آهي. اوهان کي ڪنهن ٻڌايو؟ مس پالينا!"

اُسٽلي صاحب مون ڏانهن حيران نگاهن سان ڏٺو.

"اوهان جون اکيون ٻري رهيون آهن، انهن ۾ مان شڪ جا پاڇا پيو ڏسان،" هن پنهنجو لهجو برقرار رکندي چيو. "پر اوهان کي پنهنجي شڪ ظاهر ڪرڻ جو حق اصل ڪونهي. تنهنڪري آءٌ اوهان جي سوال جو جواب ڏيڻ کان به انڪار ٿو ڪريان."

"بس بس ان جي ڪابه ضرورت نه آهي،" مون گهٻرائجي چيو. نه ڄاڻان اهو خيال مون ۾ ڪيئن پيدا ٿيو. ڀلا پالينا اهو راز ٻڌائڻ لاءِ اُسٽلي صاحب کي ڪٿي ملي هوندي؟ گهڻي وقت کان اُسٽلي صاحب هن جي ذهن ۾ ڪونه رهيو هو. هونئن به پالينا ته منهنجي لاءِ هميشه کان معمو بڻيل هئي. هڪ اهڙو معمو، جو هاڻ اُسٽلي صاحب جي اڳيان پنهنجي عشق جي اظهار کان پوءِ آءٌ اوچتو حيران ٿي ويس ته اهڙي ڪا واضح ڳالهه آهي به، جا مان پنهنجي ۽ پالينا جي تعلقات جي باري ۾ چئي ٿي سگهيس. ان جي ابتڙ هر شيءِ عجيب ۽ حيران ڪندڙ پئي لڳي.

”ٺيڪ، بلڪل ٺيڪ. آءٌ هڪ عجيب مونجهاري ۾ ڦاٿي ويو آهيان. ڪيتريون ڳالهيون اهڙيون آهن، جن کي آءٌ في الحال سمجهي نٿو سگهان.“ مون سهڪندي، ڏڪندي چيو، ڇو ته بيدم ٿي ويو هوس. ”اوهين بي شڪ سٺا ماڻهو آهيو. هڪ ئي ڳالهه اوهان سان ڪرڻي آهي. ان ۾ مون کي اوهان جي نصيحت ۽ راءِ کپي.“

ٿوري وقت بعد مون چيو، ”اوهان جو ڪهڙو خيال آهي؟ آخر جنرل صاحب ايترو ڊڄي ڇو ٿو؟ منهنجي احمقائيءَ عملي مذاق تي هو ايترو گهٻرائجي ڇو ويو؟ اهڙي گهٻراهٽ، جو گريو به مداخلت ڪرڻ ضروري سمجهي (جو هو نهايت اهم ڳالهين ۾ مداخلت ڪندو آهي) هو مون وٽ هلي آيو. خيال ته ڪريو، هو مون وٽ اچي ٿو، مون کي درخواست ٿو ڪري، خوشامد ٿو ڪري.... يعني گريو مون کي درخواست ٿو ڪري، خوشامد ٿو ڪري! ۽ سڀ کان وڏي ڳالهه، هيءَ ته هو نوين بجي آيو ۽ ان وقت مس پالينا جي چٺي هن وٽ آهي. حيرت آهي ته اها ڪهڙي وقت لکي ويئي. شايد هنن مس پالينا کي ننڊ مان اٿاري لکائي هوندي. مون کي ته صاف نظر اچي رهيو آهي ته پالينا هن جي قيد ۾ گرفتار آهي. (ڇو جو هوءَ مون کان به معذرت پئي گهري) پر ان کان سواءِ هن جو آخر انهن ڳالهين سان ڪهڙو تعلق آهي. هوءَ بذات خود ڇو هر ڳالهه ۾ دلچسپي ٿي وٺي؟ هو ڇو ڪنهن جاگيردار کان ايترو ڊڄن ٿا؟ جي جنرل صاحب مادموزيل بلانشي سان شادي ڪري رهيو آهي ته ان ۾ ڇا آهي؟ هو هر هر چوندا ٿا رهن ته ڪا خاص ڳالهه آهي. پر هيءَ ته بنهه خاص ڳالهه ٿي ڏسجي. ان جي باري ۾ ڪهڙو خيال آهي؟ اوهان جون اکيون صاف ٻڌائي رهيون آهن ته اوهان ان باري ۾ مون کان وڌيڪ ٿا ڄاڻو.“

”يقيناً مون کي اوهان کان وڌيڪ خبر آهي،“ هن چيو، ”منهنجي خيال ۾ ته هن راز جو سڀ کان اهم ۽ وڏو مهرو مادموزيل بلانشي آهي ۽ مون کي يقين آهي ته اهو سچ آهي.“

”هون، سو ڪيئن، مادموزيل بلانشي چو؟“ سون تڪڙ ۾ چيو (اوچتو هيءَ ڳالهه منهنجي دل ۾ چهنڊڙيون پائڻ لڳي ته پالينا جي متعلق ڪجهه نه ڪجهه ظاهر ٿيندو.)

”منهنجي خيال ۾ مادموزيل بلانشي في الحال جاگيردار ءُ هن جي بيگم سان ملاقات کان پرهيز ڪرڻ چاهي ٿي جنهن جا خاص سبب آهن، هڻ سان لڳي ٿو ته اها ملاقات توهين آميز به ٿي سگهي ٿي.“

”هون، هون....“

”ٻه سال ٿيا ته مادموزيل بلانشي هتي رولٽن برگ ۾ آئي هئي. مان به هتي هوس. مادموزيل بلانشي ان وقت مادموزيل ڪامنگن نه سڏائيندي هئي ۽ سندس ماءُ مادام ڪامنگس جو ته وجود ئي ڪونه هو. بهرحال ان جو ڪڏهن ذڪر ڪونه نڪتو هو. گريو پڻ هتي ڪونه هئو. مان ته يقين سان ٿو چوان ته هنن ۾ ڪا مائٽي نه نهي، پر شناسائي به ڪا تازي ٿي آهي. هو گريو — مارڪئس به هاڻي ٿيو آهي. مان هڪ اهڙي ماڻهو کي سڃاڻان، جو هن جي پئي نالي کان به واقف آهي.“

”پر هن جو اٿڻ ويهڻ ته وڏن ماڻهن سان آهي.“

”ٿي سگهي ٿو. ممڪن آهي ته مادموزيل بلانشي جو به وڏن ماڻهن سان ڪولڳ لاڳاپو هجي، پر ٻه سال اڳ انهيءَ جاگيرداريائيءَ جي چوڻ تي پوليس مادموزيل بلانشي کي شهر ڇڏي وڃڻ جو چيو هو ۽ هن کي نڪرڻو پيو هو.“

”اهو چو؟“

”هوءَ شروع ۾ هڪ شهزادي قسم جي اطاويءَ سان گڏ آئي هئي، جنهن جو نالو غالباً باربري يا ڪجهه اهڙو ئي هو — هو هر وقت منڊين ۽ هيرن ۾ جهنجهيو پيو هوندو هو - جي ڪوڙا نه هوا. هو ٻيئي هڪ شاندار گاڏيءَ ۾ ويهي گهمڻ نڪرندا هئا. مون کي ياد ٿو اچي ته مادموزيل بلانشي پهرين داءُ کٽڻ بعد وڏيون شرطون هڻي کيڏڻ لڳي. پر قسمت سندس سات نه ڏنو. مون

کي ياد آهي، هڪ شام هوءَ وڏي رقم هارائي ويٺي. ان ڳالهه به وڏي بدنصيبي اها ٿي جو هو سنڌس شهزادو به رفو چڪر ٿي ويو. بس پوءِ ڇا گهوڙا ۽ ڇا ڳاڏيون، مطلب ته هر شيءِ گم ٿي وئي. هوٽل جي بل جي رقم وڏي وڃي هزارن کي لڳي. مادموزيل سيلما (هوءَ اوچتو بربريءَ جي بجاءِ مادموزيل سيلما ٿي ويئي هئي) ڏاڍي مايوسيءَ ۽ اداسيءَ جي حالت ۾ هئي. هوءَ سڄي هوٽل ۾ رڙيون ڪندي رڙيون لائي ويٺي رهي. ڇڙ ۽ تيسي ۾ پنهنجا ڪپڙا چيري ڦاڙي ڇڏيائين. هڪ پولستاني ڪائونٽ هتي هوٽل ۾ رهيل هو (سڀ پولستاني مسافر ڪائونٽ ٿيندا آهن.) مادموزيل سيلما ڪپڙا ڦاڙيندي ۽ پنهنجي خوبصورت آڱرين سان ٻليءَ وانگر منهن تي رانبوٽا پائيندي، هن تي ڏاڍو اثر وڌو. هن پاڻ ۾ ڳالهيون ٻوليون ڪيون. آخرڪار ٻنهي جي مائيءَ مهل هن کي ڪجهه آٿت مليو ۽ هوءَ وڃي ڪجهه ماٺ ۾ آئي. شام جو هوءَ ڪائونٽ جي ٻانهن تي ٻانهن رکيو، ڪاسينو ۾ آئي. هوءَ زور زور سان ٽهڪ ڏئي کلي رهي هئي. هن جو طور طريقو اهڙوئي ملڇهل ۽ اطمينان وارو هو. هن پنهنجي روش مان ظاهر ڪري ڇڏيو هو ته هوءَ اهڙين عورتن جي طبقي سان تعلق ٿي رکي، جيڪي جيڪڏهن رولٽ جي جوا خاني ۾ به وڃن ٿيون ته ماڻهن کي نوٽيون هٿيو پري ڪيو ڇڏين. اهڙين عورتن ۾ هڪ خاص قسم جي چالاڪي هوندي آهي.“

”توهان ٺيڪ ٿا چئو.“

”پر سائين، هيءَ ڏسڻ ڏيکارڻ جي ڳالهه نه آهي. شائسته ماڻهن ۾ هنن جو گذر گهڻيءَ دير تائين ٿي نٿو رهي سگهي. اهي عورتون، جي روزانو رولٽ جي ميز تي هڪ هزار روبل جو نوٽ مٽائي سگهن، تن وٽ جڏهن پئسو ختم ٿي ويندو آهي، ۽ هو هزار جو نوٽ مٽائڻ بند ڪنديون آهن ته هنن کي خاموشيءَ سان راند بند ڪري ٻاهر نڪرڻ لاءِ چيو ويندو آهي. بهرحال مادموزيل سيلما ۾ هارڻ جي باوجود ايتري همت هئي، جو هوءَ

لڳاتار نوٽ ملائيندي رهي. پر بدقسمتيءَ سان ويچاريءَ جي راند ئي ڪجهه اهڙي ابتڙ سبت ٿي ويئي هئي، جهڙي اڳي ڪڏهن به نه ٿي هيس. ياد رکو اهڙيون عورتون هميشه ڪمزوريون آهن. ان لاءِ جو هنن ۾ قوت برداشت جو ڏاڍو مادو هوندو آهي. بهرحال منهنجي ڪهاڻي ختم ٿي ويئي. ٿيندي ٿيندي، هڪ ڏينهن ڪائونٽ به ان اطالوي شهزادي جيان اوچتو گم ٿي ويو. غريب مادموزيل اڪيلي ئي رولٽ جي ميز تي آئي. هن پيري اهين ٿيو جو ڪابه پاڻهن هن کي ونڻ لاءِ اڳتي نه وڌي، پر ٿي ڏينهن ۾ هوءَ سڀڪجهه هارائي ويئي. پنهنجو آخري گلدن به بازيءَ ۾ لڳائڻ کان پوءِ، هن هيڏانهن هوڏانهن نظر ڦيرائي. ڏٺائين ته جاگيردار برسرهم سندس ويجهو بيٺو ڪيس عجيب قسم جي ڪاوڙ ۽ حيرت ڀريل نگاهن سان ڏسي. مادموزيل سيلما هن جي ڪاوڙ جو خيال ڪرڻ بنان ئي پنهنجي دلربا مسڪراهٽ سان (جنهن کي پاڻ چڱيءَ طرح سڃاڻون) پاڻ ڏي متوجه ڪري وڌو ۽ جاگيردار صاحب کي هن پنهنجي لاءِ ڏهه لوئيس ڳاڙهي نشان تي رکڻ لاءِ چيو. جاگيرداريائيءَ کي خبر پئي ۽ هن جي هڪ ٿي شڪايت تي مادموزيل سيلما کي هڪ شام جو نوٽيس وصول ٿيو ته هوءَ آئينده ڪاسينو نٿي وڃي سگهي. اوهان کي منهنجي ايڏي فضول معلومات تي حيرت نه ٿي هوندي پر اها معلومات مون کي منهنجي هڪ واقف مسٽر فائيڊر کان ملي هئي. اهو سڀڪجهه مون کي هن ٻڌايو هو. فائيڊر ان شام جو مادموزيل سيلما کي پنهنجي گاڏيءَ ۾ ويهاري رولٽنبرگ کان ٻاهر وٺي ويو هو. هاڻ مادموزيل بلانشي جنرل جي زال بڻجڻ ٿي چاهي. شايد ان خيال کان ته اڳتي پوليس طرفان اهڙي نوٽيس جو خطرو نه رهيس — جهڙو هه سال اڳ مليو هوس. اڄڪلهه هوءَ جوا بلڪل نٿي کيڏي. پر انهيءَ مان ئي پانهنجي ٿو ته هن وٽ ذاتي سرمايو آهي، جنهن مان هوءَ هتي جي جوارين کي هڪڙي خاص سيڪڙي نفعي جي حساب تي قرض ڏيندي آهي. ظاهر آهي ته

اها جوئا محفوظ جوئا آهي. مون کي ته شڪ آهي ته بدنصيب جنرل به هن جو مقروض آهي ۽ شايد گريو به، يا شايد گريو هن سان انهيءَ ڌنڌي ۾ شريڪ آهي. هاڻ اوهين سمجهي ويا هوندا ته شاديءَ ڏانهن هوءَ جاگيردار ۽ جاگيرداريءَ جو ڏيان ڇاڻ ڏي ڇڪائي نٿي گهري. مطلب ته هن جي موجوده حيثيت ۾ اهڙيءَ ڪنهن گڙٻڙ کان وڌيڪ ڪا شيءِ خطرناڪ ٿي نٿي سگهي. اوهين ڇو جو هن پارٽيءَ سان تعلق نٿا رکو، ان ڪري ممڪن آهي ته اوهان جي اهڙي ڪا غلط روش گڙٻڙ جو باعث بڻجي وڃي - خاص ڪري جڏهن هوءَ روز جنرل جي پاڻهن تي پاڻهن رکيو يا مس پالينا سان گڏ ائين عام جڳهين تي ايندي ويندي رهي ٿي. هاڻ سمجهي ويئو نه اوهين؟"

"آءٌ ڪجهه به ڪونه سمجهيس!" مون زور سان ميز تي ڌڪ هڻي چيو، "پرو ڊوڙي اچي پيتو ته الاهي کهڙي ڳالهه آهـــي.

"پر ائسٽلي صاحب، هي ته ٻڌايو،" مون تيزيءَ ۾ اچي چيو، "جڏهن اوهان سڀ ڳالهين کان واقف هئا ۽ مادموزيل بلانشي جي اصليت کان به واقف هئا ته پوءِ اوهان گهٽ ۾ گهٽ مون کي يا جنرل صاحب کي يا وري مس پالينا کي ڇو نه ٻڌايو، جا مادموزيل بلانشي جي هٿ ۾ هٿ وجهي ظاهر ظهور ڪاسينو ۾ ايندي رهي آهي؟ ڇا اهڙيءَ ڳالهه کـي نظرانداز ڪري سگهجي ٿو؟"

"مون کي ضرورت ئي ڪهڙي هئي، مون کي خبر هئي ته اوهين ڪجهه به ڪري نٿا سگهو." ائسٽلي صاحب اطمينان سان جواب ڏنو. "ٻيءَ ڪندي هنن کي ڇا ٻڌايان ها؟ جنرل ته بلانشي جي باري ۾ شايد مون کان به وڌيڪ ڄاڻي ٿو ۽ سڀڪجهه ڄاڻندي به هو مس پالينا سميت هن سان گڏ گهمندو رهندو آهي. جنرل ويچارو ڏاڍو بدنصيب ماڻهو آهي. مون ڪالهه بلانشي کي ڏٺو ته هوءَ گريو ۽ هڪ روسي شهزادي سان گڏ، هڪ خوبصورت

گهوڙي تي چڙهي وڃي رهي هئي ۽ جنرل صاحب هن جي پٺيان پٺيان پنهنجي ڪميٽ تي پئي ويو. جنرل صاحب صبح جو مون کي ٻڌايو هو ته هن کي ٽنگڻ ۾ سور هو، پر هو گهوڙي تي سوار بهرحال ڏاڍي اعتماد سان ويٺو هو. ان وقت مون کي خيال آيو ته هو واقعي برباد ٿي چڪو آهي. پر ميان، منهنجو ڪهڙو ڪم جو هڪ هڪ کي ٻڌائيندو وتان. منهنجي ته پالينا سان شناسائي به هاڻي ٿي آهي. بهرحال .... (ائسٽلي صاحب جلدي پنهنجو پاڻ کي سنڀالي ورتو.) ڏسو، آءٌ پهرين چئي چڪو آهيان ته آءٌ اوهان کي ڪي سوال ڪرڻ جو حقدار نه ٿو سمجهان. هونئن مون کي اوهان سان انس آهي ...“

”بس سائين، بس“ مون اٿندي چيو، ”هاڻ مون کي هيءَ ڳالهه پليءَ پيت معلوم ٿي ويئي آهي ته مس پالينا بلانشي ڪي چڱيءَ طرح سڃاڻي ٿي، پر هوءَ پنهنجي فرينچ کان جدا ٿي نٿي سگهي ۽ يقيناً ان ڪري هوءَ هن سان گڏ ايترو گهمي ٿي. يقين ڪريو، پيو ڪوبه اثر هن کي بلانشي سان گڏ گهمڻ ڦرڻ ۽ مون کي جاگيردار جي معاملي ۾ مداخلت نه ڪرڻ جي التجا ڪرڻ تي مجبور ڪري نٿو سگهي. افسوس آءٌ ايتري ڳالهه به سمجهي نه سگهيس.“

”پ..ر اوهان اهو وساري رهيا آهيو جناب ته مادموزيل ڪامنگس جنرل جي مڱيندي آهي. پيو هي ته پالينا جنرل جي اڳ ڄائي آهي. هن جا ٻه پاٹر ڀينر آهن، جي جنرل جا پنهنجا ٻار آهن. جن جي زندگي هن چريي ماڻهوءَ رکيو پنهنجي غفلت سان خراب ڪري ڇڏي آهي.“

”جي ها، بلڪل ٺيڪ آهي. ٻارن کي ڇڏڻ، هنن کي بلڪل برباد ڪرڻ جي برابر ٿيندو ۽ اتي رهڻ معني ته هنن لاءِ ڪجهه ثمر محفوظ رهندو ۽ هنن جي زندگي خوشحال گذري سگهندي. بيشڪ، اهو بلڪل ٺيڪ آهي. اوهه، هاڻ آءٌ سمجهيس ته هو ڏاڏيءَ ۾ ايتري دلچسپي ڇو وٺي رهيا آهن!“

”ڪنهن ۾، ڪنهن ۾؟“ اُسٽلي صاحب پڇيو.

”اها ئي مائيڪو واري پوڙهي، جا ڪڏهن نہ مرنديءَ پر هي سڀ هن جي مرڻ جي تار جو انتظار پيا ڪن.“

”برابر ـــ مطلب تہ هائي هوءَ ئي سڀڪجهہ آهي. سڄي ڳالهين جو دارومدار هن جي ملڪيت تي آهي. جيڪڏهن جنرل کي چڱو ڪجهہ ملي ويو تہ هر شادي بہ ڪندو ۽ مس پالينا کي بہ نجات ملندي ۽ گريو.“

”جي ۽ گريو؟“

”گريو کي بہ ادائيگي ٿيندي. هو ايتري لاءِ ترسيل آهي.“

”اوهان جي خيال ۾ هو صرف انهيءَ لاءِ ئي ترسيل آهـــي؟“

”ان کان وڌيڪ مون کي ڪابہ خبر ڪانهي.“ اُسٽلي صاحب اُهين چئي، بلڪل چپ ٿي ويو.

”پر مون کي خبر آهي، مون کي خبر آهي.“ مون زور ڏيندي چيو، ”هو خود بہ ان ورثي جو انتظار ڪري رهيو آهي، ڇو جو پالينا کي سندس ڏاج ملندو ۽ پئسا ملندي ئي هوءَ سندس ڳلي پئجي ويندي. سڀ عورتون اهڙيون ٿينديون آهن. خوددار کان خوددار عورت بہ اهڙن موقعن تي ذليل کان ذليل غلام بڻجي ويندي آهي. پالينا تہ رڳو محبت ڪرڻ جي شيءِ آهي ۽ ان کان سواءِ ڪجهہ بہ نہ. هن جي متعلق تہ منهنجي اها راءِ آهي تہ هن کي ان وقت ڏِسو وڃي جڏهن اڪيلي ٿي اڪيلي سوچ ۾ ٻڏل هجي. جڻ روز ازل کان اهو ئي هن جي مقدر ۾ اڪيل آهي ۽ هوءَ ان لاءِ ئي خلقي وئي آهي. هو زندگيءَ جون تڪليفون ڪلي برداشت ڪري سگهي ٿي. هن جا جذبات هن جي پوري وس ۾ آهن. هوءَ.... هوءَ.... پر هي ڪير مون کي سڏي رهيو آهي. مان اوچتو چوڻ لڳس. ”هي رڙيون ڪير پيو ڪري؟ مون خود ڪنهن کي ' اليگزي اوا نووچ ' چوندي ٻڌو! ڪنهن عورت جو آواز هو. ٻڌو، ٻڌو!“

ان وقت اسين هوٽل وچي رهيا هئاسين. قهوه خاني مان نڪتي گهڻو وقت ٿي ويو هو، پر اسان کي ان جو خيال به ڪونه هو.

”ڪنهن عورت جو آواز ته مون به ٻڌو هو، پر خبر نه آهي ڪنهن کي پئي سڏيائين، روسي ٻوليءَ ۾ سڏي رهي هئي هوءَ — هاڻ سمجهيس.“ انسٽلي صاحب چيو، ”هوءَ ڏس، هوءَ عورت جا هيٺر معذورن واري ڪرسيءَ تي ويٺي، هتان لنگهي. او! هوءَ- جنهن کي ڪيترائي خادم مٿي ڏاڪڻ تان کنيو پيا وڃن. پٺيان هيترين پيٽيون به پيا مٿي نين. شايد گاڏي هيٺر آئي آهي.“

”پر هوءَ مون کي ڇو پئي سڏي؟ هوءَ وري وري پيئي سڏ ڪري. ڏسو پاڻ ڏانهن رومال لوڏي پئي.“

”ها، ها واقعي هوءَ اسان کي ئي پئي سڏي“

”اليگزي اوانووچ-! اليگزي اوانووچ! خدا رحم ڪر، عجيب ماڻهو آهين، ٻڌ ته سهي!“ هوٽل جي ڏاڪڻ تان ڪو ڇئي رهيو هو.

اسين تيزيءَ سان صدر دروازي ڏانهن وڌياسين. آءٌ جيئن تڪڙو تڪڙو ڏاڪڻ چڙهي مٿي پهتس ته حيرت کان منهنجا پير زمين ۾ کپي ويا.

——

باب نائون

هوٽل جي ونڪرين ڏاڪڻين تي پهريدارن، فرمانبردار نوڪرن ۽ نوڪريائين جو ميڙ اچي گڏ ٿيو هو. وڏو بيرو خود موجود هو ۽ پنهنجي معزز مهمان جو پرجوش استقبال ڪري رهيو هو، جيڪو پنهنجي ڪيترن ذاتي نوڪرن جي مٿن تي پٺيون کڻائي آيو هو، جنهن کي معذورن واري ڪرسيءَ تي وهاري ڏاڪڻين تان چاڙهيو پئي ويو. ڇا ٿو ڏسان! مٿين ڏاڪي تي ڏاڏي ويٺي هئي!! ها هيءَ ڏاڏي هئي!!! ماسڪو واري، خوفناڪ پوڙهي، دولت مند زميندار انٽونيندا وئسيلونا تارسوچ، جنهن لاءِ تار تي تار موڪلي ويئي هئي، پر هوءَ بجاءِ مرڻ جي اوچتو اهڙيءَ طرح اچي ڪڙڪي هئي، ڄڻ ته برف جي ڪا ڇپ اچي اوچتو ڪري هجي. حالانڪ هوءَ پنجهتر سالن جي هئي ۽ هن جون ٽنگون گذريل پنجن سالن کان بلڪل بيڪار ٿي ويل هيون، تنهنڪري هن کي هرهنڌ ڪرسيءَ تي ڍوئڻو ۽ ڇڪڻو پوندو هو. پوءِ به هوءَ هتي اچي پهتي هئي ۽ هميشه جيان چاق چوبند، خوش ۽ بي ڌڪر بنا ڪنهن سهاري جي پنهنجي ڪرسيءَ تي ويٺي، ڏاڍي اوچي ۽ تحڪمانہ انداز ۾ رڙيون ڪري، نوڪرن کي سمجهائي رهي هئي. جنرل صاحب جي ٻارن جي ٽيوٽر ٽيڇ کان پوءِ مان هن مان پيسا هليو هوس ۽ هاڻ ٿيون پيرو منهنجي ساهيون هئي. هوءَ اصل ڪانه بدلي هئي، بلڪ جهڙي پهرين هئي اهڙي هاڻ به هئي. هيءَ قدرتي ڳالهه هئي، جو مان اتي جو اتي ڄمي بيهي رهيس. جڏهن هن کي ڏاڪڻين تي چاڙهيو پئي ويو ته هن مون کي پنهنجي تيز نظرن سان پري کان ئي ڏٺو هو ۽ سڃاتو هو ۽ منهنجو نالو وٺي سڏ ڪيائين، جو هميشه جيان هميشه لاءِ سندس ذهن ۾ وسيل هو. هيءَ اها ئي عورت هئي،

جنهن کي ماڻهن ڪفن ۾ ويڙهيل ته ڇا ۾ قبر ۾ ستل ڏسڻ ٿي گهريو ته جيئن هنن کي سندس ملڪيت ملي وڃي. اوچتو هي خيال منهنجي ذهن ۾ پاسا ورائڻ لڳو ته هيءَ پوڙهي ته شايد اسان سڀني کان وڌيڪ عمر جي ٿيندي! خدا ڄاڻي هاڻ اسان جا دوست ڪيڏانهن ويندا؟ ڇا ڪندا؟ جنرل جو ڇا ٿيندو؟ هيءَ پوڙهي ته اهڙي تيز آهي جو سڀني کي ٺيڪ ڪري ڇڏيندي.

”ڇڱا ماڻهو، مون کي ائين اکيون ڦاڙي ڇو ڏسي رهيو آهين؟“ ڏاڏيءَ ٿورو وڏي سڏ چيو. ”ڇا تو ۾ ايترو اخلاق به ڪونهي، جو ڪٿي مون کي ڪيڪارين! ايترو غرور تو ۾ ڪٿان آيو آهي؟ يا ته تو مون کي سڃاتو ڪونهي؟ پرڙو ته ڪوڻ آهين، پڇين ڇو نٿو؟“ هن پنهنجي پوڙهي خانسامي ڏانهن منهن ورائي چيو، جنهن کي اڳيان ڪليل بٽڻن وارو ڪوٽ پهريل هو ۽ وار سخت پورا هئس. ”ڏٺئي! هاڻ ته هي مون کي سڃاڻن به نٿا. هي ته مون کي دفنائي ڇڪا هئا! تار تي تار پئي ڪيائون ته مان مئيس يا نه. مان ته ڄاڻيءَ ٿي ويهي منگ ڏريندي سان. مئا ماريا ڪٿي جا. مان سڀ ڪجهه سمجهان ٿي. ڏس ڇڱيءَ طرح ڏس، مان جيئري آهيان!“

”خدا جي واسطي اهڙيون ڳالهيون نه ڪر ڏاڏي! خدانخواسته تون ڇو مرين! موت اچي تنهنجي دشمن کي.“ مون پنهنجا هوش و حواس ٺيڪ ڪندي، خوشمزاجيءَ سان چيو. ”مان ته توهان جي اوچتي اچڻ تي حيران ٿي رهيو آهيان، اها هڪ قدرتي ڳالهه آهي....“

”ان ۾ حيرانيءَ جي ڪهڙي ڳالهه آهي؟ مان ٽرين ۾ وينيس ۽ هلي آيس. ٽرين جون سيٽون ڏاڍيون آرام واريون هيون. لوڏا صفا ڪونه ٿي لڳا. تون پلا گهمڻ ڦرڻ نڪتو آهين ڇا؟“

”جي ها، آءٌ ٿورو ڪاسينو ڏانهن ويو هوس.“

”هتي جي موسم ته ٺيڪ آهي؟“ ڏاڏيءَ هيڏانهن هوڏانهن ڏسندي چيو ته، ”ٿوري گرمي آهي. وڻ ساوا ٽا نظر اچن.

مون کي اهڙي موسم ڏاڍي وڻندي آهي. پيا سڀ ڪٿي آهن؟ جنرل گهر آهي؟"

"ها، منهنجي خيال ۾ هينئر سيئي گهر هوندا."

"ان جي معني ته هو هتي مقرر وقت تي ايندا ويندا آهن ۽ پنهنجو پراڻو طريقو نه بدلايو اٿن! هنن ڏاڍو شان رکيو آهي. پڌو اٿم ته هڪ شاندار گاڏي به ورتي اٿن. مزي سان پيا پئسا خرچين ۽ روز سير تا ڪندا وتن. چا، پرامڪويا گڏ آهين؟"

"جي ها، پاليئا اليگزنڊرونا به هنن سان گڏ آهي."

"۽ هو فرينچزو؟ خير، چڱو سان خود اتي وڃي ڏسنديس. اليگزي ايوانووچ! تون ٿورو مون سان هلجانء. پلا تون ته هن وقت نيڪ آهين نه؟"

"الله جو فضل آهي، آئينو ويندا و ٿيساوتا!"

"پوتا پچ! هن بيري کي چئي چڏ ته مون کي عمدو ۽ آرام وارو ڪمرو ڏياري ۽ ڏسجانء گهڻو ٿڌو نه هجي. هي منجو سامان هينئر ئي کڻي وڃي اتي رکي اچ ۽ هي ماڻهو ڪرسي چڪڻ لاء ايترو منتظر ڇو آهن؟ هي اکيان اکيان سڙ ڪندا پيا وڃن؟ خدا پناهه ڏئي ـــ ڪيترا نه ذليل ماڻهو آهن هي." هن مون کي بيهر مخاطب ڪندي پڇيو، "توسان گڏ ڪير آهي؟"

"انسٽلي صاحب آهي."

"انسٽلي ڪير؟"

"منهنجو عزيز دوست. هي جنرل جو به واقفڪار آهي."

"شايد انگريز آهي. هي اڏين مان ڪيو ڇو بيٺو آهي. شايد منهنجي متعلق ڪجهه ڄاڻي ٿو گهري. خبر نه آهي ڇا ڳالهه آهي، مون کي انگريز ڏاڍا سٺا لڳندا آهن. چڱو، خير، هاڻ مون کي هنن وٽ وٺي هل. ڪٿي آهن هو؟"

نوڪر ڏاڏيء جي ڦيٿن واري ڪرسي چڪڻ لڳا. آءٌ ٽڪڙو ٽڪڙو ڏاڪا چڙهي رهيو هوس. اسان جو هي مختصر

جلوس ڏاڍو دلچسپ هو. جيڪو به اسان کي مليو ٿي تنهن ٻيهي غور سان اسان کي ڏٺو ٿي. هيءَ هوٽل هڪ جڳهه جي سڀ کان وڏي هوٽل سمجهي ويندي هئي. ان جو خرچ کي شاهوڪار ئي برداشت ڪري سگهندا هئا. ڏاڍيون خوبصورت جسمن واريون عورتون ۽ معزز انگريز اسان کي ورانڊن ۽ ڏاڪڻين تي ملندا رهيا. هيٺ گهڻا ئي ماڻهو وڏي ٻيري کان، جو پاڻ به چڱو خاصو متاثر ٿي ويو هو، پڇي ڳاڇي رهيا هئا. هن هرهڪ کي اهو ئي جواب ٿي ڏنو ته ڏاڍي معزز خاتون آهي. هڪڙي ٻاهرئين ملڪ مان آئي آهي. هن ۾ نوري به ڪاوڙ ۽ تڪبر ڪونهي. هاڻ هيءَ انهن ڪمرن ۾ رهندي، جن ۾ هڪ هفتو پهرين هوءَ دولتمند ٻچيس (نوابياڻي) رهيل هئي. هن رعب تاب پيدا ڪرڻ ۾ ڏاڏيءَ جي تحڪمانه ۽ باوقار شخصيت جو ڏاڍو هٿ هو. جڏهن به هوءَ ڪنهن شخص سان پهرين ملي ٿي ته ان ڏانهن ڏاڍيءَ حيرت سان ڏسي، مون کان ان بابت پڇيائين ٿي. ڏاڏي جسم جي خاصي ويڪري هئي. حالانڪ هوءَ معذورهئي ۽ ٽنگن جي بي‌جان هجڻ ڪري ڪرسيءَ تان اٿي نٿي سگهي، پر ڏسڻ وارو يڪدم سمجهي سگهيو ٿي ته قد جي ڊگهي آهي. چيلهه هن جي تختي جيان سڌي رهندي هئي ۽ هوءَ ڪڏهن به پٺيان جهڪي ڪرسيءَ جو سهارو نه وٺندي هئي. هن جو گول گول وڏو مٿو پنهنجي ويڪريءَ پيشانيءَ سان هميشه سڌو بيٺل هوندو هو. منڊس منهن مان بزرگي، خود داري ۽ سرڪشيءَ جا آثار ظاهر هئا. هن جي ڳالهائڻ جو نمونو ۽ ٻي هرڪا ڳالهه ٻولهه بلڪل قدرتي هيون. ڏاهر نوهم جو ڦالو نشان منجهس ڪونه هو. پنجهتر سال عمر هجڻ جي باوجود، هن جي چهري تي هڪ خاص قسم جي سختي هئي ۽ ٻنيهه جا ٻنيهه ڏند سلامت هئس. هوءَ ڪاري ريشم جو وڳو پهريل هئي ۽ مٿي تي آڇي ٽوپي هيس.

”ڏاڍي دلچسپ عورت آهي“ ائسٽلي صاحب منهنجي ويجهو ايندي ڪن ۾ چيو.

"ڏاڏيءَ کي ٽارن جي خبر آهي،" مان سوچڻ لڳس.
"گريو جي به خبر اٿس. پر اڃا تائين شايد ٻلانشي جي خبر ڪانہ اٿس." مون پنهنجو خيال اٿسٽلي صاحب کي ٻڌايو.

آءٌ گنهگار ٻندو آهيان، سو جڏهن منهنجي پهرين حيراني ختم ٿي تہ اهو سوچي، دل ئي دل ۾ ڏاڍو خوش ٿيس تہ جنرل جي مٿان هاڻ هي چڱو ڀرگزلو ڦاٽندو ۽ آهر آءٌ بہ ڏسندس. جيئن جيئن آءٌ ڏاڪڻ تي چڙهندو پئي ويس، مون ۾ جوش ۽ خوشي وڌندا پئي ويا.

اسان جا ڪمرا ٽيءَ منزل تي هئا. ڏاڏيءَ جو اطلاع ڏيڻ يا در کڙڪائڻ بنان ئي مون در کوليو ۽ ڏاڏي وڏي شان سان اندر داخل ٿي. هو سڀئي جنرل جي پڙهڻ واري ڪمري ۾ ويٺا ڳالهائي رهيا هئا. ان وقت ٻارهن ٿيا هئا ۽ پڪ هو گهمڻ جو پروگرام ٺاهي رهيا هئا. ڪن کي گاڏيءَ ۾ وڃڻو هو ۽ ڪن کي گهوڙن تي. چند ٻين دوستن کي بہ دعوت ڏني هوائون. جنرل، پالينا، ٻارن ۽ انهن جي نرس کان سواءِ، هن وقت گريو گهوڙيسواريءَ جي لباس ۾ ملبوس، مادموزيل بلانشي، ان جي ماءُ، بندرو شهزادو ۽ هڪ معزز جرمن جنهن کي مون اڳي ڪونہ ڏٺو هو، ويٺا هئا.

ڏاڏيءَ جي ڪرسيءَ کي ڪمري جي وچ ۾ جنرل کان ٻہ ٽي قدم پري رکيو ويو. ان وقت جا عجيب سنسني پيدا ٿي هئي، ان جو منظر مون کان ڪڏهن بہ نہ وسرندو. جڏهن اسين ڪمري ۾ داخل ٿياسين تہ جنرل صاحب ڪا ڳالهہ ڪري رهيو هو ۽ گريو هن جي ڳالهہ کي درست ڪري رهيو هو. آءٌ هيءَ ڳالهہ ضرور چوندس تہ ڪجهہ ڏينهن کان گريو ۽ ٻلانشي جو ڌيان ان بندري شهزادي ڏي گهڻو هو. ان وقت سڀئي ڏاڍا خوش ۽ هڪٻئي جا ويجها دوست پئي لڳا. حالانڪ هيءَ سڄي خوشي ۽ دوستي بلڪل نقلي هئي. ڏاڏيءَ کي ڏسندي ئي غريب جنرل جو وات ڦاٽي ويو ۽ هو جيڪي لفظ ڳالهائي رهيو هو، سي ڦڙيءَ

۾ اٽڪي پيس. اکيون ڪاٺي جون ڪليون رهجي ويس. ڏاڏي چپ چاپ جنرل کي ڏسندي رهي. پر هن جي خاموش نگاهن ۾ هڪ للڪار، چئلينج ۽ طنز هو. ڪمري ۾ هڪ ڪنڊ کان ٻيءَ ڪنڊ تائين چپ چپات لڳي وئي. سڀئي گنگ ٿيا ويٺا هئا. اهڙي عالم ۾ هو ڏهن منٽن تائين هڪٻئي کي تڪيندا رهيا. شروع ۾ ته گريو حيرت کان ششدر ٿي ويو. اهڙو ته، چپ ٿي ويو جهڙي پٿر. پر جلد ئي منهن مان سخت پريشاني بکڻ لڳيس. مادموزيل بلانشي ڀرون مٿي کنيا. وات کوليائين ۽ ڏاڍي وحشت سان ڏاڏيءَ کي تڪڻ لڳي. شهزادو ۽ فاضل جرمن به حيرت کان سڄو منظر ڏسي رهيا هئا. پالينا جي اکين ۾ حيرت ۽ الجهن بيدار ٿي ۽ ڏسندي ڏسندي هن جو رنگ اڇي رومال جهڙو ٿي ويو. ٻر هڪ ئي لمحي ۾ رت هن جي ڳلن کي ڳاڙهو ڪندي جهڙو بڻائيندو سڄي منهن تي ڊوڙڻ لڳو. بيشڪ ڏاڏيءَ جي آمد هن ميني لاءِ هڪ اوچتي آفت ۽ هڪ آسماني قهر هو. مان پنهنجي نظرن کي ڏاڏيءَ ڏانهن ۽ پوءِ هيڏانهن هوڏانهن ڦيرائيندو رهيس. ائسٽلي صاحب هميشه جيان ڏاڍيءَ خاموشيءَ سان هڪ طرف بيٺو هو.

”اجهو حضور، تار جي بجاءِ مان خود اچي ويئي آهيان،“ ڏاڏيءَ ٺهڪ ڏيندي، ڪمري جي خاموشي کي ٽوڙيو. ”ڇا تو کي منهنجو انتظار ڪونه هو؟“

”انٽونيدا وئسيلوونا... ڇاڇي.... ڇا خشڪيءَ جي رستي....“ غمگين جنرل آهستي چيو. جي ڏاڏي ٿورو به خاموش رهي ها ته جنرل صاحب ڪونه ڪو استاديءَ جو هٿ ڏيکاري ڇڏي ها.

”خشڪيءَ جي رستي ڇو؟ مان ريل ۾ ويٺيس ۽ هلي آيس. آخر ريل ڪهڙي مرض جي دوا آهي! تون ته اهو ئي سمجهي رهيو هئين ته مان مري وئي هونديس ۽ تنهنجي لاءِ دولت ڇڏي وئي هونديس؟ تنهنجي تارن جو مطلب آءٌ خوب سمجهان ٿي. خبر اٿئي تارن تي تو گهڻا پئسا ضايع ڪيا آهن؟ تمام وڏي رقم ٿي ٿئي جناب! مان پاڻ هلي آيس. هي فرينچ هتي ڇا پيو ڪري؟

هن جو نالو شايد گريو آهي؟"
"جي ها مادام." گريو فرينچ ٻوليءَ ۾ جواب ڏنو.
"مون کي گريو چرندا آهن. اوهان ايتريقدر نيڪ، بردبار، سنجيده ۽ جاذب نگاهه آهيو، جو ديوي چرڻ تي دل پئي ٿئي. اوهان ۾ ايتري ڪشش آهي، جو ڪوبه متاثر ٿيڻ کان سواءِ رهي نه ٿو سگهي."
"اها ڳالهه، جڏهن ته ڪا مون ۾ ڪشش آهي يا نه، پر تون ضرور ڀروسي جوڳو آهين. چپ ڪر، مون کي تو تي اصل اعتبار ڪونهي." اهو چوندي، ڏاڏيءَ آڳر سان بلانشي ڏانهن اشارو ڪيو. "هيءَ ڪير آهي؟" هوءَ سهڻي فرينچ عورت هن وقت گهوڙيسواريءَ جي لباس ۾ ملبوس هٿ ۾ چهبڪ کنيو ويٺي هئي. هن ڏاڏيءَ کي ڏاڍو متاثر ڪيو. "هتي ٿي رهندي آهي شايد!"
"جي ها، هيءَ مادموزيل بلانشي ڪامنگس آهي ۽ هيءَ ان جي ماءُ مادام ڪامنگس آهي. هتي هن ئي هوٽل ۾ رهيل آهن." مون وضاحت ڪئي.
"ڇا شادي ٿي چڪي آهيس؟" ڏاڏيءَ بي تڪلفانه انداز ۾ پڇيو.
"مادموزيل ڪامنگس جي شادي ڪانه ٿي آهي،" مون ڄاڻي ٻجهي نرم آواز ۾ احترام سان جواب ڏنو.
"واه"
"جي، مان سمجهيس ڪونه."
"تون ته هن ۾ خاصي دلچسپي وٺندو هوندين؟ ڇا هي روسي ڄاڻي ٿي؟ گويو ته ماسڪو ۾ رهي سگهي هئي. ڪجهه مزيو ٿي ايندي هيس!"
"مادموزيل روس ۾ ڪڏهن به نه رهي آهي." مون چيو.
"ٻڌڻ خوش آهين" ڏاڏيءَ بلانشي کي مخاطب ٿيندي چيو.
"جي، دعا آهي مادام." بلانشي يڪدم منهن تي شرم و حيا ۽ انڪسار جا آثار پيدا ڪندي، جهڪي سلام ڪيو. هن جي

سچي منهن تي ان عجيب طرز تخاطب تي حيرانگي بکي رهي هئي.
”اچو، هيءَ ويچاري ته شرم کان ٻڏي رهي آهي.
پنهنجو ٻاڻ کي نئون ويس ڏيئي رهي آهي. ڀلا اهڙيون عورتون به ڪڏهن لکي سگهيون آهن؟ ائڪٽريس ڪٿي جي.“ پوءِ اوچتو جنرل کي مخاطب ڪيائين، ”مان هن ئي هوٽل جي هيٺينءَ منزل ۾ رهيل آهيان. تنهنجي پاڙي ۾ آهيان. ان مان توکي خوشي ٿي آهي يا افسوس؟“
”اوه چاچي، توکي منهنجي مسرت جو.... پرخلوص جذبات جو يقين ڪرڻ کپي،“ جنرل جواب ڏنو. هو پاڻ کي سنڀالي چڪو هو ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڏاڍي مناسب طريقي سان پروقار انداز سان ڳالهايائين ٿي. ”اسين ته اوهان جي بيماريءَ جي سبب ڏاڍو پريشان رهيا آهيون.... اسان اهڙيون مايوس ڪندڙ تارون وصول ڪيون ۽ هاڻ اوهان اوچتو....“
”تون ڪوڙ ٿو ڳالهائين، سفيد ڪوڙ“ ڏاڏيءَ يڪدم جنرل جي ڳالهه ڪاٽي.
”پر توهان ڪيئن....“ جنرل صاحب هن جي ڳالهه ڪاٽڻ ۾ جلدي ڪئي ۽ پنهنجي آواز کي بلند ڪندي، لفظ ”ڪوڙ“ کي لڪائڻ جي ڪوشش ڪندي چيو، ”پر توهان ايڏو سفر ڇو اختيار ڪيو؟ ڀلا هن عمر ۾، هن ضعيفيءَ ۾ جڏهن صحت به خراب آهيو.... بهرحال توهان جي هن اوچتي اچڻ اسان کي واقعي ڇرڪائي ڇڏيو آهي. پر مون کي ايتري خوشي ٿي آهي.... ۽ اسين سڀ (هو ڏاڏيءَ جي دل ۾ گهر بنائڻ لاءِ مسڪرائڻ لڳو) اسان سڀني جي ڪوشش اها ئي هوندي ته هيءَ موسم توهان هتي آرام سان گذاريو.“
”بس ميان بس، خوامخواه جون ڳالهيون آهن. اهو سڀ ڏيکاءُ آهي. تون هميشه وانگر بڪواس پيو ڪرين. مان خود پنهنجو وقت بهتر نموني سان گذاري سگهان ٿي. منهنجي توسان ڪابه ڪاوڙ نه آهي. ڪوبه بغض نه آهي. ڪو ڪينو نه آهي.

تون پڇين ٿو ته مان هتي ڇو آئي آهيان؟ ان ۾ حيرانيءَ جهڙي ڪهڙي ڳالهه آهي، ڊيءَ؟ ته معمولي ڳالهه آهي. پراسڪوويا تون ڪيئن آهين هتي، ڇا پيئي ڪرين؟“

”ڊاڊي، اوهان جي طبيعت ڪيئن آهي؟“ پالينا هن ڏي ايندي چيو. ”سفر ۾ ته ڪوٺي دير رهڻو پيو هوندو!“

”ڏٺو! رڳو هن تميز سان ڳالهايو آهي. باقي سڀئي ته رڳو آه واه پيا ڪن. ڌيءَ! منهنجي طبيعت واقعي خراب ٿي ويئي هئي. چوويهه ئي ڪلاڪ کٽ تي پئي هوندي هيس. منهنجو پاڻ ته چري به ڪانه ٿي سگهيس. ڊاڪٽر تي ڊاڪٽر گهرايم. پر مار پوڻس مرض جي خبر ئي ڪانه پئي پيئي. آخرڪار سينٽ نڪولس جي هڪ پادريءَ کي گهرايم. هن هڪ ٻوٽي جو علاج رڳو گاهه جي ٻجن سان ڪيو هو. ان عورت کي به اهائي بيماري هئي. پادريءَ جي علاج مون کي به چاڪ ڪري ڇڏيو. هن جي دوا مان هي ٿيو، جو ٽئين ڏينهن سڄو ڏينهن پگهر ايندو رهيو. پگهر جو نڪرڻ ۽ آءٌ بلڪل ٺيڪ ٿي ويس. ۽ جڏهن ٺيڪ ٿيس ته ڳالهيون ٺاهڻ وارن جي به گهٽتائي ڪانه هئي. منهنجا چند جرمن دوست ٻيهر اکين تي چشما چاڙهي اچي گڏ ٿيا ۽ نصيحت ڪرڻ لڳا. چون ته ’اوهان آب و هوا جي تبديليءَ لاءِ ڪيڏانهن ٻاهر هليون وڃو ته ڏاڍو سٺو ٿيندو. مرض جا سڀ نشان ختم ٿي ويندا.‘ ۽ واقعي ان ۾ حرج به ڪهڙو آهي— مون سوچيو. هيڏانهن وري زارگنز جي بيوقوفن آهون ڀرڻ شروع ڪري ڏنيون. ’اوهين ڪيڏانهن پيون وڃو؟ ڇو ٿيون وڃون!‘ هنن پڇيو ۽ مان هيڏانهن هلي آيس.... تياري ڪرڻ ۾ وڌ ۾ وڌ هڪڙو ڏينهن لڳو هوندو. گذريل جمعي تي مون نوڪرياڻي، پوٽاپچ ۽ هڪ چوڪيدار فيادر کي گڏ ڪيو. پر فيادر کي برلن مان ئي واپس موڪلي ڇڏيم، ڇو جو مون ڏٺو ته هن جي ضرورت ئي ڪانه هئي. جي هي مون سان گڏ نه اچن ها ته مان اڪيلي به اچي سگهان ها. مون هڪ سڄو گاڏو رزرو ڪرايو هو.

مزدور ته هر اسٽيشن تي موجود هوندا ئي آهن. هنن کي چند ٽڪا ڏيو ۽ جيڏانهن ڪيو اوڏانهن سامان کڻايو. اڙي ها! ڪهڙا ڪمرا ورتا آهن، هان؟“ هن چئني پاسي نظرون ڊوڙائيندي ڳالهه ختم ڪرڻ واري انداز ۾ چيو، ”اڄڪلهه پئسا ڪٿان ٿا اچن. پڌو اٿم تو پنهنجي سڄي ملڪيت گروي رکي آهي. رڳو اڪيلي فرينچ کي ئي وڏي رقم ڏيڻي اٿئي! ڇو نيڪ آهي نه؟ مون کي سڀ خبر آهي. آءٌ سڀڪجهه ڄاڻان ٿي.“

”اوه چاچي....“ جنرل گهٻراهٽ ۾ چيو. ”مان حيران آهيان چاچي .... مان سمجهندو هوس ته مان پنهنجي اعمال ۾ آزاد آهيان .... ان کان سواءِ منهنجو خرچ منهنجي آمدنيءَ کان گهڻو به ته ڪونهي ۽ اسين هتي....“

”خرچ گهڻو ڪونهي! تون اهو ٿو چئين نه! پوءِ ته تو ٻڪ ٻارن کي پائيءَ پائيءَ کان محتاج ڪيو هوندو. هنن جو سنڀاليندڙ پنهنجو پيو هلين؟“

”وري ساڳيون ڳالهيون، وري اهي ئي....“ جنرل صاحب ڪاوڙجي چيو، ”مون کي واقعي خبر ڪانه هئي....“

”ڇڱو ته توکي واقعي خبر ڪانه هئي، هڪ چوري ٻي سينه زوري ۽ هي چوويهه ئي ڪلاڪ رولٽ جي ميزن تي ڪير پيو ڦيريون پائيندو آهي؟“

جنرل صاحب ايترو ته بي اختيار ٿي ويو، جو پنهنجي جذبات جي جوش ۾ ئي ٿو ٿو ڪرڻ لڳو. ”رولٽ، مان .... پنهنجي هن پوزيشن ۾....! چاچي تون خود سوچ ته ڇا چئي رهي آهين؟ ائين تو لڳي ته اڃا تائين پريشان آهين؟“

”اوه تون ڪوڙ پيو ڳالهائين- بلڪل غلط، مون کي چڱيءَ طرح خبر آهي ته تون هنن کان جدا ٿي نٿو سگهين، هي سڀ ڪوڙ آهي. مان خود اڪيلي مان ڏسنديس، هي رولٽ ڪهڙي بلا آهي. پراسڪويا اهو پڌائجان ۽ اهو تنهنجي ذمي آهي ته مون کي ڪيڏانهن ڪيڏانهن وڃڻو آهي ۽ ڇا ڇا ڏسڻو آهي.

اليگزي اوانووچ مون سان گڏ هلندو ۽ پوڻا پڇ ثون مشهور جگهين جي ڏسڻ جو پروگرام ٺاهي وٺ. هتي ڪهڙيون ڪهڙيون شيون ڏسڻ جهڙيون آهن؟“ هن پيهر پالينا کي خطاب ڪندي چيو.

”ويجهو ئي هڪ محل جا کنڊر آهن، تنهن جي پرسان شلنگبرگ آهي.“

”هي شلنگبرگ ڇا آهي. ڪو جهنگل آهي ڇا؟“

”جي نه، هڪ جبل آهي. ان جي هڪ اوچي چوٽي آهـــي؟“

”چوٽي ڇا؟“

”جبل جو سڀ کان مٿاهون سرو. اتي جهنگلا لڳل آهن. خدا جو منهن اتي ڏاڍو دلڪش منظر آهي.“

”پر جبل تي منهنجي ڪرسي ڪيئن گهليندو؟ ڇو!“

”گهٽائي مزدور ملي ويندا آهن.“ مون جواب ڏنو.

ان موقعي تي نرس فدوسيا، جنرل صاحب جي ٻارن سميت اچي پهتي.

”نه پاڻي، ڇمين پاڪرن جو ضرور ڪونهي. آءٌ ٻارن جون ڇميون برداشت نٿي ڪري سگهان، هنن جو نڪ ته هميشه وهندو پيو آهي. تنهنجو ڪهڙو حال آهي فدوسيا؟“

”اوهان جي دعا آهي،“ فدوسيا جواب ڏنو، ”هاڻ ڪهڙو حال آهي مادام! اسين ته اوهان جي ڪري ڏاڍا پريشان هئاسين.“

”مون کي خبر آهي ته تون واقعي مخلص ۽ سٺي آهين. پڏاءِ هت ته هر وقت مهمانن جو گوڙ متل هوندو!“ ڏاڏيءَ پيهر پالينا کان پڇيو، ”هي عينڪ وارو پڏو ڪير آهي؟“

”شهزادو نلسڪي“ پالينا آهستي چيو.

”هون ته ڪو روسي آهي، مون سمجهيو ته هو نه سمجهندو. غالباً هن پڌو به ڪونه. هي انگلستاني صاحب آهي. هن سان ته آءٌ ملي چڪي آهيان. اوهين اڃا هتي آهيو؟“ ڏاڏيءَ هن ڏي مڙندي چيو. ”اوهان جو ڪهڙو حال آهي؟“

اُئسٽلي خاموشيءَ سان جهڪيو ۽ چيائين، ”نوازش.“
”چا اوهان مون سان ڪونه ڳالهائيندؤ! ڪجهه ته چئو.“
پالينا هن کي ترجمو ڪري ٻڌاءِ.“
پالينا ترجمو ڪيو.
”ها، ها، مون کي اوهان سان ملي ڏاڍي خوشي ٿي آهي. خدا جو فضل آهي. اوهان جي صحت ته ٺيڪ آهي نه؟“ اُئسٽلي صاحب ڏاڍي سنجيدگيءَ پر حاضر دماغيءَ سان چيو. پالينا ترجمو ڪيو ۽ جيئن ٺيڪ ٿيو، ڏاڏيءَ کي اهو ٻڌي ڏاڍي خوشي ٿي.
”هي انگريز هميشه سڌو جواب ڏيندا آهن،“ هن چيو، ”ان ڪري ته مون کي سٺا لڳندا آهن. انگريزن ۽ فرينچن ۾ ته ڪو مقابلو ئي ڪونهي. چڱو ٻڌو،“ هن اُئسٽلي صاحب کي ٻيهر مخاطب ڪيو، ”آءٌ هنيئر اوهان کي پريشان ڪرڻ نٿي چاهيان. پالينا هن کي ٻڌاءِ ته آءٌ هتي هيٺينءَ منزل ۾ رهندي آهيان. هي مون سان ڪنهن ٻئي وقت ضرور ملي، هتي هيٺ.“ هن پنهنجي ڳالهه ورجائيندي چيو.
اُئسٽلي صاحب ان دعوت تي ڏاڍو خوش ٿيو.
ڏاڏيءَ پالينا کي مٿان ڪان هيٺ ڪيئي ڀيرا ڏاڍي اطمينان سان ڏٺو.
”پراسڪوويا، مون کي توکي ڏسڻ جو ڏاڍو اشتياق هو،“ هن اوچتو چيو، ”تون ڏاڍي عجيب ڇوڪري آهين. مون هزارن ۾ هڪ. وصيت نامي ۾ توکي ڪانه وساريندس، فڪر نه ڪر. اڙي هي تنهنجي ڳچيءَ ۾ نقلي هار آهي ڇا؟“
”نه ڏاڏي، منهنجو پنهنجو آهي.“
”ها ها، پر مون کي نئون فيشن ڪونه وڻندو آهي ۽ تون ته واقعي سٺي ٿي لڳين. جي مان جوان هجان ها ۽ گڏو گڏ مرد به ته تو تي عاشق ٿي پوان ها! پر ها! تون شادي ڇو نٿي ڪرين؟ چڱو وقت ٿي ويو آهي. هاڻ مون کي وڃڻ ڏيو. چڱو اجازت ڏيو. سڄي ڏينهن جي سفر ٿڪائي وڌو آهي....

تنهنجي هن جنرل کي نڪ تي ڪاوڙ واري عادت ختم ٿي يا نه؟"

"خدا جي واسطي چاچي! اوهان ڪهڙيون ڳالهيون پيا ڪريو!" جنرل صاحب خوش نظر اچڻ جي ڪوشش ڪندي چيو. "آءٌ سمجهان ٿو ته هن عمر ۾...."

"هن عمر ۾ خالي ڳالهيون ناهن خيالي پلاءُ رڌڻ کان گهٽ نه آهن." گريو منهنجي ڪن ۾ آهستي چيو.

"آءٌ هتي جي هر شيءِ ڏسڻ ٿي گهران. ڇا تون اليگري اوانروچ کي مون سان ڇڏيندين؟" ڏاڏيءَ جنرل کي چيو.

"اوه، جيتري به تفريح اوهان ڪرڻ چاهيو.... پر آءٌ خود .... ۽ پالينا ۽ گريو... اسين توهان سان گڏ هلڻ ۾ خوشي محسوس ڪنداسين؟"

"يقيناً مادام! اسان کي ڏاڍي خوشي ٿيندي." گريو دلفريب مرڪ سان چيو.

"واه واه، ڏاڍي خوشي ٿيندي، ڇو ته مون کي خبر آهي ته تون فضول ماڻهو آهين. ياد رک توکي مون وٽان هڪ ڪوڏي به نه ملندي." هن اوچتو چيو، "هاڻ آءٌ پنهنجا ڪمرا ڏسڻ ٿي وڃان. ان بعد ڪيڏانهن هلنداسين. ڪرسي چڪيو!"

نوڪر ڏاڏيءَ جي معذورن واري ڪرسي چڪي رهيا هئا ۽ اسين سڀ گڏ انهن جي پٺيان هلي رهيا هئاسين. جنرل صاحب جا هوش حواس بلڪل گم هئا. گريو خبر ناهي الائي ڇا سوچي رهيو هو. مادموزيل بلانشي اتي ٿي ترسڻ ٿي چاهيو، پر الائي ڇا سوچي گڏ هلي آئي. شهزادو به هن کي ڏسي گڏ هليو آيو ۽ پوءِ جنرل صاحب جي پڙهڻ جي ڪمري ۾ مادام ڪاسنگز ۽ فاضل جرمن کان سواءِ ٻيو ڪو به ڪونه رهيو.

باب ڏهون

منهنجي خيال ۾ گرم چشمن وارن هنڌن تي خاص طرح ۽ يورپ ۾ عام طرح هوٽل جا بيرا پنهنجي مهمانن کي ڪمرن ڏيڻ وقت بجاءِ هنن جي خواهشن ۽ ضرورتن جي خيال جي، پنهنجي مرضيءَ مطابق هلندا آهن ۽ پنهنجي راءِ ۾ جيڪو ۽ جهڙو ڪمرو جنهن لاءِ موزون سمجهندا آهن، اهو ئي ان جي حوالي ڪندا آهن ۽ ڪمال جي ڳالهه هيءَ آهي تہ هو پنهنجي انتخاب ۽ فيصلي ۾ ڪڏهن بہ غلطي ڪانہ ڪندا آهن. پر ڏاڏيءَ کي هنن اهڙا شاندار ڪمرا ڏنا، جو سواءِ ان جي چا ٿو چئي سگهجي تہ هو پنهنجي فيصلي ۾ ڪجهہ حد ڪان وڌي ويا هئا. چار سينگاريل ڪمرا ۽ هڪ وهنجڻ جي جاءِ، نوڪرن لاءِ ننڍا ننڍا ڪوارٽر ۽ نوڪريائيءَ لاءِ هڪ ڪمرو — هڪ هفتو اڳ واقعي انهن ڪمرن ۾ هڪ مشهور دولتمند ڊچس رهيل هئي. ان حقيقت ڪان ڏاڏيءَ کي پهرين واقف ڪيو ويو هو، تہ جيئن هن جي نظرن ۾ ڪمرن جو قدر ۽ قيمت وڌي وڃي. ڏاڏي پنهنجي معذورن واري ڪرسيءَ تي ويهي، سيني ڪمرن جا چڪر هڻي رهي هئي ۽ هر شيءِ کي غور سان ڏسي رهي هئي. وڏو بيرو جيڪو گنجو هو ۽ چڱيءَ عمر جو هو، ڏاڏي احترام سان هن ابتدائي جائزي جي موقعي تي ڏاڏيءَ جي اڳيان هاي رهيو هو.

آءٌ چئي نٿو سگهان تہ هنن سيني ماڻهن آخر ڏاڏيءَ کي چا ٿي سمجهيو. هنن جي رويي مان ظاهر ٿہ ائين پئي ٿيو ڇڻ تہ هو هن کي بيحد دولتمند خاتون سمجهي رهيا هئا. هنن پنهنجي روزنامچي ۾ بہ هن جو نالو ڏاڏي شد مد سان هيئن لکيو هو: 'مادام شهزادي بيگم جنرل تارسووچ' حالانڪ ڏاڏي ڪڏهن بہ

شهزادي نہ رهي هئي. غالباً هن جي ذاتي نوڪرن، ريل گاڏيءَ جي محفوظ ٿيل خاص گاڏن، ڪوٺين، چمڙي جي ٿيلهن ۽ صندوقن هن جي اهميت وڌائي ڇڏي هئي. معذورن واري ڪرسي، بي ربط لهجو، تيز ۽ تند آواز، نرالا سوال، جن جي ترديد ناقابل برداشت هئي.... مطلب تہ ڏاڏيءَ جي سڄيءَ شخصيت، هن جي تحڪمانہ انداز ۽ ٻين سڀني آثارن هن جي ڌاڪ ويهاري ڇڏي هئي. ڪمري جو معائنو ڪندي ڪندي هوءَ ڪرسي ويهاري، فرنيچر مان ڪو نقص ٿي ڪڍيو. وڏي بيري کان ڪو اهڙو سوال ٿي ڪيائين، ۽ هو ويچارو ڪيس ڏسندو ٿي رهيو. پر پوءِ بہ اهو سوال هن لکي ٿي ڇڏيو. دراصل هو ڏاڍو سخت پريشان ٿي چڪو هو. پر ان کان سواءِ ڪري بہ ڇا ٿي سگهيو. ڏاڏي پنهنجا سوال اهڙي ڀڳل ٽٽل فرينچ زبان ۾ ٿي ڪيا، جو آخر مون کي وضاحت ڪرڻي ٿي پئي.... وڏي بيري بہ ڪجهہ اهڙا ٿي جواب ڏنا، جو هوءَ گهڻو ڪري مطمئن ڪانہ ٿي ٿي. بلڪ الٽو ناراض ٿي ٿي. هي تہ آءٌ بہ چوندس تہ ڏاڏيءَ جا سوال واقعي نامناسب ۽ بي وقتا هئا. مثلاً هڪ هنڌ اوچتو هڪ ڏنڊليءَ تصوير جي اڳيان بيهي، جا ڪنهن ديومالا جي مشهور ڪهاڻي جي عڪاسيءَ جي خاطر مصور ٺاهي هئي، پڇڻ لڳي:

”هيءَ ڪنهن جي تصوير آهي؟“

”شايد ڪنهن ڪائونٽ جي زال هوندي،“ وڏي بيري جواب ۾ چيو.

”عجيب ڳالهہ آهي توهان هتي رهون ٿو ۽ اها بہ خبر ڪانہ اٿئي تہ هيءَ تصوير ڪنهن جي آهي. آخر هتي ڇو رکي وئي آهي؟ هيءَ آڏين نظرن سان ڪنهن کي ڏسي رهي آهي؟“

غريب بيرو ان سوال جو جواب اطمينان بخش طريقي سان ڏيئي نہ سگهيو ۽ سچ پچ خاصو پريشان ٿي ويو.

”اوهہ! هتي جا ماڻهو ڪيترا نہ بي مغز ۽ ٻُڏو آهن؟“ ڏاڏيءَ روسي زبان ۾ چيو.

آخر ڏاڏيءَ کي اکيني وڏايو ويو. بلڪل ساڳي حالت ٻرِيسڊن جي هڪ مجسمي وٽ پيش آئي. ٻهرين ته الاهي وقت تائين ڏاڏي هن کي ڏسندي رهي، پوءِ خدا ڄاڻي ڇو حڪم ڪيائين ته ان کي اتان هٽائي ڇڏيو. آخر ۾ وڏي ٻيري کي هڪ وڏيءَ مصيبت کي منهن ڏيڻو پيو. ڏاڏيءَ خوابگاه ۾ وڇيل غاليچي لاءِ پڇيو: ”هن جي قيمت گهڻي آهي؟ ڪهڙي شهر جو ٺهيل آهي؟ ڪٿان خريد ڪيل آهي؟“ ويچارو ان کان سواءِ ڇئي ڇا نه سگهيو: ”ڇگو بيگم صاحبه پڇي پڏائيندس.“

”بي وقوف ڪٿي جو.“ ڏاڏي زبان سان ڇئي رهي هئي، پر اکيون هنڌ تي ڄميل هيس. ”ڇپر کٽ ته شاندار آهي. اي، هنڌ ته کول!“

هنن هنڌ کولڻ شروع ڪيو.

”اڇا .... اڇا .... اڙي اڇا .... بلڪ سڄو کوليوس .... سڀ ويهاڻا ڪيو .... کيس هڪ طرف رکو .... جاهل!“ ڏاڏي مسلسل ڳالهائي رهي هئي.

هنڌ جي هڪ هڪ شيءِ ٻاهر ڪڍي ويئي. ڏاڏيءَ غور سان هر شيءِ جو معائنو ڪيو.

”خير، اهو به سٺو آهي ته هتي منگهڻ ڪونهن. سڀ موٽي چادرون هڪ طرف رکو ۽ ڏسو منهنجي چادر ۽ ويهاڻا کٽ تي ڇڱيءَ طرح پکيڙيو. هي ڪمرو مون جهڙي ضعيفه لاءِ اصل موزون ڪينهي. ڪمرا ڏاڍا خراب آهن. سڄو ڏينهن اڪيلي ويٺي مکيون ماريندس ۽ پيو ڇا ٿيندو ... اليگزي اِوانو وچ، تون روز ٻارن کي پڙهائڻ کان پوءِ ۽ هونئن به جنهن وقت ضرورت هجئي، مون وٽ اچجئين.“

”مون ڪالهه ٻارن کي پڙهائڻ جو ڪم ڇڏي ڏنو آهي ۽ هاڻ هوٽل ۾ پنهنجي منهن پنهنجي خرچ سان رهندو آهيان.“ مون جواب ڏنو.

”سو وري ڇو؟“

"ڪجهہ وقت کان ڪو وڏي عهدي وارو جاگيردار صاحب پنهنجي بيگم سان گڏ برلن کان هت آيو آهي. ڪالهہ جي ڳالهہ آهي، مون قسمت جي ماريل هن سان جرمن زبان ۾ گفتگو ڪئي، پر برلن جي لب ولهجي جو خيال نہ رکيم. بس اها آهي سچي ڳالهہ."

"چڱو پوءِ؟"

"ان ڳالهہ کي هن پنهنجي بي عزتي سمجهيو ۽ جنرل صاحب سان منهنجي شڪايت ڪيائين، سو ڪالهہ هن مون کي نوڪريءَ تان جواب ڏئي ڇڏيو."

"تو ڪنهن لفظ تي زور ڏيئي چيو هوندو. پر اها تہ ڪا اهڙي ڳالهہ نہ آهي."

"نہ، بلڪل نہ! بلڪ جاگيردار صاحب مون کي ڌڪ هڻڻ لاءِ ڏنڊي بہ الاري هئي."

"او بيهودا، تو پنهنجي ٻارن جي استاد سان اهڙي سلوڪ کي برداشت ڪيئن ڪيو؟" ڏاڏيءَ اوچتو جنرل کي مخاطب ڪندي چيو، "بلڪ هن کي پاڻ وٽان بہ ڪيئي. ٻُڏو، توهين سڀ ٻُڏو آهيو."

جنرل صاحب ڏاڍي انڪسار سان چيو، "چاچي، اوهان ڇو ٿيون خواهمخواه پريشان ٿيو. ان ڳالهہ سان اوهان جو ڪهڙو تعلق؟ مان ڄاڻان منهنجو ڪم ۽ هونئن بہ اليگزي اِوانووچ صحيح واقعو ڪونہ ٻڌايو آهي."

"۽ تو بہ هيءَ بي عزتي برداشت ڪئي!" ڏاڏيءَ مون کان پڇيو.

"نہ محترمہ مان تہ جاگيردار سان ڳالهيون ڪرڻ ٿي گهريون". مون نهايت صبر ۽ سڪون سان جواب ڏنو. "مون کي تہ ڪنهن جهيڙي جي بہ پرواهہ ڪانہ هئي پر جنرل صاحب ان جي بہ مخالفت ڪئي."

"تو مخالفت ڇو ڪئي؟" ڏاڏيءَ جنرل کي چيو، "چڱو

هاڻ تون وچي سگهين ٿو. خوامخواه وات ڦاڙي ٻيهڻ جي ڪهڙي ضرورت. ڏند ڇو پيو ڪرڪائين؟ ڪونچي پيو چئا! مون کي فضول ميز ڪرڻ وٽي، وڏي ٻيري کي متوجه ڪندي هن چيو.

هن سلام ڪيو ۽ ڏاڏيءَ جي ڳالهه جو مطلب سمجهڻ بنا سلام ڪندو هليو ويو.

”چاچي! ايمان سان ٿو چوان ته جهڳڙي جو سوال ئي پيدا نٿي ٿيو.“

”سوال ڇو نٿي پيدا ٿيو. مان ته مڙدن کي ڪکڙ سمجهندي آهيان. ان لاءِ هنن کي هميشه وڙهندو رهڻ گهرجي. توهين ڀڳو آهيو. توهين ماڻهو پنهنجي هموطنن جي حمايت به نٿا ڪري سگهو. اها به ڪا زندگي آهي. ڏس پوٽا پچ مون کي متي وٺي هل، ته خادم جهل، ٻن ڪان وڌيڪ ضرورت ڪانهي. مان رگو ايترو ٿي چاهيان ته هو ڪرسي چڪيندا رهن. شرط هي ته جيڏانهن مان ويندس، هنن کي گڏ هلڻو پوندو. هنن کي بي شڪ اڳواٽ پگهار ڏيئي ڇڏ. وڌيڪ خوشيءَ سان ڪم ڪندا. تون به هميشه مون سان رهندو ڪر ۽ اليگزي اوانووچ! تون به. جڏهن ٻاهر هلون ته مون کي به اهو جاگيردار ڏيکارجانءِ. آءٌ به ته ڏسان ڪير آهي هو! ها هو رولٽ جو جوئا خانو ڪٿي آهي؟“

مون ٻڌايومانس ته رولٽ جون ميزون ڪاسينو ۾ چند ڪمرن ۾ آهن. هاڻ وري هميشه جيان سوال شروع ٿي وياه چا رولٽ جون ميزون گهڻيون آهن؟ هتي چڱا ماڻهو کيڏندا آهن؟ چا هتي سڄو ڏينهن جوئا ٿيندي آهي؟ کيڏڻ جو طريقو ڪهڙو آهي؟ آخرڪار مون تنگ ٿي چيو، ”هتي ويٺي ويٺي سيڪجهه ٻڌائڻ ڏاڍو ڏکيو ڪم آهي، اوهين پاڻ اکين سان ڏسنديون ته چڱيءَ طرح سمجهي وينديون.“

”هل ته پوءِ هينئر ئي ٿا هلون. اليگزي! اٿ، دير نه ڪر.“

”اوهان سفر ۾ ٿڪجي پيون هونديون، هينئر آرام ڪريو،

پوءِ ڏنو ويندو،“ جنرل صاحب جڏهن ته ڪنهن مونجهاري ۾ اچي ويو هو.

اصل ۾ جنرل صاحب نه بلڪ هو سڀ تنگ ٿي چڪا هئا ۽ جلد جلد هڪٻئي ڏانهن ڏسي رهيا هئا. شايد هنن ڏاڏيءَ جو جوئا خاني ۾ وڃڻ ۽ اتين ظاهر ظهور وڃڻ هڪ وڏو خطرو ٿي سمجهيو! ممڪن آهي ڏاڏي اتي ٿي ڪنهن جي بي عزتي نه ڪري وجهي. پوءِ به (مجبوري سمجهي) هو سڀ اتي وڃڻ لاءِ تيار ٿيڻ لڳا.

”نه مان ٿڪي ڪانه آهيان. مون کي آرام جي ڪابه ضرورت نه آهي ۽ اتين وڃي ويٺي، گاڏيءَ ۾ ۽ هتي ٿي ڏينهن ٿي ويا آهن. پهرين جوئا خاني ٿا هلون. پوءِ پاڻيءَ جي چشمي تي ۽ گرم چشمن تي به هلنداسين. آهي ڪٿي آهن؟ ان کان پوءِ هتي ـــ هتي ـــ ڇا چيو هو تو پراسڪوپا چوتي؟“

”جي ها.“

”چوٽيءَ تي هلنداسين، پوءِ ڇا آهي هتي؟“

” ڏاڏي، هتي گهڻيون ئي شيون آهن. اوهان کي سڀ ڏيکاريندا سين،“ پالينا چوڻ جي ڪوشش ڪئي.

” تون به ته اسان سان گڏ هلندينءَ نه؟ تو به شايد هتي جون عمارتون ڪونه ڏٺيون آهن؟“ ڏاڏي پنهنجي خادم کي چيو.

”پر هن کي وٺي هلڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟“ جنرل پريشانيءَ وچان چيو، ”منهنجي خيال ۾ ته پوٽاپچ کي ڪاسينو ۾ گهڙڻ ڪونه ڏيندا.“

”بڪواس آهي. مان هن ويچاريءَ کي رڳو انڪري ڇڏي هلان، جو هيءَ نوڪرياڻي آهي؟ آخر هيءَ به ته انسان آهي. هڪ هفتي کان مون سان پچ وانگر چنبڙي پئي آهي. هن کي به دل آهي. هي به ته شهر ڏسڻ چاهيندي هوندي، هيءَ ويچاري مون کان سواءِ ڪنهن سان ٿي وڃي سگهي؟ هيءَ پنهنجي منهن ته گهٽيءَ ۾ به نٿي وڃي سگهي.“

”پر ڏاڏي...“

”آخر توکي ايڏو شرم ڇو پيو اچي؟ جي پنهنجي وقار جو ايڏو خيال اٿئي، ته اسان سان نه هل، توکي ڇوي ڪير ٿو؟ تون جنرل آهين. مان به ته جنرل جي بيگم آهيان. آخر توهان سڀني کي مون سان گڏ هلڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ مان اڪيلي اوانووچ سان گڏ هلي وينديس.“

پر فرينچ اصرار ڪرڻ لڳو ته اسان کي هن وقت ڏاڏيءَ سان گڏ ضرور وڃڻ کپي ۽ خود ئي هن سان گڏ وڃڻ جي خوشيءَ کي شاعرانه انداز ۾ بيان ڪرڻ لڳو. آخرڪار سڀئي هلڻ لاءِ تيار ٿي وياسين.

هلندي وقت گريو آهستي جنرل جي ڪن ۾ چيو، ”هي سڀ خالي ڳالهيون آهن. گهبراءِ اصل نه. هي ته رڳو اجائي بڪ بڪ آهي....“ ان کان وڌيڪ آءٌ ٻڌي نه سگهيس. البته ان مان اهو ضرور ظاهر ٿي ٿيو ته هو پر اميد آهن، بلڪ شايد سندس ڪي اميدون پوريون ٿي رهيون هيون.

ڪاسينو اتان اٽڪل اڌ ميل جي فاصلي تي هو. رستو شاه بلوط جي وڻن جي وچان ٿي لنگهيو، رستو ٽپي هو سڀ ڪاسينو وٽي پهتا. جنرل صاحب ٿورو مطمئن نظر اچي رهيو هو، ڇو جو هي مختصر جلوس ڏاڍو بي ترتيب هجڻ جي باوجود شاندار ۽ نمائشي لڳي رهيو هو ۽ واقعي ان ۾ حيرانيءَ جي ڳالهه ئي ڪهڙي هئي! هڪ معذور پوڙهي، جا خود هلي چري به نه سگهي، ڪاسينو هلي ٿي اچي، پر ته به جنرل صاحب ڪاسينو وڃڻ کان ڪجهه ڊنو پئي. شايد هن کي هي خيال پئي ٿيو ته آخر هڪ معذور پوڙهيءَ کي، جا خود هلي ڦري به نٿي سگهي، جوئا خاني ۾ وڃڻ جي ڪهڙي ضرورت هئي! مس پالينا ۽ مادموزيل بلانشي ڪرسيءَ جي ٻنهي طرفان هيون. مادموزيل بلانشي هميشه جيان ٺهڪ ڏيئي رهي هئي ۽ ڏاڏيءَ جي دل ۾ گهر ڪرڻ لاءِ ڏاڍيون مٺيون ڳالهيون ڪري رهي هئي. جنهن جو نتيجو

هي ڏيو تہ ڏاڏي هن کي ڪجھہ قدر پسنديدگيءَ جي نگاهہ سان ڏسڻ لڳي. هوڏانهن ويچاري پالينا ڏاڏيءَ جي بي شمار سوالن جا جواب ڏيڻ ۾ مشغول هئي. ’هي هنيئر ڪير لنگهي ويو؟ هيءَ عورت ڪير هئي؟ ڇا، هي وڏو شهر آهي؟ ڇا، هي باغ وڏو آهي؟ هي ٿاريون ڪهڙيءَ شيءِ جون آهن؟ ڇا، هو سامهون جبل آهي؟ ڇا، هتي عقاب بہ ٿيندا آهن؟ هوءَ سامهون ٻگل ڇت ڪنهن جي جاءِ جي آهي؟‘ اهڙي قسم جا عجيب و غريب سوالن جا جواب پالينا تہ ڇا، چڱن چڱن جا دماغ خراب ڪرڻ لاءِ ڪافي آهن. ائسٽلي صاحب منهنجي پاسي ۾ هو. اوچتو چوڻ لڳو تہ صبح کان ٿي مرنڪي ائين ٿي لڳو تہ ڪجھہ نہ ڪجھہ ضرور ٿيندو. پوڙها پچ ۽ خادم ڪرسيءَ جي پٺيان هلي رهيا هئا. پوڙها پچ کي هڪ سيرو ڊگھو ڪوٽ پيل هو. ڳچيءَ ۾ اڇي ڏاڙهي ۽ مٿي تي ڪاري ٽوپي پيل هئس. خادم هڪ چاليهن سالن جي ڳاڙهي ڇهري واري عورت هئي، جنهن جو رنگ روز بروز پيرو ٿيندو پئي ويو. هن کي هڪ موٽي ڪوٽ، ٽوپي ۽ ٻڪريءَ جي ڪلر جو ڇيڪت ڪنڌڙ سليپر پيل هو. ڏاڏيءَ ڪنهن ڪنهن مهل مڙي هنن سان ڳالهايو پئي. گريو اطمينان ۽ آرام سان ڳالهيون ڪري رهيو هو. غالباً هو جنرل کي ٻيهر تسلي ڏيئي رهيو هو يا وري ڪا صلاح ڏيئي رهيو هوس. پر ڏاڏي هي خطرناڪ جملو ٻڌڻ چئي چڪي هئي. ”مان توکي هڪ پئسو بہ نہ ڏينديس“ هي اعلان گريو لاءِ حيرت انگيز ثابت ٿي سگھيو ٿي، پر جنرل پنهنجي چاچيءَ کي چڱيءَ طرح سڃاڻندو هو. هڪ خاص ڳالهہ مون هيءَ ڏٺي تہ مادموزيل بلانشي ۽ گريو هر هر هڪٻئي کي معنيٰ خيز نگاهن سان ڏسي رهيا هئا. مون ڏٺو تہ شهزادو ۽ هو فاضل جرمن رستي جي آخري موڙ تي بيهي رهيا هئا ۽ وري پٺي طرف وڃڻ لڳا.

اسان جو ڪاسينو تي پهچڻ وارو منظر بہ ڏسڻ وٽان هو. نوڪرن چاڪرن جي هجوم جي ڪري هت بہ اها ئي حالت

پٺدا ٿي جيڪا ان ڪان اڳ هوٽل ۾ ٿي هئي. ڪاسينو جا ڪارندا ۽ عام شوقين اسان کي ڏاڍي حيرت سان ڏسي رهيا هئا. ڏاڍيءَ حڪم ڏيڻ شروع ڪيا ته ڪيس سڀ ڪمرا ڏيکاريا وڃن. ڪن جي هن تعريف ٿي ڪئي ۽ ڪن کي معمولي ٿي چيائين. هوئين سوال هر ڪمري لاءِ ٿي ڪيائين— پوءِ چاهي اهو سٺو هجي يا معمولي. آخرڪار اسين رولٽ واري ڪمري ۾ پهتاسين. نوڪر، جيڪي پهريدارن جيان درن تي بيٺا هئا، تن يڪدم دروازا کوليا. اڳين پئي لڳو چڻ هو به ڪافي متاثر ٿي چڪا آهن.

رولٽ جي ميز تي ڏاڍيءَ جي اچڻ ڏاڍو اثر وڌو. رولٽ جي ميزن تي ۽ ڪمري جي ٻين ڪنڊن ۾ جتي شرط هڻي کيڏڻ واري ميز پئي هئي، ڏيڍ سؤ کن جوئارين جو هجوم هڪٻئي تي مٿيو بيٺو هو. اهي ماڻهو، جن ميز جي بلڪل ويجهو ٿي جڳهه حاصل ڪئي، تن اوستائين اها جڳهه نٿي ڇڏي جيستائين سڀئي پئسا نٿي هارايائون. سڀني تماشائين کي ميز سان گڏ بيهڻ ۽ جڳهه حاصل ڪرڻ جي موڪل نه هئي. حالانڪ ميز جي چوڌاري ڪافي ڪرسيون وڇيل هيون، پر جڏهن هجوم گهڻو هوندو هو ته تمام گهٽ جوئاري انهن تي ويهندا هئا. ڇو جو ان وقت هو بيهي اهو سڄو منظر ڏسي سگهندا هئا ۽ داءُ هڻڻ ۾ سولائي ٿيندي هين. ٻئي ۽ ٽئي قطار ۾ وينل جوئاري پنهنجي واري جي انتظار ۾ پهرينءَ قطار وارن تي اٿليو ٿي پيا. ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن تيز جوئاريءَ ٻيءَ قطار سان ئي هٿ وڌائي ٿي داءُ لڳايو. ڪڏهن ڪڏهن ته ٽي قطار مان به ڪو ٽپيو ٿي آيو. ان جو نتيجو هيءُ ٿي نڪتو، جو ڪنهن نه ڪنهن ڪنڊ ۾ جهڳڙو ٿيو ٿي پيو. هن ڳالهه جي سڀني کي خبر هئي ته ڪاسينو جي پوليس ڏاڍي تيز آهي، پر هيءَ ڳالهه به ته ڏسڻ جي آهي ته آخر مجمعي تي ضابطو ڪهڙيءَ طرح ٿو رکيو وڃي؟ پوءِ مالڪ به ته انهيءَ ۾ خوش هئا ته گهٽي کان گهڻو ميڙ ٿئي ته جيئن کين به نفعو ٿئي. ان ڪري هنن اٺ خزانچي ميز تي ويهاري

ڇڏيا هئا، جن غور سان داغ تي ڌنا ۽ ڳڻيائون ٿي. جي ڪو جهيڙو ٿي ٿيو ته، پاڻ ئي ٿي اهو چڪايائون. جي جهڳڙو قابوءَ کان ٻاهر نڪري ٿي ويو ته يڪدم پوليس کي ٿي گهرايائون ۽ چند ئي لمحن ۾ معاملو رفع دفع ٿي ٿي ويو. پوليس جا چند آفيسر عام لباس ۾ جوارين جي وچ ۾ ئي ويٺا هوندا هئا، جنهنڪري ڪوبه ڪين سڃاڻي نه سگهندو هو. هو گهڻو ڪري چورن ۽ ڳنڍڪپوڙن جي ڳولا ۾ رهندا هئا، جهڙي رولٽ جي ميزن تي اڪثر گڏ ٿيا ويٺا هوندا هئا. ان ڪري جو هتي ڪين پنهنجي فن جا ڪرتب ڏيکارڻ جا گهڻا ئي موقعا ٿي مليا. حقيقت هيءَ آهي ته پئي هند چور ڪنهن جو کيسو ڪتريندي يا ڪنهن جو ٿالهو پيهندي پڪڙجي پوي ته هن کي ڏاڍيءَ مصيبت کي منهن ڏيڻو ٿو پوي. پر هتي رکيو ايترو ڪرڻو پوندو اٿن ته ڪليو ڪلايو رولٽ جي جوئا جي ميزن تي وڃي ويهن ۽ ڪنهن واري جا پئسا کڻي ڇون ته، هي اسان جا آهن. جي ڏسڻ وارن جي اڪ ٽڙي وڃي ۽ هو ٿورو پاڻ به هوشياريءَ کان ڪم وٺن ته گهڻو ڪري رقم کڻڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندا آهن. ان صورت ۾ رقم گهٽي نه هوندي آهي. رکيو هي ٿيندو آهي ته خزانچي يا ڪو راندي‌گر اڳتي لاءِ هنن کي نظر ۾ رکي ڇڏيندو آهي. رقم گهٽي نه هجڻ جي صورت ۾ ته ڪڏهن ائين به ٿيندو آهي ته اصلي مالڪ ئي ان ٽان هٿ کڻي ڇڏيندو آهي ۽ ان بدمعاش سان نه اٽڪڻ جي خيال کان چپ ٿي ويندو آهي. پر جڏهن ڪنهن چوريءَ جي واقعي جي خبر پوندي آهي ته سڀ ماڻهو ملي چور کي موچڙا هڻي ٻاهر ڪڍي ڇڏيندا آهن.

مطلب ته ڏاڍي اهو سڀڪجهه غور سان ڏسي رهي هئي. جڏهن هڪ چور کي ڪڍي ٻاهر ڪيائون ته هن کي ڏاڍي خوشي ٿي. جنهن ميز تي شرطون لڳائيون آهن سا به هن ڏٺي. پر اها راند ڪانه وڻيس. هن کي رولٽ ئي ٺيڪ لڳي رهي هئي. خاص ڪري اها ننڍي گولي، جا هر هر گول چڪري ۾ ڦري

رهي هئي، هڻ جي توجهه جو مرڪز بڻجي ويئي. جيئن ئي هُن اها راند ڏسڻ جي خواهش ڪئي، خبر ناهي ته ڪهڙيءَ طرح خدمت گارن ۽ فضول ماڻهن (جيڪي گهڻو ڪري پولستاني هئا ۽ پنهنجي رقم هارائڻ بعد خواه مخواه پڻ رئيس رانديگرن جي خدمت لاءِ هر وقت تيار رهندا هئا) يڪدم بي پناه رش جي باوجود ڏاڏيءَ کي وٺي وچئي ميز جي وچ تي وڏي خزانچيءَ وٽ جڳهه ڏياري. سڄي جي ڳالهه هيءَ آهي ته هوءَ پنهنجي ڪرسيءَ تي ويٺي رهي ۽ اها ڪرسي جيڪي نيٺي اتي بيهاري ويئي. ڪجهه ماڻهو، جي جوئا کيڏڻ نه آيا هئا، پر رڳو ڏسڻ آيا هئا، رانديگرن جي پٺيان بيٺي ڏاڏيءَ کي ڏسڻ لڳا. بي شمار عينڪن جو رخ ڏاڏيءَ جي طرف ٿي ويو. خزانچين کي ڪجهه بي اميد به ٿيڻ لڳي. اهڙي قسم جي نرالي پوڙهيءَ جو جوئا جي ميز تي اچڻ واقعي هڪ نرالي ڳالهه هئي. ستر سالن جي پوڙهي جا خود هلي به نه سگهي، جوئا کيڏڻ چاهي! واقعي اهڙي ڳالهه هئي، جا نه ڪنهن ڏٺي نه ٻڌي. گهٽ ۾ گهٽ هتي ته ڪڏهن به نه ٿي هئي. مان به ڪنهن نه ڪنهن طرح ميز وٽ پهتس ۽ ڏاڏيءَ جي پير ۾ وڃي بيٺس. پر پوتا پچ ۽ نوڪرياڻي ويچاري گوڙ ۾ ئي ڪٿي گم ٿي ويا هئا. جنرل، پالينا، گريو ۽ بلانشي، ميڙ ۾ بيٺا هئا.

ڏاڏيءَ پهرين ته غور سان هڪ هڪ رانديگر کي ڏسڻ شروع ڪيو ۽ پوءِ مون کان هميشه وانگر پڇڻ شروع ڪيائين: هو ڪير آهي؟ هيءَ ڪير آهي؟ وغيره. هوءَ خاص طرح ان نوجوان کان ڏاڍي خوش پئي نظر آئي جيڪو ميز جي ٻئي ڪناري تي ويٺو هو ۽ وڏين وڏين رقمن جا داءَ هڻي رهيو هو. هڪ هڪ بازيءَ تي هزار هزار تي هٿياڻين ۽ ماڻهن جي سڄس ڦس مان خبر پئي ته چاليهه هزار فرانڪ کٽي چڪو هو، جيڪي هُن جي اڳيان سڪن ۽ بينڪ جي نوٽن جي صورت ۾ پيا هئا. هو چمڪيو پئي. هاڻ هو ڳڻڻ بنان مٺيون پري پري داءُ لڳائي

رهيو هو، ڪٿي رهيو هو ۽ پئسا ميڙي رهيو هو. خدمتگار وڏي شوق سان هن جي چوڌاري بيٺا هئا، هنن ان ڪرسيءَ جي چئن ئي پاسي جڳهه خالي ڇڏي ڏني هئي ۽ جيڪڏهن ڪو به آيو ٿي ته ان کي هٽائي ٿي ڇڏيائون، ته جيئن ميز ٺم ٿئي ۽ هو آرام سان داءُ هڻي سگهي. هيءَ سڄي عزت ۽ خاطرداري رڳو چند ٽڪن جي ڪري هئي. اصل ۾ هي چند ماڻهو کٽڻ کان پوءِ خدمتگارن کي انعام ڏيندا آهن. هڪ پولستاني هن جي ڀر ۾ وڃي ويٺو ۽ آهستي آهستي ڪجهه چيائين به پئي ته جيئن پوءِ ڪجهه ڪيس ملي وڃي. پر هن ڪو ڌيان ئي ڪونه ٿي ڏنو ۽ وڏا وڏا داءَ هڻي کٽندو رهيو. ائين پئي معلوم ٿيو ته ڄڻ هن کي خود به خبر ڪانه هئي ته ڇا ڪري رهيو آهي.

ڏاڏي ڪجهه وقت تائين هن کي ڌور سان ڏسندي رهي.

”هن کي چئو،“ ڏاڏيءَ ٿوري جوش ۾ ايندي مون کي ٺونٺ هڻي چيو، ”هن کي چئو ته راند ڇڏي پئسا کڻي يڪدم هليو وڃي، نه ته سڀ پئسا هارائي ويهندو.“ وري ٿورو ڪاوڙ جي رڙ ڪرڻ واري انداز ۾ چيائين، ”پرتا پچ ڪٿي آهي؟ ڪيڏانهن مري ويو ڪمبخت! اڙي يڪدم راند ڇڏي ڏي!“ هن کان رهيو ڪونه ٿيو سو پاڻ هن جوان کي سڏڻ ڇوڻ لڳي.

مون جهڪي التجا ڪئي، ”ماڻس ته خدارا هتي ائين رڙيون نه ڪريو. هتي زور سان ڳالهائڻ به منع آهي. ڇو جو انگريز ڪٽب ۾ پيل ٿيو پوي. جي توهان ماٺ نه ڪئي ته اسان کي هينئر ئي ڪڍي ٻاهر ڪندا.“

”توکي تڪليف ڇو پئي ٿئي. هو ويچارو مفت ۾ تباه ٿي ويندو. پنهنجي پير تي پاڻ پيو ڪهاڙي هڻي. اف! مون کان ڏٺو نٿو ٿئي. مون کي ته مونجهه پئي ٿئي.“ ڏاڏيءَ منهن ٻئي طرف ڦيرائي چيو.

ميز جي ٻئي طرف ڪنڊ تي هڪ سهڻي صورت واري جوان عورت ويٺي هئي، جنهن جي پاسي ۾ هڪ چامڙي قسم

جو ماڻهو ويٺو هو، اهو چاڙهو ڪير هو؟ ان جو عورت سان ڪهڙو تعلق هو؟ ڇا هن کي رڳو پئسن تي اثر وجهڻ لاءِ آندو ويو هو؟ ان جي باري ۾ مون کي ڪابه خبر نه آهي. ها مون ان عورت کي پهريون به اتي ڏٺو هو. هوءَ روز ٺيڪ هڪ وڳي اتي پهچي ويندي هئي ۽ ٻن وڳي هلي ويندي هئي. يعني صرف هڪ ڪلاڪ کيڏندي هئي ڪيس هتي جا ماڻهو چڱيءَ طرح سڃاڻندا هئا. تنهنڪري هن لاءِ يڪدم ڪرسي لڳائي ويندي هئي. هن کيسي مان ڪجهه سونا سڪاءِ هزار فرانڪ جا نوٽ ڪڍيا ۽ ڏاڍي غرور سان داءُ لڳائڻ لڳي. هوءَ داءَ هڻڻ کان پهرين هميشه ڪاغذ جي هڪ ٽڪري تي پنسل سان غالباً اهي انگ لکندي هئي، جن تي داءَ هڻڻ مان ڪاميابيءَ جي اميد ٿي سگهي ٿي. هوءَ هميشه وڏين وڏين رقمن جون بازيون هڻندي هئي ۽ گهڻو ڪري هميشه ڪٽندي هئي. هڪ ٻه يا ٽي هزار فرانڪ پر ان کان وڌيڪ نه. پوءِ ڪلاڪ بعد يڪدم واپس هلي ويندي هئي. ڏاڏي هن کي ڪافي وقت تائين غور سان ڏسندي رهي.

”هوءَ عورت ڪير آهي؟ ڏس هوءَ نه هارائيندي، هوءَ ڪڏهن نٿي هارائي سگهي. تون سڃاڻين ٿو؟ هيءَ ڪهڙي طبقي سان ٿي تعلق رکي؟“

”ڪا فرينچ پئي لڳي، ڪنهن چڱي طبقي جي ٿي هوندي.“ مون آهستگيءَ سان چيو.

”اسين ته اڏرندڙ پکيءَ کي سڃاڻيو وٺون. ياد رک هيءَ ڏاڍي ظالم عورت آهي. هن جي فندي مان ڪوبه بچي نٿو سگهي. چڱو، هاڻ تون مون کي ٻڌاءِ، داءَ تي شرط ڪهڙيءَ ريت هڻي ويندي آهي؟“

بازي هڻڻ ۽ داءَ لڳائڻ جا مختلف نڪتا ۽ انهن انگن اکرن جو باريڪيون جيتريون به مان سمجهائي سگهيس ٿي، نهايت تفصيل سان کيس سمجهايم. گڏوگڏ جوئا متعلق پنهنجو نظريو به ٻڌايومانس ته ڊپ ۾ هار ۽ همت ۾ جيت هوندي آهي، وغيره.

ڏاڏي منهنجيون ڳالهيون ڏاڍي غور سان ٻڌي رهي هئي ۽ ياد رکڻ جي ڪوشش ڪري رهي هئي. جڏهن به ڪا ڳالهه سمجهه ۾ ڪانه ٿي آيس يڪدم ٻيهر سوال ٿي ڪيائين. ائين ٿي لڳو ڄڻ ته هوءَ ان فن جي ماهر ٿيڻ چاهيو. آءٌ هڪ هڪ نڪتي ۽ باريڪيءَ کي سمجهائڻ لاءِ ڪئين مثال ڏئي رهيو هوس، ته جيئن هوءَ جلدي گهڻو ڪي سکي وڃي.

”۽ هن ٻڙيءَ جو مطلب ڇا آهي؟ ڏس، اڃا هيئنر هڻ گهنگرو وارن واري خزانچيءَ ٻڙي ڇٽي هئي؟ ۽ ميز جا سڀ پئسا ڇو سوڙيائين؟ ڇا، هي سڀ هن جا پنهنجا ٿيندا. مان ان جو مطلب ڪانه سمجهيس؟“

”ڏاڏي! ٻڙيءَ جو مطلب آهي ته هيءُ داءُ بئنڪ کٽيو آهي. کٽيل سڄو پئسو بئنڪ جو ٿيو. جي گولي ٻڙيءَ جي انگ تي وڃي بيهي ته ميز جا سڀ پئسا بئنڪ ۾ هليا ويندا آهن. ٺيڪ آهي. اوهين پنهنجو پئسو بازيءَ ۾ انهيءَ ئي انگ تي لڳائي سگهو ٿيون. پر بئنڪ ڪنهن کي واپس نه ڏيندي آهي.“

”اهڙي ڳالهه مون کي نه ٻڌاءِ، ته ڇا مون کي ڪجهه به نه ملندو؟“

”پر ڏاڏي! هن کان ٿوري دير ٻهرين جي تو ٻڙيءَ تي داءُ هنيو هجي ها، ته پنهنجي رقم کان پنجٽيهوڻي رقم مليو ها.“

”واقعي! پنجٽيهوڻي ۽ واقعي هي انگ نڪرندو به آهي؟ ته پوءِ ماڻهو ٻڙيءَ تي داءُ ڇو نٿا هڻن، صفا ڪي بي وقوف ٿا ڏسجن!“

”ان لاءِ ڏاڏي، جو ان جي مخالف ڇٽيهه امڪان هوندا آهـــن.“

”واڙي ڇڏ، اها به ڪا ڳالهه آهي. پوٽا پڇ ٿورو هيڏانهن اچ. هن وقت مون وٽ به ته پئسا آهن.“ هن کيسي مان ٻٽون ڪڍيو ۽ هڪ فيڊرڪ ڪڍي ڇيائين، ”يڪدم ٻڙيءَ تي هڻ.“ مون چيومانس، ”ڏاڏي ٻڙيءَ جو انگ نه اچا هائي نڪتو

آهي، ٿوري دير ترسي داءُ هڻو. هاڻ ته گهٽيءَ دير تائين نه نڪرندو. ٿورو انتظار ڪريو، نه ته هارائيندئون."

"ڇريا ڪٿي جا، آءٌ ڇوانءِ ٿي يڪدم هڻ."

"جيئن اوهان جي مرضي، پر هي شام تائين نه نڪرندو. پلي اوهين ڪٿي هزار داءَ لڳايو. هميشه اهو ئي ٿيندو آهي، ان جو قاعدو به اهو آهي."

"توبهه توبهه، توکي ڪهڙي اچي پئي آهي. ڇا، مون هارايو آهي، جو پهرين کان ماتم ڪٿي وڌو اٿئي! چڱو داءُ هڻ."

مون داءَ هنيو، پر هارايوسين. پڻي فيلبرڪ تي به اسان هارايو. ٿئي فيلبرڪ تي داءُ هنيم. ڏاڏي پنهنجي ڪرسيءَ تان هڪ مريضڻ واريءَ ڏکويل نظرن سان ڦرندڙ گوليءَ کي ڏسي رهي هئي. هن ٽيون فيلبرڪ به هارايو. جڏهن خزانچيءَ ٻڙيءَ جي بجاءِ زور سان نمبر ڇهه ڇيو، ته ڏاڏي ڪاوڙ کان ڪپڙن مان ٿي نڪري ويئي ۽ پنهنجيءَ ئي تيزيءَ ۾ زور سان ميز تي مڪ هنيائين.

"مان به ڏسان ٿي، ڪيئن نٿي اچي ٻڙي. مري ويندس، پر جيستائين ٻڙي نه نڪرندي، هتان نه اٿنديس. هي سڀڪجهه ان گهنگرو وارن واري خزانچيءَ جو کيل آهي، هو ڪمبخت ڪڏهن به ٻڙي نڪرڻ نه ڏيندو، ڇڱو ٿون ٻڙيءَ تي داءُ هڻندو رهه. ياد رک، جي کٽيم ته به توکي ڪجهه نه ملندو."

"اوهان به ڪهڙيون ڳالهيون ٿيون ڪريو ڏاڏي."

"جلدي ڪر، داءُ هڻ، هي تنهنجا پئسا ڪونهن، جو منجهين پيو."

مون به فيلبرڪ لڳايا. گولي پهرين ته آهستي آهستي گهمري ۾ ڦرڻ لڳي، پوءِ يڪدم تيز ٿي وئي. ڏاڏي جوش ۾ اچي منهنجو هٿ جهليو ۽ هوڏانهن......

"ٻڙي." خزانچيءَ زور سان ڇيو.

ڏٺئي مون نه ڇيو هو! اهو ته خدا جو فضل هو، جو

ڳالهہ منهنجي ذهن ۾ اچي ويئي. چڱو هي ٻہ فيلڊرڪ ڏي سگهي. چڱو، هاڻ مون کي ڪيترا ملندا! ۽ هي مون کي ڏين ڇو ٿا؟ ٻوڙا ٻچا! ڪٿي آهين .... ٻوڙا ٻچا .... ٻوڙا ٻچا!" ڏاڏي خوشيءَ کان ڪنبي رهي هئي.

مون آهستي چيو، "هو دروازي تي آهي، هن کي اندر اچڻ ڪونہ ڏيندا. چڱو ڏسو، هو اوهان کي پئسا ڏيئي رهيا آهن." خزانچيءَ پنجاه فيلڊرڪ جي نوٽن جو بنڊل اڇلايو ۽ ويهہ فيلڊرڪن جا سڪا کڻي اڳيان رکيائين. مون ڪرڇو ٻڌو ڪري، کڻي ڏاڏيءَ کي ڏنا.

"هيءَ قسمت جي ڳالهہ آهي، محترمہ! اهڙي ڳالهہ ٻين اڳي ڪئي؟" خزانچيءَ ماڻهن جو توجهہ ڇڪيندي چيو ۽ چڪري کي ڦيرائڻ لاءِ ٻيهر تيار ٿي ويو.

"اليگزي جلدي ڪر، دير ٿي ويئي آهي، ڏس هو چڪرو ڦيرائي پيو، جهوٽا نہ کاءُ، جلدي ڪر." هن سخت ڪاوڙ ۾ ايندي مون کي دڙڪو ڏنو.

"ڏاڏي ڪهڙي انگ تي داءُ هڻان!؟"

"ٻڙيءَ تي. ٻيهر ٻڙيءَ تي گهڻي کان گهڻي رقم جي بازي هڻ. اسان وٽ ڪيتري رقم آهي؟ سٺر فيلڊرڪ، بچائڻ جي ڪابہ ضرورت نہ آهي. خير چڱو ويهہ فيلڊرڪ هڻ."

"ڏاڏي، توهان ڇا پيا چئو؟، ڪڏهن تہ ٻڙي سون دائون تي بہ نہ نڪرندي آهي — ڀلي ڀوءِ اوهين پنهنجي سڄي دولت ڏي ڇو نہ هڻي ڇڏيو."

"ڪهڙي نہ ڪاري زبان اٿيئي؟ مان چوان ٿي بازي هڻ! جو ڪجهہ مان ڪريان پئي، ان جي خبر اٿم." ڏاڏيءَ جوش ۾ ڪنبندي چيو.

"ٻڙيءَ تي هڪ وقت ٻارهن روبلن کان مٿي داءُ هڻڻ منع آهي. ٻڙ جي اوهين چئو ٿيون تہ هڻان ٿو."

"منع ڇو آهي. ڪير آهي منع ڪرڻ وارو. تون ڪوڙ

ڏو ڳالهائين.“ وري خزانچيءَ کي مخاطب ڪري، حڪم ڪرڻ واري انداز ۾ چيائين. ”اي مسٽر، ٻڙي ملاءِ. جلدي ڪر جلدي!“

”ها محترم! هي سچ ٿو چوي. قانوناً هڪڙي ئي داءَ ۾ ڪٿيل رقم چئن هزار فلورن کان مٿي نه هئڻ گهرجي.“ خزانچيءَ منهنجي ڳالهه جي تصديق ڪندي چيو.

”خير ته مجبوري آهي. چڱو ٻارنهن فيڊرڪ هڻ.“

خزانچيءَ هميشه جيان پنهنجي پنهنجي قسمت، چوندي چڪر ڦيرايو. انگ ٽيهه نڪتو ۽ هن هارايو.

”خير، ڪا ڳالهه نه آهي، ٻيهر لڳاءِ!“ ڏاڏي مون کي چيو.

پڳلا مون کي ڪهڙو اعتراض ٿي ٿي سگهيو. ڪنڌ ڌوڻيندي ٻارنهن فيڊرڪ ٻيا لڳايم. چڪرو آهستي آهستي ڦري رهيو هو. ڏاڏي اُن کي تڪي رهي هئي ۽ منهنجو ذهن سوچي رهيو هو، ’ڇا هن کي واقعي اڃا به کٽڻ جي اميد آهي؟‘ اهو سوچيندي آءٌ حيرانيءَ سان ڏاڏي کي ڏسي رهيو هوس. هن جي منهن کٽڻ جي اميد بلڪ يقين جي ڪري ڳاڙهو ٿي ويو هو. چڪر تيز ٿيو ۽ گولي تيزيءَ سان ڦرڻ لڳي.

”ٻڙي!“ خزانچيءَ رڙ ڪندي چيو.

”ڏٺي!“ ڏاڏي زور سان ٺهڪ ڏيئي مون ڏي ڏسندي چيو.

آءٌ خود به جوئاري هوس. ان وقت مون کي ائين پئي لڳو ڄڻ هٿ پير ڪنبي رهيا هجن ۽ دل جي ڌڙڪڻ تيز ٿيندي پئي ويئي. بي شڪ اها ڳالهه تمام گهٽ ٿيندي آهي ته هڪ درجن چالن ۾ ٽي دفعا ٻڙي نڪري. پر اها ڪا اهڙي حيرت واري ڳالهه نه هئي، ڇو جو ٻه ڏينهن اڳ خود منهنجي اکين تي ٽيرا ٻڙي نڪتي هئي. پر هڪ ٻيو جوئاري، جو ڏاڏي غور سان انگن جا امڪان ڏسي رهيو هو، چوڻ لڳو، ”سائين، ٽيون ڏينهن ته سڄي ڏينهن ۾ صرف هڪ ڀيرو ٻڙي نڪتي هئي!“

ڏاڏيءَ جي رقم ڏاڍي خيال سان ڳڻي ويئي، ڇو جو تعداد ۾ تمام گهڻي هئي. هن کي ڪل چار سئو ويهه فيڊرڪ يعني

چار هزار فلورن ۽ ويهه فيڊرڪ مليا هئا. ويهه فيڊرڪ جا سڪا ۽ چار هزار فلورن بينڪ جي نوٽن جي شڪل ۾ ڏنا ويا.

هن پيري ڏاڏيءَ پوتا پچ کي ڪونه مڏيو. ڇو جو هاڻ هن ۾ بردباري اچي وڃي هئي ۽ پهرينءَ واري بڙ بڙ به ختم ٿي ويئي هيس. سنديس ڏڪڻي به ختم ٿي وئي هئي. ها هوءَ اندر ئي اندر ۾ ضرور ڪنبي رهي هئي. خبر ناهي ته ڪهڙيءَ سوچ ۾ پيڏل هئي.

”اليڪري! هينئر هو خزانچي چئي رهيو هو ته هڪ شخص هڪ وقت ۾ رڳو چار هزار فلورن ٿو لڳائي سگهي، ڇيو هئائين نه؟ ته وٺ هي چار هزار فلورن ڳاڙهي نشان تي لڳاءِ.“ ڏاڏيءَ مون کي حڪم ڪيو.

پلا اعتراض ڪرڻ جي ڪهڙي مجال هئي. چڪر ڦرڻ لڳو.

”ڳاڙهو!“ خزانچيءَ هميشه وانگر رڙ ڪئي.

ڏاڏي هڪ پيرو وري کٽي ويئي هئي ۽ هاڻ ڪل اٺ هزار فلورن ٿي ويا هئا.

”ڇگو چار مون کي ڏي ۽ چار هزار ڳاڙهي نشان تي هڻ!“ ڏاڏيءَ حڪم ڏنو.

مون وري چار هزار لڳايا. چڪر ڦرڻ لڳو.

”ڳاڙهو!“ خزانچيءَ ٻيهر رڙ ڪئي.

”ڪل ٻارنهن هزار ٿي ويا نه ـــ ڇگو ڏي. سڀ مون کي ڏي. سڪا ٻٽوڻءَ ۾ وجهه ۽ نوٽ رومال ۾ ٻڌي ڇڏ. بس ڪافي آهن. هلو ته هاڻ گهر هلون ـ پالئي، ڪرسي ڇڪيو، جلدي ڪريو.“

باب ٻارهون

نوڪر معذور بردار ڪرسي ڇڪي ڪمري جي ٻيءَ ڪنڊ ۾ ڪٺي ويا. ڊاڊي خوشيءَ سان ڪرڻ ۾ نٿي ماپي. امان جي پارٽيءَ جا سڀ ماڻهو هن جي چوڌاري بيهي مبارڪون ڏيڻ لڳا. ڊاڊيءَ جو رويو ڪيترو بي ڊنگو ۽ نرالو ڇو نه هو، تڏهن به هيءَ ڳالهه لڪل نه هئي ته هن جي ڪاميابيءَ ڪيترائي عيب ڍڪي ڇڏيا هئا ۽ ان لاءِ ئي جنرل صاحب اهڙي عجيب ٻوڙهيءَ سان ماڻهن ۾ اينديءَ خوف نٿي محسوس ڪيو. هڪ عجيب نرالي مسڪراهٽ سان هن ڊاڊيءَ کي مبارڪ ڏني. جڻ ڪنهن ٻار کي ڇٽ ٻڌي هن جي ناز برادري ڪري رهيو هجي. هوٽل به هو ٻين تماشاين وانگر متاثر ٿيو هو. ماڻهو هن شاندار راند تي سس ڦس ڪري رهيا هئا ۽ ڊاڊيءَ ڏي هر هر آڱرين ڪٺي اشارا ڪري رهيا هئا. انهن سان ڪي ته ڏسڻ لاءِ اڳتي وڌي آيا هئا. اُسٽلي صاحب ٻين ٻن شناسا انگريزن سان هن جي باري ۾ تعريفي انداز ۾ گفتگو ڪري رهيو هو. چند ٿهيل ٺڪيل عورتون هن کي ڪو عجوبو سمجهي، ڊاڊي حيرانيءَ سان هن ڊانهن تڪي رهيون هيون. گريو به پنهنجي ٺهڪن سان ڊاڊيءَ تي مبارڪن جي ورڪا ڪري رهيو هو.

”وڏي ڪاميابي آهي!“ گريو چيو.

”محترمه هيءَ ته واقعي تمام وڏي ڳالهه آهي!“ مادموزيل بلانشي ڊاڊيءَ جي دل ۾ گهر ڪرڻ لاءِ ڊاڊي دلفريب مسڪراهٽ سان چيو.

”ها، ڏسو ته اڃا آئي مس آهيان ته ٻارهن هزار فلورن به ڪٺي ورتم ۽ سون جي سڪن کي ملايو ته ڪل تيرهن هزار فلورن!“ وري مون کي مخاطب ڪندي چيائين، ”ڇوڙا ڪل گهڻو

سون آهي، ڇهه هزار فلورن جيترو هوندو؟“

سون تفصيل سان ٻڌايومانس ”ستن هزارن کان به گهٽ آهي. موجوده مٽاسٽا جي نائي جي اگهه جي مطابق غالباً اٺن هزار فلورن جو ٿيندو.“

”اٺن هزارن جو سون ڪٿي ڪا معمولي ڳالهه ڪانهي. ڪير ڪولي ٻڌو، هتي روز ٿا اچو ۽ هڪ پائي به حاصل نٿا ڪريو! پوٽاپچ! خادم! اڙي توهين ڏسو پيا؟“

”مادام هيءَ ته خدا جو وڏو فضل آهي، ٻيو ڇا. اٺ هزار، منهنجا خدا!“ نوڪرياڻي سڀ مٿي وٺ ڪائيندي، نزاڪت سان چيو.

”چڱو، وٺو هي پنج سونا سڪا توهان جا آهن“

پوٽاپچ ۽ نوڪرياڻي ڏاڍيءَ جو هٿ چمڻ لاءِ وڌيا.

”اليگزي مزدورن کي به هڪ هڪ فيڊرڪ ڏيئي ڇڏ ۽ هي نوڪر ڇو پيا هڪٻئي تي ڪرن. ڇا مون کي مبارڪباد ٿا ڏين! چڱو انهن کي به هڪ هڪ فيڊرڪ ڏيئي ڇڏ.“

”مادام! واقعي توهان شهزادي آهيو. توهان جي قوت ارادي‌ءَ ته مون کي حيران ڪري ڇڏيو. اوهين واقعي سخي آهيو. خدا اوهان کي وڏي حياتي ڏي. اوهان جي ڪرم ۽ سخاوت جي طفيل اسين به جي رهيا آهيون.“ هڪ وڏين مڇن وارو ٻڍو شخص جنهن کي ميرو ڪوٽ ۽ پورو واسڪوٽ پيل هو اهي اکر چوندو ڪرسيءَ ڏانهن تيزيءَ سان وڌيو. هو هر هر جوش ۾ ٽوپي لوڏي رهيو هو.

”هن کي به هڪ ـــ نه، ٻه فيڊرڪ ڏي. بس ڪر، هنن ماڻهن جو وات ته ڪڏهن به بند نه ٿيندو. هاڻ ڪرسي چڪيو. پراسڪويا!“ هن پالينا اليگزينڊروناً کي مڏ ڪندي چيو ”سڀاڻي توکي به هڪڙو سهڻو وڳو وٺي ڏينديس ۽ تنهنجي لاءِ به مادموزيل.... خدا نيڪي ڏيئي ڇا نالو اٿئي؟ مادموزيل بلانشي؟ توکي به هڪڙو وڳو وٺي ڏينديس. پراسڪويا، ترجمو ڪري ٻڌائينس.“

”وڏي مهرباني مادام.“ مادموزيل بلانشي ڏاڏيءَ احترام سان جواب ڏنو. حالانڪ گريو ۽ جنرل ڏانهن ڏسندي، سندس اکين ۾ طنز ابري آئي هئي. جنرل صاحب ڪجهہ پريشان نظر اچي رهيو هو. پر جڏهن شاه بلوط واري رستي تان لنگهياسين پئي تہ هن کي مڙئي ٿورو آرام آيو.

”فدوسيا — فدوسيا کي بہ ڏاڍو تعجب ٿيندو.“ ڏاڏيءَ جنرل جي نرس لاءِ سوچيندي چيو.

”سان هن کي بہ هڪ وڳو وٺي ڏيندس. اليگزي اوانووچ — اڙي اليگزي، هي هُن اپاهج کي ڏيئي ڇڏ!“

اهو هڪ ڪبڙو ماڻهو هو، جنهن کي ڦاٽل پراڻا ڪپڙا بلڪ رنگبرنگا ليڙن جهڙا ڪپڙا پيل هئا، اسان جي پرسان لنگهندي گهوري رهيو هو.

”ڏاڏي، هي اپاهج ڪونهي، ڪو بدمعاش ٿو لڳي.“

”خير ڪير بہ هجي، تون هن کي هڪ گلڊن ڏيئي ڇڏ. دير ڇو ٿو ڪرين؟“

مون ويجهو وڃي هڪ گلڊن هن کي ڏنو. پوءِ تہ هو مون ڏانهن ڏاڏيءَ حيرانيءَ سان گهورڻ لڳو. پر پوءِ گلڊن ورتائين. هن جي وات مان شراب جا ڀپڪا نڪري رهيا هئا.

”اليگزي، تو ڪڏهن پنهنجي لاءِ جوئا نہ ڪئي آهي؟“

”جي نہ.“

”پر جڏهن تون منهنجي لاءِ داءُ هڻي رهيو هئين، تہ مون کي اکين تي لڳو ڇڻ تنهنجون اکيون ٽانڊا ٿيو پئي ويون.“

”مون اهو پڪو ارادو ڪيو آهي تہ هاڻ ضرور جوئا ڪندس.“

”۽ ڏس ويندي ٿي پڙيءَ تي داءُ هڻجانءِ، خدا ڪندو تہ فتح تنهنجي ٿيندي. هن وقت تو وٽ گهڻا پئسا آهن؟“

”رڳو ويهہ فيڊرڪ.“

”هي تہ تمام ٿورا آهن. خير ڪا ڳالهہ نہ آهي. پنجاه

ڦيڊرڪ مان توکي ڏينديس ۔ جي پيا بہ ڪمپنيءَ تہ قرض ڏيڻ لاءِ تيار آهيان۔ هي وٺ بنڊل ——“ وري اوچتو جنرل ڏي ڏسي چيائين، ”چڱا مڙس، تون اهڙيءَ طرح ڇو پيو ڏسين؟ توکي ڪجهہ، بہ نہ ملندو۔ مون مان ڪا اميد نہ رک۔“

جنرل صاحب جي بدن کي ڏڪڻي وٺي ويئي، پر ڪجهہ ڪڇيو ڪونہ۔

”ڪمبخت ڏاڏي خبيث آهي۔ پر هن جي خيانت مان ڪنهن کي نقصان پهچي نٿو سگهي۔“ گريو جنرل جي ڪن ۾ آهستي چيو۔

”فقير، فقير.... ڏس سامهون فقير پيو وڃي۔ اليگزي اِوانووچ! هن ويچاري کي بہ هڪ گلڊن ڏيئي ڇڏ۔“

هو پورن وارن وارو شخص هو ۽ ويساکيءَ جي سهاري آهستي آهستي هلي رهيو هو۔ کيس گوڏن تائين نيري رنگ جو ڪوٽ پيل هوس۔ ڪو جهونو سپاهيءَ ٿي لڳو۔ جڏهن مون هن کي گلڊن ڏيڻ لاءِ هٿ وڌايو، تہ هو پٺيان هٽي ويو ۽ ڪاوڙ مان مون کي گهورڻ لڳو۔

”بيوقوف! مون کي فقير ٿو سمجهي۔“ ائين چئي مون کي سوين ڪچيون گاريون ڏنائين۔

”اوهہ! هي تہ ڪو چريو آهي!“ ڏاڏيءَ هٿ لوڏيندي چيو، ”چڱو هاڻ جلدي هلو۔ مون کي ڏاڍي بک لڳي آهي۔ ماني کائي ٿورو آرام ڪنديس۔ پوءِ وري هتي اينديس۔“

”تہ ڇا ڏاڏي، اوهين وري بہ کيڏنديون؟“

”پوءِ نہ تہ تنهنجي ڪهڙي مرضي آهي تہ ويهي مکيون ماريان؟ تون ويٺو پنکيون کاءُ ۽ مان تنهنجي شڪل تڪيندي رهان؟ اها ٿي مرضي اٿيئي نہ؟“

گريو ويجهو ايندي چيو، ”يقيناً محترمہ! اوهان جو خيال درست آهي۔ اول تہ ڪنهن کي موقعو ملي ٿي نٿو، پر جي ملي، تہ بہ ڊينگ اچڻ کپي۔ جي موقعي جو فائدو ڊينگ سان نہ ورتو

وچي ته اهو موقعي نه ملڻ کان وڌيڪ خطرناڪ آهي.“

”آخر ڇا ڪجي؟ اهو ڍنگ به ته پڌاءِ؟“ مادموزيل ولافشي ڳالهه کي ڇپائيندي چيو.

”پر توهين آخر منهنجي ڳالهين تي ڀڄرو ڇو پيا؟ توهين ڪڏهن اڪو نه ڪريو، جي مون هارايو ته به پنهنجو پئسو هارائيندس. هو انسٽلي صاحب ڪٿي آهي؟“ ڏاڏيءَ مون کان پڇيو.

”ڏاڏي، هو ڪاسينو ۾ ئي ترسي پيو آهي.“

”هن، ته هو به اتي آهي. هو ڏاڍو چڱو ماڻهو آهي.“

هوٽل جي ڏاڪڻ تي جڏهن ڏاڏي وڏي پيري سان ملي ته جڙڻا ۾ پنهنجي ڪٽڻ جي ڳالهه پڌائڻ لڳيس. پوءِ هن فدوسيا کي سڏيو ۽ هن کي ٽي فيڊرڪ انعام ڏنا ۽ ماني آڻڻ لاءِ چيائين. ماني کائڻ وقت فدوسيا ۽ ٽرڪرپاٽي مارفا پئي ڏاڏيءَ سان گڏ هيون.

مارفا گرهه ڇپائيندي چيو، ”مادام، مان اوهان کي باقاعدي ڏسي رهي هيس ۽ پوتاپچ کي چيم پئي ته ڪٿي مادام کي ڪنهن شيءِ جي ضرورت نه هجي ۽ پئسا، ميز تي پهل پئسا، ايمان سان ايتري دولت مون ڪڏهن به اڳيئن نه ڏٺي هئي. چئني ئي پاسي شريف ماڻهو ويٺا هئا. هڪ به ته لوفر ڪونه هو. مون پوتاپچ کان پڇيو ته هي سڀ ماڻهو ڪٿان آيا آهن؟ پر هن ڪوبه جواب ڪونه ڏنو. مادام! آءٌ اوهان لاءِ دعا گهري رهي هيس. خدايا، اسان جي مالڪياڻي شل کٽي! يا خدا هن جي مدد ڪر! پر مادام! آءٌ پگهرجي وئي هيس ۽ دل پڌم پئي. يا الاهي اسان جي مالڪياڻي کٽي! ۽ ڏسو، منهنجي دعا قبول ٿي وئي ۽ اوهان الله جي فضل سان کٽي ويون. مان ته ڏڪي رهي هيس. هاڻ وچي ڪجهه هوش آيو آهي.“

”اليگزي! تون مانيءَ کان پوءِ ٻئي وچي آرام ڪر. پر ڏس، ٺيڪ چئين بجي هتي پهچي وڃجئين. ڪنهن سٺي ڊاڪٽر کي مون ڏانهن ضرور موڪلي ڏجئين. مان دوا باقاعدي استعمال ڪرڻ ٿي گهران.“

جڏهن مان ڏاڏيءَ وٽان موٽيس، ته مون کي ائين ٿي لڳو ڄڻ بالڪل مدهوش، بلڪل ديوانو ٿي چڪو آهيان. آءٌ اهو سوچي رهيو هوس ته هنن ويچارن جو ڇا ٿيندو! هي ماڻهو ڇا ڪندا، ڪيڏانهن ويندا ۽ معاملو ڪهڙو رخ اختيار ڪندو؟ ان ڳالهه کان ته چڱيءَ طرح واقف هوس ته هي سڀ (خاص ڪري جنرل صاحب) اڃا تائين پهريون جهٽڪو ئي وساري نه سگهيا هئا. هن جي وفات جي خبر آڻڻ ۽ هن جي سڄي ملڪيت جي ورثي واريءَ تار جي بجاءِ ڏاڏيءَ جي اوچتي اچڻ هنن جي خوابن کي اصل پاڙؤن پٽي ڇڏيو. سڀ منصوبا مٽيءَ ۾ ملي ويا هئا ۽ هاڻ دولت جي جوٽا خاني ۾ ڏاڏيءَ جي هنگامن کان هو اڃا به وڌيڪ پريشان پئي ٿيا. هر شخص هوش کان نڪرندو پئي ويو ۽ سڀئي اهڙا ته چپ چاپ هئا، ڄڻ ڏانگ ڪڪي ويو هون.

هيءَ به حقيقت پهرينءَ حقيقت کان به وڌيڪ اهميت ٿي رکي. حالانڪ ڏاڏيءَ جنرل کي صاف چئي ڇڏيو هو ته هوءَ کيس هڪڙي ڪوڏي به نه ڏيندي. پر خدا کي خبر ته ٿيڻو ڇا هو؟ بهرحال، دنيا اميد تي قائم آهي. اميد کي بلڪل ڇڏڻ به ٺيڪ نه آهي. ٺينهنڪري ڳريو، جو جنرل جي هر معاملي ۾ دخل ڏيندو هو، بلڪل نا اميد نه ٿيو هو. مون کي پڪ آهي ته مادموزيل بلانشي به، جيڪا جنرل جي هر معاملي ۾ ڳريو وانگيان دخل ڏيڻ جي عادي ٿي چڪي هئي (ڀلا، هڪ ته جنرل پيو هيڏي ساريءَ گهٽي دولت وارو) صفا اميد لاهي نه ويٺي هئي. بلڪ پنهنجي دلفريب مرڪ ۽ دلربائيءَ سان ڏاڏيءَ کي پاڻ وٽائڻ جي ڪوشش ڪندي رهي ۽ معصوم پر مغرور پالينا ته ڪنهن جي خوشنودي حاصل ڪري ئي نٿي سگهي، ان ڪري جو هوءَ چٽ ٻڌڻ ڇا ڄاڻي؟ پر هاڻ ڏاڏي دولت جي جوٽا خاني مان ڪافي رقم کٽي چڪي هئي ۽ ٻين ماڻهن تي پنهنجي عظيم شخصيت جو ڪافي اثر وجهي چڪي هئي. ممڪن آهي ته هوءَ آئينده هارائي به وجهي. هڪ ته هارائڻ جو امڪان، ٻيو هن جي سرڪشي،

تي هڻ جي پيري — غالباً گريو انهن ٻي ڳالهين کي ٽلهيون ڳالهيون ۽ خيالي پلاءُ چئي، پنهنجي دل ۾ گڏوگڏ جنرل جي دل پريائي رهيو هو. ممڪن آهي ته هوءَ واقعي هارائي وڃي. هوءَ پنهنجي ڪنڌ تي ٻارن وانگر خوش ٿئي — ايتري خوش، جو اهو به ممڪن هو ته ان حد کان وڌيڪ جوش- مسرت ۾ اچي هو سڄي دولت هارائي ٿي ويهي. آءٌ ڏاڍي شرارت پريءَ مرڪ سان (خدا مون کي معاف ڪري) سوچي رهيو هوس ته جيڪي داءَ لڳا پئي، انهن مان جنرل صاحب جي دل وري هڪ ٻيرو جلي ڪباب ٿي وئي هوندي ۽ مادموزيل بلانشي ڇپڻ تائين آيل جام کي ڇچي پور ٿيندي ڏسي، ڪوڙ ۾ ڳاڙهي ٿي وئي هوندي. وري ڏاڏي پنهنجي ڪاميابيءَ جي نشي ۾ هر ڪنهن کي پيسا ڏيئي رهي هئي. هر لنگهندڙ کي فقير پئي سمجهيائين، وري ان وقت جنرل کي چوڻ ته "مان توکي هڪ ڪوڏي به نه ڏينديس." هيءَ سڀ ڳالهيون خطري کان خالي نه هيون. ان جو ڪلهو ڪلايو اهو مطلب هو ته هن کي واقعي جنرل صاحب کي ڪجهه ڏيڻ جو خيال ڪونهي. هن اهو پڪو ارادو ڪري ڇڏيو هو ته جنرل صاحب کي ڪجهه به نه ڏيندي ۽ اها ڳالهه حقيقتاً خطرناڪ هئي. تمام خطرناڪ!

ان قسم جا گندا خيال منهنجي ذهن ۾ ان وقت اڌما ڪائي رهيا هئا، جنهن وقت آءٌ ڏاڏيءَ جي ڪمري مان نڪري، مٿي پنهنجي ڪمري ڏي وڃي رهيو هوس. حقيقت هيءَ آهي ته مون کي انهن ڳالهين سان ڏاڍي دلچسپي هئي. بي شڪ آءٌ گهڻو اڳ انهن مقصدن ۽ ڳالهين کي ذهن ۾ آڻي سگهيس ٿي، جن منهنجي سامهون انهن اڪثرن کي نچائي ڇڏيو هو. پر ان هوندي به ايمان جي ڳالهه هيءَ آهي ته آءٌ اڃا تائين سڄي ڊرامي ۽ ان جي رمزن کي باقاعدي سمجهي نه سگهيو هوس. پالينا ڪڏهن به مون سان ڪو راز نه سليو هو. بيشڪ اهو درست آهي ته هوءَ جڏهن به مون سان ملي ٿي ته ڏاڍي رازداريءَ سان ٿي ڳالهائين،

ٻه ٻئي طرف وري پنهنجي ڇهل ڳالهين کي ٿوريءَ دير کان پوءِ رد ڏئي ٿي ڇڏيائين. اصلي ڳالهه تي پڙدو وجهي، ان جو رخ ئي بدلائي ڇڏيندي هئي ۽ وڌاءُ ڪري هڪ نئين ڳالهه ٻڌائڻ لڳندي هئي. اصل ۾ هن مون کان گهڻو ڪجهه لڪايو هو. بهرحال هاڻ مون کي صاف نظر پئي آيو ته جلد ئي انهيءَ پراسرار معاملي جو ڦاٽ ڦاٽڻو آهي. جي هن قسم جو هڪ ٻيو جهٽڪو لڳو ته سڀ ڳالهيون ظاهر ٿي پونديون. هرڻين ته منهنجي خوشقسمتي ۽ بدقسمتيءَ جو دارومدار به ان سڄي قصي تي ٻڌل هو. پر آءٌ پنهنجي لاءِ گهڻو پريشان ڪونه هوس. منهنجي ذهن جي عجيب حالت هئي. کيسي ۾ ڪل ويهه فيدرڪ پيا هئم. هرڏانهن پرديس ۾ بي يارو مددگار. روزگار هو، نه اميد، نه تمنا. پوءِ به پريشان ڪونه هوس. مون کي ڪنهن به شيءِ جو غم نه هو. مگر ها، رڳو هڪ غم منهنجي لاءِ عذاب بڻيل هو ۽ اهو هو پالينا جو غم. جي مون کي پالينا جو خيال نه هجي ها ته شايد ڪنهن به ڳالهه سان ڪو تعلق نه رکان ها. بلڪ هر مصيبت تي ٺٺولي ڪلان ها، ٽهڪ ڏيان ها ۽ الائي ڇا ڇا ڪريان ها. مون کي رڳو پالينا جو فڪر هو. مون کي خبر هئي ته پالينا جي قسمت جو فيصلو ٿيڻ وارو آهي. تنهنڪري ڏاڍو پريشان هوس. پر اهو چوندي مون کي افسوس ٿيو ٿئي ته منهنجي پريشاني صرف هن جي قسمت جي ڪري ڪونه هئي. مان هن جي رازن جي تهه تائين پهچڻ جي خواهش ۾ پئي لڇيس ۽ ڦٿڪيس. اها آرزو نانگ وانگر منهنجي سيني تي سُري رهي هئي ته هوءَ اچي ۽ آهستي اچي چوي، ”مون کي توسان پيار آهي.“ ۽ جي ائين نه آهي، جي اها اڻ ٿيڻي ڳالهه آهي، جي اهو ڪو چريائيءَ جو خيال آهي، ته خير ڪا پرواه نه آهي. پوءِ آخر مون کي گهرجي ڇا ٿو؟ آءٌ واقعي چريو ٿي چڪو هوس. مون ته رڳو هي ٿيءُ چاهيو ته هيءَ جهل جيڏي زندگي هن جي گهاٽن وارن جي ڇانوَ ۾ گذاريان، هن جي ايترو ويجهو رهان جو هن جي دل جي ڌڙڪڻ ٻڌان،

هن جي حسن جي نوراني ڪرڻن سان پنهنجي روح کي تازو ڪريان ـــ جيئندو رهان، مرندو رهان، ان کان وڌيڪ مون کي ٻيو ڪجهه به نه گهرجي. هوئن به ڇا، آءٌ هن کي ڇڏي سگهيس ٿي؟

ٽيءَ ماڙيءَ تي چڙهندي، مون کي ائين لڳو ڄڻ ڪنهن اشاري سان سڏ ڪيو هجيم. پٺيان مڙي ڏٺم ته ويهن قدمن جي فاصلي تي پالينا دروازي مان ٻاهر نڪري رهي هئي. هوءَ شايد منهنجو انتظار ڪري رهي هئي. هن مون کي ڏسندي ئي اشاري سان پاڻ ڏي سڏيو.

”پالينا اليگزنڊر رونا...“

”چپ ٿورو آهستي“

”ڏس،“ مون شائستگيءَ سان چيو. ”خبر اٿئي، مون کي ائين لڳو ڄڻ پٺيان ڪو سڏي رهيو هجيم. مڙي ڏٺم ته تون هئينءَ ـــ تون! مون کي اهڙو احساس ٿيو، ڄڻ تنهنجي طرفان ڪا برقي لهر بدن ۾ اچي وئي هجيم.“

پالينا شايد منهنجي ڳالهه ڪان نه ٻڌي. هن پيشانيءَ تي گهنج وجهندي چيو، ”هي خط وٺ ۽ يڪدم انسٽلي صاحب کي پهچاءِ. انهيءَ کي ڏجانءِ، ڏس مان التجا ٿي ڪريان. ٿورو جلدي ڪر. جواب جي ضرورت نه آهي. هو خود...“ هوءَ ڳالهه ڪندي رڪجي وئي.

”انسٽلي صاحب؟“ مون سخت حيرانيءَ وچان پڇيو.

”اوه! خط و ڪتابت به آهي!“ بهرحال جلدي ڪاسينو ڏي ويس. سڀئي ڪمره ڏٺم. پر هو نه مليو. جڏهن پريشانيءَ ۽ نا اميديءَ جي حالت ۾ واپس پئي آيس، ته اوچتو هو ملي ويو. ان وقت هو هڪ انگريز مرد ۽ عورت سان گڏ گهوڙي تي چڙهيو پئي ويو. مون هٿ جي اشاري سان سڏيومانس ۽ پالينا جو خط ڏنومانس. هن مون ڏي اک کڻي به نه ڏٺو. بلڪ ڇاڻي ٻجهي گهوڙي کي لت هڻي تيز تيز اڳيان وڌي ويو.

ڇا آءٌ واقعي رقابت جي باهه ۾ سڙي رهيو هوس؟ ڪا به

خبر نہ آهي. اها خبر ضرور اٿم تہ شڪست جي احساس منهنجا گوڏا ڀڃي ڇڏيا هئا. آءٌ بلڪل برباد ٿي چڪو هوس ۽ ايترو شڪست کاڌل، جو اهو بہ ڄاڻڻ نٿي چاهيم تہ هو ڇهين ۾ هڪٻئي کي ڇا لکي رهيا هئا. مگر پالينا کي هن تي اعتماد ضرور هو. تڏهين تہ هن کي خط لکندي هئي. مان سوچڻ لڳس، ”پالينا هن تي اعتبار ڪري ٿي ۽ هو پالينا جو دوست آهي (پر هو پالينا جو دوست ڪڏهن بڻيو؟) خير اها ڳالهہ تہ پڪي آهي تہ هو پالينا جو دوست آهي. مگر ڇا هنن جي پاڻ ۾ محبت آهي؟ نہ بلڪل نہ!! عشق، عقل کي جواب ڏئي، پر اهڙين صورتن ۾ عشق جي ڪير ڏو ٻڌي. مطلب هي تہ وقت اچي رهيو آهي ان ڳالهہ جي خبر بہ پوندي. پر هن وقت تہ معاملي جي مونجهارن ۾ هڪ وڏيڪ ڳنڍ پئجي چڪي هئي.

آءٌ تيز تيز قدمن سان پنهنجي وڏي ڪمري ڏي وڃي رهيو هوس تہ ٻهرين هڪ ٻيري ۽ ٻوءِ پٺي ٻيري چيو تہ جنرل ٽي دفعا سڏي چڪو هوم، هنن اهو بہ ٻڌايو تہ هو پنهنجي ڪمري منهنجو بي چينيءَ سان انتظار ڪري رهيو هو. تنهن جو مطلب تہ مون کي اهو بہ ٻڌائڻو پوندو تہ ڪٿي هوس ۽ ڪهڙي سبب هوس؟ منهنجي ذهن ۾ آتش فشان ٿي ڦاٽو. پڙهڻ واري ڪمري ۾ جنرل کان سواءِ گريو ۽ اڪيلي مادموزيل بلانشي بہ هئي. اڪيلي ان لاءِ، جو مائس گڏ ڪانہ هيس. هن جي ماءُ تہ رڳو هڪ اهڙي ڪاروباري شيءِ جيان هئي، جا سينگاريل ڪمري ۾ رڳو ڏيکاءُ لاءِ رکي ويندي آهي ۽ ضرورت وقت خود بخود پنهنجو ڪم ڪندي آهي. هوءَ هڪ راندڪو هئي. مٽيءَ جو پتلو — جنهن کي شايد پنهنجي ڌيءَ جي ڪارنامن جي خبر بہ ڪانہ هئي.

بهرحال هو ڪنهن گرما گرم موضوع تي ڳالهائي رهيا هئا. ڪمري جا سڀ در بند ڪيا ويا هئا، هن کان ٻهرين اڳين ڪڏهن بہ نہ ٿيو هو. دروازي وٽ مون گوڙ جو آواز ٻڌو.

ڳريو جـو تيز تيز آواز، بلانشي جو غضبناڪ آواز ۽ جنرل جو مايوسانه آواز، جو شايد ٻنهي جي حملن کان پاڻ بچائڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو. جڏهن آءٌ اندر داخل ٿيس، ته هو هميشه جيان پنهنجي جذبات کي ضبط ڪري بلڪل خاموش ٿـي ويا. ڳريو وارن ۾ آڱريون ڦيرائيندي پنهنجي پيلاڪ چهري تي زبردستي ۽ جي مرڪ پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. اها ٺي فرانسيسي مرڪ جنهن کان مون کي سخت نفرت آهي. تباه حـال جنرل پنهنجي منهن تي عظمت ۽ وقار جا آثار پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. مگر هن جي ڪوشش به ڳريو جي ڪل جيان ڪوڙي هئي، رڳو بلانشي پنهنجو چهرو بـدلائڻ جي ڪوشش نه ڪئي، جو ڪاوڙ جي باه ۾ ٻري رهيو هو. هوءَ رڳو چپ ٿي وئي ۽ ڪنهن سٺي اميد جي انتظار بلڪ اضطراب ۾ مون کي تڪڻ لڳي. قطع ڪلام معاف، هتي هيءَ ڳالهه ٻڌايو مون کي موضوع کان هٽي ڪرڻ ڏيـو. ڪجهه ڏينهن کان مادموزيل بلانشي جو رويو مون سان سٺو نه هو. هـو منهنجي سلام جـو جواب به نه ڏيندي هئي. هوءَ مون کي ڏسڻ به پسند نه ڪندي هئي ۽ هوئنن ڪڏهن ڪو اتفاق سان اوچتي مون تي نظر پئجي ٿي ويس، ته اها بي ڳڻتي هئي.

جنرل صاحب ڏاڍي اداس لهجي ۾ چيو، "اليڪزي ايوانووچ--- اوهان جو رويو مون سان ۽ منهنجي گهر وارن سان ڏاڍو عجيب آهي--- بيشڪ ڏاڍو عجيب."

"اوه، اهڙي طنز!" ڳريو ائين چيو، ڄڻ پنهنجي پـاڻ کي ٺي چئي رهيو هجي. وري هن جي ڳالهه مون کي سمجهائڻ لڳو، "ڏسو، جنرل جو مطلب رڳو ايترو آهي ته هن سان سٺو سلوڪ ڪر ۽ هن کان رنج نه ٿيءُ. پيءُ ٿي هن جو چوڻ رڳو ايترو آهي ته تون پنهنجو رويـو بـدلاءِ. هو درخواست ڪري رهيو آهي ته تون پنهنجي موجوده رويي سان هـن کي برباد نه ڪر. مان ته هن جي ڳالهه جو اهڙي مطلب سمجهيو آهيان."

”پر، ڇوا آءٌ ڪڏهن ڪنهن کي برباد ڪري رهيو آهيان؟“

”آخر تون ڏاڏيءَ جو رهنما بڻيو ڇو پيو ڦرين! هوءَ ڪمبخت ظاهري طرح ڏاڍي خوشمزاج آهي، پر اندر ۾ ڏاڍي خطرناڪ آهي....“ گريو خود پنهنجي ڳالهه تي جهڄهڪڻ لڳو، ”توکي خبر آهي ته هوءَ جوئا ۾ سڄي دولت هارائي وجهندي، توکي خود خبر آهي ته هوءَ بي ڍنگي طريقي سان کيڏي رهي هئي. اڄ ته کٽي ويئي آهي، پر خدانخواسته جي هارائڻ شروع ڪيائين، ته هوءَ پنهنجي جوش ۾ سڀڪجهه هارائي ويهندي ۽ ظاهر آهي جوئا ۾ هارايل رقم واپس نه ايندي آهي.... بوءِ .... ٻوءِ“

جنرل صاحب گريو کي لقمو ڏيندي چيو، ”انهيءَ ته تون سڄي خاندان کي تباهيءَ جي غار ۾ اڇلائي ڇڏيندين، توکي خبر آهي ته سان ۽ منهنجو ڪٽنب ــــ اسين ان ملڪيت جا واحد وارث آهيون. ڇو جو هن جو ڪوبه ٻيو مٽ مائٽ ڪونهي. مان اڄ توکي صاف صاف ٻڌائي ٿو ڇڏيان ته منهنجي مالي حالت نازڪ ٿي چڪي آهي ۽ منهنجون حالتون ڏاڍيون خراب آهن. ڪنهن حد تائين توکي به خبر آهي.... جي خدانخواسته هوءَ هڪ وڏي رقم يا سڄي ملڪيت جوئا ۾ هارائي ويٺي، ته منهنجو ۽ منهنجي ننڍڙن ٻارن جو ڇا ٿيندو؟ (جنرل گريو ڏي ڏٺو) ۽ منهنجو ڇا ٿيندو.... (جنرل بلانشي ڏي ڏٺو، جنهن حقارت سان نگاهون ڦيرائي ڇڏيون.) اليگزي! خدارا اسان کي بچاءِ. مان خدا جو واسطو ٿو ڏيانءِ.“

”پر جنرل صاحب، آءٌ توهان کي ڪيئن ٿو بچائي سگهان؟ منهنجو هن سان ڪهڙو تعلق.“

”تون هن کي ڇڏي ڏي. هن سان گڏ وڃڻ کان بلڪل انڪار ڪر.“

”آءٌ نه ويندس ته ڇا ٿيندو، منهنجي جڳهه تي ڪو ٻيو ويندو.“

”اهو به ٺيڪ آهي. چڱو ترن ان کي ڇڏ ۽ گهٽ ۾ گهٽ ايترو ڪر، جو سمجهائي مڃائينس. جوئا کان نفرت ڏياريس....

يا وري وڏيون رقمون هٽڻ نہ ڏينس. بس ٿوري رقم جي بازي هٽي.“

”پر آءٌ اهو ڪيئن ٿو ڪري سگهان؟ گريو صاحب هي ڪم ڇو نہ ٿو ڪري؟“ مون ٻالو ڀولو بنجي چيو.

مون ڏٺو تہ مادموزيل بلانشي گريو ڏي سواليہ نظرن سان گهورڻ لڳي ۽ گريو جي منهن تي ڪا معنيٰ خيز شيءِ ابري آئي، جنهن کي هن لڪائڻ جي ڪوشش تہ ڪئي پر لڪائي نہ سگهيو.

”ڳالهہ هيءَ آهي تہ هوءَ مون کي پسند نہ ڪندي ۽ هونئن....“ گريو پنهنجي هٿن کي مهٽيندي چيو ۽ معنيٰ خيز نگاهن سان بلانشي ڏي ڏسڻ لڳو.

”موسيو اليگزي ٿورو هيڏانهن بہ ڌيان ڏيو!“ مادموزيل بلانشي قيامت خيز چال سان مون ڏانهن اچڻ لڳي. هن جي منهن تي ڏاڍي دل کسيندڙ مرڪ ڪيڏي رهي هئي. ايندي ئي هن مون کي ٻنهي ڪلهن کان جهليو ۽ ڏاڍي زور سان چنبڙي وئي. هيءَ شيطان جي ڌيءَ، سنئون ئي ڪيترو بدلجي ٿي وڃي! ان خاص لمحي ۾ هن جي منهن تي ميناج سان گڏوگڏ التجا بہ اُڀري آئي هئي. هن جي مرڪ جي سادگيءَ ۾ شرارت بہ ملي ويئي هئي. هڪ ئي لمحي کان پوءِ هن مون کان جدا ٿيندي، مون کي اک ڀڳي، جا مون کان سواءِ ڪوبہ ڏسي نہ سگهيو. ان طرح هن مون کي اهو ئي سمجهايو تہ ”مان تنهنجي آهيان.“ ۽ ان ۾ هوءَ پنهنجي پر ۾ ڪامياب بہ ٿي چڪي هئي، پر هي سڀ ڳالهيون ڏاڍيون اڻيگيون ٿي لڳيون.

جنرل صاحب هڪدم ٽپ ڏيئي مون وٽ آيو ۽ ڏاڍي عاجزيءَ سان چوڻ لڳو، ”اليگزي ايوانووچ! جيڪي ڪجهہ مون هينئر توکي چيو هو، تنهن لاءِ معافي ٿو گهران. منهنجو اهو مطلب هوگز ڪونہ هو. مان التجا ٿو ڪريان، درخواست ٿو ڪريان. مان تنهنجي پيرين ٿو پوان. تون ۽ رڳو تون اسان کي بچائي ٿو سگهين. مادموزيل ڪامنگز ۽ آءٌ توکي التجا ٿا ڪريون —

تون سمجهي ويو هوندين. بيشڪ تون سمجهين ٿو." هن مادموزيل بلانشي ڏانهن اکين سان اشارو ڪندي چيو— حقيقت ۾ هن جي حالت رحم جي قابل هئي.

اوڏي مهل ڪنهن آهستي دروازو کڙڪايو. دروازو کليو. هوٽل جو بيرو ۽ ان جي پٺيان پوٽا پڇ بيٺو هو. هن کي ڏاڏيءَ مون ڏانهن اماڻيو هو ته جيئن مون کي سڏي اچي.

"هوءَ ڏاڏي ڪاوڙي ويٺي آهي." پوٽا پڇ چيو.

"پر اڃا ته ساڍا ٽي ٿيا آهن!"

"هوءَ ته ستي به ڪانهي. سڄو وقت پاسا ورائيندي گذاريو اٿس. هينئر ته پلنگ تان به اٿي آهي. پنهنجي ڪرسي گهرائي اٿس ۽ مون کي هيڏانهن موڪليو اٿس. پاڻ ٻاهرئين دروازي تي ويٺي آهي."

"ميان، جلدي وڃ." گريو چيو.

مون کي ڏاڏي ڏاڪڻ تي ملي. مون کي اٿڻ شرط پاڻ وٽ نه ڏسي، بنهه آپي کان ٻاهر نڪري ويٺي هئي. ڪمال آهي، چئين بجي تائين به انتظار ڪري نه سگهي.

"هل! هاڻ هل!" ڏاڏيءَ چيو ۽ اسين ٻيهر رولٽ جي جوئا خاني ڏانهن وياسين.

باب ٻارهون

ان وقت ڏاڍي ڏاڍي بي آرامي ۽ بي صبريءَ جي حالت ۾ هئي. هيءَ ڳالهه ته صاف ظاهر آهي ته رولٽ جي جوئا هن جي ذهن تي ڏاڍو گهرو اثر وڌو هو. هوءَ ڪنهن به شيءِ ۾ دلچسپي نه وٺي رهي هئي ۽ بلڪ خالي الذهن هئي. مثلاً هن ٻهراڻين وانگيان مون کان قسم قسم جا سوال نه ڪيا. رستي ۾ هڪ شاندار گاڏيءَ کي ڏسي، مون کان هي ته پڇيائين، هيءَ ڪنهن جي گاڏي آهي؟ هن ۾ ڪير ويٺو آهي؟ پر مون کي پڪ آهي ته منهنجو جواب اصل ڪونه ٻڌائين. هوءَ پنهنجي خيالن ۾ ٿي ايتري گم هئي، جو ٻين جي معمولي معمولي ڳالهين تان چڙيو ٿي پئي. جڏهن مون هن کي جاگيردار برهيم ۽ جوڙس ڏيکاريا، جي ڪاسينو وچي رهيا هئا، ته هن انهن ڏي ڏاڍيءَ بي خياليءَ سان نهاريو ۽ بي پرواهيءَ سان چيائين ته "اوهه ته اهي آهن"، وري پوڙاپڇ ۽ نوڪرياڻيءَ کي تڙي ڏنائين، جي هن جي پٺيان هلي رهيا هئا.

"آخر توهين منهنجي پٺيان ڇو اچي لڳا آهيو؟ وڃو، پنهنجو ڪم ڪريو! اسين هميشه ته اوهان کي پاڻ سان ڪونه کنيو پيا هلنداسون. اڪيلي ۽ آءٌ ڪافي آهيون". هو ويچارا منجهي پيا ۽ يڪدم هوٽل ڏي موٽي ويا.

ڪاسينو ۾ ٻهرين ڏي امان جو انتظار پئي ٿيو. خدمتگارن امان کي ڏسندي ٿي هڪدم ڏاڏيءَ لاءِ خزانچيءَ وٽ هڪ جاءِ خالي ڪرائي. آءٌ ڪڏهن سوچيندو آهيان ته هي خزانچي، جي ايتريقدر نهي نهڪي ٿا اچن، پنهنجي پر ۾ پنهنجو پاڻ کي آفيسر ٿا سمجهن. هو ان ڳالهه کان لاتعلق هوندا آهن ته بئنڪ کٽي ٿي يا هارائي ٿي. هو رانديگرن کي جوئا ڏانهن راغب ڪرڻ

لاءِ باقاعدي هدايتون حاصل ڪندا آهن ۽ ان ڪم کي چڱيءَ طرح نڀائيندا آهن. صاف ظاهر آهي ته ان لاءِ کين انعام اڪرام به ملي ٿو. مطلب ته هو ڏاڏيءَ کي اڪيون ڦاڙي ائين ڏسڻ لڳا ڄڻ ڄار ۾ ڪو وڏو شڪار ڦاٿو هجين.

اهو ئي ڏيو جنهن جي اسان کي اميد هئي.

۽ اهو هيئن ٿيو.

ڏاڏيءَ ويندي ئي مون کي پارنهن فيلرڪ پڙيءَ تي هڻڻ لاءِ چيا، سو پارنهن فيلرڪ تي پيرا هنيا ويا، پر پڙي نه آئي.

”هل، هل، داءُ هڻ!“ ڏاڏيءَ هر پيري ائين ٿي چيو، ۽ مون تعميل ٿي ڪئي. ”ڪيترين بازين لڳاتار ڇڪا آهيون؟“ هن بي چينيءَ سان ڏند ڪرٽيندي چيو.

”پارنهن، ڏاڏي! ۽ انهن بازين ۾ هڪ سؤ چوئيتاليهه فيلرڪ ضايع ٿي وياه مان چوان ٿو ڏاڏي، ممڪن آهي شام ٿائين-“

”چپ ڪر، ڪهڙو ڪارزباٽو آهين! پڙيءَ تي داءُ هڻ ۽ ڳاڙهي نشان تي به هڪ هزار گلڊن هڻ. ڏنو ويندو. هي وٺ نوٽ“.

ڳاڙهو نشان اسان جي حق ۾ نڪتو، پر پڙي وري رهجي وئي. ڏاڏيءَ هڪ هزار گلڊن ڪٽيا.

”ڏٺي، مون ڇا ٿي چيو؟“ ڏاڏيءَ آهستي چيو، ”جيترو اسان هارايو هو. هڪ ئي چال ۾ واپس اچي ويو. چڱو پهرپڙي هڻ. بس ڏهه بازيون کيڏنداسين ۽ پوءِ ختم ڪنداسين“.

پر ڏاڏي پنجين بازيءَ ۾ ئي بيزار ٿي وئي.

هي ڪمبخت پڙي ته نڪرڻ جو نالو ئي نٿي وٺي. چڱو هي وٺ ۽ چارئي هزار گلڊن ڳاڙهي نشان تي لڳاءِ“. هن مون کي حڪم ڏيندي چيو.

”ڏاڏي ايڏي وڏي رقم نه هڻ، خدانخواسته جي ڳاڙهو نه نڪتو، ته ڇا ٿيندو؟“ مون التجا ڪندي چيو، پر هوءَ پٽو مون کي مارڻ لڳي (بي شڪ هوءَ اهڙي نموني ئونٽ هڻندي

هئي، جو ان کي مارڻ ئي چوڻ مناسب آهي). هاڻ مجبوري هئي مان ڇا ٿي ڪري سگهيس. چار هزار گلدن ڳاڙهي نشان تي هئيس، گهيرو ڦرڻ لڳو گولي تيزيءَ سان نچڻ لڳي. ڏاڏي ڏاڏي اطمينان ۽ غرور سان آڪڙي ويٺي هئي، ڄڻ ته هن کي پنهنجي کٽڻ جو يقين هو.

"ٻڙي" خزانچيءَ رڙ ڪندي چيو.

پهرين ته ڏاڏي هن جو مطلب ئي نه پئي سمجهي پر جڏهن اکين سان ڏٺائين ته خزانچي هن جا چار هزار گلدن ۽ ميز تي پيل سڀ پئسا ڪرچا پيري پاڻ ڏي ڪري رهيو آهي ته خبر پيس ته ٻڙي نڪتي آهي، جنهن تي خود هن اڳترين بازين ۾ ٻه سؤ فيڊرڪ لڳائي ڇڏيا هئا، پر ان وقت نڪرڻ جو نالو ئي نه پئي ورتائين. ڏاڏيءَ گاربون ڏيڻ شروع ڪيون، ۽ ڪنجهندي پنهنجي هٿن کي ائين مٿي کنيائين، جو موجود سڀ ماڻهو کلڻ لڳا.

"خدا جي مار پوئس، هيءَ نياڳي ٻڙي ڪري آئـــي. توبه توبهه، هي سڀ تو ڪيو آهي. تو ئي مون کي ان لاءِ چيو هو". هن مون کي هٿ سان ڌڪو ڏيندي چيو.

"ڏاڏي مون تـه اوهان سان سچي ڳالهه ڪئي هئي، هي ته هڪڙو اتفاق آهي. ان ۾ آءٌ ڇا ڪريان".

"مان ڇا ڪريان؟ تنهنجي ته وئي ڪري .... هليو وڃ هتان، دفع ٿي وڃ".

"ڇڱو، خدا حافظ، ڏاڏي! آءُ ٻاهر وڃڻ لاءِ اٿيس."

"اليگزي، اليگزي اوانو وچ ويهه ته سهي، سيان ڪيڏانهن پيو وڃين؟ آخر ڳالهه ڇا آهي. ٻڌ ته سهي. ايتري ڪاوڙ جو ڪهڙو ڪم؟ بس اچ هاڻ. ڪاوڙ ڌڪي ڇڏ. ايتريءَ ڳالهه تي ڪاوڙجي وئين؟ مان خود ڇري آهيان. هاڻ ٻڌاءِ ڪهڙي چال هلان؟"

"ڏاڏي آءٌ نه ٻڌائيندس پوءِ وري اوهين الزام ڏيون رکو. اوهين پنهنجي مرضيءَ سان کيڏو، جنهن انگ يا نشان تي

چونديون، آءُ ان تي داءُ هڻندس“.

”چڱو، چڱو، ائين ئي سهي، هي وٺ چار هزار گلڊن گاڙهي نشان تي هڻ، الله مالڪ آهي. پاڪيٽ بڪ پاڻ وٽ رک.“ هن ڪيسي مان پاڪيٽ بڪ ڪڍي، مون کي ڏيندي چيو. ”جلدي ڪر، جلدي، هن ۾ ويهه هزار روبل جا نوٽ آهن،“

”ڏاڏي! ايڏي وڏي رقم جون بازيون؟“

”تون بازي لڳاءِ، خدا جو قسم اسين کٽنداسين.“

مون داءُ لڳايو ۽ هارايم.

”ڪا ڳالهه نه آهي، اڃا اٺ هزار هڻ.“

”ڏاڏي، قانوني طرح اوهين چئن هزارن کان مٿي جو داءُ نٿيون هڻي سگهو.“

”چڱو چار ئي سهي، پر جلدي هڻ.“

هن دفعي کٽيوسين. ڏاڏي خوشيءَ کان تاڙيون وڄائڻ لڳي، ”ڏٺي، ڏٺي، چار هزار وري هڻ.“

داءُ لڳايم، هارايوسين. وري داءُ لڳايم، وري هارايوسين ۽ ان ريت هارائيندائي رهياسين.

”هون، ته سڀ پئسا پورا ٿي ويا!“ هن آهستگيءَ سان ڪاوڙ واري لهجي ۾ چيو. ”خير، ڪا ڳالهه ناهي.“ وري ڪجهه سوچيندي چيائين، ”چار هزار گلڊن پيا هڻ.“

”پر پئسا ڪٿي آهن؟ ڪجهه هنڊيون آهن. ڪجهه بل آهن، جن جي مٽائڻ تي پنج روبل في سيڪڙو ڏيڻو پوندو — ۽ بس پئسا ته ختم ٿي ويا؟“

”پٽونءَ ۾ آهي ڪجهه؟“

”ٿورا پئسا پيا آهن.“

”هتي صراف ڪٿي آهن. هڪڙي ماڻهوءَ چيو پئي ته هنن وٽان هر قسم جا نوٽ ۽ هنڊيون مٽائي سگهجن ٿيون!“ ڏاڏي غمگين ٿي پڇيو.

”جيترو اوهين چاهيو مٽائي سگهو ٿا، پر اوهان کي فائدو

ڪجهہ بہ نہ ٿيندو. هي صراف وڏا يهودي ٿيندا آهن. ڦري ويندو.“

”تون تہ هر ڳالهہ ساڳي ٿو ڪرين چڱا مڙس. مان سڄي رقم واپس وٺنديس. آهي ڀڳو ڪٿي آهي؟“

مون کي دروازي ڏانهن ڪرسي ڇڪڻي پئي ۽ ان کان پوءِ نوڪرن ڇڪي. هاڻ اسين ڪاسينو ڪان ٻاهر اچي ويا هئاسين.

”جلدي ڪريو جلدي رستو ڪٿي آهي. اليگزي، ويجهي رستي تان هلجانءِ. پري وڃڻو آهي ڇا؟“

”نہ بلڪل ويجهو آهي.“

پر شاهہ بلوط واري رستي وٽان مڙندي، هو سڀئي اچي اسان سان مليا. جنرل صاحب، گريو، بلانشي ۽ هن جي ماءُ، ٻيا سڀئي هئا، پر پالينا ڪونہ هئي ۽ انسٽلي صاحب بہ غائب هو.

”آءٌ واندي ڪونہ آهيان، منهنجو وقت نہ وڃايو، آخر توهان جي مرضي ڇا آهي؟“

آءٌ پٺيان پٺيان هلي رهيو هوس. گريو تيز تيز هلندو منهنجي ويجهو اچي ويو.

مون هن جي ويجهو اچڻ جو مطلب سمجهندي چيو،

”اڄ صبح هن جيڪا رقم کٽي هئي، اها سڄي هارايائين. ٻاڻ وڌيڪ ٻارنهن هزار گلڊن بہ هارايا اٿس. هاڻ اسين صراف ڏانهن هنڊيون پڃائڻ پيا وڃون.“

گريو جت هو آت جمي ويو ۽ وري جنرل کي پڌائڻ لاءِ تيزيءَ سان ڏانهس وڌيو. اسين ڏاڏيءَ جي ڪرسي ڇڪيندا رهياسين.

جنرل ڏاڍي پريشان انداز ۾ منهنجي ڪن ۾ چيو،

”هن کي روڪ.“

”اوهين ڪوشش ڪري ڏسو.“ مون بہ آهستي ڪن ۾ جواب ڏنو هانس.

”چاچي.... چاچي.... ڏسو اسين سڀ ٻهراڙيءَ ڏانهن گهمڻ پيا وڃون. گهوڙا بہ آهن. ٻاڻ کي هوءَ جبل جي چوٽي ڏسڻي

آهي. اسين اوهان کي سڌو پئي آياسين،" جنرل صاحب ڪندي چيو.

"ڏوڙ وجهي پاءِ، تون به ۽ اها ڇوڪري به. خدا جي ڪا وٺ پوين— هرويرو پيا تنگ ڪن." ڏاڏيءَ هٿ جي اشاري سان هن کي پري ٿيڻ لاءِ چيو.

"ڏاڏي هتي ڏيئي ساوڪ آهي، گڏجي وڃي چانهه پيئنداسين!" جنرل اميد جو سهارو وٺندي چيو.

"نه نه، اوهان خواه مخواه غلط ڳالهه ڪري رهيا آهيو. بالڪل فرينچن جهڙي ڳالهه ڪئي اٿو!" گريو ڪاوڙجي چيو.

"اهو فرينچن جو خيال هوندو آهي ته ڪنهن مالي ڳوٺ جا دلڪش منظر ڏسجن. يعني هنن جي دماغ ۾ هميشه اهو ئي تصور هوندو آهي ته فطرت کير کان اڇي ۽ رات کان ڪاري، مطلب ته ان جا رنگ ئي نرالا هوندا آهن!"

"تنهنجي ۽ تنهنجي کير جي ته ونءِ ڪري.... تون وڃي پيءُ— کير پيئڻ سان منهنجي پيٽ ۾ سور ٿيو پري. چڱو هاڻ وڃو مون کي تنگ نه ڪريو. خدا جي واسطي منهنجو مغز نه کائو. مان پهرين ئي ڇٽي ڇڪي آهيان ته مون وٽ فضول ڳالهين لاءِ وقت ڪونهي."

"ڏاڏي صراف هتي ويهندا آهن— هتي سامهون."

اسين صرافن جي ڪوٺيءَ وٽ اچي ڇڪا هئاسين. آءٌ هنديون ۽ بل ڏوڙائڻ اندر ويس. ڏاڏي ٻاهرين دروازي تي انتظار ڪندي رهي. گريو، جنرل ۽ بلانشي جدا جدا بيٺا سوچي رهيا هئا ته هاڻ ڇا ڪريون... ڏاڏيءَ هنن ڏانهن اهڙيءَ حقارت جي نگاهه سان ڏٺو، جو ويچارا واپس ڪاسينو ڏي هليا ويا.

صراف جا شرط اهڙا ته ڪريل هئا، جو آءٌ ڪنهن به طرح مٽي فتي سگهيس. سو وري ڏاڏيءَ کان پڇڻ ٻاهر هليو آيس.

"هي ته ڪي ڌاڙيل آهن. خير هاڻ مجبوري آهي. انهن ئي شرطن تي وٺ. چڱو ڏس صراف کي مون ڏانهن موڪل."

ڏاڍيءَ حڪمراڻي واري لهجي ۾ چيو.

”توهان جو مطلب آهي ته اوهان جي منشيءَ کي موڪليان؟“

”ها ها منشي ٻيو ڪير؟ هي سڀ ذليل آهن، ذليل.“

پهرين ته منشي ٻاهر اچڻ کان انڪار ڪيو. پر جڏهن چيرمانس ته هوءَ هڪ مشهور ۽ وڏي خاتون آهي، ته ناهرون قلباٽي ٻاهر نڪتو. ڏاڍي هن سان وڏي سڌ روسي، فرينچ ۽ جرمن زبان جي مرڪب سان بحث ڪندي رهي. جنهن جو ترجمو مون گڏوگڏ پڻ ڪيو. ويچارو منشي خاموشيءَ سان ٻڌندو رهيو. هن هر اکر تي ڪنڌ پڻ ڌوڻيو ۽ ڏاڍيءَ ڏانهن اهڙين عجيب نگاهن سان پڻ ڏٺائين، جن ۾ عزت ۽ احترام جو ڪالو نشان به نه هو. آخرڪار هو مرڪڻ لڳو.

”چڱو جيئن وڻيو تيئن ڪريو. اندر نگري چوپٽ راجا. دولت سان پلي توهين پنهنجو ٽي پيٽ ڀريو. اليڪزي! هن سان گڏ وڃ ۽ هنڌيون ملائي اچ. ڏس هاڻ وقت بلڪل ڪونهي. جي هي نه مڃي ته پوءِ پڻ ڪنهن هنڌ....“

”منشي چوي ٿو ته ٻيا صراف ان کان به گهٽ ڏيندا.“

هن وقت مون کي رقم ته ياد ڪانه ٿي اچي. البته ايترو ياد اٿم ته ڪميشن تمام گهڻي ورتي هئائون. مون حساب ڪتاب ڪري، ٻارنهن هزار فلورن ورتا ۽ ٻاهر اچي ڏاڍيءَ کي ڏنا.

”اليڪزي! ڳڻڻ جي ضرورت ڪانهي. بس جلدي ڪر، هل.“

جوئا خاني ڏانهن ويندي پنهنجي منهن ۾ چوڻ لڳي ”هاڻ مان ڪڏهن به ٻڙيءَ يا ڳاڙهي نشان تي داءُ نه هڻنديس.“

آءٌ ڏاڍيءَ کي اهو سمجهائڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هوس ته هميشه ننڍين ننڍين بازين کان شروع ڪري، داءُ وڌائيندي وڃي ۽ جي ڪٽي ته وڌائيندي هلي. اها ڳالهه سمجهايم، پر پهرين ٽئين سندس جوش ۽ بي چينيءَ جو، سو جڏهن راند شروع ٿي، ته هوءَ پنهنجي جذبات کي وس ۾ رکي نه سگهي ۽ جڏهن ڏهن فيلبرڪ جي بازي کٽيائين ته چوڻ لڳي، ”ڏٺئي مون ٿي چيو ته

اسين ڪندا سين. هاڻ اسين جي ذهن ۾ ٻڌرڪن جي بدران چارهزارلڳايون ها ته يقيناً چار هزار کٽون ها. پر سچو ڏوهه تنهنجو آهي، خير جيڪي ٿيو سو نيڪ ٿيو.

هن جي راند ڏسي آءٌ ٿورو بيزار ٿي پيس. تنهن ڪري مون سوچيو ته اڳتي بلڪل خاموش رهندس ۽ صلاح لاءِ زبان مان اکر به نه ڪيندس.

اوچتو گريو ڪرسيءَ وٽ اچي بيٺو.

هو ٻئي يعني مادموزيل بلانشي ۽ شهزادو به اتي بيٺا هئا. بلانشي پنهنجي ماءُ جي ڪائي پاسي هئي ۽ شهزادي سان کلي ڳالهيون ڪري رهي هئي. جنرل صاحب ٿورو پري اداس ۽ مغموم ٿيو بيٺو هو. انهن تي لڳو، جڻ ذات برادريءَ مان ڪڍي ڇڏيو هجيمس. بلانشي هن ڏانهن اک کڻي به نٿي نهاريو، حالانڪ هن خوشامد ڪرڻ ۾ ڪا ڪسر نه ڇڏي هئي. قابل رحم جنرل جي منهن تي ڪڏهن لالاڻ ٿي آئي، ته ڪڏهن زرداڻ. هو ڏکي رهيو هو ۽ ڏاڏيءَ جي راند سمجهڻ جي باوجود به ڪجهه ڪونه سمجهي رهيو هو. ٿوريءَ دير کان پوءِ بلانشي ۽ شهزادو نظرون بچائي ٻاهر هليا ويا. پر جنرل صاحب وري اهڙو سولو پيڇو ڪٿي ٿو ڇڏين، هو به پٺيان ٻاهر نڪتو.

”مادام! مادام! اهڙا داءُ هڻو ته ڪڏهن به ڪونه کٽيندؤ ناممڪن — ناممڪن.“ گريو آواز کي مٺو بڻائيندي، ٽٽل ڦٽل روسي زبان ۾ ڏاڏيءَ کي چيو.

”پوءِ ٻڌاءِ، ڇا ڪريان؟ تون پاڻ هيڏانهن اچ!“ ڏاڏيءَ چيو.

گريو فرينچ زبان ۾ ڪجهه پڙهڻ لڳو ۽ نصيحت ڪندي چوڻ لڳو، ”اهڙي موقعي جو انتظار ڪرڻ کپي.“ پوءِ هو پاڻ آڱرين تي حساب ڳڻڻ لڳو. ڏاڏي هن جو هڪ لفظ به سمجهي نه سگهي. گريو مون کي ترجمو ڪرڻ لاءِ چيو. هو ميز تي آڱرين سان ڪجهه لکڻ لڳو. پوءِ هڪ ڪاغذ تي پينسل سان حساب ڪتاب ڪرڻ لڳو. ايتري ۾ ڏاڏيءَ کي ڪاوڙ اچي وئي.

”ڇڱو ڇڏ، ڇڏ! ڀيرين ٻاڻ تہ سمجھہ!“

”ڏاڏي! ٻڌ تہ سهي.“ هڪ ڀيرو وري گريو پنهنجي ڳالهہ جي صفائي پيش ڪرڻ گهري.

”ڇڱو، جيئن ھي ڇري تو تيئن ڪر، تي مگهي ٿو تہ ڪٿي وڃون،“ ڏاڏيءَ مون کي ڇيو.

گريو جو مطلب رڳو ھي ھو تہ ڏاڏي وڏين رقمن جي بازي نہ هڻي. هن مشورو ڏنو تہ نشانن جي بجاءِ انگن تي بازي هڻڻ کپي. مون هن جي صلاح جي مطابق بازي هنئي. شروع ۾ ٻارنهن ٻڌيءَ وارن انگن تي هڪ هڪ فيڊرڪ ۽ ٻارنهن کان ارڙهن تائين ۽ ارڙهن کان چوويهن تائين ٻڌيءَ وارن انگن تي پنج پنج فيڊرڪ هنيم. ان طرح ڪل سورنهن فيڊرڪ لڳائي ڇڏيم.

چڪرو ڦرڻ لڳو. گولي هيٺ مٿي اچڻ لڳي.

”ٻڙي“ خزانچيءَ رڙ ڪري چيو.

اسين سورنهن ئي فيڊرڪ هارائي چڪا هئاسين.

”بيوقوف! توهين فرينچ تہ اصل بيوقوف آهيو. اها ٿي صلاح ڏني هئي نہ! بيوقوف. هليو وڃ هتان. خبر پوين ڪانہ، آيا آهن گوڙ ڪرڻ.“

گريو سوڳو ٻجي ويو ۽ ڪلهن کي هيٺ مٿي ڪرڻ لڳو. هو ڏاڏيءَ کي نفرت جي نظرن سان ڏسي، ٻاهر هليو ويو. لڳو ٿي تہ هن معاملي ۾ خوامخواه ٽنگ اڙائي، هو شرمندو ٿي ويو هو.

اسين سڀ ڪوشش ڪرڻ کان پوءِ بہ اڌ ڪلاڪ ۾ ئي سڀ ڪجهہ هارائي چڪا هئاسين.

”هل، هاڻ گهر هلون.“

شاهہ بلوط واري رستي تائين پهچندي، هن ڪنهن سان هڪ لفظ بہ نہ ڳالهايو. ڪوني وٽان لنگهي، جڏهن هوٽل ڏانهن هلڻ لڳاسين، تہ پنهنجو پاڻ چوڻ لڳي، ”حماقت، سراسر حماقت، بيوقوف، تون بہ بالڪل بيوقوف آهين.“

پنهنجي ڪمري ۾ داخل ٿيندي ئي هن رڙ ڪري چيو،
”ڇاتون آئيو ۽ هڪدم سامان ٻڌو. سڀ سامان، بس هاڻ مان واپس ٿي وڃان.
”ڪيڏانهن ٿا وڃو مادام؟“ وچاري ملرفا ائين ڪئي پڇيو.
”ائين ۾ تنهنجو ڇا؟ پنهنجو ڪم ڪر. دفع ٿي هتان. پوتا پيچ! سامان ٻڌ – سڀ سامان، اسين واپس ماسڪو ٿا هلون. هن نياڳي شهر ۾ اٺين ئي وئي ويٺي ١٥ هزار روبل ضايع ٿي ويا.“
”پندرهن هزار روبل!! اف، منهنجا خدا.“ پوتا پيچ آه ڀريندي چيو. حالانڪ هن جو مقصد ڏاڏيءَ جي دلجوئي ڪرڻ هو.
”اڙي ڪمبخت، مان مان ڪرڻ ٻيٺي رهئين.... وڃين ڇو نٿو. خبردار جو هڪ اکر به ڪڇيو آهين؟ هلي سامان ٻڌ. بل آٿيو؟ بل موڪليو، يڪدم!“
”ريل هتان ساڍي نوين وڳي ويندي آهي، ڏاڏي.“ مون هن جي ڪاوڙ ٺنڊي ڪرڻ جي خيال کان چيو.
”هاڻ گهڻو وقت ٿيو آهي؟“
”ساڍا ست.“
”اوه، تہ تمام ٿورو وقت اچي بچيو آهي. خير ڪا ڳالهہ نہ آهي. اليگزي! هاڻ مون وٽ هڪ پئسو بہ نہ آهي. هي وٽ بہ نوٽ ۽ مٺائي اٿم، مون وٽ تہ هاڻ ڀاڙو بہ ڪونهي.“
اڌ ڪلاڪ کن ۾ نوٽ مٽائي آيس، ڏٺم تہ هڙئي ڏاڏيءَ جي ڪمري ۾ آهن. اهو ٻڌي تہ ڏاڏي ماسڪو وڃي رهي آهي، سڀئي ايترا پريشان ٿيا هئا، جيترو رقم ضايع ٿيڻ تي بہ نہ ٿيا هئا. حالانڪ هن جي اتان وڃڻ ڪري گهٽ ۾ گهٽ باقي پئسن ۽ جائداد جي محفوظ رهڻ جو امڪان هو. آءٌ سوچي رهيو هوس تہ هاڻ جنرل جو ڇا ٿيندو! گريو کي پئسا ڪيئن ملندا؟ بلانشي هاڻ پڪ ڏاڏي جي مرڻ جو وڌيڪ انتظار نہ ڪندي ۽ هن شهزادي يا ڪنهن ٻئي دولتمند سان ڀڄي ويندي. هو سڀئي ڏاڏيءَ کي تسلي ڏيئي رهيا هئا ۽ پنهنجي پر ۾ هن جي همت افزائي

ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيا هوا. هن پيري ۾ پالينا اتي ڪانه هئي. ڏاڏي هڪ هڪ کي چڱيءَ طرح دڙڪا ڏيئي رهي هئي.

”چڱو، هاڻ توهين سڀ هتان هليا وڃو. مان اڪيلائي ۾ چاهيان، تنهنجو مون ۾ ڇا، جو بيٺو آهين؟ ريڻ وانگر ڏڻ ۾ بيهڻ مان ڪهڙو فائدو؟“ ڏاڏيءَ گريو کي چيو ۽ وري بلانشي ڏانهن منهن ڪندي چيائين، ”تون سهڻا پکي، تو کي ڇا کپي؟“

”احمق.“ بلانشي دل ئي دل ۾ چيو. هن جو اکيون پرندڙ ڏاڏي جيان لال ٿي ويون. پر يڪدم الائي ڇو هوءَ ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳي ۽ کلندي کلندي ٻاهر هلي وئي.

”تون ته ڪو پوڪ آهين.“ هن ٻاهر ويندي جنرل کي چيو.

”ها ته تون منهنجي مرڻ جو انتظار ڪري رهيو آهين؟ مون کي ائين گهوريندي ڇو پيو؟ پئسا منهنجا هئا. تنهنجا ته ڪونه هئا!“

جنرل ڪنڌ لوڏيو، سلام ڪيائين ۽ ٻاهر هليو ويو. گريو به هن جي پٺيان ٻاهر نڪري ويو.

”پراسڪويا ڪٿي آهي؟ گهرايوس.“ ڏاڏيءَ ملرفا کي چيو.

پنجن منٽن ۾ ملرفا پالينا کي گڏ وٺي آئي. انهيءَ جي دوران پالينا پنهنجي ننڍڙن ڀيڻ ۽ ڀاءُ سان گڏ ڪمري ۾ ويٺي هئي ۽ منهنجي خيال ۾ هن سڄو ڏينهن گهر کان ٻاهر نه نڪرڻ جو قسم کنيو هو. هن وقت سندس منهن مان سادگي ۽ سنجيدگي بکي رهي هئي.

”پراسڪويا، هڪ ڳالهه ٿي پڇان، سچ سچ ٻڌائجانءِ. اڄ هينئر مون کي خبر پيئي آهي ته هو تنهنجو ويڇو پيءُ هن ڏاڏڻ فرينچ ائڪٽريس سان شادي ڪرڻ ٿو گهري. ٺيڪ آهي نه؟“ ڏاڏيءَ پڇيو.

”پڪ مان ته مان ڪجهه چئي نٿي سگهان - ڏاڏي! پر ها، مادموزيل بلانشي هڪ ڏينهن پاڻ مون سان اهڙي ڳالهه ڪري

رهي هئي. هوءَ مون کان ڪابه ڳالهه ڪانه لڪائيندي آهي، ان جو مطلب ....“

”بس ڪافي آهي. مان سڀ سمجهي ويس. هو آهي ئي اهڙو. مان هميشه کان سڃاڻانس، هو بلڪل گدهه آهي. حد درجي جو نامعقول. هن کي مٺي ۽ خراب جي سڃاڻپ به ڪانه پئي آهي. پنهنجو پاڻ کي جنرل ٿو سمجهي. جڏهن ڏس پنهنجي جنرلي جي ڏينهن ۾ ڦوڪيو پيو هلندو آهي. منهنجي ٻچي، مان هن کي چڱيءَ طرح سڃاڻان ٿي. ڇو مون کي ماسڪو تار تي تار موڪلي ڇڏي آهي ته ڪڏهن ٿي قبر ۾ وڃان، ڪڏهن ٿو منهنجو جنازو نڪري ۽ هو پئسن جا منتظر هئا. پئسن کان سواءِ هوءَ ڪمبخت — ڇا اٿس نالو — ٻلانشي هن کي پنهنجو نوڪر ڪري به نه رکندي. خاص ڪري انهيءَ لاءِ، جو هن جا ڏند به نقلي آهن. مون ٻڌو آهي ته هن وٽ چڱي خاصي دولت آهي ۽ وياج تي ڏيندي آهي. وياج تي هزارن جو ليو ڏيو ڪندي آهي. مون کي توهان ڪابه شڪايت نه آهي. ٻي ڳالهه ته توهان تار تي تار نه موڪليون هيون. خير، ڇڏيو انهن ڳالهين کي جو ڪهڙو ڏک ڪجي. مون کي ته خبر آهي ته توهان چڙولڪ مزاج جي آهيو، بس ڏينهن وانگر ڏنگ هڻو اچو ٿيون. مون کي ته خدا بخشيندس، توهانجي مرحوم ماءُ ڪيڏاڻن سان محبت هئي، توهان ڪري ئي هر هر توهانجو خيال ايندو آهي. توهان منهنجي ٻچ ته هئڻ ڪري، هتي جي هر شيءِ پئي، مون وٽ ماسڪو هلي آءُ. توکي خود خبر آهي ته توهانجو پئي هند ڪو نقصان ڪرڻيو، نه ماسي نه ماسات ۽ هاڻ هتي وٽ رهڻ توهانجي لاءِ مناسب به نه آهي —

ترس، ترس! اڙي پالينا کي روڪيندي چيو، جا پنهنجي ڳالهه شروع ڪرڻ واري هئي. ”منهنجي ڳالهه اڃا ختم نه ٿي آهي. مان توکان ڪو معلوم ڪري وٺندس. ماسڪو ۾ مون وٽ سڄو سارو محل آهي. تون هڪ سڄي ماڙي ڪٽجانءِ. جي تون ڏسين ته منهنجو ۽ توهانجو مزاج ٺهڻو ملي، ته بيشڪ جيترو وقت چاهين،

مون وٽ نه اچجانءِ. مان ڀيو ڇا ٿي ڪري سگهان. ايندينءَ نه؟"

"ڀلا پوءِ تون مون کي هي ٻڌاءِ ته ڇا واقعي اوهين هيئنر وڃو پيون؟"

"واه ڇوڪري! ته ڇا مان توسان مذاق ڪري رهي آهيان؟ ڪيترا پيرا چئي چڪي آهيان ته، مان وڃي رهي آهيان. لکي ڏيان ڇا؟ هتي مون رولٽ جي جوئا تي ويهي ويهي پندرهن هزار روبل برباد ڪري ڇڏيا. پنج سال ٿيا ته مون عهد ڪيو هو ته ماسڪو ۾ پنهنجي زمين تي ڪاٺ جي هڪ چرچ ٺهرائيندس ۽ منهنجي بدنصيبي ڏس ته ان جي بجاءِ ايڏي وڏي رقم جوئا ۾ هارائي ڇڏيم. منهنجي ڌيءُ هاڻ مان گهر وينديس چرچ ٺهرائيندس."

"۽ هو ڇشما نه ڏسنديون؟ اوهان ڇيو هو ته اتي جو پاڻي به پينديون؟"

"تون ۽ ڇشما ٻئي وڃو جهنم جي ترې ۾. مون کي خوامخواه ڪاوڙ نه ڏيار. پراسڪوويا ڇا تون چاڻي ٻجهي اٿين پئي ڇئين، صاف صاف ٻڌائيندينءَ يا نه؟"

"ڏاڏي، ماسڪو اچڻ جي دعوت جي وڏي وڏي مهرباني. اوهان کي شايد منهنجي سچي حالت جي خبر ڪانهي. اوهان دعوت ڏيئي مون کي مجبور ڪيو آهي ته مان اتي ضرور اچان... پر اچان نه ـــ اچا نٿي اچي سگهان. ان جا ڪجهه سبب آهن. ايندس ضرور، ڪڏهن! تنهن جو فيصلو به هينئر ڪري نٿي سگهان. جي اوهان پندرهن ڏينهن وڌيڪ رهي پئو ها، ته...."

"ان جو مطلب آهي ته تون نه ايندينءَ"

"خير، ائين ئي سهي. في الحال ته صفا نه ٿي اچي سگهان. ٻڌايو ته پنهنجي ننڍن ڀيڻ ۽ ڀاءُ کي اڪيلو ڪنهن جي آسري تي ڇڏي اچان؟ ها، جي اوهان ٻارن کي آڻڻ جي اجازت ڏيو، ته مان ضرور ايندس ۽ توهان جي ان احسان جو بدلو به ڪڏهن نه ڪڏهن ضرور لاهيندس. باقي ٻارن کي اڪيلو ڇڏي آءٌ اچي نه ٿي سگهان..." پالينا ڏاڍي اثرائتي انداز سان چيو.

”چڱو هاڻ رنگ رنگ نہ ڪر (حالانڪ پالينا جي چهري تي اهڙو ڪوبہ نشان ڪونہ هو؛ درحقيقت مون هن کي ڪڏهن بہ رنجهندي ڪنبهندي ڪونہ ڏٺو هو)، بابا منهنجو سرغي خانو تمام وڏو آهي. انهن چوزن کي بہ ڪٿي نہ ڪٿي هٿي ڇڏيندس، گهبراءِ نہ، شائي تہ هنن کي اسڪول ۾ وٺي ڪيئي. تہ گويا تون هينئر اچي نٿي سگهين، باقي پراسڪوويا! هڪ ڳالهہ ياد رک مان رڳو تنهنجي ڀلائي لاءِ چئي رهي هيس. مون کي خبر آهي تہ تون ڇو نٿي اچي سگهين. مون کي سڀ خبر آهي پراسڪوويا! هو بدبخت فرينچ توکي تباهہ ڪري ڇڏيندو.“

پالينا جو رنگ اچو ٿي ويو ۽ آءٌ خود بہ ڪنبڻ لڳس. (انهيءَ جي معني تہ هر شخص کي اها خبر هئي. اڃاڻ هوس تہ رڳو آءٌ).

”چڱو، هاڻ ڪاوڙج نہ! مان ٻي ڪابہ ڳالهہ نہ چوندس. رڳو ٿورو ڌيان رک. سمجهي وٺ؟ احتياط وڏي شيءِ آهي. تون عقلمند ڇوڪري آهين، تنهنجي حالت تي مون کي هميشہ افسوس ٿيندو آهي. هان، بس ڪافي آهي. خدا جو قسم مان توکي ٻين کان علحده ٿي سمجهيان. چڱو، خدا حافظ!“

”مان اوهان کي الوداع ڪرڻ ايندس.“ پالينا چيو.

”ڪابہ ضرورت نہ آهي. پنهنجو ڪم ڪريو. مان اوهان مان بيزار ٿي پيئي آهيان.“

پالينا ڏاڏيءَ جو هٿ چمڻ لاءِ جهڪي. پر هن هٿ ڇڪي خود هن کي ڳل تي چمي ڏني.

جڏهن پالينا مون وٽان لنگهي، تہ هن يڪدم اکيون هيٺ ڪري، منهن ڦيرائي ڇڏيو.

”چڱو، اليگري ايوانووچ! خدا حافظ! گاڏيءَ ڇٽڻ ۾ صرف هڪ ڪلاڪ وڃي بچيو آهي. تون بہ مون مان تنگ ٿي پيو هوندين! هي وٺ پنجاهہ سونا سڪا.“

”مهرباني مادام! مون کي افسوس آهي، جو اها رقم وٺي

ٿئو ملڪهان!“

”اڙي وٺ ڪٽي، نخرا ڇو ٿو ڪرين؟“ ڏاڏيءَ ڪاوڙ ۾ اچي اهڙيءَ ريت ڇهو جو مون کي وڻنا پيا.

”جڏهن ماسڪو ڪنهن ڪم سان اچين ته مون وٽ ضرور اچجانءِ. توسان ڪجهه ڳالهيون ڪرڻيون اٿم.“

آءٌ پنهنجي ڪمري ۾ سڌو سمهڻ ليٽيو پيو هوس. اڌ ڪلاڪ کن منهنجا ٻئي ستا هٿ ستي هيٺان پيا هئا. آخر اهو آسماني قهر نازل ٿي چڪو هو. آءٌ مسلسل اهو سوچي رهيو هوس ۽ سرچيندي سوچيندي ڇرڪ ٿي پيو هوس. پالينا ۾ گريو! هيءَ ڪهڙي قسمت آهي! ڪهڙو جوڙو آهي! پر ان جي تهه ۾ ڪهڙو راز آهي؟ ڇا هي واقعي سچ آهي؟ مون سمهڻ سڌو پالينا کان پڇڻ جو ارادو ڪيو.

منهنجي لاءِ اها ڳالهه بلڪل ويسهه جهڙي نه هئي. آءٌ يڪدم هيٺ ٿان اٿيس ۽ ائسٽلي صاحب کي ڳولڻ نڪتس. ائسٽلي صاحب سان ڳالهه ڪرڻ ۾ واقعي ڪو هرج ڪونه هو. هن کي ان باري ۾ پڪ مون کان وڌيڪ خبر هئي. پر ائسٽلي صاحب، هي منهنجي لاءِ هڪ پيو معمو هو.

آءٌ اٿيس ئي، ته ڪنهن دروازو کڙڪايو. هي پوٽا پيچ هو.

”اليگزي صاحب! اوهان کي مادام هيمئر ڏي ياد ڪيو آهي.“

”ڳالهه ڇا آهي؟ وڃي ڪاٿي ٿي ڇا؟ ڳاڏيءَ جو وقت ته ٿي ويو آهي؟“

”هوءَ ڏاڍي پريشان آهي، بس ’جلدي ڪر! جلدي ڪر‘ ائين پيئي اوهان کي وٺي اچڻ لاءِ چوي، هن اوهان کي يڪدم گهرايو آهي. خدا جي واسطي جلدي هلو!“

آءٌ يڪدم ڏاڪڻ تان لٿس. ڏاڏي هيٺ ڏي پنهنجي معذور برادر ڪرسيءَ تي ويٺي هئي ۽ پاڪٽ بڪ هن جي هٿ ۾ هو.

”اليگزي! تون هتي هل، مان اچان ٿي.“

”ڪيڏانهن ڏاڏي؟“

"ڪاسينو ۾ هيو ڪٿي. مون کي يقين آهي ته هاڻ سان ضرور ڪٽنديس. حجت نه ڪر. جلد وڃ. ڇا جوئا اڄ رات تائين ٿيندي آهي؟"

مان اهو ٻڌي حيران ٿي ويس. پهرين ته سوچ ۾ پئجي ويس، پوءِ دل جو فيصلو ڏاڏيءَ کي ٻڌايم.

"الڪسيندرا وسيلوفنا! اوهان جي دل جيئن چاهي تيئن ڪريو، باقي آءٌ نه ويندس."

"ڇو، آخر ڪهڙي ڳالهه آهي؟ اوهان سڀني آفيسر ڦڪي ڇڏيو آهي ڪيئن؟"

"جيئن اوهان جي دل گهري، ڪريو. الڪسيندرا وسيلوفنا! اوهان وري مون تي الزام رکنديون. ان لاءِ ڪيڏي سان فائدو؟ آءٌ نه ويندس. بلڪل نه ويندس. هي وٺو پنجاهه فيدرڪ. خدا حافظ." مون فيدرڪ ميز تي رکيا ۽ سلام ڪري هليو آيس.

"ڪهڙي بيهودگي آهي!" ڏاڏيءَ پڇيان ڇيو. "جي تون نٿو هلڻ چاهين ته نه هل. سڏيئي ڪير ٿو! تو جهڙا گهڻا ٿي ملي ويندا، پوٽاپچ هيڏي اچ مون کي وٺي هل!"

آءٌ ڪوشش جي باوجود اسٽلي صاحب سان ملي نه سگهيس ۽ واپس پنهنجي ڪمري ۾ آيس. اڌ رات وقت پوٽاپچ مون کي ٻڌايو ته ڏاڏيءَ جو ڏاڍو خراب حشر ٿيو. يعني شام جو جيڪا رقم مون هن کي روسي زر مبادله ۾ مٽائي ڏني هئي اها سڄي هارائي ڇڏيائين. مطلب ته وڌيڪ ڏهه هزار روبل جوئا تي قربان ڪيائين. هو بندرو پولستاني، جنهن کي هڪ ڏينهن اڳ ٻه فيدرڪ انعام ۾ ڏنا هوائين سو سڄو ڏينهن هن جي پاران کيڏندو رهيو هو. پولستانيءَ جي اچڻ کان پهرين هن پوٽاپچ کان ٻه داءَ هٽايا هئا. اڃا هن وڃاري کي لوڌي ٻاهر ڪي ته ڪيائين ته پولستاني اچي ڪڙڪيو. بدقسمتيءَ سان هن کي ٿوري گهڻي روسي ٻه آئي ٿي. هو هڪ ئي وقت ۾ ٽي ٻوليون گڏي ڳالهائيندو رهيو. ايتري قدر جو هن هڪٻئي جي ڳالهه ٻه

ڏکي ٿي سمجهي. ڏاڏي سڄو وقت هن کي گاريون ڏيندي رهي. پوتا ٻچ ٿي چئو ته هو ڏاڏيءَ جي ڏاڍي خوشامد ڪري رهيو هو، ڪنهن ڪنهن مهل ته پيرن تي ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو ٿي وڃو. ”ٻر تنهنجي پيٽ ۾ هو بلڪل نيچ هو. هن هي چئو ته ”ڏاڏي اوهان کي شريف ماڻهو ٿي سمجهي ۽ هو، مون خود پنهنجين اکين سان ڏٺو، (خدا آئنده نه ڏيکاري) هن ته لڪ چوريءَ ڏاڏيءَ جا پئسا به چورائي کيسي ۾ پئي وڌا! ڏاڏيءَ به پيرا جهلي اهڙيون پڌايس، جو ايمان سان وار ڪاندارجي ٿي ويس. پر هو اهڙو ڍيٺ هو، جو وري ڪاندو رهيو، پيا ماڻهو به کلڻ لڳا هئا. هوءَ سڀ پئسا هارائي چڪي آهي ۽ هاڻ واپس هوٽل ۾ آئي آهي. ايندي ئي هن هڪ گلاس پاڻي پيتو ۽ هنڌ تي ڪري پيئي. هوءَ ايتري ٿڪجي پئي هئي، جو ليٽندي ئي ننڊ ڪٽي ويس ۽ اڃا تائين ستي پئي آهي، خدا ڪري مٺي ننڊ اچيس!“ پوتا ٻچ ڪاوڙ ۾ اچي دل جي ٻاڦ ڪڍڻ لڳو. ”هر هر ٿي چيو مانس، خدا جي واسطي ڪيڏانهن نه وڃو! خوامخواه مصيبت ۾ منهن وجهڻ مان ڪهڙو فائدو! پر هوءَ ڪٿي ٿي ڪنهن جي ٻڌي! ’نه، مان ته ضرور وينديس.‘ هر وقت اهو ئي پئي چيائين. ڪاش اسين جلد ماسڪو هليا وڃون. آتي آخر اسان لاءِ ڇا نه آهي؟ باغ آهن، خوشبودار گل آهن، جن جو هتي نالو ئي ڪونهي. گاڙها صوف آهن ۽ الائي ڇا ڇا آهي .... پر، ’نه، مان ته ضرور وينديس....!‘ هاڻ وڃي ڇا مليس؟ توبهه، توبهه!“

باب تيرهون

مون گهڻن ۽ پيچيده جذبات جي زور ڪان مجبور ٿي هيءَ ڊائري لکڻ شروع ڪئي هئي، هاڻ ان کي سچو هڪ مهينو ٿي ويو آهي. اها اوچتي مصيبت جنهن لاءِ مون کي خبر هئي ته ايندي ۽ ضرور ايندي — حقيقت ۾ هاڻي اچي چڪي آهي. پر منهنجي اميد کان وڌيڪ زور ۽ وحشتناڪيءَ سان. گهڻ ۾ گهڻ منهنجي لاءِ هي سڀ ڪجهه ڏاڍو حيران ڪندڙ، عجيب ۽ خطرناڪ هو. ڪي ڳالهيون مون کان به اهڙيون ٿيون هيون، جي منهنجي لاءِ معجزي کان گهٽ حيثيت نٿيون رکن ۽ اڄ به آءٌ انهن کي معجزو ئي سمجهان ٿو. حالانڪ جي ٻئي طرح سان ڏٺو وڃي ته انهن حالتن ۾، جن ۾ آءٌ قائل هوس، اهي بلڪل معمولي ڳالهيون هيون. پر ان سڄيءَ ڳالهه کان وڌيڪ حيرت انگيز ڳالهه انهن واقعن بنسبت خود منهنجو رويو هو. ڪوشش جي باوجود اڄ تائين آءٌ پنهنجو رويو نه سمجهي سگهيو آهيان. پنهنجو پاڻ کي نه سمجهي سگهيس. اهو سڀ خواب ۽ خيال وانگر لنگهي ويو ۽ سچ پچ منهنجي ان جذبي کي ڇا ٿيو، جو ايڏو ته شديد هو ۽ جنهن ۾ بي پناهه خلوص هو! ڇا، اهو سري ويو؟ هر هر اهو خيال منهنجي ذهن ۾ ٿو اچي، ڇا، ان وقت آءٌ واقعي چريو ته نه ٿي پيو هوس ۽ ڇا آءٌ ڪنهن پاڳل خاني ۾ ته نه هوس. يا شايد اڄ آءٌ پاڳل خاني ۾ آهيان — پر اهو سڀ منهنجو وهم آهي، محض خيال آهي.

اڄ ڪلهه آءٌ پنهنجي يادداشتن کي گڏ ڪندو آهيان ۽ انهن کي پڙهندو آهيان. (غالباً پنهنجو پاڻ کي هي پڪ ڏيارڻ لاءِ ته هي يادداشت مون ڪنهن پاڳل خاني ۾ ڪانه لکي آهي — پر اها ڳالهه ڪير سمجهي!) هاڻ آءٌ بلڪل اڪيلو آهيان. سرءُ

جي موسم تبديليءَ سان اچي رهي آهي ۽ وڻن جا پن زرد ٿيڻ لڳا آهن. آءٌ اهڙا ڪيترائي ننڍڙي، سڄي ڳوٺ ۾ رهندو پيو آهيان. (آف جرمنيءَ جا ننڍڙا ڳوٺ ڪيترا نه ويران ٿين ٿا) اهو سوچڻ جي بجاءِ ته مون کي اڳتي ڇا ڪرڻ گهرجي، آءٌ پنهنجي زندگيءَ جا ڏينهن ان احساس جي بار هيٺان پورا ڪري رهيو آهيان، جنهن جو هيٺر هيٺر مون ٻڌائي ڪيو، ماضيءَ جي يادگيرين کي تازو پيو ڪريان ۽ جيئان پيو، ان گردش ايام کي، جنهن مون کي جهلي زور سان هڪ طرف اڇلائي ڦٽو ڪيو آهي، هر وقت ياد ڪندو آهيان ۽ زنده رهندو آهيان. زماني جي لڳايل زخمن کي محسوس ڪندو آهيان ۽ جيئندو آهيان. زمانو، جنهن مون کي پنهنجي جهٽ جي پن پڙن ۾ ٻڌي ڇڏيو. ڪڏهن ڪڏهن مون کي ائين لڳندو آهي، ڄڻ ته آءٌ هڪ زبردست طوفان ۾ گهيرجي ويو آهيان ۽ هڪ معمولي ڪک وانگر هيڏانهن کان هوڏانهن لڙهي رهيو آهيان، جنهن ڪري آءٌ ڪائنات جي سموري ترتيب ۽ توازن کي پلجهو ٿو وڃان ۽ طوفاني موجن ۾ واڳون وانگر لڙهندو ٿو وڃان....

شايد آءٌ انهن تيز ۽ تند موجن کان ڇوٽڪارو حاصل ڪري، پنهنجي زندگيءَ ۾ ترتيب ۽ توازن پيدا ڪري سگهان ٿو، پر انهيءَ لاءِ اهو ضروري هو ته گذريل مهيني وارا سڀ واقعا منهنجي ذهن تان ميٽجي وڃن. مون ٻيهر قلم کنيو آهي ۽ لکڻ شروع ڪيو اٿم. ان کان سواءِ ڪري به ڇا ٿو سگهان. ڇو جو شام جو مون وٽ ٻيو ڪو ڪم ڪونهي. مون کي ڪنهن نه ڪنهن ڪم ڪرڻ جي ايتري خواهش ٿيندي آهي، جو آخرڪار مجبور ٿي لائبريريءَ مان پال ڊي ڪاڪ جا جرمن زبان ۾ ترجمو ٿيل ناول کڻائيندو آهيان. حالانڪ مون کي اهو ليکڪ پسند به ڪونهي، پوءِ به پڙهندو رهندو آهيان ۽ پنهنجو پاڻ تي حيران ٿيندو رهندو آهيان. شايد آءٌ اهي ڪتاب ان ڪري پڙهندو آهيان ته جيئن ڪنهن سنجيده ڪتاب پڙهڻ يا ڪنهن

سنجيده ڪم ڪرڻ سان گذريل وقت جو جادو نہ ٽٽي پوي. مطلب تہ اهو پوائنٽر خواب ۽ ان جا ڇڏيل سڀ اثر مون کي ايڏا تہ عزيز هئا، جو مون انهن تي ڪنهن بہ قسم جو رنگ چاڙهڻ نٿي چاهيو. مون نہ ٿي چاهيو تہ مفت ۾ هن شراب جا اثرات وڃائي ويهان. پر ڇا واقعي مون کي گذريل وقت جو پرائٽو ۽ اڻ وڻندڙ روپ ايترو عزيز هو؟ ها، بيشڪ اهو مون کي عزيز هو ۽ هاڻ تہ آءٌ انهيءَ روپ کي چالهن سالن تائين بہ پنهنجي ذهن مان ڪڍي ڦٽو ڪرڻ تي تيار نہ ٿيندس...

۽ ان لاءِ ئي آءٌ وري ٻاٽري اڪي رهبو آهيان. حالانڪ ان وقت جيڪو جذباتي رد عمل ٿيو هئم سو هن وقت محسوس ڪونہ ٿو ٿئي. وقت سان گڏوگڏ تاثرات جو زور بہ گهٽجي ويو آهي. پر آءٌ انهن کي اختصار سان بيان ڪرڻ جي ڪوشش ضرور ڪندس.

سڀ ڪان پهرين آءٌ ڏاڏيءَ جي ڳالهہ پوري ڪريان تہ نيڪ ٿيندو. ٻئي ڏينهن هوءَ پنهنجي دڪ هڪ پائي جوئا ۾ هارائي چڪي هئي. پر ان ۾ حيراني جي ڪهڙي ڳالهہ، اهو تہ ٿيڻو هو، ڇو تہ هن جي مقدر ۾ لکيل هو. هوٽلن بہ جوا خانن ۾ ويندڙن جو اهو حال ٿيندو آهي. هن جو غرور هميشہ ائين ئي ٽٽندو آهي، جيئن جبلن تان ڇپون. هوءَ شام جو اٺين بجي تائين کيڏندي رهي. آءٌ پاڻ تہ اتي موجود ڪونہ هوس، پر جيڪي ڪجهہ مون کي ماڻهن ٻڌايو، هوبهو اهو بيان ڪري رهيو آهيان.

پورا پنج سڄو ڏينهن جوئا خاني ۾ هن سان گڏ رهيو. هن جي زباني معلوم ٿيو تہ چند پولستاني جوئاري هن جي طرفان کيڏندا رهيا. سڀ کان پهرين اهو پولستاني کيڏيو، جنهن کي هڪ ڏينهن اڳ هن ٻاهر ڪيرائي ڇڏيو هو. ٿوريءَ دير کان پوءِ هن کي هٽائي، هڪ ٻئي پولستانيءَ کي ڇپائين، پر هو پهرئين کان بہ ويل نڪتو. ٽئي کي ڪيئي، هن ٻيهر پهرئين

کي ڌڪ ڏنو، جو پنهنجي برطرفيءَ تي ڳاڙهو ٻاڙو ٿيو، سندس ڪرسيءَ جي پٺيان بيٺو هو. هوءَ ان مان مطمئن نه ٿي، بلڪ وڌيڪ نااميد ٿي. ٻيو پولستاني به هنن وارو نه هو، سو اتي ئي بيٺو رهيو. هڪ ڪرسيءَ جي ڪاٻي پاسي، ٻيو ساڄي پاسي. هو هڪٻئي کي گاريون ڏيندا ۽ ٻانهن ٿي وڙهندا رهيا. سڀئي هڪٻئي کي بلڪ سڀني مهذب پولستانين کي ”بيوقوف، احمق“ جي خطابن سان پاڻ ۾ نوازيندا رهيا. هو ڏاڍي بي پرواهي ۽ جلد بازيءَ سان کيڏي رهيا هئا. خاص طرح جڏهن هنن ۾ جهيڙو ٿي ٿيو ته مورڳو هڪٻئي جي خلاف داءُ ٿي هنيائون. جي هڪ ڪاري نشان تي ٿي داءُ هنيو، ته ٻئي ڳاڙهي تي. ان ڳالهه تي ڏاڏي ڏاڍي پريشان ٿي ۽ خزانچيءَ کي التجا ڪيائين ته ”خدا جي واسطي مون غريب کي بچايو ۽ هنن کي ٻاهر ڪيو.“ ان جو نتيجو هي نڪتو، جو ڏاڍين رڙين ۽ گوڙ کان پوءِ هنن کي زوريءَ ڪڍي ٻاهر ڪيو ويو. پر هو ويندي ويندي رڙيون ڪرڻ لڳا، ”هن پوڙهيءَ اسان کي ڌوڪو ڏنو آهي. هن اسان جي بي عزتي ڪئي آهي. اسان کي هن کان پئسا وٺڻا آهن.“ اهو سڀڪجهه ان شام جو، بدنصيب پوتا پچ مون کي ٻڌايو، جو ان وقت باقاعدي ڳوڙها ڳاڙي، روئي رهيو هو. هن ٻڌايو ته اهي سڀئي پولستاني ڏاڏيءَ بي شرميءَ ۽ بي حيائيءَ سان چوري به ڪري رهيا هئا ۽ اندران ئي اندران کيسا پئي ڀريائون. مثلاً هڪ ڀيري هن سان هڪ ڏاڏيءَ کي چوڻ لڳو، ”مان بلڪل تباه ٿي چڪو آهيان. خدا جي واسطي مون کي ڪجهه ڏي!“ ڏاڏيءَ پنج فيڊرڪ ڪڍي هن جي بازيءَ ۾ لڳايا. ڏاڏي کٽي ويئي. هو خوشيءَ کان نچڻ لڳو ته اهو مون کٽيو آهي. جڏهن هنن کي ٻاهر پئي ڪڍيائون تڏهن پوتا پچ ڏاڏيءَ کي ڪن ۾ ٻڌايو ته هنن جا کيسا سونن سڪن سان ڀريل هئا. ڏاڏيءَ خزانچيءَ کي چيو. پوليس آئي، ته هو اهڙيون رڙيون ڪرڻ لڳا، ڄڻ ڪڪڙ کي ڪنهن ڪڪڙ چور پڪڙيو هجي. هنن جي تلاشي ورتي، سڀ ڌڪا ڏاڏيءَ کي ڏنا

ويا. ان واقعي جي ڪري خزانچين ۽ جوئا خاني ۾ ويٺل سڀني ماڻهن تي ڏاڏيءَ جو رعب ويهي رهيو، پر اهو به ان وقت تائين جيستائين مڙيئي هارائي نه ڇڏيائين. آهستي آهستي ڏاڏيءَ جو نالو سڄي ڳوٺ ۾ پکڙجي ويو. هر عمر جو ماڻهو، ٻار، پوڙها، مرد عورتون، سڀئي هن عجيب غريب پوڙهيءَ کي، جا ويچاري اوستائين اکين جا لک هارائي چڪي هئي، ڏسڻ لاءِ جوئا خاني ڏي اچڻ لڳا.

ڏاڏيءَ کي هنن ٻنهي پولستانين کان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ مان ڪو خاص فائدو ڪونه ٿيو. انهن ٻنهي جي جڳهه وري هڪ ٽين قسم جي پولستانيءَ حاصل ڪئي، جو چڱيءَ طرح روسي زبان به ڄاڻندو هو ۽ ظاهري شڪل ۽ پوشاڪ مان ڏاڍو شريف ماڻهو پئي لڳو، حالانڪ پنهنجين ڊگهين مڇن ۽ ڪوڪلي احساس برتريءَ مان هڪ معمولي پٽيوالو پئي لڳو. هن به ٻين ٻن پولستانين وانگر ڏاڏيءَ جا قدم چميا ۽ چميا. پر اوسي پاسي جي ٻين ماڻهن مان سندس رويو ڏاڍو هٺيلو هو. هن جي سڀ کان وڏي خوبي هيءَ هئي ته هو مڪمل آزاديءَ مان ۽ پنهنجي مرضيءَ مان کيڏندو رهيو. ان ڪري ٿوريءَ دير ۾ ڏاڏيءَ جو نوڪر نه، پر مورڳو مالڪ پئي نظر آيو. راند جي هر موڙ تي هڪ هڪ منٽ کان پوءِ ڏاڏيءَ کي مخاطب ڪري وڏا وڏا قسم کڻي، اهو ثابت ڪيائين ته هو خود وڏو ماڻهو آهي. جوئا جو بادشاه آهي. هڪ ناياب جوهر آهي. تنهنڪري ڏاڏيءَ کان معاوضي ۾ هڪ پائي به نه وٺندو. هو هر هر قسم کڻي رهيو هو، ايتريقدر جو ڏاڏيءَ کي منجهانئس ڊپ ٿيڻ لڳو، ته ڪا حرڪت نه ڪري ويهي. پر ڇاڪاڻ ته ان جوهر ناياب جي راند شروع ڪرڻ سان سندس قسمت به کلڻ لڳي هئي، ان ڪري پنهنجي مرضيءَ سان هن کي ڇڏي به نٿي سگهي. هڪ ڪلاڪ کان پوءِ ٻيهر اهي ٻئي پولستاني جن کي ٻاهر ڪڍيو هوائون، وري اچي ويا ۽ ڏاڏيءَ جي ڪرسيءَ جي اوسي پاسي

ڦيريون پائڻ لڳا، هنن وري چيو ته جي اوهان اسان کي ڪيڏڻ ڏيو، ته اوهان جي لاءِ اسين وري به ڪيڏي سگهون ٿا. پوٽا پچ چيو، ته پولستانيءَ هنن کي اک ٻڌي ۽ ڪجهه پئسا هٿ ۾ ڏنائين. ڏاڏيءَ اڃا ڏنائين ماڻي نه کاڌي هئي. هن کي سخت بک لڳي رهي هئي. پر هوءَ اتان وڃڻ لاءِ تيار به نه هئي. ٿنهنڪري ظاهر آهي ته هڪ پولستاني ڪم اچي ٿي سگهيو. هو يڪدم ڪاسينو جي بورچي خاني مان پهرين ته گوشت جو ٻوڙ ۽ پوءِ چانهه جو سيٽ کڻي آيو. ڏسندي پٺو پولستاني به هن سان گڏجي ويو. ڏينهن جي خاتمي تي جڏهن هر شخص کي خبر پئجي چڪي هئي ته هن پوڙهيءَ جو ٻچڻ ڏاڍو ڏکيو آهي ۽ هاڻ هوءَ پنهنجو آخري نوٽ داءَ ۾ هڻي رهي آهي. تڏهن هن جي مزدور بردار ڪرسيءَ جي چوڌاري هڪ نه، ٻه نه، پورا ڇهه پولستاني اچي بيٺا، جن جي شڪل به هن اڳي ڪانه ڏٺي هئي. جڏهن ڏاڏيءَ آخري سڪي جي بازي هنئي، تڏهن هنن سڀني پولستانين جو رويو به بالڪل بدلجي ويو. هاڻ هنن سندس ڪابه پرواه نه ٿي ڪئي. ڏاڏيءَ تيزيءَ سان هو سندس اڳيان ميز تي آيا ٿي ۽ کيس مان پئسا ڪڍي هر هر داءَ تي هڻڻ لڳا ۽ هن 'شريف' پولستانيءَ لاءِ چوڻ لڳا، "هي ته اسان جو ڀاءُ آهي." ۽ خود اُن حضرت، جنهن پنهنجو پاڻ کي جوهر ناياب پئي سڏيو، ڏاڏيءَ کي اصل وساري ڇڏيو. پنهنجي هڪ هڪ پائي جوئا ۾ هارائڻ کان پوءِ، جڏهن شام جو اٺين بجي ڏاڏي واپس وڃي رهي هئي، تڏهن هو سڀ سندس ڪرسيءَ جي چوڌاري جمع ٿي، زور زور سان رڙيون ڪرڻ لڳا ته هن پوڙهيءَ دوکي سان اسان کي ٺڳيو آهي. هن اسان جو پئسو کاڌو آهي ۽ هاڻ ڏيڻ جو نالو نٿي وٺي. هو ڏاڏيءَ سان گڏوگڏ هوٽل جي دروازي تائين آيا، جتي هنن کي سوچڙا مار ڪري مس مس ڪاٿن ڏاڏيءَ جي جند ڇڏايائون.

پوٽا پچ جي اندازي مطابق ڏاڏي ان ڏينهن ڪل نوي هزار

روبل هاريا هئا، تنهن ۾ اها رقم شامل نہ آهي، جا ان کان هڪ ڏينهن اڳ هارائي هئائين. سڀ نوٽ، هنڊيون، دستاويز، بئنڪ جا حصا، جي وٽس هئا، مٿائي جوئا ۾ هٽي چڏيائين. تعجب جي ڳالهہ هيءَ آهي تہ هوءَ لاڳيتي اٺ ڪلاڪ ڪرسيءَ تي ڪيئن ويٺي رهي. هڪ لمحي لاءِ بہ جوئا جي ميز تان نہ سُري. پوئتا پيچ ڇهو تہ پئي پيري تہ خاصي رقم بہ کٽي هئائين، پر اهڙن موقعن تي وڏيڪ کٽڻ جي لالچ کيس ميز کان جدا ٿيڻ نٿي ڏنو. سچا جوئاري چڱيءَ طرح ڄاڻن ٿا تہ ماڻهو ڪيئن ڇوويهہ ڪلاڪ يڪي پتي راند ونهي ڪيڏندا آهن ۽ متي اک کٽي بہ نہ ڏسندا آهن.

هوڏانهن ڏاڏيءَ جو هي حشر ٿي رهيو هو، هوڏانهن هوٽل ۾ ڏاڍي نازڪ حالت پيدا ٿي رهي هئي. يارهين بجي مهل اچا ڏاڏي هوٽل ۾ ئي هئي تہ جنرل صاحب ۽ گريو گڏجي ڳالهہ ڪرڻ ۽ معاملي کي اڄ ئي ختم ڪرڻ جو فيصلو ڪيو. اها منحوس خبر ٻڌندي ئي تہ ڏاڏيءَ وڃڻ جو خيال لاهي ڇڏيو آهي ۽ وري کيڏڻ شروع ڪيو اٿس ۽ ان لاءِ ڪاسينو ويئي آهي، هنن ڏاڏيءَ جي ڳالهين ڪسي آخري طور حل ڪرڻ لاءِ هڪ لڪل گڏجاڻي ڪئي، جنهن ۾ پالينا کان سواءِ سڀئي موجود هئا. جنرل صاحب کي اجا تونئي ڪجهہ نہ ڪجهہ پئسن ملڻ جي اميد هئي، انڪري هو ڪنبي رهيو هو. هن جي دل هر هر ٻڏيو پئي وئي. انهيءَ ڪمزوريءَ اهڙو تنگ ڪيو هوس، جو ڳالهين ۾ سڀني کان اڳرو پاڇي رهيو هو. هن اڌ ڪلاڪ تائين دعائون، خوشامدون ۽ التجائون ڪيون ۽ آخرڪار پنهنجي هر ڪمزوري ويندي بلانشي سان عشق ۽ گريو جي قرض جو بہ صاف صاف بيان ڪيائين ۽ ان کان پوءِ هن يڪدم عجيب رويو اختيار ڪيو. هن ڏاڏيءَ کي ڌمڪيون ڏيڻ ۽ ڇا پر گاريون ڏيڻ شروع ڪيون. هن رڙيون ڪندي چيو، "ماڻهي! توهان امان جي خاندان جي نالي تي داغ هڻيو آهي، توهان روس جو نالو ٻوڙيو آهي ۽

ياد رکو....“ ان قسم جون ڳالهيون ڪرڻ کان پوءِ جنرل، پوليس کي اطلاع ڪرڻ جو ڏڪو ڏنو. ڏاڏيءَ ڪاوڙ ۾ اچي هڪ لت ڪڍي ۽ وهائي ڪيائينس، پوءِ ڌڪا ڏئي در کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيائينس. دراصل جنرل صاحب ۽ گريو اڄ صبح جو به ٽي پيرا پاڻ ۾ صلاح ڪري چڪا هئا ته پوليس کي هي اطلاع ڏيڻ ۾ آخر ڪهڙو حرج آهي ته، هڪ بدنصيب محترم رڳو پنهنجي سادگي ۽ بي وقوفيءَ جي ڪري سڄي دولت جوئا ۾ هارائي رهي آهي. هن ڳالهه تي غور ڪيائون ته ڇا واقعي هن کي ڪنهن نگرانيءَ يا پابنديءَ ۾ رکي سگهيا ٿي.... ! پر گريو ڏاڍي معنيٰ خيز انداز ۾ ڪلها لوڏي، جنرل کي ڏسي، ٽهڪ ڏيڻ لڳو ۽ جنرل صاحب تيزيءَ سان ڪمري ۾ چهل قدمي ڪرڻ لڳو. آخر ۾ گريو هن کي سلام ڪيو ۽ ڪمري کان ٻاهر هليو ويو. شام جو خبر پئي ته هوٽل ڇڏي ڪيڏانهن هليو ويو هو. هو وچڻ کان اڳ الاهي وقت تائين بلانشي سان پراسرار انداز ۾ راز جون ڳالهيون ڪندو رهيو هو. جيستائين مادموزيل بلانشي جو تعلق آهي، هوءَ پنهنجو ڪم صبح ئي ختم ڪري چڪي هئي. هوءَ جنرل صاحب کي ڇڏي هلي وئي. جڏهن جنرل هن کي ڳولڻ لاءِ ڪاسينو ويو، ته اتي هن کي هڪ ورانڊي ۾ بندري شهزادي سان چڪر هڻندي ڏٺائين. اتي بلانشي ته نهيو پر سندس ماءُ مادام ڪامنگس به هن ڏانهن اک کڻي نه نهاريو. ايتريقدر جو شهزادي به ڪيس سلام جو جواب نه ڏنو. مادموزيل بلانشي سڄو ڏينهن شهزادي کي مجبور ڪندي رهي ته هو ڪيس پنهنجو آخري فيصلو ٻڌائي. پر افسوس، جو هن کي دوکو مليو. شام جو هن جي اوچن خيالن جو اوچو محل ڊڳام ڪري اچي هيٺ ڪريو. شهزادي صاحب هن کي صاف صاف ٻڌايو ته هو هڪ مفلس شخص آهي ۽ پاڻ به دولت جي جوئا خاني ۾ قسمت آزمائي ڪرڻ لاءِ مس صاحب کان قرض وٺڻ جو سوچي رهيو آهي. بلانشي مشتعل ٿي، هن کي ته دفع ڪيو ۽ پاڻ ڪمري کي تالو هڻي،

وڃي هنڌ تي ڪري.

ان ڏي صبح جو آءٌ انسٽلي صاحب وٽ ويس. بلڪ اُئين چئُو ته هن کي ڳولڻ نڪتس. پر هو ڪٿي به نه مليو. هوٽل، پارڪ ۽ ڪاسينو، مطلب ته هر جڳهه گهوميس. خبر پيئي ته هن هوٽل ۾ ماني به نه کاڌي آهي. ٽيئين ورهي منجهه هو اتفاق سان مون کي ملي ويو. هو اسٽيشن کان ايمگلو شرٽل ڏانهن وڃي رهيو هو. هو ٿڪو ٿڪو پئي ڏسبو. اُئين پئي لڳو، ڄڻ ڪنهن گهري سوچ ۾ ٻڏل هجي. حالانڪ منهن تي ڪنهن به قسم جو فڪر ۽ پريشانيءَ جا آثار ڪونه هئس. هن گرمجوشيءَ سان هٿ ملايو ۽ هميشه وانگي 'اڇو اڇو' چوندي، اڳيان وڌي ويو. آءٌ جلدي جلدي وک وڌائي وڃي پڳو ساڻس. اڄ سندس رويو اهڙي قسم جو هو، جو مون کي ڪجهه پڇڻ جي همت نه ٿي ۽ هونئن به مون کي پاڻ متعلق ڳالهه ڪندي بجا طور تي ڇڄهڪ ٿيڻ کپندي هئي. مون وانگر هن به ڪٿي چپ ڪئي هئي. آخرڪار آءٌ ڏاڍيءَ جي باري ۾ ڳالهائڻ لڳس. هو اهي ڳالهيون غور سان ٻڌندو رهيو ۽ پنهنجي عادت کان مجبور ٿي ڪلها لوڏيندو رهيو.

"هوءَ پنهنجي سڄي دولت جوئا ۾ هارائي ڇڏيندي."

"جڏهن آءٌ ڪاسينو مان ٻاهر پئي آيس، ته هوءَ ڪيڏن لاءِ اندر وڃي رهي هئي. پوءِ مون کي اها به خبر پيئي ته هوءَ پاڻي پاڻي هارائي چڪي آهي. جي مون کي ٿورو به وقت ملي ها، ته اها عجيب و غريب راند ضرور ڏسڻ وڃان ها."

"اڄ اوهين هتا ڪٿي؟" مون پڇيو. هي سوال ڪندي، مون کي حيرت پئي ٿي ته آخر، هر هر اهو سوال ڇو ڪري رهيو هوس.

"مان فرانڪ ڦرٽ ويو هوس."

"ڪو ڪم هو، ڇا؟"

"ها، هڪ ضروري ڪم هو."

آءٌ سوچڻ لڳس ته هاڻ ڇا چوانس! هن سان قدم قدم ۾

ملايو پئي هليس. اوچتو هڪ ڪوانٽر ميزن هوٽل ڏانهن مُڙيو ۽ مون سان هٿ ملائي هوٽل ۾ اندر هليو ويو. جيئن جيئن منهنجا پير پنهنجي هوٽل ڏي وڌندا ويا، اهو خيال پڪو ٿيندو ويو ته جي ٻه ڪلاڪ به ساڻس گفتگو ڪريان ها، ته به ڪجهه پڇي نه سگهان ها. پڇڻ لاءِ ته مون وٽ گهڻيون ئي ڳالهيون هيون، پر مون کي پڇڻ جو ڍنگ ئي نه ٿي آيو.

پالينا سڄو ڏينهن يا ته پارڪ ۾ ٻارن سان کيڏندي رهي، يا نرس سان گڏ گهمندي رهي. يا وري پنهنجي ڪمري ۾ بند ٿي پئي هئي. ڪجهه وقت کان هن جنرل سان ڳالهائڻ ئي ڇڏي ڏنو هو. مورگو هن کان پري پري رهندي هئي. خير اها ته پراڻي ڳالهه آهي. پر اڄ جيڪا حالت جنرل صاحب جي ٿي هئي، تنهن مان ائين ٿي لڳو ته هو پالينا کي پاڻ کان جدا نه ڪندو. بلڪ هاڻ هن کي هر معاملي ۾ پالينا جي مدد جي ضرورت پوندي. بهرحال جڏهن مان ائسٽلي صاحب سان ملاقات ڪري موٽي رهيو هوس، ته رستي ۾ پڻ مٿن لاءِ پالينا به ملي ويم ـــ جا ان وقت ٻارن سان چهل قدمي ڪري رهي هئي. هن جي منهن تي سنجيدگي ڇانيل هئي. ائين ٿي لڳو ڄڻ گهر ۾ آيل طوفان کان هوءَ اڪيلي ئي بچي نڪتي هئي. هن منهنجي سلام جو جواب ڏاڍيءَ سادگي سان ڏنو. آءٌ پنهنجي دل ۾ هن جي خلاف ساڙ ۽ حسد جا جذبات محسوس ڪندو واپس آيس.

مون ڄاڻي ٻجهي چاهيو ٿي ته هن سان ملان. هونئن ته به برءرهم واري افسوسناڪ واقعي کان پوءِ اڃا تائين ساڻس اڪيلائيءَ ۾ ملي نه سگهيو هوس. مون اهو رويو ڄاڻي ٻجهي اختيار ڪيو هو. بي شڪ ان ۾ ظاهرداري ۽ بناوت هئي، پر وقت سان گڏوگڏ منهنجي پريشاني ۽ غمگيني به وڌندي ٿي وئي. جي هوءَ منهنجي پرواه نٿي ڪري، ته نه سهي پر گهٽ ۾ گهٽ منهنجي جذبات کي ان طرح مجروح ته نه ڪرڻ کپس ها! ۽ منهنجي ڳالهين کي ۽ منهنجي عشق جي اظهار کي اهڙيءَ حقارت سان نه ڏسڻ

ڪيس ها. هن کي اها ڳالهه پلي ڀت معلوم هئي ته مون کي سائس عشق هو، هن منهنجي عشق کي سمجهو ۽ مون کي اهڙيون ڳالهيون به ڪرڻ ڏنائين— ان حد تائين، جو مون کي ڪنهن به موقعي تي نڪ ٻيرو به رد نه ڏنائين. مون کي خبر آهي ته ان داستان جو آغاز ڏاڍي عجيب طريقي سان ٿيو. ٻه مهينا اڳ ئي مون کي ان حقيقت جو احساس ٿي چڪو هو، ته هوءَ مون کي پنهنجو دوست، پنهنجو ساٿي ۽ پنهنجو رازدار بڻائڻ ٿي گهري ۽ ان لاءِ ئي هوءَ مون کي آزمائي رهي آهي ته جيئن کيس خبر پوي ته آءٌ آزمائش جي ڪسوٽيءَ تي پورو لهان ٿو يا نه. پر شايد هن کي انهيءَ ۾ چڱي طرح ڪاميابي نه ٿي، انهيءَ ڳالهه، مورڳو اسان جي تعلقات جي راهه ۾ ڪئين مونجهارا پيدا ڪري وڌا، جي اڃا تائين قائم آهن. مون انهن ئي عجيب و غريب تعلقات جي ڪري ته ايترو ڪلي ڳالهيون ٿي ڪيون. جي هن کي منهنجو عشق نه ٿي وڻيو، ته پوءِ آخر ان وقت ڇو نٿي روڪيائين، جنهن وقت آءٌ ڏاڍي جوش وچان پنهنجي بي پناهه عشق جو اظهار ڪندو ٿي رهيس.

هوءَ مون کي اهڙي وقت ڪڏهن به نه روڪيندي هئي ۽ جي ڪاهن روڪيندي هئي، ته چرچن ۾. مون کي پڪ آهي بلڪ اهو منهنجو ايمان آهي ته هوءَ منهنجي ڳالهين کي ڏاڍي غور سان ٻڌڻ کان پوءِ مون کي سخت پريشانيءَ جي حالت ۾ پهچائي خوش ٿيندي هئي. هن کي منهنجي دل ٽوڙڻ ۾ ڏاڍي خوشي محسوس ٿيندي هئي. ان سان گڏ کيس اها به خبر هئي ته آءٌ ڪانئس ڌاران جيئرو نٿو رهي سگهان. جاگيردار برمرهتم جي واقعي کي گذرئي اڃا ٿي ڏينهن ٿيا هئا. پر مون کان هن جو وڇوڙو برداشت ڪونه ٿي ٿيو. اڃا هينئر جڏهن هوءَ مون کي ڪاسينو وٽ ملي، ته منهنجي دل زور زور سان ڌڪ ڌڪ ڪرڻ لڳي هئي ۽ منهنجو رنگ اڇو پٽئي جهڙو ٿي ويو هو. مون سوچيو، ”پر هوءَ به ته مون کان سواءِ جيئري رهي

ٿي سگهي. هن کي بہ منهنجي ضرورت هئي، منهنجي بہ تہ ڪا حيثيت هئي.

انهيءَ ۾ ڪوبہ شڪ نہ هو تہ هن جي دل ۾ ڪو راز لڪل هو. ڏاڍيءَ مان هن جي گفتگو منهنجي دل تي تير جيان لڳي هئي. مان سندس هزارين ڀيرا هن کي التجا ڪري چڪو آهيان ۽ مجبور ڪري چڪو آهيانس تہ هوءَ مون کان پنهنجو راز نہ لڪائي، بلڪ مون کي ٻڌائي تہ آخر سائس ڪهڙي ويڌن آهي. هوڏانهن ڪيس بہ خبر هئي تہ آءٌ سندس هڪ اشاري تي جان قربان ڪري ٿو سگهان. پر هوءَ هميشہ مون کي حقارت جي نظر سان ڏسندي رهي، يا جيڪڏهن زبان سان ڪجهہ گهربائين بہ تہ جان گهرڻ جي بجاءِ اهڙي حرڪت ڪرڻ لاءِ جيڪا وچي ويچاري برسرهم جاگيردار جي سر تي ڪڙڪي هئي.

ڇا ڪنهن جي جذبات کي مشتعل ڪري ڇڏڻ ڪافي نہ آهي؟ ڳالهہ اتي اچي بيٺي آهي تہ هاڻ اهو فريڊرچ ۽ اهو اڪسلي صاحب ٻئي وچي هن جا ٻچيا آهن. هيءَ آخري ڳالهہ جڏهن منهنجي ذهن ۾ ايندي آهي، تہ سڄو معاملو هڪ عجيب گڙٻڙ ۾ پئجي ويندو آهي ۽ هر شيءِ منهنجي سمجهہ کان ٻاهر ٿي ويندي آهي. اف منهنجا خدا! مون کي ڪهڙيون ڪهڙيون تڪليفون برداشت ڪرڻيون پيون آهن! گهر ايندي ئي مون جوش ۾ اچي قلم کنيو ۽ پالينا ڏانهن هي مختصر چٺي لکيم:

”پالينا اليگزنڊ رونا! مون کي صاف نظر اچي رهيو آهي تہ هاڻ گهڻي عرصي کان لڪل رازن تان پردو کڄڻ وارو آهي. جنهن جو اثر ضرور توتي بہ پوندو. آءٌ آخري ڀيرو پڇان ٿو تہ توکي منهنجي جان جي ضرورت آهي يا نہ؟ جي آءٌ تنهنجي ڪنهن بہ ڪم اچي سگهان تہ مون کي ان فائدو وٺ. تنهنجي جواب اچڻ تائين آءٌ پنهنجي ڪمري ۾ ئي آهيان ۽ بلڪل ٻاهر ڪونہ ويندس. جي توکي منهنجي ضرورت آهي تہ جواب لک، يا مون کي گهراءِ.“

مون لفافو بند ڪيو ۽ هوٽل جي بيري کي ڏنم ته پالينا کي پهچائي. گڏوگڏ هيءَ هدايت به ڪئي ماڻس ته جي پالينا نه هجي، ته اها چٺي ٻئي ڪنهن کي نه ڏجئين، بلڪ واپس کڻي اچجانءِ. مون کي ڪنهن جواب جي اميد ڪانه هئي، پر بيري واپس اچي چيو ته هن اوهان کي سلام چيا آهن.

ڇهين بجي ڌاري جنرل صاحب مون کي گهرايو.

ان وقت هو پنهنجي پڙهڻ واري ڪمري ۾ هو. اُٿي تي لڳو چڙ ٻاهر وڃڻ وارو هو. ٽوپي ۽ ڪوٽ ڪرسي تي پيا هئس. جڏهن آءٌ ڪمري ۾ اندر داخل ٿيس، ته هو ڪمري جي وچ ۾ بيٺو، پنهنجي منهن ڳالهائي رهيو هو. زبان سان گڏ سندس هٿ، پير ۽ مٿو به هلي رهيا هئا. مون کي ڏسندي ئي، هو اهڙيءَ طرح گهبرائجي مون ڏي ڀڳو، جو مان ڊوڙي واپس وڃڻ لڳس، پر هن مون کي جهلي ورتو ۽ زبردستيءَ ڪرڇ ڏي وٺي هليو. ٻانهن کوچ تي ويٺي رهيو ۽ مون کي پير ۾ آرام ڪرسيءَ تي ويهاريائين. اوچتو سندس چپ ڪنبڻ لڳا ۽ اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳس — جيڪي ڳلن تان وهڻ لڳس. منهنجي ڪلهن تي هٿ رکي، ڏاڍي هيڻائيءَ وٺندي چيائين، "اليگري اوانو وچ! مون کي بچاءِ، خدارا، ان مصيبت مان بچائينم."

مون کي هن جو مطلب ڪافي دير کان پوءِ سمجهه ۾ آيو. هو مسلسل ڳالهائي رهيو هو ۽ هر هر 'مون کي بچاءِ. مون کي بچاءِ' رٽي رهيو هو. انهن ڳالهين جو مطلب مون هي ڪڍيو هو ته شايد هو مون کان ڪا صلاح ٿو وٺڻ گهري، يا هيئنن کڻي چئجي ته فڪرن ۽ پريشانين هن کي اتنرو گهيريو هو، جو هاڻ ڪيس مون کان سواءِ ڪوبه نظر نٿي آيو. جنهن مان دل جو حال اوري دل جو بار هلڪو ڪري سگهي.

هو صفا بدحواس بلڪ چريو ٿي پيو هو. هو ڏاڍي ڏک سان ٻاڏائيندو رهيو، "خدارا مادموزيل بلانشي کي ميڄا! هن کي چئو ته مون سان شادي ڪري!" هو منهنجي آڏو هٿ ٻڌل وارو

هو ته مون ڏورو زور سان چيو، "مادموزيل بلانشي منهنجو ڇيئہ ڇو ونندي، آخر آءٌ هن کي ڪهڙي حيثيت سان چوان؟"

پر هو اهڙيون ڳالهيون ٻڌڻ لاءِ تيار ئي ڪونہ هو. هو تہ صفا واهي تباهي بڪي رهيو هو. هن ڏاڏيءَ پريشانيءَ جي حالت ۾ ڏاڏي جي متعلق بہ ڳالهيون ڪيون. اڃا تائين هن جو خيال هي هو تہ جي پوليس کي اطلاع ڪيو وڃي تہ سڄو معاملو نيڪ ٿي سگهي ٿو.

اوچتو هو ڪاوڙ ۾ اچي چوڻ لڳو، "هيڏي سڄي شهر ۾ جتي هيڏي سڄي حڪومت آهي، اهڙيءَ پوڙهيءَ کي حوالات ۾ ڇو بند ڪري سگهجي؟" اهو چوندي هڪدم اٿيو ۽ ڪنهن خيالي ماڻهوءَ سان ڳالهائيندي، ڇڪر هڻڻ لڳو، "ها سائين! مان نيڪ ٿو چوان. مان نيڪ ٿو چوان، اهڙيءَ عورت کي ڪاريءَ ڪوٺيءَ ۾ بند ڪيو وڃي. ها ها، مان سچ ٿو چوان."

هو ڏڪندو، وري اچي ڪرسيءَ تي ويٺو ۽ هڪ لمحي ڪان پوءِ آهون ڀريندي، مون کي چوڻ لڳو، "هاڻ مادموزيل بلانشي ڪڏهن بہ مون سان شادي نہ ڪندي. ڇو جو تار جي بجاءِ خود ڏاڏي اچي وئي آهي. ظاهر آهي، هاڻ ورثي ۾ مون کي ڪجهہ بہ نہ ملندو." ائين ٿي لڳو ڄڻ هن جي خيال ۾ مون کي ان جي ڪابہ خبر نہ آهي. مون ڳڙيو جي ذڪر ڇيڙيو. هن ڪاوڙ ۾ اچي، هٿ الاريندي چيو "هو ڪميڻو هتان هليو ويو آهي. منهنجي هر شيءِ هن جي قبضي ۾ آهي. هن مون کي دوکو ڏنو. جيڪي پئسا تو آندا هئا الائي ڪيترا هئا، شايد ست سؤ فرانڪ هئا. هاڻ مون وٽ بس رکيو آهي پئسا آهن. باقي سڀ ختم ٿي چڪو آهي. خبر ناهي تہ قسمت ۾ ڇا لکيل آهي."

"هوٽل جو بل ڪير ادا ڪندو ۽ ان کان پوءِ ڇا ٿيندو؟" مون حيرانيءَ مان پڇيو.

هو مون ڪي ڏاڍيءَ حيرانيءَ سان تڪيندو رهيو. پر منهنجو خيال آهي تہ هن منهنجي ڳالهہ سمجهي تہ ڇا، پر ٻڌي

ٻه ڪلاڪ، مون ڀالينا ۽ نندين ٻارن لاءِ ڳالهائڻ چاهيو، پر هو جلدي چوڻ لڳو، ”ها، ها، ٺيڪ آهي.“ وري يڪدم زبان ترڪي ويس ۽ هو ٻيهر شهزادي جو ذڪر ڪرڻ لڳو. ”هاڻ بلانشي هنن ڪمبخت سان هلي ويندي. پوءِ ڇا ٿيندو؟ اليگزي اِوانو وچ! پوءِ ڇا ٿيندو؟ خدا جو قسم مان ته صفا چريو ٿي چڪو آهيان. ڪجهه سمجهه ۾ نٿو اچي ته ڇا ڪريان، ڇا نه ڪريان. چڱو، تون ابتداءِ اهڙا احسان فراموشي نه آهي؟ هوءَ منهنجي سڀني احسانن کي وساري ويٺي آهي!“

پوءِ اوچنگارون ڏيئي روئڻ لڳو.

اهڙي بدنصيب شخص کي آءٌ ڇا ٿي چئي سگهيس. ان خيال کان ته ڪجهه ڪري نه ويهي، آءٌ هن کي اڪيلو به نٿي ڇڏي سگهيس. پر گڏوگڏ خود هن کان ڇوٽڪارو به حاصل ڪرڻ ٿي گهريم. انهن ڪري ٿرس کي چيم ته هن جو خيال رکي ۽ ڪمري مان ڪيڏانهن به نه وڃي. ان سان گڏ هوٽل جي بيري کي به چيم. هو ڪو ڏاڍو شريف ماڻهو هو. هن جنرل صاحب جو خيال رکڻ جو واعدو ڪيو.

آءٌ اڃا پنهنجي ڪمري ۾ پهتس ته پوتاپچ سڏڻ آيم. ان وقت رات جا اٺ لڳا هئا ۽ ڏاڏي پائي پائي هارائي، ڪاسينو مان واپس آئي هئي، مجبوراً هن وٽ ويس. هوءَ هڪ بيمار وانگيان ٿڪجي ٿڪي، ڪرسيءَ تي پئي هئي. نوڪريائي هن کي چانهه جو مگ ڏيئي رهي هئي ۽ هن کي چانهه پيئڻ تي مجبور ڪري رهي هئي. ڏاڏيءَ جو ڳالهائڻ ٻولهائڻ ۽ سڄو نمونو بدلجي چڪو هو.

”اڄ اليگزي اِوانو وچ! معاف ڪجانءِ. مون توکي هڪ ڀيرو وري تڪليف ڏني. اميد آهي تون مون پوڙهيءَ کي معاف ڪندين. ڳالهه هيءَ آهي ته مان تقريباً هڪ لک روبل هارائي ويٺي آهيان. تون اڄ مون سان گڏ نه هلئين، چڱو جو نه هلئين، نه ته توکي به تڪليف ٿئي ها. هاڻ مون وٽ ٽڪو به ڪونهي

۽ مان هت هڪ منٽ به ترسڻ نٿي گهران. منهنجي نوين واري گاڏيءَ ۾ واپس پئي وڃان. مون تنهنجي ان انگريز دوست چيا اٿس ناليءَ ها انسلي ڏي ماڻهو موڪليو آهي ته هو مون کي هڪ هفتي لاءِ ٽي هزار فرانڪ اڌارا ڏئي. هن کي مجبور ڪري پئسا هينئر ئي موڪلي ۽ ڏس ڪٿي هو انڪار نه ڪري. اچا به خدا جي فضل سان مون وٽ گهڻو ڪجهه آهي. ٽي سڄيون ديهون آهن. ٻه وڏا محل آهن. چڱي خاصي نقدي به اٿم. جي مان ڪٿي ڪام آئي هيس. هينئر هن وٽ وڃ. ڪٿي هن جي دل ۾ مون لاءِ شڪ نه پيدا ٿين. ڏسڻ ۾ ته هو تمام چڱو ماڻهو ٿو اچي!“

آءٌ اچا اتي ئي هوس ته انسلي صاحب ڏاڏيءَ جو پيغام ملندي ئي اچي ويو ۽ بنا ڪنهن جهجهڪ جي ٽي هزار فرانڪ ڳڻي ڏنائينس ۽ قرض نامي تي صحيح ڪرائي، اجازت گهري، واپس هليو ويو.

”چڱو اليڪزي اوانو وچ! هاڻ تون ڀلي وڃ. گاڏيءَ ۾ اچا هڪ ڪلاڪ پيو آهي. ٿيستائين مان ٿورو آرام ڪري وٺان. سڄو بدن ٽٽي رهيو آهي. مون چريءَ کان رنج نه ٿجانءِ. اڄ کان پوءِ ڪڏهن به نوجوانن کي جلدباز ۽ بدحواس ٿيڻ جو الزام نه ڏينديس ۽ يقين ڪجانءِ ته هن بدنصيب جنرل کي به ڪجهه نه چونديس. جي چوان ته خدا اڳيان گنهگار ٿيان. اها ٻي ڳالهه آهي ته ڏينديسانس هڪ پئسو به ڪونه. ان ڪري جو هو بيوقوف آهي. آءٌ ته هن کان به وڌيڪ بيوقوف آهيان. سچي ڳالهه هيءَ آهي ته وڏا جيڪي چئي ويا آهن ته غرور جو ڪنڌ هميشه جهڪيل رهندو، سچ آهي. خدا پوڙهپڻ ۾ به غرور جي سزا ڏيندو آهي. چڱو، خدا حافظ! الوداع! مائي تون اچ مون کي ٿورو اٿار.“

پوءِ به مون ڏاڏيءَ کي اسٽيشن تي ڇڏڻ ٿي گهريو. مون کي ڏپ هو ته وري ڪا ٻي ڳالهه نه ٿي پوي. ان ڪري آرام سان ڪمري ۾ ويهي نه سگهيس، بلڪ ورانڊي ۾ چڪر

هٿندو رهيس. اتان نڪري رستي تي آيس. پاڻينا ڏانهن منهنجو هي خط آخري هو. هيءَ مصيبت واقعي وڏي هئي. آءٌ هوٽل ۾ ئي ٻڌي چڪو هوس ته گريو هلئو ويو هو. جي هو مون کي نڪرائي ها ته، ته شايد نوڪر جي حيثيت سان ته نڪرائيندي. منهنجو وجود هن لاءِ ضروري هو. آءٌ هن لاءِ فائديمند هوس. خواه منهنجي حيثيت هن لاءِ هڪ نوڪر جهڙي ڇو نه هجي! پر اٿين هو ضرور.

اچا گاڏي ڇٽڻ ۾ ڪجهه منٽ هئا. آءٌ ڊوڙنده اسٽيشن تي پهتس ۽ ڏاڏيءَ سان مليس، جا هڪ خاص گاڏي ۾ ويٺي هئي. چوڻ لڳي، ”ان بي لوث همدرديءَ لاءِ مهرباني.“ جڏهن گاڏي هلڻ لڳي، ته چيائين ”پراسڪويا کي چئجانءِ ته ڪالهوڪي ڳالهه ياد رکي، مان هن جو انتظار ڪنديس.“ هن جي اکين ۾ ڳوڙها هئا.

آءٌ هوٽل واپس آيس. جنرل صاحب جي ڪمري وٽان لنگهندي، پوڙهيءَ نرس کان پڇيم ته جنرل صاحب جو ڪهڙو حال آهي، ته نراسائيءَ سان ٻڌايائين ته ٺيڪ آهي. جڏهن آءٌ ڪمري ۾ داخل ٿيس ته اهو ڏسي حيران ٿي ويس ته جنرل صاحب ۽ بلانشي ٺهڪ ڏيئي کلي رهيا هئا! جنرل صاحب ڏاڍو خوش پئي نظر آيو ۽ بي ربط نموني سان ٻُڙڪي رهيو هو ۽ وڏا وڏا ٺهڪ ڏيئي رهيو هو. ٺهڪ ڏيندي وقت منهن تي گهنج ٿي ايري آيس.... اصل اکيون به گم ٿي ٿي ويس. پوءِ بلانشي کان خبر پيم ته شهزادي کان جدا ٿيڻ کان پوءِ جڏهن خبر پيس ته جنرل هن لاءِ روئي پيو، ته رڳو تسليءَ خاطر هن وٽ هلي آئي هئي، نه ته جنرل ويچاري کي ڪهڙي خبر ته سندس قسمت جو فيصلو ٿي چڪو هو. هوءَ صبح جو پهرينءَ گاڏيءَ ۾ پئرس وڃي رهي هئي.

سون جنرل جي پڙهڻ جي ڪمري جي در ۾ بيهي

ارادو بدلايو ۽ موٽيس. هن مون کي ڪونه ڏٺو هو. آءٌ واپس ڪمري ۾ آيس. آهستي دروازو کوليم. ان اونداهيءَ ۾ دريءَ واريءَ ڪرسيءَ تي ڪو ويٺو هو. جڏهن آءٌ آهستي اندر داخل ٿيس، ته هو چريو پريو به ڪونه. تيزيءَ سان وڌي، ويجهو ويس ته هن کي ڏسي منهنجي دل ڌڙڪڻ وساري ڇڏيو — هوءَ پالينا هئي.

باب چوڏهون

مون کان بنهه رڙ نڪري ويئي.

”ڇا آهي، آخر ٿيو ڇا؟“ هن تعجب مان پڇيو. اداسيءَ کان هن جو رنگ هيڊو ٿي ويو هو.

”تون مون کان ٿي پڇين، سو به منهنجي ڪمري ۾؟“

”منهنجو طريقو اهو ئي آهي. جي اڇٺو هوندو اٿم ته هلي ايندي آهيان. توکي سڀ خبر پئجي ويندي. ٿوري بتي ٻار.“

مون بتي ٻاري، هوءَ اٿي اچي ميز تي ويٺي ۽ هڪ ڪليل چٺي منهنجي هٿ ۾ ڏنائين.

”هن کي پڙهه.“ هن حڪم ڪندي چيو.

”هي ته گرڊو جي لکيل آهي.“ مون چٺي وٺندي چيو. منهنجا هٿ ڪنبڻ لڳا ۽ سڄون منهنجي آڏو نچڻ لڳيون. مون کي هن چٺيءَ جا صحيح اکر ته ياد ڪونهن، پر لکيل مڙئي هيئن هو.

مادموزيل سلام:—

جيئن اوهان کي خبر آهي، ڪن خاص حالتن ۽ مجبورين جي ڪري مان هتان وڃي رهيو آهيان. مڪمل صورتحال کي اوهان جي سامهون صاف صاف بيان ڪرڻ لاءِ مان اڄ تائين اوهان سان ملي نه سگهيس، بلڪ هينئن ئي سمجهو ته مون چاڻي واڻي ان جي ڪوشش نه ڪئي. اوهان جي پوڙهي ماڻيءَ جي اچڻ ۽ هن جي جاهلاڻي روئي منهنجي سيني شڪن کي ختم ڪري ڇڏيو. منهنجا ذاتي حالات ايترا خراب آهن، جو مان وڌيڪ خوشگوار حالات جي ڪابه اميد نٿو رکي سگهان، جيڪي ڪجهه وقت کان دل ۾ ماڻيندو ٿي آيس. مون کي

ماضيءَ جو افسوس آهي. خير، جو گذريو سو چڱو.
پر منهنجي متعلق ايتري خبر ته اوهان کي به پئجي
چڪي هوندي ته منهنجو رويو هميشه هڪ شريف ۽
ايماندار ماڻهوءَ جهڙو رهيو آهي. مان پنهنجي سڄي دولت
اوهان جي ويڳي پيءُ کي قرض ۾ ڏيئي چڪو آهيان
۽ هاڻ وڏيڪ رقم برباد ڪرڻ نٿو گهران. بلڪ جيڪي
ڪجهه باقي بچيو آهي، تنهن مان وڌ ۾ وڌ فائدي وٺڻ
تي مجبور آهيان. مون پيئرز برگ ۾ پنهنجي هڪ
دوست کي خط لکيو آهي، ته هو مون وٽ جنرل جي
گروي رکيل ملڪيت جي وڪري جو يڪدم ڪو
انتظام ڪري. اهو پڪ ته اوهان جي نادان ويڳي پيءُ
اوهان جي پنهنجي ذاتي ملڪيت به برباد ڪري ڇڏي
آهي، مون ارادو ڪيو آهي ته هن کي پنجاه هزار
فرانڪ ڇوٽ ڏيئي ڇڏيان. ان رقم جي ماليت جيتري
ملڪيت آءٌ هن کي واپس ڪري رهيو آهيان. ان طرح
اوهان جيڪا رقم قانوني طرح هن کان وٺڻ جو حق
رکو ٿيون، اها اوهان کي ملي ويندي. مادموزيل، اميد
آهي ته موجوده صورتحال ۾ منهنجي ڪارگذاري اوهان
لاءِ نفع بخش ثابت ٿيندي. مون کي هيءَ به اميد آهي
ته مان ان ڪارگذاريءَ سان هڪ انسان، هڪ شريف
انسان واري فرض ادائيءَ جي تڪميل ڪري رهيو آهيان.
يقين رکو اوهان جي ياد هميشه هميشه لاءِ منهنجي
دل تي نقش ٿيل آهي."

"هنه! اها ته بلڪل صاف ڳالهه آهي." مون پالينا ڏانهن
ڏسندي چيو. "ان کان وڌيڪ ته توکي ٻي ڪا اميد نٿي ٿي
سگهي." منهنجي لهجي مان ڪاوڙ ظاهر ٿي رهي هئي.

پالينا ڪنبندڙ آواز ۾ چيو. "مون کي وڌيڪ ڪابه اميد
ڪانه هئي. مان هن کان ڪجهه وٺڻ به نٿي گهريو. حالانڪ

مان گهڻي عرصي کان سمجهي چڪي هيس ته هو ضرور ائين ڪندو. مون هن کي چڱيءَ طرح سڃاتي ورتو هو ۽ جيڪي ڪجهه هو سوچي رهيو هو، تنهن جي به مون کي خبر هئي. هن جو خيال هو ته مان خود هن جي پٺيان پوڻ جي ڪوشش ڪري رهي آهيان. مان خود هن کي چوان ته ...." (هوءَ پنهنجو جملو پورو ڪري نه سگهي ۽ چپن کي ڏندن سان ڪٽڻ لڳي. پوءِ صفا چپ ٿي وئي.) وري اوچتو پاڻمرادو ڳالهائڻ شروع ڪيائين، "مون ڄاڻي واڻي هن سان پنهنجي حقارت ۽ نفرت وڌائي هئي. مون رکيو هيو ٿي ڄاڻڻ چاهيو ته آخر هن جو ارادو ڇا آهي ۽ هو مون کان ڇا ٿو گهري، جي ڏاڏي جي متعلق اها تار آئي هجي ها، جنهن جو اسان کي انتظار هو، ته هن جا سڀ پئسا هن جي بوٽ تي ڦهڪائي ڪيان ها ۽ چوانس ها وڃ پنهنجو رستو وٺ، مان هميشه هن سان نفرت ڪندي رهي آهيان. پر پهرين هو اهڙو نه هو. توکي ٻڌايان ٿي ته هو مختلف هو. پر هاڻي— هاڻي جي مون وٽ پنجاه هزار فرانڪ هجن ها، ته پهرين هن جي منهن تي ٿڪ هڻان ها ۽ پوءِ اهي سندس منحوس منهن تي ڪڍي نڪاءُ ڪريان ها."

"پر پنجاه هزار فرانڪ جو دستاويز ته جنرل صاحب وٽ آهي. اهو وٺي هن کي واپس ڪر."

"اها ڳالهه ڪانهي، اها ڳالهه ڪانهي، ائين اها ڳالهه نه ٿيندي!"

"ها، بيشڪ اها ڳالهه نه ٿيندي. برابر اها ماڳهين ڳالهه نه ٿيندي! ڀلي ڪندي جنرل صاحب وٽ هاڻي بچيو به ڇا آهي؟ ۽ هوءَ ڏاڏي؟" مون چيو.

پالينا عجيب انداز ۾ مون کي تڪڻ لڳي، "ڇا چيئي؟ ڏاڏي! مان هن کان ڪڏهن به نه گهرنديس. مان ڪنهن جي آڏو هٿ ڊگهو نٿي ڪريان." هن پريشانيءَ وچان چيو.

"پوءِ آخر ڇا ڪجي؟ توکي هن ذليل، بدمعاش گريو سان

آخر محبت ڪيئن ٿي؟ جي چوين ته آءٌ وڃي هن جو خون ڪري اچان! هو هاڻ ڪٿي آهي؟"

"هو فرئنڪفرٽ ۾ آهي ۽ اُتي ئي ڏينهن رهندو."

"جي ٿورو به اشارو ڪرين ته آءٌ صبح جو پهرين ئي گاڏيءَ ۾ اوڏانهن هليو وڃان!" مون ڏاڍي جذباتي انداز ۾ چيو.

"۽ جو هو چوي ته ميان، پهرين منهنجا پنجاه هزار فرانڪ ته ڏي! ته پوءِ تون ڇا ڪندين؟ پيو هن سان ڇا لاءِ وڙهندين؟ نه نه! اها سراسر ڇرائپ ٿيندي."

"پوءِ پنجاه هزار فرانڪ ڪٿان آڻيون؟" آءٌ ڏند پيهڻ لڳس، ڇڻ هيئنر زمين ڦاٽي پوندي ۽ ان ۾ پنجاه هزار پيا هوندا ۽ آءٌ رکيو هٿ وجهي آهي ڪڍي وٺندس. اوچتو هڪڙو خيال منهنجي ذهن ۾ پيدا ٿيو، جو مون صلاح طور پالينا کي ٻڌايو، "۽ جي ائسٽلي صاحب کان گهرون، ته ڪهڙو حرج آهي."

هن جون اکيون ڦاٽي ويون.

"يعني تون پاڻ ٿو چاهين ته مان هن انگريز کان خيرات گهرڻ وڃان." هن منهنجي منهن ۾ معني خيز نگاهن سان ڏسندي، طنزيه مرڪ سان چيو. هن زندگيءَ ۾ پهريون ڀيرو مون کي سڌو تون چئي مخاطب ڪيو هو.

هوءَ جوش کان ڇڪرائجي وئي هئي. هڪدم ڪوچ تي ائين ڪري پئي، ڄڻ ڏاڍي ٿڪجي پيئي هجي.

مون کي ائين لڳو، ڄڻ ته منهنجي رڳ رڳ ۾ ڪا بجلي ڊوڙي ويئي. آءٌ هڪ هڪ ڇپي ويس. مون کي پنهنجي اکين ۽ ڪنن تي اعتبار ئي نٿي آيو. ته ڇا هوءَ واقعي مون سان محبت ٿي ڪري. هوءَ ائسٽلي صاحب وٽ وڃڻ جي بجاءِ مون ڪنگال وٽ هلي آئي هئي.

هڪ جوان ۽ سهڻي ڇوڪريءَ جو منهنجي ڪمري ۾ هيئن اڪيلو هليو اچڻ، سو به اهڙي اعتماد سان! هن جي اچڻ خود سندس ڳالهه صاف طرح ظاهر ڪئي هئي — پر آءٌ

هن جي سامهون بيٺو هوس ۽ ڪابہ ڳالهہ اجا تائين نہ سمجهي سگهيو هوس.

اوچتو هڪ جنوني خيال منهنجي ذهن تي ايري آيو.

”پالينا! مون کي صرف هڪ ڪلاڪ جي مهلت ڏي. رڳو هڪ ڪلاڪ.... مان اڃهو هينئر ٿو واپس اچان. تون خود پنهنجين اکين سان ڏسنديئن. تون هتي ئي ويهہ. ڪيڏانهن وڃجانءِ نہ.... آءٌ اڃهو ٿو اچان. بس اڃهو!“

آءٌ هن جي سواليہ نگاهن جو جواب ڏيڻ بجاءِ تيزيءَ سان ڪمري مان نڪتس. هوءَ مون کي سڏ ڪندي رهي. پر آءٌ واپس ٿيڻ وارن مان نہ هوس.

ڪڏهن ڪڏهن ڪو جنون ۽ ناممڪن خيال انسان کي اهڙيءَ طرح اچي ورائيندو آهي، جو هو آن کي بلڪل اصلي ۽ حقيقي سمجهندو آهي ۽ جي اهو خيال ڪنهن زبردست خواهش جي ڪري پيدا ٿيو هجي، تہ پوءِ ان کي بلڪل اٽل سمجهندو آهي. چڻ روز ازل کان اهو ئي قسمت ۾ لکيل هو. بلڪ ان خيال ۾ ڪي پيون ڳالهيون بہ لڪل ٿينديون آهن. آئينده جي واقعن جي اڳواٽ خبر پوڻ. ارادي جي غير معمولي قوت. پنهنجي ئي تصور رستي پاڻ کي پڌي رکڻ ۽ ٻيو الائي ڇا ڇا، جنهن جي خبر مون کي بہ ڪانهي. پر ان شام (جنهن کي آءٌ مرڻ گهڙيءَ تائين نہ وساريندس) مون سان هڪ معجزو ٿي ويو. حالانڪ اهو رياضيات جي اصولن جي بلڪل مطابق آهي، پر منهنجي لاءِ اڄ تائين اهو هڪ آسماني معجزو آهي. سوال رڳو ايترو آهي تہ اهڙي پڪ اڳواٽ منهنجي ذهن ۾ ڪيئن پيدا ٿي؟ ڇو منهنجي ذهن ۾ انهيءَ ارادي ۽ انهيءَ يقين جي پاڙ ايتري مضبوط کپي ويئي هئي؟ مون اول ئي يقين ڪري ورتو هو— اها ڳالهہ مان وري ڪري رهيو آهيان— مون اول ئي يقين ڪري ورتو هو تہ ضرور ائين ٿيندو، هر صورت ۾ ٿيندو ۽ ان جي نہ ٿيڻ جو ڪو سوال ئي ڪونہ ٿو اٿي— هڪ اهڙي مقدر جي ڳالهہ وانگر

جنهن جو ٿيڻ لازمي ۽ اٽل هو.

سوائِن ڏهين ٻجي دل ۾ ڏاڍيون اميدون ۽ تمنائون کڻي، ڏاڍيءَ خود اعتماديءَ ۽ جوش سان، آءٌ ڪاسينو ۾ ويس.

اڃا اُتي گهٽا ئي جوئا کيڏي رهيا هئا. البت صبح جي نسبت هنن جو تعداد ڪافي گهٽ هو. جوئا خانن ۾ ڏهن ۽ ٻارهن جي وچ ۾ ٻه ڏاڍا جهونا ۽ هوشيار جوئاري موجود هوندا آهن، جن جي لاءِ اهڙن گرم چشمن وارين جڳهين تي رولٽ کان سواءِ ڪا وندر ئي ڪانهي. هو هتي رڳو رولٽ جي جوئا لاءِ ايندا آهن. سڄي موسم ۾ هو جوئا کان سواءِ ڪنهن ٻي شيءِ ۾ دلچسپي ڪونه وٺندا آهن، بلڪ صبح کان شام تائين جوئا کيڏندا رهندا آهن ۽ جي ممڪن هجي، ته جيڪر سڄي رات بازين ۽ چالن جي چڪر ۾ گذاري ڇڏين. جڏهن ٻارهين بجي جوئا خانو بند ڪندا آهن، ته هو ڏاڍيءَ بيزاريءَ سان ٻاهر نڪرندا آهن، ڇڻ دل نٿي گهرين، پر مجبور آهن ۽ جڏهن اڌ رات گذرندي وڏو خزانچي وڏي سڏ 'هيءَ آخري بازي آهي' چوندو آهي ته هو سڀ پنهنجي کيسن ۾ پيل سموري رقم هڪ ئي وقت ٽن نشانن تي هڻي ڇڏيندا آهن ۽ عام طرح هميشه هارائيندا آهن. آءٌ ان جڳهه تي وڃي ويٺس، جتي ڏينهن جو ڏاڏي ويٺي هئي. ميڙ گهڻو ڪونه هو. تنهنڪري مون کي جڳهه حاصل ڪرڻ ۾ ڪا تڪليف ڪانه ٿي. منهنجي سامهون سائي رنگ جي ڪپڙي تي لڪيل اچو اکر 'ٻولي' موجود رکيو هو. 'ٻولي' اڻويهن کان ڇٽيهن تائين انگن جو هڪ سلسلو آهي، جنهن تي داءُ هنيو ويندو آهي.

هڪ کان ارڙهن تائين جي انگن جو سلسلو 'شدني' سڏائيندو آهي. پر هن وقت آءٌ شدني يا ٻوليءَ جي چڪر ۾ نه هوس. ڪٿيپ ته نهيو، پر آءٌ هي به نه ٻڌي سگهيس ته ڪنڻ جو آخري انگ ڪهڙو هو؟ ۽ ان جوئاريءَ وانگر، جنهن ۾ ذرو به خود داريءَ جو مادو هوندو آهي، مون ڪنهن کان پڇيو ئي

ڪونہ. مون ڪيسي مان پنهنجي ڪل ملڪيت، يعني ويهہ فيلبرڪ ڪڍيا ۽ يڪدم 'ٻولي' تي هنيا، جو ان وقت منهنجي بلڪل سامهون هو.

”بهترين بازي، سائين!“ خزانچيءَ چيو.

آءٌ ڪٿي ويس. مون ٻيهر سڄي رقم بازيءَ ۾ هنئي.

”واهہ واهہ!“ خزانچيءَ چيو.

هن ڦيري ۾ مون کٽيو. هاڻ مون وٽ اسي فيلبرڪ ٿي ويا. مون سڀ وچ وارن ٻارهن انگن تي هنيا. چڪرو ڦرڻ لڳو ۽ اوچتو چوويهن جي انگ تي بيهي رهيو. خزانچيءَ مون کي پنجاهہ پنجاهہ فيلبرڪ جي نوٽن جا ٽي بنڊل ۽ ڏهہ سونا سڪا ڏنا. هاڻ مون وٽ ڪل ٻہ سؤ فيلبرڪ هئا.

آءٌ عجيب ويچار ۾ پئجي ويس ته هاڻ ڇا ڪريان. مون يڪدم سڄي رقم ڳاڙهي نشان تي هنئي ۽ سوچڻ لڳس ته ڇا ٿيندو. منهنجا هٿ پير ۽ سڄو جسم ڪنبي رهيو هو ۽ جسم ۾ اندر ۾ هلڪا هلڪا جذبات رقي رهيا هئا— آخرڪار جڏهن ڪجهہ پاڻ سنڀاليم، ته احساس ٿيم ته هاڻ مون کي پئسن جي بازي هارائڻ ۾ ڪهڙو ڏپ، جڏهن ته مون جان جي بازي هڻي ڇڏي آهي.

”ڳاڙهو!“ خزانچي چيو.

مون آهستي ٿڌو ساهہ پريو. منهنجي جسم ۾ اندر ۽ ٻاهر خوشيءَ جون هلڪيون سيون ڇُٽي رهيون هيون. هو مون کي بيتاب ڪري رهيون هيون. خزانچيءَ چار هزار فلورن ۽ اسي فيلبرڪ بئنڪ جي نوٽن جي شڪل ۾ ڏنا. پر عادت مطابق مون ان جي ٻہ ڳٽيپ ڪانہ ڪئي.

ان کان پوءِ جيستائين مون کي ياد آهي، مون ٻہ هزار فلورن وچ وارن ٻارنهن انگن تي هنيا ۽ هاريم. مون کي سخت ڪاوڙ لڳي. وري اسي فيلبرڪ جي بازي هنيم. اها ٻہ هاريم. باقي ٻہ هزار فلورن ڪاوڙ ۾ يڪا هنيم، ان وقت منهنجي

دل ۾ اهڙو احساس ضرور موجود هو، جو شايد مادام بلانڪرڊ پيرس ۾ خودڪشيءَ خاطر مينار تان ٽپ ڏيندي وقت محسوس ڪيو هوندو.

”واهه سائين!“ خزانچيءَ چيو.

هيءَ بازي کٽڻ تي مون وٽ ڇهه هزار فلورن ٿي ويا. آءٌ پورڀڻ ٿي ڏاڍو خوش هوس. مون کي ڪنهن شيءِ جو ڊپ ڪونه هو. ڊڄڻ جي ضرورت به ڪهڙي هئي؟ مون ڇئن هزارن جا چار هزار فلورن ڪاري نشان تي هنيا. ڏسندي ڏسندي نون ٻين ماڻهن به ڪارن نشانن تي داءُ هنيو. خزانچي هڪٻئي کي معنيٰ خيز نگاهن سان گهورڻ لڳا ۽ مس ڦس ڪرڻ لڳا. سڀ تماشائي حيرت سان پاڻ ۾ پٽ پٽ ڪري رهيا هئا.

ڪارو نشان منهنجي حق ۾ نڪري آيو. ان کان پوءِ مون ڪيتريون بازيون کٽيون ۽ مون هر بازيءَ ۾ ڪيترا پئسا لڳايا، اهو مون کي ياد ڪونهي. رڳو ايترو ياد اٿم ته ان وقت خواب جهڙي حالت ۾ هوس. ان حالت ۾ مون غالباً سورنهن هزار فرانڪ کٽيا. اوچتو ٽي منحوس بازيون انهن مان ٻارنهن هزار فرانڪ واپس وٺي ويون. پوءِ مون ڪاوڙ ۾ اچي باقي چار هزار 'پواڻ' تي هنيا ۽ پاڻ هڪ بيجان مشين جيان ويٺو رهيس. هڻ پيري مون کٽيو. ان کان پوءِ مسلسل چار بازيون منهنجي حق ۾ نڪتيون. مون کي چڱيءَ طرح ياد آهي ته آءٌ پئسن ۽ نوٽن سان منٿون ۽ ڪيسا ڀري رهيو هوس. مون کي هي به ياد آهي ته وچ وارا ٻارنهن انگ منهنجي حق ۾ ڏاڍا سٺا ٿي نڪتا ۽ ان لاءِ هر ڀيري انهن تي ئي داءُ هنيم. ڏاڍيءَ باقاعدگيءَ سان اهي انگ ٽي چار ڀيرا نڪتا. اهڙي حيران ڪندڙ باقاعدگي عام طرح رنگين نشانن تي ٿيندي آهي ۽ اها باقاعدگي ناتجربيڪار ۽ ڪچن جوارين جا ڏيرڏيرا ڪري ڇڏيندي آهي، جيڪي هڪ هڪ گهاٽهه ڪاغذ تي لکڻ ۽ هار جيت جو اندازو ڪرڻ ۾ رڌل هوندا آهن ۽ واقعي اهڙن موقعن تي قسمت جون

لهواريون ۽ اوپاريون اڪثر خطرناڪ صورت اختيار ڪنديون آهن.

جوئا خاني ۾ آئي اڄا مون کي اڌ ڪلاڪ به نه ٿيو هو، ته اوچتو خزانچيءَ اطلاع ڏنو، ته آءٌ ٽيهه هزار فلورن ڪٿي چڪو آهيان ۽ جو جو بئنڪ ايترا پئسا هڪ ئي وقت ڏيئي نٿي سگهي، ان ڪري رولٽ جي جوئا صبح تائين بند رهندي. مون پنهنجي سامهون پيل نوٽ ۽ سڪا ڪنيا. گوڏري پڌم ۽ ٻئي ڪمري ۾ هليو ويس، جتي رولٽ جي جوئا جي ٻي ميز موجود هئي. سڀ ماڻهو منهنجي پٺيان پٺيان اچڻ لڳا. اتي ويندي ئي منهنجي لاءِ جاءِ خالي ڪئي وئي. مون ڪرسيءَ تي ويهندي، اگي جيان بنا سوچي سمجهي ڏاڍيءَ لاپرواهيءَ سان بازي هنئي — خدا کي خبر، مون کي ڪهڙي شيءِ بچائي رهي هئي.

البت ڪڏهن ڪڏهن خـود داريءَ جي هڪ جهلڪ، هوش منديءَ جو هڪ ڪرڻو مون کي نظر آيو ٿي. ٻهرين ٻهرين ته مون خاص خاص انگن ۽ نشانن تي ٻئي داءَ هنيا، پر پوءِ اُهين ئي توڪل تي ڪم ڪرڻ لڳس. ان وقت آءٌ بلڪل خالي الذهن هوس. مون کي ياد آهي ته گهٽا ئي پيرا خزانچيءَ منهنجيون چڪون جهليون. منهنجون لونڊڙيون پگهر سان پرجي ويون هيون ۽ هٿ ڏڪي رهيا هئم. منهنجي اهڙي حالت ڏسي گهڻن ئي پولستانين پنهنجون مخلصانه خدمتون پيش ڪيون. پر مون ڪنهن ڏانهن اک کڻي به نٿي ڏٺو. مون کي خبر هئي ته منهنجي تقدير کي دنيا جي ڪابه طاقت زير ڪري نٿي سگهي. اوچتو ماڻهو ٿهڪ ڏيڻ ۽ زور زور سان تاڙيون وڄائڻ لڳا. مون هتان پڻ ٽيهه هزار فلورن ميڙي ڪنيا. هي بئنڪ به سڀاڻي صبح تائين بند ٿي چڪي هئي.

”هاڻ هليا وڃو، هاڻي اوهين هتان هليا وڃو!“ ڪنهن منهنجي ڪن ۾ آهستي چيو. هيءُ فرئينڪفرٽ جو يهودي هو. رانڊ هلندي منهنجي پرسان بيٺو هو ۽ گهٽا ئي پيرا منهنجي مدد ڪئي هئائين.

'خدارا هليا وڃو،' ڪنهن وري آهستي منهنجي ساڄي ڪن ۾ چيو.

هيءَ ٽيهن پنجهن سالن جي هڪ خاتون هئي. زرق برق لباس ۾ ملبوس. چهري تي حالانڪ هيٺاڻ ۽ اداسي ڇانيل هيس، پر ڪنهن پڌائي رهيا هئا ته عمارت عظيم هئي. پنهنجي جوانيءَ ۾ ته ڏاڍي سهڻي هوندي. آءٌ نوٽ مروڙي سروڙي کيسي ۾ وجهي رهيو هوس ۽ سونا سڪا گڏ ڪري رهيو هوس. آخري ٿهي ڪٽي مون ان عورت کي ڏيئي ڇڏي. دراصل ان وقت منهنجي دل ۾ پئسن ڏيڻ جي زبردست خواهش هئي. مون کي ياد آهي، هن جي ڏگهين هيلين آڱرين منهنجي هٿ کي شڪريي جي طور تي آهستي زور ڏنو. هي سڀ ڪجهه هڪ ئي لمحي ۾ ٿي ويو.

پنهنجي ڪٽيل رقم ڪٽي مان ان ڪمري ۾ هليو ويس، جتي شرط هڻي ڪيڏڻ واري ميز رکي هئي ان جو نالو 'شرطيه ميز' پئجي ويو آهي.

شرطيه ميز تي هميشه رئيس جوئا ڪيڏندا آهن. رولٽ جي جوئا جي خلاف هن ۾ پتن تي بازي هڻي ويندي آهي. هتي بيشڪ هڪ ئي وقت ۾ هڪ لک فلورن تائين ادا ڪري سگهي ٿي. هونئن رولٽ وانگر هتي به هڪ بازيءَ ۾ وڌ ۾ وڌ چار هزار فلورن هڻي سگهبا آهن. مون کي هيءَ راند ڪيڏڻ جي خبر اصل ڪانه هئي. پيو ته نهيو، پر مون کي شرط هڻڻ به نٿي آئي. رڳو اها خبر هيم ته هتي به ڳاڙهن ۽ ڪارن نشانن تي داءُ هڻبو آهي. ان ڪري مون هڪ ئي وقت ڪاري ۽ ڳاڙهي نشان تي بازي هڻي ۽ آخر تائين ائين ئي ڪيڏندو رهيس. هجوم ايڏو هو جو سڄو ڪاسينو هتي مڙي آيو هو. قسم وٺو جي هڪ پيرو به ڪيڏڻ جي وچ ۾ مون کي پاليِنا ياد آئي هجي. ڪرچن مان نوٽن جون ٿهون ۽ سڪا ميڙيندي مون کي جا خوشي ٿي رهي هئي، سا بيان کان ٻاهر آهي. منهنجي پئسن جا

ڏيڍ جيئن پوءِ تيئن وڌندا ٿي رهيا.

مون کي اڃا پڻ لڳو ڄڻ قدرت خود مون کي کيڏڻ تي مجبور ڪري رهي هجي. قسمت جي ڳالهه آهي ته هڪ ڀيري به مون کي هڪ خوشگوار موقعو پيش آيو، جو عام طرح جوئا ۾ ٿيندو آهي، مثلاً ڳاڙهو نشان ڏهه ڏهه بلڪ پندرهن ڀيرا متواتر نڪرندو آهي. مون ٽيون ڏينهن ٿي ٻڌو هو ته هڪ ڏينهن ڳاڙهو نشان ٻاويهه ڀيرا پڻ نڪتو. اها هڪ اهڙي ڳالهه آهي، جا رولٽ جي جوئا ۾ اڻ ٿيڻي سمجهي ويندي آهي ۽ جي هتي ڪو نشان متواتر نڪرندو آهي، ته ماڻهو اڻ ٿيڻا خيال ڪندا آهن ۽ ان تي گرما گرم بحث ڪندا آهن. جي ڳاڙهو نشان ڏهه ٻارنهن ڀيرا لاڳيتو نڪري، ته ظاهر آهي ڪو به شخص ان نمبر تي بازي هڻڻ جي هام نه ڀريندو. پر اها به ڳالهه آهي ته اهڙي حالت ۾ تجربيڪار جوئاري ڪاري نشان تي به بازي نه هڻندو. پراڻو ۽ پڪو جوئاري اتفاق جي انهن ڳالهين کي چڱيءَ طرح سمجهي ٿو. جڏهن ڳاڙهو نشان متواتر سورنهن ڀيرا نڪري چڪو آهي، ته ان جو مطلب اهو ٿي هوندو ته هاڻ قسمت جو داءُ ڪاري نشان تي اڇلايو وڃي. ڪچا راندي‌گر عموماً اهو ئي اندازو ڪندا آهن. ان ڪري ڀيري ڀيري مان پنهنجون بازيون کي ٻيڻو ٽيڻو ڪري هڻندا آهن ۽ هارائيندا آهن.

جڏهن مون ٻڌو ته ڳاڙهو نشان پڪو ست ڀيرا نڪتو آهي، ته مان بلڪل ڪونه گهٻرايس، بلڪ ڏاڍيءَ بي خوفيءَ سان ان ئي نشان تي داءُ هنيم. آءٌ يقين سان چئي سگهان ٿو ته ان جو وڏو سبب منهنجو غرور ۽ خودداري هئي، پر شايد ان کان وڌيڪ سبب کٽڻ جي شديد خواهش هئي. درحقيقت مون چاهيو ٿي ته هارائڻ جو هي احمقاڻو خطرو مٿي تي کڻي به انهن سڀني تماشائين تي ڇانئجي وڃان. هنن کي پنهنجي انفراديت سان متاثر ڪريان. دل ۾ اهڙا اهڙا خيال ۽ ذهن ۾ اهڙا اهڙا جذبات رکڻ جي باوجود منهنجو روح مطمئن نه هو. اها ئي بي چيني،

اهو ئي اضطراب هڪ ٻئي جذبي جي خواهش، هڪ ٻئي خيال جي تمنا. وري گهڻي بي چيني ـــ گهڻو اضطراب ـــ ايترو جو منهنجو روح ٿڪجي چور ٿي پيو. آءٌ سچ ٿو چوان ته جي پنجاه هزار فاورن جي بازي هٽي هجي ها، ته آءٌ يڪي پنجاه هزارن جي بازي هٽان ها. ماڻهو رڙيون ڪري چئي رهيا هئا، ”اها چرپائي آهي. سراسر حماقت آهي. گهڙو نشان ته پهرين ئي چوڏنهن پيرا نڪري چڪو آهي!“

”هي ته ڪو جن ٿو لڳي!“ مون هڪ شخص جو آواز ٻڌو، جو ٻئي کي چئي رهيو هو. الائي ڇو، آءٌ پنهنجي لاءِ سوچڻ لڳس ته ڇا واقعي هڪ لک فاورن کٽي چڪو آهيان! ۽ هاڻ وڌيڪ رقم کي ڇا ڪندس؟ مون نوٽن جون ٿهيون ۽ پئسا چڪي کيسن ۾ وڌا ۽ گهڙي ڊار ٻڌي کنيم. ٻاهر ايندي وقت مون ڏٺو ته هرڪو منهنجي ٻڌسن سان پريل کيسن کي لالچ پريل نگاهن سان ڏسي رهيو هو ۽ زيرلب مسڪرائي رهيو هو. رستي ۾ آءٌ خود سڪن جي بار کان ٿڙيس پئي. منهنجي خيال ۾ اهو بار ڏهن سيرن کان گهٽ هو. گهڻا ئي هٿ مون ڏي وڌيا، جن کي مون خالي وچڻ نه ڏنو. بلڪ هرهڪ کي مٺيون پري پئي ڏنم. ٻه يهودي وڏي دروازي جي ٻاهران بيٺا هئا.

”اوهين ڏاڍا بهادر آهيو. واقعي ڏاڍا همت وارا آهيو. پر اسان جي هڪ ڳالهه ياد رکو، سياڻي هتي بلڪل نه اچجو، نه ته سڀ هارائي ويندؤ.“

مون هنن جي ڳالهين تي اصل ڌيان نه ڏنو. رستي ۾ ايتري ته اونداهه هئي، جو پنهنجو هٿ به ڏسي نه ٿي سگهيس. هوٽل اڌ ميل کن پري هئي. چورن ۽ ڌاڙيلن کان ته مون کي ڊپ ئي ڪونه لڳندو هو. سو هاڻي ڇا لڳندو. مون کي ياد ڪونهي ته، ان وقت آءٌ ڇا سوچي رهيو هوس. درحقيقت آءٌ ڪجهه به ڪونه سوچي رهيو هوس. آءٌ ته رڳو مسرت، خوشي، ڪاميابي، طاقت، مطلب ته ڇا چوان، ڪهڙيءَ طرح بيان ڪريان!

ته معلوم ڪهڙيءَ شيءِ جي نشي ۾ مست هوس. زگهو پاليئا جو تصور منهنجي ذهن ۾ هلي رهيو هو. وسري ويل يادگيريون هڪ هڪ ٿي بيدار ٿي رهيون هيون. مون کي شعوري طور تي خبر هئي ته ڪيئن نهن پيو وڃان ۽ ٿورن لمحن ۾ هن وٽ هوندس. هن کي پڌائيندس، هن کي ڏيکاريندس ته... پر اهي سڀ ڳالهيون وسري ويون، جي ٿوري دير پهرين هن مون سان ڪيون هيون. آخر آءٌ ڇو ائين هوس؟ اهي سڀ جذبات ۽ احساسات جي مون ڏيڍ ڪلاڪ پهرين محسوس ڪيا هئا، انهن تي لڳو ڄڻ ماضيءَ جي ڪا ڳالهه هئا. هاڻ انهن جي صورت بدلجي ويئي هئي. اهي پراڻا ٿي ويا هئا ۽ انهن جو ذڪر ٿي ڪهڙو ڪجي، جڏهن هاڻي هر شيءِ نئينءَ طرح شروع ٿيندي. رستو ختم ٿيڻ تي هو ته اوچتو هڪ عجيب و غريب خيال ستائڻ لڳم. جي ڪو مون کي ڦري وٺي يا قتل ڪري ڇڏي، ته ڇا ٿيندو؟ هر قدم تي اهو خيال منهنجي ذهن ۾ پڪو ٿيندو ويو. آءٌ ڊڄي ڊوڙڻ لڳس. اوچتو ڏٺم ته رستو ختم ٿي چڪو آهي ۽ سامهون هوٽل جي درين مان روشني ڇڻي ٻاهر نڪري رهي آهي — مون خدا جو شڪر بجا آندو.

آءٌ ڊوڙندو ڊوڙندو پنهنجي منزل تي پهتس ۽ ڪمري جو دروازو کوليم. پاليئا ساڄي هٿ جون آڱريون کاٻي هٿ جي آڱرين ۾ ڦاسايو ڪوچ تي ويٺي هئي. سامهون هڪ ميڻ بتي ٻري رهي هئي. هن مون کي حيرانيءَ سان ڏٺو ۽ واقعي ان وقت منهنجي حالت اهڙي ٿي هوندي، جو مون کي هر ڪو حيرانيءَ سان ئي ڏسي سگهيو ٿي. آءٌ هن وٽ ويهي سگهڻ ۽ نوڙن جا ڏيڍ منٽ تي رکڻ لڳس.

باب پندرهون

مون کي ياد آهي ته هوءَ جڻ پنڌ پهڻ تي وئي. بس مون ڏانهن نهاريندي رهي. نوٽن جي آخري ٿهي ميز تي اڇلائيندي، مون ٿورو زور سان چيو، ”پورا ٻه لک فرانڪ کٽيا اٿم!“

نوٽن جون ٿهيون ۽ سونن سڪن جو ڍير ميز تي پيو هو. آءٌ ڪوشش جي باوجود پنهنجون اکيون ان ڍير مان ڪڍي نه سگهيس. پنهنجي کٽيل دولت ڏسڻ ۾ ايترو ته ٻڏل هوس، جو چند لمحن تائين پالينا ئي وسري ويم. اوچتو خبر ناهي ته ڇا ٿيم، جو بينڪ جا نوٽ ترتيب سان رکڻ لڳس ۽ سڪا هڪ هنڌ ننڍڙن ننڍڙن ڍيرن ۾ ڇماڻڻ لڳس. پوءِ يڪدم سڄي دولت کي ميز تي ڪڪڙيل ئي ڇڏي، تيز تيز قدمن سان ڪمري ۾ هلڻ لڳس. آءٌ ڪنهن گهريءَ سوچ ۾ ٻڏل هوس. ڪڏهن ڪمري جي هن ڪنڊ ۾ ته ڪڏهن هن ڪنڊ ۾.... ڪڏهن تيزيءَ سان ميز تي واپس ٿي آيس ۽ ٻيهر ٿي پئسا ڳڻڻ ۾ لڳي ويس. آءٌ پئسا ڳڻي رهيو هوس. اوچتو دل ۾ خيال آيم، سو يڪدم دروازي ڏي ڊوڙيس. ڪڙو لڳائي، تالو بند ڪيم ۽ وري ميز تي اچي ڇمڙي جي ٿيلهي کي تڪڻ لڳس.

اوچتو مون کي پالينا جو خيال آيو. مون هن کان پڇيو، ”پئسا سڀائي تائين هن ٿيلهي رهڻ ڏيان؟ ڪهڙو خيال اٿئي؟“

هوءَ اچا تائين پنڌ پهڻ ٿيو ويٺي هئي ۽ مون کي ڇتائي ڏسي رهي هئي. البت هن جي چهري تي رنگن جو لهڻ چڙهڻ ڏاڍو عجيب هو، جيڪو مون کي نه وڻندو آهي. هن جي چهري مان نفرت ۽ بيزاريءَ جا آثار نظر اچي رهيا هئا.

مون جلدي هن وٽ وڃي چيو، ”پالينا! هي وٽ پنجويهه هزار فلورن، يعني پنجاه هزار فرانڪ ۽ سڀاڻي صبح جو ئي

وچي پوٽ تي هٽيمس....“

هن ڪو جواب ڪونه ڏنو.

”جي تنهنجي مرضي هجي ته سڀاڻي صبح جو مون سان گڏجي وتس هل. ڇا خيال آهي؟“

هوءَ اوچتو ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳي ۽ دير تائين کلندي رهي.

آءٌ هن کي ڏاڍيءَ حيرت ۽ هڪ اهڙي احساس سان ڏسڻ لڳس، جو ان وقت منهنجي لاءِ روح جو عذاب ثابت ٿي رهيو هو. هن جي اها اوچتي کل، منهنجي بي عزتيءَ لاءِ ڪافي هئي. اهي ٽهڪ منهنجي روح لاءِ تازيانا هئا. هڪ زبردست ٺوڪ هئي. دراصل جڏهن به آءٌ محبت جي جوش ۾ ڪي ڳالهيون ڪندو هوس، ته هوءَ هميشه ئي ٺوڪ واري نموني ۾ ٽهڪ ڏيڻ شروع ڪندي هئي.

آخر هن جا ٽهڪ ختم ٿيا. پيشانيءَ تي هزار گهنج وجهي، پرون چڪي، ڏاڍيءَ حقارت سان چوڻ لڳي، ”مون کي تنهنجا پئسا نه کپن.“

”ڇا مطلب؟ ڇا چيئي؟ پالينا! ڇو نه وٺنديئن؟“

”بس ائين ئي ڪو خاص سبب ڪونهي.“

”آءٌ هيءَ رقم هڪ دوست وانگر تو اوهان کي پيش ڪريان. آءٌ ته پنهنجي جان به اوهان کي پيش ڪري چڪو آهيان،“

هوءَ تيز تيز نظرن سان مون کي گهوريندي رهي. ڇڻ ڪرڻي ڇڏيندي.

”پر تون تمام گهڻو ڏنئي رهيو آهين،“ هن کلندي چيو، ”گريو جي محبوبه جي قيمت پنجاه هزار فرانڪ نه آهي.“

”پالينا! ڪهڙيون ڳالهيون ٿي ڪرين، آءٌ گريو ٿورو ئي آهيان،“ مون هن جي ڪرسيءَ جي ٻانهن تي هٿ رکندي چيو.

”مان توسان نفرت ٿي ڪريان.... ها .. ها... مان توسان گريو کان وڌيڪ محبت نٿي ڪريان.“ هن ڪاوڙ ۾ ايندي چيو. اوچتو هن جي اکين ۾ رت لهي آيو.

هن منهن کي هٿن سان لڪايو ۽ اهڙيءَ طرح اوڇنگارون ڏيئي روئڻ لڳي، جڻ هسٽيريا جو دورو پيو هجيس.

آءٌ جلدي اڳيان وڌيس. مون کي خيال آيو ته جڏهن آءٌ جونا خالي ڏانهن ويو هوس، ته شايد منهنجي غير حاضريءَ ۾ هن کي ڪجهه ٿي ويو هو. هوءَ ان وقت اصل هوش و حواس ۾ اچي لڳي.

”خريدا! مون کي— ته ڇا تون به؟ تون به اهو ئي ٿو چاهين؟ پنجاه هزار فرانڪ جي بدلي، گريو وانگر؟“ هن سڏڪا ڀريندي چيو.

مون هن کي سيني سان لڳايو، آڱريون ڇهيون مانس، هٿ ڇهيامانس ۽ پوءِ سندس آڏو گوڏن ڀر ويهي رهيس.

هن جو دورو ختم ٿي ويو. هن پنهنجا هٿ منهنجي ڪلهن تي رکيا ۽ سڄو بار مون تي وجهندي منهنجي اکين ۾ اکيون وجهي ڏسڻ لڳي. ائين ٿي لڳو، جڻ هوءَ منهنجي منهن ۽ اکين ۾ ڪا خاص شيءِ ڳولي رهي آهي. هونئن ته هوءَ منهنجي هر ڳالهه ڌيان سان ٻڌندي رهي. ٻر ظاهري طرح ائين ٿي لڳو، جڻ هوءَ ڪجهه به ڪانه ٿي سمجهي. هن جي اکين مان ڪجهه شڪ ۽ ڪجهه فڪر جهاتيون پائي، ڪجهه ڇٽي رهيا هئا. آءٌ هن لاءِ ڏاڍو بي چين ۽ پريشان هئس. هن جي حالت مان مون اندازو لڳايو ته هن جي دماغ ڪم ڪرڻ ڇڏي ڏنو آهي. هن ڏاڍي نرميءَ سان مون کي ڪلهن کان جهلي آهستي پنهنجي ڇاتيءَ ڏانهن ڇڪيو. اوڏيءَ مهل هن جي منهن تي نهايت پروقار مرڪ کيڏي رهي هئي. وري اوچتو هن مون کي پري ڌڪو ڏنو ۽ ڏاڍيءَ ڏرامائيءَ وچان منهنجي منهن ۾ تڪڻ لڳي.

اوچتو وري مون ڏانهن وڌي ۽ جهڪي کڻي ڇاتيءَ سان لاتائين. ”تون مون سان پيار ٿو ڪرين؟ تون .... آخر منهنجي پيار کان سواءِ ٻي ڪهڙي قوت هئي، جنهن توکي جاگيردار سان

اٿڻ جي همت ڏني؟ نيڪ ٿي چوان نه؟"

اهو چئي اوچتو هوءَ اچي ٿهڪن ۾ پئي، جڻ ڪا عجيب اڻ وڻندڙ ڳالهه ياد اچي ويئي هجيس. هوءَ ويتر وڌيڪ زور سان ٽهڪ ڏيڻ لڳي. جيستائين منهنجو حال هو اهو نه پڇو ته بهتر آهي. سمجهو ته آءٌ واقعي بيهوش ٿي چڪو هوس يا خلا ۾ لڙڪي رهيو هوس. مون کي ياد آهي، ته هوءَ مون سان ڳالهيون ڪري رهي هئي، پر آءٌ هڪڙي ڳالهه به سمجهي نه سگهيس. اهو هڪ قسم جو وقفو هو، جڻ هوءَ جلدي مون کي ڪا ڳالهه ٻڌائي پنهنجو بار هلڪو ڪري رهي هئي. هن جا پيارا ٽهڪ انهيءَ وقفي جي سلسلي کي هر هر ٽوڙي رهيا هئا! هن چيو پئي: "تون واقعي ڏاڍو مٺو آهين. منهنجو سچو رازدار آهين." هن پوءِ منهنجي ڪلهن تي هٿ رکيا ۽ منهنجي اکين ۾ غور سان جهاتي پائيندي چيائين، "تون مون سان محبت ڪندو هئين- ڪندو آهين- ڪندين؟" منهنجيون اکيون هن جي چهري ۾ کتل هيون. مون هن کي پهريون ڀيرو ڪڏهن به عشق ۽ محبت واري اهڙي رنگ ۾ نه ڏٺو هو. اها ڳالهه صحيح آهي ته هوءَ وقفي پئي، پر هاڻ جو ڏٺائين ته مون به وقفو شروع ڪيو آهي ته وري چالاڪيءَ سان مرڪڻ لڳي ۽ هروڀرو اُسٽلي صاحب جي باري ۾ ڳالهيون ڪرڻ لڳي.

هوءَ لڳاتار اُسٽلي صاحب جي باري ۾ ڳالهيون ڪندي رهي. (سو به شايد هن مون کي اُسٽلي صاحب جي باري ۾ ٻڌائڻ جي ڪوشش پئي ڪئي.) مون کي ته انهن ڳالهين جو مطلب سمجهه ۾ ئي ڪونه ٿي آيو. پڪ انهن ڳالهين ڪرڻ سان هن جو مقصد منهنجي بي عزتي ڪرڻ هو! هر هر ٿي چيائين ته 'هو انتظار ڪري رهيو آهي.' هڪ دفعو مون کان پڇڻ لڳي. "ڇا توکي خبر آهي ته هو دريءَ وٽ بيٺو آهي؟ ها، ها، هن دريءَ جي هيٺان. وڃ دري کول ۽ پنهنجي اکين سان ڏس." آءٌ اٿڻ وارو ئي هوس، ته هوءَ ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳي. آءٌ ڦڪو ٿي

مرڪڻ لڳس. هن وري مرڪي مون کي زور سان ڀاڪر پائي وٺي ڇاتيءَ سان لڳايو.

”ته پوءِ ڇا ڀاڻ ٻئي سڀاڻي صبح واريءَ گاڏيءَ ۾ گڏ هلون؟“ اهو سوال هن جي ذهن کي ڏاڍو بي تاب ڪري رهيو هو. هوءَ ڪجهه گهڙيءَ سوچ ۾ ٻڏل هئي ۽ ان ئي حالت ۾ مون کي چوڻ لڳي، ”ڇا، تون واقعي مون سان گڏ هلندين؟- اسين ٻڙان ۾ ئي ڏاڏيءَ کي هلي ڀڄنداسون. ڇا خيال آهي، امان کي ڏسي هوءَ ڇا چوندي؟ ۽ انسپالي صاحب ڇا چوندو؟ مون کي پڪ آهي ته هو منهنجي لاءِ شلنگبرگ جي چوٽيءَ تان ٽپو نه ڏيئي سگهندو. ڇا پيو سوچين؟“ (هو کلڻ لڳي) ”خبر اٿئي، هو گرمين ۾ ڪيڏانهن پيا وڃن؟ سائنسي تحقيقات لاءِ اتر پولينڊ وڃڻ جو ارادو اٿن. هن جو خيال آهي ته مان به ساڻن گڏ وڃان. واه! هن هڪ ڀيري مون کي چيو ته اوهين روسي، يورپين ٻنهي دنيا ۾ ڪجهه به نه ٿا ڪري سگهو، يعني روسي ڪنهن قابل ئي نه آهن.... هونئن هو طبيعت جو سٺو آهي. ايستائين جو ڪڏهن جنرل جهڙي ماڻهوءَ کان به معافي گهريو وڃي. هن چيو ٿي ته مادموزيل بلانشي ڏاڍي محبت سان.... پر تنهن ۾ منهنجو ڇا! مون کي ڪهڙي خبر؟“ هن اها ڳالهه ائين ڪئي ڄڻ واقعي ڪيس ڪابه خبر ڪانه هئي.

”هو ويچارو، مون کي هن تي ڏاڍو رحم ايندو آهي- ۽ ڏاڏي.... ها، تون ڇا چئي رهيو هئين ته گريو کي خون ڪري ڇڏيندين؟ ڇا واقعي تون هن کي خون ڪري سگهين ٿو؟ ڪهڙي نه بيوقوفي آهي. ڇا تنهنجي خيال ۾ مان تو کي گريو سان وڙهڻ لاءِ چوندي هيس. تون جاگيردار کي ته ڪجهه ڪري ڪو نه سگهين.“ هوءَ يڪدم رڪجي وئي ۽ کلندي چوڻ لڳي، ”جاگيردار سان تو ڇڳو چرچو ڪيو؛ مون پريان بيٺي توهان ٻنهي کي ڏٺو. اصل ۾ تون نه چاهيندي به اوچتو وڃي وئين، ايمان سان ان مهل تو مون کي ڏاڍو کلايو هو.“ اوچتو هن مون کي چمي

ڏني ۽ وري زور سان چنبڙي وئي ۽ ڏاڍي پيار سان پنهنجو ڳل منهنجي ڳل سان ملائي، نرميءَ سان زور ڏنائين، مون نه ڪا ڳالهه ٻڌي پئي نه سوچي پئي. منهنجو دماغ چڪرائجي رهيو هـــو.

شايد صبح جا ستَ ٿيا هئا، جو منهنجي اک کلي. سج جا ڪرڻا دريءَ مان ڇڻي اندر اچي رهيا هئا. پالينا منهنجي ويجهو ويٺي هئي ۽ عجيب نگاهن سان هيڏانهن هوڏانهن ڏسي رهي هئي، انهن تي لڳو جڻ ڪنهن هيبت ناڪ خواب مان اک کلي هجيس، يا جڻ غفلت جي دنيا مان نڪري هوش ۽ حواس جي دنيا ۾ آئي هجي ۽ گذريل واقعن کي ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهي هجي. هوءَ اچا ننڊ مان مس اٿي هئي. هوءَ ميز تي پکڙيل پئسن کي ڏسي رهي هئي، آءٌ اٿو وهاڻي تي رکيو، ستو پيو هوس. منهنجو اٿو انترو نه ڳرو ٿي پيو هو جو ڪڍي نه ٿي سگهيس، مون پالينا جو هٿ جهليو ۽ کيس پاڻ ڏانهن ڇڪيم، هن مون کي زور سان ڌڪو ڏنو ۽ ڪوچ تان ٽپ ڏيئي اٿي. آسمان تي ڪارا ڪارا ڪڪر ڇانيل هئا. سج نڪرڻ کان پهريون هلڪو هلڪو مينهن پوندو رهيو هو. هوءَ دريءَ وٽ ويئي، تاڪ کولي ٽوٽيون دريءَ تي رکي هٿ جي ٺونٺيءَ تي کاڏي رکي ٻاهر ڏسڻ لڳي. هن منهنجي ڪابه ڳالهه ڪان تي ٻڌي. بلڪ ٽڪ آسمان ڏانهن پئي ڏٺائين. منهنجي به عجيب حالت هئي. سوچي رهيو هوس ته هاڻي ڇا ٿيندو. آخر ٿيندو ڇا؟ آخر هوءَ دريءَ کان هلي ميز تي آئي هن جي منهن تي نفرت ۽ حقارت جا نشان ظاهر هئا. ڪاوڙ کان ڇپ ڪنبي رهيا هئس. چوڻ لڳي، "هاڻ ته منهنجا پنجاه هزار فرانڪ ڏي؟"

"پالينا ڏس وري اهائي ڳالهه — وري اهائي —؟"

"يا هاڻ تنهنجو ارادو بدلجي ويو آهي؟ شايد هاڻ توکي افسوس ٿي رهيو آهي."

پنجويهه هزار فلورن، جي هڪ طرف پيا هئا، مون کڻي

هن کي ڏنا.

”هاڻ ته اهي منهنجا آهن. ڇو؟ – نه“ هن پئسا وٺندي حقارت سان چيو.

”هميشه کان تنهنجا هئا،“ مون جواب ڏنو.

”واه! ته هي وٺو پنهنجا پنجاه هزار فرانڪ.“ هن پئسن جي ٿيلهي زور سان منهنجي منهن تي هنيئين. سڪا ڇڻڪات ڪري زمين تي ڪري پيا ۽ هوءَ ڊوڙي ڪمري کان ٻاهر هلي ويئي.

مون کي اِنتري خبر آهي ته ٻاليما ان وقت هوش و حواس ۾ ڪانه هئي. ته ڇا هن کي عارضي جنون هو؟ آءٌ هن جي باري ۾ ڪابه ڳالهه پڪيءَ طرح ڪري نه ٿي سگهيس. ها، اها ڳالهه درست آهي ته هوءَ هاڻ هڪ مهيني کان پوءِ به اڃا بيمار آهي. هن جي هن بيماريءَ ۽ هن ذهني قوت جو سبب آخر ڪهڙو هو؟ ڇا ان جو سبب غرور جو ٽٽڻ ته نه هو؟ ڇا مون وٽ اچڻ جي ڪري غمگين هئي؟ ائين ته نه آهي ته مون پنهنجي فتح ۽ خوشيءَ تي مغرور ٿي هن جي اڳيان ڪا ڳالهه ڪئي هجي؟ ته ڇا مون گريو وانگر پنجاه هزار فرانڪ ڏيئي هن کان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ ٿي گهريو؟ پر خدا ڄاڻي ٿو ته ائين ڪونه هو. انهن مان ڪابه ڳالهه هن جي بيماريءَ جو سبب ڪانه هئي. مون کي پڪ ته ڇا، اهو منهنجو ايمان آهي ته هن جي بيماريءَ جو سبب هڪ حد تائين هن جو غرور هو. هوءَ پنهنجي غرور ۾ مون تي اعتبار ڪرڻ بدران منهنجي بي عزتي ڪرڻ تي سندرو ٻڌيو بيٺي هئي. حالانڪ انهيءَ ڳالهه جي ڪيس صاف طور تي خبر ڪانه هئي. ان غرور جي نتيجي ۾ هن گريو جي ڪاوڙ مون تي لاٿي ۽ هن جي بجاءِ مون کي ظلم ۽ ستم جو نشانو بڻايو. مون کي پنهنجي بيماريءَ جو ذميدار بڻايائين. حالانڪ مون تي ان لاءِ رتيءَ جيترو به شڪ نٿو ڪري سگهجي. هي سچ آهي ته، اهو سڀ وقتي هو اهو به درست آهي ته مون کي هن

جي حالت جي خبر هئي. تنهنڪري مون دل ۾ ڪونه ڪيو، پر هاڻ شايد هوءَ مون کي معاف نه ڪري، چڱو، خير، هلو، ان وقت ته هوءَ پنهنجي هوش ۾ ڪانه هئي، پر ان وقت، جنهن وقت هوءَ مون وٽ آئي هئي. ان وقت ڪابه بيماري ڪانه هيس، جو هوءَ نه سمجهي ته ڇا پئي ڪريان، ڇا نه پيئي ڪريان! حقيقت هيءَ آهي ته جڏهن هوءَ گريو جو خط کڻي مون وٽ آئي هئي، ته هن کي سڀڪجهه خبر هئي ته ڇا پئي ڪريان.

آءٌ جلد جلد نوٽن جون ٿهيون ۽ سونا سڪا هنڌ ۾ ويڙهي ڏهن ئي منٽن ۾ پالينا جي پٺيان نڪتس. منهنجو خيال هو ته هوءَ پنهنجي ڪمري ۾ ويئي هوندي، ان لاءِ سڌو اوڏانهن ويندس ۽ نرس کان پڇندس، پر جڏهن نرس مون کي ٻڌايو ته هوءَ اڃا اتي نه پهتي آهي ۽ هوءَ پاڻ هن کي ڳولڻ لاءِ مون وٽ اچي رهي هئي، ته آءٌ ششدر ٿي ويس.

”اڃا هيئنر ته مون وٽان نڪتي آهي، آخر ڪيڏانهن ويئي؟“

نرس ڏاڍي عجيب نگاهن سان مون کي ڏسڻ لڳي.

ٿوريءَ دير ۾ پالينا جي گم ٿي وڃڻ جي خبر سڄي هوٽل ۾ پکڙجي ويئي. جيترا منهن اوتريون ڳالهيون. سڀئي پنهنجي پنهنجي بولڻ لڳا. وڏي بيري ۽ پهريدار جي ڪمري ۾ ماڻهو ڳالهيون ڪري رهيا هئا ته مس سيئنهن ۾ صبح جو سويل ڇهين بجي اينگلو هوٽل ڏانهن پئي ويئي. ماڻهو اشارن ۾ ڳالهيون ڪري رهيا هئا، ان ۾ مان مون اندازو لڳايو ته هنن کي اڳواٽ ئي خبر هئي ته هوءَ سڄي رات منهنجي ڪمري ۾ رهي هئي. مطلب ته سڄي ڪٽنب لاءِ عجيب عجيب ڳالهيون گهڙجڻ لڳيون. هوٽل جي سڀني ماڻهن کي خبر پئجي ويئي ته جنرل جو دماغ خراب ٿي ويو آهي ۽ هو زور زور سان ڇرڪڻ وانگر رڙيون پيو ڪري، مثلاً هڪ ڇيو، ”اها پوڙهي جا هتي آئي هئي، سا جنرل جي ماءُ آهي. هوءَ روس مان رڳو ان ڪري آئي هئي ته پنهنجي پٽ کي بلانشي سان شادي ڪرڻ نه ڏي ۽ جي پٽ سندس

حڪم نہ مڃي، تہ وصيت نامي مان هن جو نالو ڪڍي ڇڏي. پٽ پڪ تہ هن جو ڇوڪرو نہ سڄو هوندو. تڏهن تہ هوءَ چاڙهي ڇڏي پنهنجي دولت روات جي جوڙنا خاني ۾ پاڻيءَ وانگر هارائي ويٺي تہ جيئن جنرل کي ڪجهہ نہ ملي سگهي." وڏي بيري ڪاوڙ ۾ اچي چيو، "بلڪل ٺيڪ آهي، سائين." پيا ماڻهو ڪلڻ لڳا ۽ وڏو بيرو بل ڏاهڻ لڳو. هوٽل جي ماڻهن کي اها بہ خبر هئي تہ ڪالهہ مون هڪ وڏي رقم کٽي آهي. سڀ ڪان پهرين هوٽل جي پهريدار ڪارل مون کي مبارڪون ڏنيون، پر مون کي ڪنهن جي مبارڪن جو خيال ڪونہ هو. آءٌ تڪڙو تڪڙو اينگلو هوٽل ويس.

صبح جو وقت هو. ان ڪري ائسٽلي صاحب اڪيلو هو ۽ ڪو ملڻ وارو بہ ڪونہ آيو هوس. منهنجي اچڻ جو پڌري ورانديءَ ۾ آيو ۽ مون وٽ اچي بيٺو. پنهنجي جهنگلي ٻلي جهڙين اکين سان گهوري لڳو ۽ منهنجي ڳالهہ ٻڌڻ جي انتظار ۾ بلڪل چپ ٿي بيٺو. مون پالينا متعلق پڇيومانس.

"هوءَ بيمار آهي." هن پهرين وانگر گهوريندي چيو.

"ڇا هوءَ واقعي اوهان وٽ آئي آهي."

"ها هوءَ مون وٽ آهي."

"ڇا هاڻي — ڇا اوهين هن کي پاڻ وٽ ئي رهائيندا؟"

"جي ها."

"پر ائسٽلي صاحب! اهو ناممڪن آهي. ڏاڍي شرمناڪ ڳالهہ آهي. ڏسو تہ ڇا هوءَ واقعي بيمار آهي. شايد اوهان اها ڳالهہ هن کي ڪونہ ڏٺو آهي."

"سائين، مون ڏٺو آهي. هينئر اوهان کي چئي چڪو آهيان تہ هوءَ بيمار آهي. جي بيمار نہ هجي ها، تہ مان قسم سان ٿو چوان تہ رات توسان ڪانہ گذاري ها."

"تہ اوهان کي اها بہ خبر آهي؟"

ها، مون کي سڀ آهي. هوءَ ڪالهہ مون وٽ آئي هئي

۽ آءٌ هن کي گڏ وٺي هڪ مائٽ سان ملاڻ پٺي ويس. پر ڇو جو هوءَ بيمار هئي، ان ڪري غلطيءَ کان اوهان وٽ پهچي ويئي."

"ڪهڙي نہ عجيب ڳالهہ آهي؟ تہ پوءِ اُسٽلي صاحب آءٌ اوهان کي مبارڪ ٿو ڏيان، هاڻي ياد آيو. ڇا رات اوهان دريءَ هيٺان بيٺا هئا؟ مس پالينا پاڻ مون کي دري کولڻ لاءِ چيو هو. اوهين پڪ اتي بيٺا هوندا. هوءَ اوڏي مهل ڪلي بہ پئي."

"واقعي آءٌ دريءَ جي هيٺان تہ نہ هوس، البت هيٺ وراندي ۾ بيٺي انتظار ڪيم."

"اُسٽلي صاحب! ڪنهن کي ڏيکاري بہ آئو يا نہ؟"

"ها، ڊاڪٽر کي گهرايو هوم. ياد رکو، جي خدانخواستہ هن کي ڪجهہ ٿي پيو، تہ ان لاءِ آءٌ اوهان کي ڳچيءَ کان جهليندس."

آءٌ حيران ٿي ويس، "آخر اوهان جي مرضي ڇا آهي؟"

"مان صرف هي ٿو پڇڻ گهران تہ ڪالهہ توهان هڪ لک فلورن کٽيا آهن نہ؟"

"ها، هڪ لک فلورن."

"بهتر. اهو ئي آهي تہ اوهين مهرباني ڪري اڄ ئي پئرس هليا وڃو."

"ڇو؟ ڇا لاءِ؟"

"اهي سڀ روسي جن وٽ دولت هوندي آهي، پئرس ويندا آهن." اُسٽلي صاحب اهڙي نموني ۾ چيو، ڄڻ ڪنهن ڪتاب ۾ پڙهيو هئائين.

"اهڙين گرمين ۾ پئرس وڃي ڇا ڪندس؟ توهان کي اها تہ خبر آهي اُسٽلي صاحب تہ مون کي پالينا سان محبت آهي؟"

"واقعي؟ مون کي يقين آهي تہ اوهان کي هن سان محبت

ڪانهي — اوهان هن مان محبت ڪري ٿي نٿا سگهو. ڏسو جي اوهان هتي رهيو، ته سڀ ڪجهه هارائي ڇڏيندؤ ۽ پيرس وڃڻ لاءِ ڪجهه به نه بچندؤ. پوءِ پڇتائيندو. تنهن مان ڪهڙو فائدو؟ چڱو خدا حافظ! مون کي پڪ آهي ته اوهين اڄ ئي پيرس هليا ويندا.“

”چڱو خدا حافظ! پر هڪڙي ڳالهه. منهنجي به گهڻي ۾ پڏي ڇڏيو. مان اڪيلو پئرس نه ويندس - هتي، اوهان پنهنجين اکين سان ڏسندؤ ته ڇا ٿيندو. جنرل صاحب ۽ مس پالينا مان اوهان جي هيءَ ڪارستاني... هيءَ خبر سڄي شهر ۾ پکڙجندي.“

”ها ها، ٺيڪ آهي. پلي پکڙجي. پوءِ ڇا ٿيندو؟ جنرل وٽ هاڻ نه سوچڻ لاءِ دماغ آهي نه وقت. ان کان سواءِ مس پالينا کي پورو پورو حق حاصل آهي ته هوءَ جتي وڻيس اتي رهي. اوهان کي خبر آهي ته اهو ڪٽنب هاڻي برباد ٿي چڪو آهي. بلڪ ان ڪٽنب جو وجود ئي ڪونهي.“

آءٌ هن انگريز جي عجيب ڳالهه، ته آءٌ پئرس ضرور ويندس تي ڪلندو، واپس پئي ويس. آءٌ سوچڻ لڳس، ”هي ته مون مان خوامخواه ٿو جهيڙو ڪرڻ گهري. جي مس پالينا سري ٿي پوي، ته ڪيڏي نه ڏکي ڳالهه ٿي پوندي! آءٌ سچ ٿو چوان ته مون کي مس پالينا جو ڏاڍو ڏک آهي. پر اها ڳالهه ڪيتري نه عجيب آهي ته ان وقت جڏهن آءٌ هن کي پنهنجي ڪمري ۾ ڇڏي جوئا خاني ۾ ويو هوس ۽ پئسا کٽڻ شروع ڪيا هئم، تڏهن منهنجو سچو عشق چڻ گم ٿي ويو هو. ڪنهن گهرائيءَ ۾ دفن ٿي چڪو هو. هيءَ ڳالهه آءٌ اڄ پيو ڪريان. نه ته ان وقت مون کي ان جي ڪابه خبر ڪانه هئي. ڇا آءٌ واقعي جوئاري آهيان؟ ڇا آءٌ واقعي پالينا مان سچي محبت ٿو ڪريان؟ خدا شاهد آهي ته آءٌ اڄ به هن مان محبت ٿو ڪريان. جڏهن آءٌ اُسٽلي صاحب وٽان واپس پنهنجي هوٽل ڏانهن پئي ويس ته شڪست جي احساس ۽ غمگينيءَ منهنجو بت پڃي پرزا پرزا ڪري ڇڏيو

هو، هڪڙو هڪڙو پير هڪ هڪ مڻ جو لڳي رهيو هو، اصل ڪجهه ئي ڪونه ٿي. آءٌ پڪو پنهنجي ضمير کي گهٽ وڌ ڳالهائي رهيو هوس ۽ ان کي ڏوهه ڏيئي رهيو هوس. پر ان موقعي تي مون کي هڪ ڏاڍو عجيب واقعو پيش آيو.

آءٌ جنرل صاحب ڏانهن پئي ويس. هن جو ڪمرو ويجهو اچي ويو هو ته اوچتو هڪ دروازو کليو ۽ ڪنهن آواز مون کي پاڻ ڏي سڏيو. هيءَ مادام ڪانگز هئي، جا مون کي بلانشي جي چوڻ تي سڏڻ آئي هئي. آءٌ بلانشي سان ملڻ لاءِ هن جي ڪمري ۾ ويس.

هن وٽ رڳو ٻه ڪمرا هئا، هڪ ۾ نوڪر به هئو. بلانشي جا ٽهڪ مون کي صاف ٻڌڻ ۾ اچي رهيا هئا. هوءَ اڃا هاڻ ننڊ مان اٿي هئي، ته چاڻ ڪنهن کي چئي رهي هئي، ”منهنجي خيال ۾ هي ڪرڙ آهي. اهڙيون عجيب شرطون ٻه ڪڏهن لڳيون آهن. جي اهين ممڪن آهي ته پوءِ اهو ته معجزو ٿيندو.“

”پر مون واقعي شرط هئي کٽيو آهي،“ مون ڪمري ۾ داخل ٿي کلندي چيو.

”ڪيترا پئسا؟“

”هڪ لک فلورن.“

”واهه، بازي هڻڻ جو موقعو ته هاڻ آيو آهي. اندر اچ. مون کي پري کان ڳالهه ٻڌڻ ۾ ڪانه ٿي اچي. هتي!“

آءٌ آهستي آهستي هن ڏانهن وڌيس. هوءَ گلابي ساٽن جي سوڙ ويڙهيو ليٽي پيئي هئي، جنهن مان هن جا پربل پريل ڪلها ٻاهر نڪتل هوا. اهڙا ڪلها جن کي ڪو خواب ۾ ئي ڏسندو آهي. سفيد ململ جي قميض مان هن جون نرم نرم ٻانهون صاف نظر پئي آيون. جن تي ڪاريون پٽيون ڪنڌ ٽائين اهڙيءَ خوبصورتيءَ سان ٽاڪيل هيون، جو مون تي سهاڳي جو ڪم پئي ڏنائون.

”تون واحد شخص آهين، جو ان موقعي مان فائدو وٺي

سگھيس ٿو،“ هن مون کي پنهنجي ويجهو ايندو ڏسي ڳالهه شروع ڪئي. هوءَ ڏاڍي سليقي ۽ ناز انداز سان ڪالي رهي هئي.

”ڀاڻ ٻڌايو ته ڇا آهي؟ آءٌ موقعي مان فائدي وٺڻ جي ضرور ڪوشش ڪندس.“ مون وضاحت گهرندي چيو.

هن جواب ڏنو، ”آهستي ڳالهاءِ ڪو ٻڌي نه وٺي. ڇگهي پهرين مون کي جوراب ڪٽي ڏي، بلڪ پاراءِ. جرٽا ۾ بازي هڻڻ جو مزو ته پئرس ۾ آهي. خبر اٿئي ته مان اڄ پئرس ڇڏي وڃان.“

”ها، ته اڄ ئي؟“

”بس اڌ ڪلاڪ ڪن ۾.“

واقعي هن جو سامان ٻڌو پيو هو. هڪ طرف هنڌ ۽ پيتي رکيا هئا. چانهه جو سيٽ ميز تي پيو هو، جنهن مان ثابت هو ته هيٺر چانهه پيتي هوائون.“

”جوئا جو مزو ته پئرس ۾ آهي. هتي دغابازي گهڻي ٿيندي آهي ۽ اها ڏاڍي خراب ڳالهه آهي. اگرچه مون کي خبر آهي ته خود شرط ٻڌڻ ۽ هڻڻ به خراب ڳالهه آهي. منهنجا جوراب ڪٽي آهن. پارائيندم نه؟“

هن پنهنجا سنگ مرمر جهڙا سهڻا ۽ جرڪندڙ پير سڌا ڪري مون ڏانهن وڌايا. آءٌ هٻڪندي، هن کي ريشمي جوراب پارائڻ لڳس ته هوءَ اٿي ويٺي ۽ ٻارن واري سادگيءَ سان ڳالهيون ڪرڻ لڳي.

”دوکو ڏيڻ به ڪيترو حوصلي جو ڪم آهي، ڳالهه هيءَ آهي ته مون کي پنجاه هزار فرانڪن جي ڏاڍي ضرورت آهي. فرئنڪفرت ۾ توکان اها رقم مون کي ڏجانءِ پوءِ پئرس ۾ اسين پئي گڏ ڪيڏنداسين. رانڊ ته اتي ٿيندي. جوئا کيڏڻ جي سچي خوشي پئرس ۾ ملي سگهي ٿي. ڇو جو جوئا جو اصلي هنڌ اهو آهي. توکي اتي اهڙيون سهڻيون عورتون ملنديون، جي تو سڄي عمر ۾ نه ڏٺيون هونديون. ڏس.....“

”پر سوچڻ جي ڳالهه هيءَ آهي ته توکي پنجاه هزار فرانڪ

ڏيڻي ٻه چڙيان، ته پوءِ مون وٽ باقي ڇا بچندو!"

"تون پهرين ٽي سيٽن کي فرانڪن ۾ بدلائي چڪو آهين ۽ ان کان سواءِ ٻه هوٽن آءٌ مهينو ٻه مهينا تو وٽ رهڻ لاءِ تيار آهيان ۽ پڪ توکي مون سان رهڻ ۾ ڪو اعتراض ڪونه ٿيندو. انهن ٻن مهينن ۾ اسين پنجاهه هزار فرانڪن مان ڏيڍ لک فرانڪ ٺاهي ڇڏيندا سين. مان پهرين ٿي ٻڌائي ڇڏيان ٿي ته اهو سڀڪجهه اتي وڃڻ کان پوءِ ٿي پورو ٿي ٿو سگهي. نه ته اتي ويهي خيالي پلائن پچائڻ مان ڪجهه به ڪين ورندو."

"صرف ٻن مهينن ۾!"

"آخر تون ڊڄين ڪهڙي ڳالهه کان ٿو، اتي توکي ڪير ٻڌي ته ڪونه ڇڏيندو؟ خبر اٿئي پئرس جو هڪ مهينو ٻي سڄي زندگيءَ جي برابر آهي. هڪ مهينو تمام گهڻو ٿيندو آهي. پنهنجو پاڻ کي فريب نه ڏي. آءٌ سمجهان ٿي ته هن ڳالهه ۾ جيڪو مزو آهي، اهو توکي ملي ٿي نٿو سگهي، يعني تون ان قابل ٿي ڪونه آهين. تون ته ڪجهه سمجهين ٿي ڪونه ٿو. صفا ڪو ٻڏو آهين."

ان وقت آءٌ هن جي ٻئي پير ۾ جوراب پارائي رهيو هوس. خبر ناهي ته ڇو آءٌ هن جي پيريل گلابي ٻڪيءَ تي چمي ڏيڻ کان رهي نه سگهيس. هن پير ڇڪي ورتو ۽ آهستي آهستي ڪڙي منهنجي مٿي تي هڻڻ لڳي. ڄڻ ٺڪيون ڏيئي رهي هجي. وڃڻ مهل هن مون کي چيو: "ياد رک جوئا ۾ بازي لڳائڻ وقت ڏاڍي احتياط ۽ هوشياريءَ جي ضرورت آهي. مان بس پندرهن ويهن منٽن ۾ اسٽيشن هلي وينديس."

آءٌ جڏهن پنهنجي ڪمري ۾ واپس آيس، ته ائين لڳم ڄڻ منهنجو مٿو ڦري رهيو هو. ان گردش ۾ منهنجا خيالات پيسجي ڊانوا ڊول ٿي ويا هوا. پولا جي مس پالينا پئسن جي ٿيلهي منهنجي منهن تي ٺوڪائي ڪيئي هئي ۽ هن انگريز ائسٽلي کي مون تي ترجيح ڏني هئائين. ته ان ۾ منهنجو ڪهڙو ڏوهه؟ اڇا

ٻہ ڪجھہ سڪا ۽ نوٽ زمين تي پکڙيا پيا هئا. مون وينديئي اهي ميڙيا، ان وقت در کليو ۽ وڏو ٻيرو ظاهر ٿيو. (جو ان کان پهرين ڪڏهن ٻہ منهنجي ڪمري ۾ نہ آيو هو). مون کي صلاح ڏيندي چيائين.

”سائين، منهنجو خيال آهي تہ اوهان هيٺين منزل تي ڏاکڻ جي پر وارن ڪمرن ۾ هليا وڃو، جيڪي اڄ نواب صاحب خالي ڪيا آهن.“

آءٌ خاموش ٿي ويس ۽ ڪجھہ سوچڻ لڳس.

”منهنجو بل موڪل. آءٌ هيٺئر ئي ٻاهر پيو وڃان.“ اهو چئي آءٌ سوچڻ لڳس. ”جي پئرس تہ پئرس ئي سهي. چڪر تہ روز اول کان منهنجي مقدر ۾ لکيل آهي.“

پندرهن منٽن کان پوءِ اسين ٽيئي يعني مادام ڪامنگز، بلانشي ۽ آءٌ واقعي ٽرين جي هڪ خاص گاڏي ۾ ويٺا هئاسين. بلانشي مون سان کلي ڳالهيون ڪري رهي هئي ۽ هيڏانهن هوڏانهن ڏسي رهي هئي، هوءَ ايترو ٿي کلي جو اکين ۾ پاڻي اچي ٿي ويس. هاڻ منهنجي زندگي ٻن حصن ۾ ورهائجي چڪي هئي. پر گذريل ڏينهن کان مون پنهنجي هر شيءِ پتي جي بازيءَ ۾ هٽڻ شروع ڪئي هئي. شايد اها ڳالهہ بہ درست آهي تہ هيءَ اوچتو هٿ آيل دولت منهنجي ضرورت کان گهڻي هئي ۽ ان مون کي ڪجھہ مغرور ڪري ڇڏيو هو. هاڻ تہ آءٌ پنهنجي سڄي پونجي بازيءَ ۾ هٽي چڪو آهيان. شايد ان لاءِ دکي هوس. اهو خيال منهنجي ذهن ۾ آيو، پر رڳو هڪڙو پيرو. ان کان پوءِ يڪدم خيال پاسو ورايو. ”پر هڪ مهيني کان پوءِ هتي ئي موتي ايندس ۽ اوهان سان قوت آزمائي ڪندس انسٽلي صاحب!“ حقيقت هيءَ آهي تہ ان وقت آءٌ خوش ڪونہ هوس، بلڪ خوفناڪ حد تائين اداس ۽ غمگين هوس. اها بي ڳالهہ آهي تہ آءٌ هن شيطان جي ڌيءَ، مادموزيل بلانشي جي اوچن ٺهڪن جو ساٿ ڏيئي رهيو هوس.

”توکي ڇا پيو ٿئي؟ تون ته ڪو بيوقوف آهين؟“ بلانشي پنهنجي ٺهڪڻ وچان مون کي ترڙي ڏيندي چيو. ”جي آءٌ تنهنجا ٻه لک فرانڪ خرچ ڪري ڇڏيان، ته پوءِ ڇا ٿيندو! هڪ ٿي ته ڳالهه آهي. ان جي بدلي آءٌ توسان ظاهر ظهور ٻاهر گهمنديس. تنهنجو مرتبو ۽ وقار وڌندو ۽ هوئڻ پنهنجي هٿ سان تنهنجي نيڪنامي پڌنديس ۽ جي خدانخواسته سڀ پئسا هارائي به ڇڏيون، ته تون وري هتي اچجانءِ ۽ هاڻي وانگر وري بئنڪ جو رڪارڊ پيچجانءِ. ياد اٿئي پهوديءَ توکي ڇا ٿي چيو؟ جرئت ۽ حوصلو تو ۾ آهي. مون کي پڪ آهي ته تون پئرس ۾ سنهنجي لاءِ اڳ ـ ي ڪان به وڌيڪ پئسا ڪٺي ايندين. جتي رهجي اتي ڪٿڻ ۾ ڏاڍو مزو ايندو آهي.“

”۽ جنرل صاحب....“

”جنرل صاحب روز مون وٽ گلن جو هڪ گلدستو کڻي ايندو هو. اج مون هن کي چيو ته فلاڻي رنگ جا گل آڻ. جڏهن غريب واپس ايندو ۽ ڏسندو ته پنجي اڏري ويو آهي، ته هو به امان جي ڳولا ۾ نڪرندو. تون خود ڏسندين. مون کي هن سان ملي ڏاڍي خوشي ٿيندي. پئرس ۾ مون کي هن مان گهڻو ڪي فائدو حاصل ٿي سگهندو. هتي انسالي صاحب هن جي هوٽل جو بل ادا ڪندو....“

ان طريقي ۽ اهڙين حالتن ۾ آءٌ پئرس پهتس.

باب سورھون

پئرس لاءِ ڇا چوان؟ بس ائين سمجھو تہ اتي وڃي، مون وڏي بيوقوفي ڪئي. آءٌ پئرس ۾ ٽن هفتن کان ٿورو مٿي رهيو هوندس، پر ايتري وقت ۾ منهنجا هڪ لک فرانڪ خرچ ٿي ويا. هي تہ آءٌ رڳو هڪ لک فرانڪن جي ڳالهہ ڪري رهيو آهيان، نہ تہ باقي هڪ لک فرانڪ بہ مون مادموزيل بلانشي کي ڏيئي ڇڏيا. پنجاہ هزار فرينڪفرٽ ۾ ۽ ٽن ڏينهن کان پوءِ باقي رقم جو دستاويز پئرس پهچي هن کي اڳي ڏنم ۽ سوبہ هن پوري هڪ هفتي کان پوءِ مون کان مٽارائي ورتوہ پئسا تہ پنهنجي اصلي جڳهہ تان ڏاڍيءَ مولائيءَ سان مٽارائي سگهجن ٿا، پوءِ اهي ڀلي ڪنهن نيڏڙي ماڻهوءَ وٽ ڇو نہ هجن. هوءَ مون کي ٽيوٽر ڪري سڏيندي هئي. انسانن جي جنهن طبقي سان مادموزيل بلانشي جو تعلق آهي، ان کان وڌيڪ ذليل، ان کان وڌيڪ بخيل ۽ ان کان وڌيڪ ڪم ظرف دنيا ۾ ڪوبہ ٿي نٿو سگهي، پر اهو فقط پنهنجن پئسن خرچڻ مهل. جيستائين منهنجي هڪ لک فرانڪن جو تعلق آهي، هن ڪجهہ ڏينهن بعد مون کي صاف ٻڌايو هو تہ انهن پئسن جي کيس ڏاڍي سخت ضرورت هئي. 'ڇو جو، في الحال منهنجي اسڪيم اها آهي تہ، هاڻ، مان شاهاڻي نموني سان هميشہ لاءِ هتي ٿي رهڻ چاهيان — پنهنجي حياتي هڪ بهتر انداز ۾ گذارڻ ٿي چاهيان. هاڻي ڪجهہ وقت تائين ڪو مون کي ڪجهہ چئي نٿو سگهي.' پوءِ اهي هڪ لک فرانڪ مون ڏنا بہ ڪونہ. هوءَ هميشہ پئسا پنهنجيءَ ۾ رکندي هئي جنهن ۾ ڪڏهن بہ هڪ سؤ فرانڪ کان وڌيڪ نہ ڏٺم - بلڪ جيئن پوءِ ٿيئن ان ۾ سؤ فرانڪن کان بہ گهٽبا پئي ويا.

”توکي آخر پئسا ڇو گهرجن.“ هوءَ اها ڳالهه اهڙي مٺي ۽ ڀالي ڀولي انداز ۾ ڪندي هئي جو مون کي جهڳڙي ڪرڻ جي همت ئي ڪانه ٿيندي هئي. پر هن انهن پئسن مان پنهنجي فليٽ کي سينگارڻ ۾ ڪا ڪسر ڪانه ڇڏي، ڪجهه ڏينهن کان پوءِ جڏهن هوءَ مون کي سنڌس نئين رهائشگاهه تي وٺي ويئي، ته هن مون کي ڪمرا ڏيکاريندي چيو ”ڏسي، ٿورڙن پئسن مان به ڪيترو نه سگهڙپائيءَ جو ثبوت ڏنو اٿم“. حالانڪ ٿورڙن پئسن جي ڪل رقم پنجاهه هزار فرانڪ هئي. ٻين پنجاهه هزارن مان هن ٻن ڪهوڙن واري گاڏي ورتي. ان کان سواءِ اسان ٻه ڀيرا ناچ جي دعوت به ڪوٺائي. يعني شام جو پاڻ وٽ پارٽيون ڪيونسين، جن ۾ هارتنسي، لزيٽ ۽ قلوپطره جهڙين عورتن شرڪت ڪئي، جن جي خاصيتن ۽ صلاحيتن جي ڏاڍي ڳالهه هئي، جي واقعي خوبصورت به هيون. انهن ٻن دعوتن ۾ مون کي ميزبان ٿيڻ جو ڏاڍو احمقاڻو فرض به ادا ڪرڻو پيو. ڪڏهن جاهل ترين دولت مند واپارين جو استقبال پئي ڪيم، ته ڪڏهن بيوقوف ۽ بي حيا قسم جي فوجي ڪپتانن جو ته ڪڏهن خبيث قسم جي چاپلوس، خود پسند ۽ فيشن جي سڪايل اديبن ۽ صحافي ڪمڙن کي وڏي عزت ۽ مان سان پئي ويهارڻو پيم، جن ايڏي ته ظاهريءَ بناوت ۽ ڏيکاءَ جو اظهار پئي ڪيو، جو انهن جو پيٽرز برگ ۾ تصور به نٿي ٿي سگهيو. واقعي اها وڏي ڳالهه آهي! انهن مان ڪي ته مون سان چرچا ڪرڻ لڳا هوا، پر آءٌ شيمپين جي نشي ۾ مخمور ٿوئين ڪمري ۾ پير پٿاريو ستو پيو هوندو هوس. هي سڀڪجهه منهنجي لاءِ ڏاڍي فضول ۽ مڪروه بڪواس هئي. هوڏانهن بلانشي منهنجي لاءِ چوندي هئي، ”هي ٻنهه نظرانداز ڪرڻ جهڙو ماڻهو آهي. ننڍڙو ماڻهو جو ٿيوءَ سينٽن کي جي فرانڪن ۾ بدلايائين ته رڳو منهن جي لاءِ؛ نه ته مون کان سواءِ ته هن کي خبر ئي ڪانه هئي ته پئسو خرچ ڪيئن ڪجي. پر هي ورتي به ننڍڙو ماڻهو بڻجي ويندو. ماڻهوءَ کي

پنهنجي اصليت ڪانه وسرندي. ڪانگ هنج جي چال هلندو ته آخر پنهنجي به وساري ويهندو. هن جي لاءِ ضرور ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻو پوندو."

آءٌ گهڻو ڪري ڏاڍو اداس رهندو هوس. هاڻ ته هن زندگيءَ کي ئي مصيبت سمجهندو هوس. ان ڪري اڪثر شمپين پي بي خود ٿي ويندو هوس ۽ ان ۾ ئي پنهنجي سلامتي سمجهندو هوس. آءٌ پئرس جي شهري وچولي طبقي ۾ رهندو هوس، جنهن جا ماڻهو ايترا ته ڪنجوس ۽ خود غرض ٿيندا آهن، جو توبهه. شروعاتي ٻن هفتن ۾ مادموزيل بلانشي مون کان ڪجهه پري پري رهي، ڇو جو هوءَ مون سان نفرت ڪندي هئي. ان جي مون کي خبر هئي. هوئڻ سندس ڪپڙي لٽي جو ڏاڍو خيال رکندي هئي. منهنجا وار چڱيءَ طرح ناهيندي هئي ۽ روز مون کي ٿاءُ پڌندي هئي. پر پنهنجي روح ۾، پنهنجي دل ۾ مون کي حقير ٿي سمجهيائين. مون به ان ڳالهه ۾ ڪا خاص دلچسپي نه ورتي. نا اميدي، ناڪامي، حسرت ۽ ياس ۽ شڪست دليءَ کان مجبور ٿي، آءٌ تقريباً روز فليزر هوٽل ۾ ويندو هوس، ڏاڍيءَ باقائدگيءَ سان روز شراب جا جام تي جام چاڙهيندو هوس. اتهن سڀني عورتن ۽ مردن سان گڏ نچندو هوس، جيڪي گڏ نچندي، فحش پر خفيف ۽ هلڪڙيون حرڪتون ڪندا هئا ۽ اهڙيءَ طرح انهن کي ناچ ۾ ڏاڍو مزو ۽ لطف ايندو هو.

آخرڪار بلانشي منهنجي اصلي شخصيت ۽ ڪردار جو اندازو ڪري ورتو. خدا ڄاڻي هن کي ڇو هي خيال آيو ته آءٌ هر وقت ڪاغذ ۽ پينسل کڻي هن سان گهمندو آهيان ۽ جتي به هوءَ ڪجهه خرچي ته لکي ڇڏيان، ۽ رکو اهو اندازو به ڪندو رهان ٿو ته اڄ هن ايترو خرچ ڪيو آهي، ايترو هن چورايو آهي، ايترو اڃا خرچ ڪندي، ايترو چورائيندي وغيره. هن کي اصل پڪ ٿي ويئي هئي ته اسان کي هر ڏهن فرانڪن جي نوٽ تي باقاعده جهيڙو ڪرڻ گهرجي. هن کي منهنجي طرفان جنهن به

اعتراض جي اميد هئي ان جو جواب هوءَ پهرين ئي گهڙي تيار ڪندي هئي. ۽ جڏهن ڏسندي هئي ته آءٌ ڪوبه اعتراض ڪونه پيو ڪريان ته به پاڻ جواب ڏيڻ کان نه رهندي هئي. موڙگو ڪاوڙجي به ويندي هئي. ڪنهن ڪنهن وقت ته ڏاڍيءَ ڪاوڙ ۾ اچي ڳالهائڻ لڳندي هئي، پر مون کي خاموشيءَ سان ڪٽ تي ليٽي ڇت کي تڪيندو ڏسي هوءَ سخت حيران ٿيندي هئي. هوءَ اهو سوچي ته آءٌ بلڪل احمق ۽ ننڍڙو ساڌو آهيان، پنهنجي ڳالهه مختصر ڪندي هئي، ۽ شايد دل ئي دل ۾ سوچيائين ٿي ته، ”ڪيڏو نه بيوقوف آهي هي! هن کي چوڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. هو مطلب ته سمجهي ئي ڪونه ٿو“ ائين هوءَ توبهه توبهه ڪندي، ٻئي ڪمري ۾ هلي ويندي هئي ۽ وري ٻيهر ٻاهر ايندي هئي. (اهو عام طرح ان وقت ٿيندو هو جڏهن هوءَ ڪا وڏي فضول خرچي ڪندي هئي، يعني جڏهن خرچ آمدنيءَ جي حساب کان وڌيڪ ٿي ويندو هو. مثلاً پهريون دفعو جيڪي گهوڙا خريد ڪيا هوائين تن کي وڪڻي، هن نئين جوڙي سورنهن هزار فرانڪن ۾ خريد ڪئي.)

هوءَ مون وٽ ايندي هئي ۽ چوندي هئي، ”تو کي تڪليف ته ڪانه ٿي.“

”نه نه! هرهر پڇي ڇو ٿي خواه مخواه پريشان ڪرين.“ آءٌ پنهنجي سيني تي رکيل هٿ کڻي چوندو هوس. پر هن کي اها ڳالهه اهڙي عجيب لڳندي هئي، جو يڪدم منهنجي پاسي ۾ ويهندي هئي.

”ڏس نه، مون ايتري رقم ان لاءِ خرچي، جو ضرورت جي وقت اسين پوءِ به وڪڻي سگهون. ويهن هزار فرانڪن ۾ هنن کي ٻيهر وڪڻي سگهجي ٿو.“

”بي شڪ گهوڙا به عمدا آهن. هاڻ تو وٽ به هڪ عمدي جوڙي ٿي ويئي. خدا مبارڪ ڪريئي! هوتن به تنهنجي لاءِ موزون رهندا.“

”ته توکي ان سان ڪابه تڪليف ڪانه ٿي آهي؟“

”مون کي ڪهڙي تڪليف ٿي آهي! تون پاڻ عقل مند آهين. جن جن شين جي توکي ضرورت آهي، انهن کي حاصل ڪرڻ تون پاڻ به سمجهي سگهين ٿي. يعني اهي سڀ شيون، جيڪي تنهنجي لاءِ مفيد ثابت ٿي سگهن ٿيون. آءٌ سمجهان ٿو ته اهڙي شاندار نموني سان پئرس ۾ رهڻ جي شروعات ڪرڻ تنهنجي لاءِ نهايت ئي ضروري آهي. نه ته تون ڪڏهن به هزارين، لکين فرانڪ ميڙي ڪين سگهندينءَ ۽ هي اسان جا معمولي هڪ لک فرانڪ ته شروعات لاءِ آهن- بلڪل سمنڊ ۾ ڦڙيءَ جيان.“

ماد موزيل بلانشي کي مون سنجهان اهڙن خيالن جي بلڪل اميد ڪانه هئي. بلڪه اهڙن موقعن تي اها ئي اميد رکندي هئي ته آءٌ ٽوڪ ڪندس، طعنو هڻندس، زور سان ڳالهائيندس وغيره- ۽ منهنجي انهيءَ طريقي جون ڳالهيون ٻڌندي ئي هوءَ گويا ڪرن تان لهي زمين تي اچي ڪرندي هئي.

”تون ڇا آهين، مون کي هاڻ خبر پئي. تون پنهنجي ضمير ۽ ڪردار جي ڪري ته ڏاڍو سٺو آهين. جيتري تعريف ڪريان ٿوري آهي، پر بدڪردارن سان گڏجي، تنهنجي اصليت دٻجي ويئي آهي ۽ چند خاميون تو ۾ پيدا ٿي ويون آهن. حالانڪ تون هڪ ننڍو ماڻهو آهين، پر حقيقت ۾ توکي هڪ شهزادو هجڻ گهرجي ها. ها، ته تون پئسن جي ايترو جلد ختم ٿيڻ تي ناراض ته نه آهين؟.“

”پئسن کي باه ڏي مون کي نـه بس اها خبر آهي ته پئسا جيترو گهڻو خرچ ٿين، اوترو سٺو.“

”تون ته واقعي رئيس ماڻهو آهين تڏهين ته پئسن کي ايترو حقير ٿو سمجهين. اها ڳالهه واقعي درست آهي ته توکي پئسن جي ڪا پرواه ئي ڪانهي. بلڪ تون پئسن کي نفرت جي نظر سان ٿو ڏسين! هائو نه؟“

”تون ٺيڪ ٿي چوين، ان لاءِ سان هم گ...

آنان هڪ لک نراڪ پيا به ڪٽي ايندس."

"بيشڪ پئسا واقعي رکڻ جي شيء آهن. دولتمند ٿيڻ ڪيتري نه شاندار ڳالهه آهي. مون کي خبر آهي ته تون آئي ضرور ڪندين ۽ هتي مون وٽ آڻيندين، اهو ٿيندو ۽ ضرور ٿيندو ۽ رڳو ان لاءِ ٿيندو، جو مان توسان محبت ٿي ڪريان. يقين ڪر تون منهنجي دل جي ڏاڍو ويجهو آهين. مان هميشه هميشه توسان محبت ڪندي رهنديس ۽ ڪڏهن به بيوفائي نه ڪنديس. خبر اٿئي اڄ تائين مون توسان، محبت ڇو نه ڪئي؟ ان ڪري، جو منهنجي دل ۾ تو لاءِ ڪجهه نفرت جو احساس به هو ۽ اهو رڳو تنهنجي بدشعاري ڪري، (ڇو جو تنهنجي تعريف رڳو جوئا ۾ بهترين بازين ڪٽڻ جي ڪري ٿيندي هئي) پر مان هميشه وفادار ۽ مخلص رهي آهيان، ڇو جو محبت دل جي هوندي آهي."

"توڻ ڪوڙ پئي ڪرين. تون سمجهين ٿي ته مون هڻ ڪاري بندري البرت کي ڏنو ئي ڪونهي، ڪيئن؟"

"آءٌ ته هن کي سڃاڻان به ڪونه."

"ڪوڙ ڇو پئي ڳالهائين ۽ تون سمجهين ٿي ته آءٌ ڇڙي پوندس؟ اڙي، منهنجي لاءِ ته اها ڪا ڳالهه ئي ڪانهي ۽ خبر اٿئي ته آءٌ ڪاوڙجندس ڇو نه؟ ان ڪري جو تون هميشه بهترين بازي هٽندي آهين. تنهنجو داءُ ڪڏهن به خالي نه ويندو آهي. بيشڪ منهنجي موجودگيءَ ۾ به هن کي آئي ٿي سگهين. هن کي منهنجي آڏو آڻيندي، نو ڪي ڪا ججهڪ ٿيڻ نه کپي. صرف هڪ ڳالهه پڌ ۽ ڪن کولي ٻڌ. هن کي پئسا نه ڏجانءِ."

"ته ڇا تون واقعي ان ڳالهه مان ناراض نه ٿيندين؟ تنهنجو ته فلسفو ئي انوکو ۽ عجيب آهي!"

"مون کي ته پنهنجي خلوص تي ناز آهي، دنيا جي هڪ هڪ شيءِ ۽ هڪ هڪ ڳالهه جي اندر کان واقف آهيان."

۽ ان وقت هوءَ واقعي منهنجي ويجهو رهي ۽ صحيح معنيٰ ۾ باوفا ۽ مخلص، اهڙيءَ طرح اسان جا آخري ڏهه ڏينهن به گذري ويا. بهرحال مون آهي چمڪندڙ تارا ڪونه ڏٺا، جن جي هن پهرئين ڏينهن ڳالهه ڪري مون کي هر ڪائڻ جي ڪوشش ڪئي هئي. هڪڙيءَ طرح سان ته هن پنهنجو آهو واعدو به پورو ڪري ڏيکاريو. هن مون سان هرڪنسيءَ جو تعارف به ڪرايو، جا واقعي ڏاڍي ناٽ واري عورت هئي ۽ اتي هن کي لذتيت جي فلسفي جي ديوي ڪوٺيو ويندو هو. کائو پيو ۽ عيش ڪريو، اهوئي هن جي حياتيءَ جو مقصد هو ....

بهرحال انهيءَ قصي جي تفصيل ۾ وڃڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي، انهيءَ لاءِ هڪ دفتر جي ضرورت آهي، يا ائين کڻي چئجي ته هيءَ هڪ الڳ ڪهاڻي آهي، جنهن جو ذڪر آءٌ هن ڪهاڻيءَ ۾ ڪرڻ مناسب نٿو سمجهان. حقيقت هيءَ آهي ته مون هن قصي کي جلد از جلد ختم ڪرڻ تي گهريو. ها نه جيئن آءٌ پهرين ٻڌائي آيو آهيان، اسان جا هڪ لک فرانڪ ته ڪو مهيني کن ۾ ئي ختم ٿي ويا، جنهن تي منهنجي حيرت بجا هئي. انهن مان گهٽ ۾ گهٽ اسي هزار ته بلانشي خود پنهنجيءَ ذات تي خرچ ڪيا ۽ باقي رهيل ويهن هزارن مان اسان کي گذارو ڪرڻو پيو- اسان لاءِ آهي به ڪافيءَ کان زياده هئا. بلانشي، جا آخرڪار اسان سان بي تڪلف ٿي وئي هئي يا، گهٽ ۾ گهٽ مون سان ڪوڙ ڳالهائڻ ڇڏي ڏنو هئائين، تنهن هڪ ڏينهن مون کي چيو ته هن جيڪو قرض کنيو آهي، تنهن جو بار مون تي ڪونه پوندو. چوڻ لڳي، ”مون ڪڏهن به توکي ڪنهن دستاويز يا قرض نامي تي صحيح ڪرڻ لاءِ ڪونه چيو آهي. ان ڪري، جو مون کي تنهنجو ڏاڍو خيال آهي. منهنجي جڳهه تي ڪا ٻي ڇوڪري هجي ها، ته هيستائين تون جيل ۾ پهچي چڪو هجين ها! ڏٺئي! مون کي توسان ڪيترو پيار آهي ۽ آءٌ ڪيتري سٺي آهيان. ٿورو سوچ

نه سمجهي، هي اڪيلي شاديءَ جو خسارو ٿي منهنجو ڪيترو خرچ طلبي رهيو آهي؟"

واقعي شادي مٿان اچي وئي هئي. جون واري مهيني جي ٻنهي پڇاڙيءَ ۾ شادي ٿي گذري. منهنجي هڪ لک فرانڪن مان باقي جيڪي فرانڪ وڃي بچيا هئا، سي ان جي نذر ٿي ويا ۽ اهڙيءَ طرح سڄي معاملي جي اچي پڄاڻي ٿي؛ يعني منهنجو مهينو اچي پورو ٿيو ۽ مون کي دستوري رخصت ڦاٽو عطا ڪيو ويو.

ان جو تفصيل هي آهي ته پئرس ۾ اسان جي اچڻ کان هفتو کن پوءِ جنرل صاحب به اچي نڪاءُ ڪيو ۽ سڌو بلانشي وٽ وڃي پهتو. پهرئين ڏينهن جيئن آيو، تيئن جڻ اسان سان ٿي گڏ رهيو، البت رهائش جو انتظام هن جو پنهنجو الڳ هو. بلانشي هن جي آجيان ڏاڍيءَ خوشيءَ سان، ٺهڪ ڏيندي ڪئي. ٻنهي جوش ۾ اچي ڀاڪر به پاتائينس. جهڙي صورتحال هئي، ان ۾ هن جنرل کي چاڙهڻ ٿي گهريو ۽ هو هر جڳهه، هن جي پٺيان پيو ڦرندو هو. شاهي رستي کان وٺي ٿيئٽر تائين ۽ پنهنجن واقفڪارن وٽ. ٻيءَ طرح گهمڻ ڦرڻ وقت به هو هميشه هن سان گڏ رهندو هو. گاڏيءَ ۾ به گهمڻ ڪري گڏجي سير ڪندا هئا.

مطلب ته بلانشي لاءِ جنرل صاحب اچا اهڙن موقعن تي ڪمائتي ثابت ٿيڻ جهڙو هو. هن جي منهن مان رعب تاب پيو بکندو هو. اٿڻي ويهڻي به شاندار هوس. هو اميرائي شائستگيءَ جو هڪ نمونو هو. قد عام ماڻهن کان ڊگهو ۽ مڇون ڪيس ۾ ڪاريون ٿيل ڊگهيون وٽيل هونديون هيس. ٻت البت ڪجهه ٿلهيرو ۽ ڦيڪو ٿي لڳس. پر ڏسڻ ۾ بهرحال ڏاڍي آب تاب وارو ٿي لڳو. هن جي روايتي طور طريقن مان اڄ به شان شوڪت نمايان هو. شام جي لباس ۾ هو ڏاڍو ڪڙو تڙو ۽ ٺاهوڪو لڳندو هو. پئرس ۾ اچي، هن پنهنجا اعزازي فوجي ٻلا به لڳائڻ شروع

ڪيا هئا. پئرس شهر جي ڪشادن رستن تي اهڙي ٻڏل ٻول واري شخص سان گڏ گهمڻ، جيڪڏهن ممڪن ٿي سگهيو ٿي، ته اهڙي فائدي بخش موقعي مان بلانشي پورو پورو ڪم وٺي چاهيو ٿي. اسان جي ٻولي ٻالي جنرل صاحب کي ته انهن ڳالهين مان ڏاڍي خوشي ٿيندي هئي. پئرس ۾ اچڻ کان پوءِ هڪ ٻيو به هن کي اڳين معاملن جي باري ۾ سوچڻو ڪونه پيو. نه ته اچڻ کان اڳ ان ڏپ ۾ ڪنبي رهيو هو ته ڪٿي بلانشي کو هل بکيڙو نه ڪري وجهي ۽ ڏڪا ڏيئي ٻاهر نه ڪڍرائي ڇڏي، ان ڪري هيءَ بدليل حالت ڏسي، هو ڏاڍو خوش ٿي ٿيو ۽ ان خوشيءَ ۾ هن سڄو مهينو گذاري ڇڏيو ۽ جڏهن آءٌ انان ويس، ته به ان ئي حالت ۾ سون ڪيس اتي ڇڏيو. مون کي خبر پئي هئي ته جنهن ڏينهن اسين پئي روٿن برگ مان هليا آيا هئاسين، ان ڏينهن جنرل صاحب تي ڏاڍو سخت دورو پيو هو ۽ هو صفا بي هوش ٿي ويو هو. پوءِ سڄو هفتو چرين جيان وڦليل ڳالهيون ڪندو رهيو هو. ڊاڪٽرن جو باقاعدي علاج ڪيو ويو. هوٽن به چڱو خيال رکيائونس. پر هن هر شيءِ کي خيرآباد چئي پئرس جي راهه ورتي، جتي بلانشي جو استقبال هن جي دورن لاءِ چڱو علاج هو. بيماريءَ جون نشانيون ته اڃا به مٿس هيون، پر ان هوندي به خوش هو— هاڻ ته هو سوچڻ جي قابل به ڪونه رهيو هو، بلڪ اصل ڪنهن سنجيده مسئلي تي ڳالهائي ٿي نه ٿي سگهيو. جڏهن به ڪا اهڙي ڳالهه سندس آڏو ڪئي ٿي ويئي، ته هن رڳو ڪنڌ ٿي لوڏيو— سو به، پاڻ کي بچائڻ لاءِ ۽ هر لفظ تي هون، ها، چوڻ شروع ڪري ڏيندو هو. ڪڏهن ڪڏهن کل به ايندي هئس، پر مريضن واري. ائين لڳندو هو، ڄڻ هو ان کي چپن ۾ روڪڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهي. ڪڏهن ڪڏهن پنهنجا گهاٽا ڀرون تاڻي ڪلاڪن جا ڪلاڪ ڪنهن شيءِ کي تڪيندو رهندو هو. ڪيترين ئي شين سندس حافظي مان نڪري چڪيون هيون ۽ ڪوشش کان پوءِ به ياد ڪونه

اينديون هوس. هو صفا خالي‌الذهن ٿي چڪو هو ۽ هن ۾ پنهنجي منهن ڳالهائڻ جي عادت به پئجي چڪي هئي. مادموزيل بلانشي ٽي اڪيلو فرد هئي، جا ڪيس تسلي ڏيئي ٿي سگهي ۽ واقعي جڏهن به هو ڪنهن ڪنڊ پاسي ۾ لڪي وڃي ڳوڙها وهائيندو هو ۽ غمگين نظر ايندو هو، تڏهن ان جو مطلب سواءِ ان جي ڪوبه ڪونه هوندو هو ته هن گهڻي دير ڪان مادموزيل بلانشي کي ڪونه ڏٺو آهي يا وري بلانشي هن سان بنا ڳالهائڻ جي ئي ڪيڏانهن ٻاهر هلي وئي آهي، يا وري وچڻ ڪان پهرين سائس خوش مزاجيءَ سان پيش ڪانه آئي هئي. پر ان سان گڏوگڏ هيءَ ڳالهه به آهي ته، هو پاڻ اصل ٻڌائي ڪونه ٿي سگهيو ته آخر سندس مرضي ڇا هئي ۽ ايترو پريشان ۽ غمگين ڇو ٿيو آهي. ٻه ٽي ڪلاڪ ويهڻ ڪان پوءِ (اها ڳالهه مون تڏهن ڏٺي جڏهن بلانشي سڄي ڏينهن لاءِ غالباً آلبرٽ سان ملڻ ٻاهر هلي ويندي هئي)، هو ڏاڍي گهٻراهٽ سان چئني طرف ڏسندو هو، يا وري ڪنهن شيءِ کي تڪيندو رهندو هو ۽ حافظي تي زور ڏيئي ڪنهن شيءِ کي ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو هو. ائين لڳندو هو، ڄڻ ڏاڍي بي قراريءَ سان ڪنهن جو انتظار ڪري رهيو هجي. پر جڏهن ڪجهه ياد نه ايندو هوس ته ٻيهر غفلت ۽ بي خوديءَ جي حالت ۾ پهچي ويندو هو ۽ اها حالت اوستائين رهندي هيس، جيستائين ڪلندڙ ڪلندڙ بلانشي شوخ رنگ جي زرق برق لباس ۾ ملبوس پنهنجن گونجندڙ ٽهڪن سان ٻيهر واپس نه اچي ويندي هئي. هوءَ ڏاڍي خوشيءَ جي حالت ۾ بوڙهي جنرل کي چنبڙي ويندي هئي، هن کي تنگ ڪندي هئي ۽ چميون به ڏيندي هئي ۽ اها ٿي نوازش هئي، جا هوءَ ڪڏهن هن تي ڪندي هئي. هڪ ڀيري هن کي ڏسي جنرل صاحب کي ايتري ته خوشي ٿي، جو باقاعدي روئڻ لڳو. سندس اها حالت ڏسي آءٌ حيران ٿي ويس.

ڀيرين ٿي ڏينهن بلانشي منهنجي سامهون هن جي طرفداري ڪرڻ شروع ڪري ڏني هئي ۽ هن جي هر ڳالهه کي زور وٺائڻ جي ڪوشش ڪندي رهندي هئي. مون کي پراڻيون ڳالهيون ياد ڏياريائين ته "مون جنرل سان رڳو تنهنجي ڪري بي وفائي ڪئي هئي. منهنجو مڱڻو حقيقت ۾ هن سان ٿيل آهي. هاڻ زبان ڏيئي چڪي آهيان ۽ زبان ڏيئي ڦرڻ شريفن جو ڪم ڪونهي." وري جنرل صاحب جي طرفان به پاڻ ڏي ٿي چيائين ته هن سندس لاءِ ٿي پنهنجو ڪٽنب ۽ خاندان ڇڏي ڏنو — ۽ مون کي منهنجي فرض جو احساس ڏيارائين ته تون هيترو وقت هن جي نوڪري ڪري چڪو آهين، توکي ڪجهه ته خيال ڪرڻ کپي — توکي شرم اچڻ کپي. حالانڪ هن جي زبان ڪينچيءَ جيان هلندي رهي، پر آءٌ بلڪل خاموش رهيس. الائي ڇو مون کان ٿهڪ نڪري ويو ۽ ائين ڳالهه اُتي ويئي ٿي ويئي. اها به انڪري، جو پهرين ته هن اهو سوچيو ته آءٌ صفا ٻوڪ آهيان، پوءِ نتيجو ڪڍيائين ته شريف ۽ بامروت آهيان. درحقيقت اها منهنجي خوش قسمتي هئي ته هر ڳالهه جي آخر ۾ آءٌ هن شاندار نوجوان عورت جي خوشنودي حاصل ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندو هوس. (حقيقت ۾ بلانشي، پنهنجي نموني جي هڪ شاندار ۽ نيڪ فطرت عورت هئي، ائين برابر آهي ته هن جي باري ۾ اڳ منهنجي راءِ اها ڪانه هئي). جڏهن ڳالهه ختم ٿيڻ لڳندي هئي، تڏهن هوءَ مون کي چوندي هئي، "تون ڏاڍو سٺو ۽ هوشيار ماڻهو آهين ۽... ۽... افسوسناڪ ڳالهه هيءَ آهي ته تون ايترو بيوقوف آهين جو تو ڪڏهن پائي به ڪانه بچائي."

ڪڏهن ڪڏهن ته هوءَ مون کي جنرل صاحب سان گڏ گهمڻ لاءِ موڪلي ڇڏيندي هئي. بلڪل ان طرح جيئن هو پنهنجي وڏي ڪتي کي پهريدار سان گڏ موڪليندي هئي. مطلب هيءَ ته آءٌ هن کي پاڻ سان گڏ، ٿيئٽر، ناچ گهرن ۽ ريسٽورنٽ ۾ وٺي ويندو هوس. انهن ميڙني خرچن لاءِ بلانشي مون کي پهرين

ٿي پئسا ڏيئي ڇڏيندي هئي. جنرل صاحب وٽ هوٽل پنهنجو به
ڪافي پئسو هو. ڪيس هر موقعي تي ماڻهن جي سامهون پئون
کولڻ جو ڏاڍو شوق هو. هڪ دفعي ته مون ڪيس سٺن سون
فرانڪن جي هڪڙي ٻن خريد ڪرڻ ڪان روڪيو جيڪا هن
'رائل پئلس' ۾ ڏني هئي ۽ بلانشي کي تحفو ڏيڻ لاءِ ٿي
ورتائين. ڀلا سٺ سؤ فرانڪن جي ٻن جي ڪهڙي ضرورت؟
جنرل صاحب وٽ مجموعي طور تي هڪ هزار فرانڪ ڪان وڌيڪ
رقم نه هئي ۽ اها خبر مون کي ڪڏهن به پئجي نه سگهي ته
هن اهي پئسا ڪٿان حاصل ڪيا هئا؟ آءٌ پاڻيان ٿو ته انسٽلي
صاحب ڏنا هوندس. ان ڳالهه کي ان مان هٿي ملي ٿي ته هن جو
هوٽل جو بل به هن پريو هو. مون سان جنرل صاحب جنهن رويي
سان هليو ٿي، ان مان مون کي پڪ هئي ته ڪيس منهنجي ۽
بلانشي جي تعلقات جي باري ۾ ڪا به خبر ڪانهي. حالانڪ هن
کي ڪٿان اها خبر پئجي وئي هئي ته مون جوئا ۾ ڪافي پئسا
ڪٽيا هئا، پر هن وري به انهن تي سمجهيو ته آءٌ بلانشي وٽ
هن جي پرائيويٽ سيڪريٽري طور هڪ نوڪر جي حيثيت سان
هوس. بهرحال هو مون سان هميشه مٿانهين لهجي ۾ ڳالهائيندو
هو، بلڪ ڪڏهن ڪڏهن ته دڙڪا ڏيڻ لڳندو هو. هڪ ڏينهن
صبح جو نيرن تي هن مون کي ۽ بلانشي کي ڏاڍو ڪلايو.
بيشڪ هن دل شڪني ڪرڻ ٿي گهري، پر اوچتو مون سان
ڇڙي پيو—— ڇو؟ اهو آءٌ اڄ تائين ڪونه سمجهي سگهيو آهيان.
حقيقت هيءَ آهي ته هو پنهنجو پاڻ کي به ڪونه سمجهندو هو.
ان ڏينهن هن اهڙي تقرير ڪئي، جنهن جو ڪوبه مقصد ڪونه
هو. زور سان منهنجي لاءِ چوڻ لڳو ته آءٌ ڏاڍو گستاخ ۽
بدتميز آهيان.... هو مون کي اهڙو مزو چکائيندو، جو آءٌ سڄي
زندگي ياد رکندس.... ۽ مون کي پڌائيندو ته.... وغيره. پر
اسان مان ڪوبه هن جي ڳالهه جو مطلب سمجهي نه سگهيو.
ڪلندي ڪلندي بلانشي کي ٻيٺ ۾ سور پئجي ويو. آخر ڪٿين

ٽرڪيبن ڪان پوءِ هن جي ڪاوڙ جي باهه ڪي وسائيو ويو ۽ ڪمس گهمڻ لاءِ ٻاهر وٺي وياسين. مون اڪثر اها ڳالهه به ڏٺي ته هو ٻلانڊي جي هوندي به غمگين رهندو هو. ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن ڳالهه تي افسوس جا هٿ مهٽيندو هو ۽ ٽڏا ساهه کڻيو پڇتائيندو پيو هو ۽ ڪڏهن ڪنهن ڳالهه جي جستجو ۾ پريشان هوندو هو. اهڙن وقتن تي هو خود مون سان ڳالهائيندو هو. پنهنجي فوج جي زماني جون ڳالهيون، مرحوم زال جون ڳالهيون، گهريلو ڳالهيون، ۽ پنهنجي ملڪيت جي باري ۾ تفصيل — پر هو ڪنهن به ڳالهه جو مطلب صاف طور تي بيان ڪري نه سگهندو هو. ڳالهائيندي ڳالهائيندي اوچتو هو ڪنهن ڳالهه ۾ منجهي پوندو هو— ۽ اُن منجهڻ مان به مزو وٺندو هو. اهڙي وقت اڪثر ڪي پيو ورجائيندو هو. مون ساڻس، سندس ٻارن جي متعلق ڳالهائڻ گهريو ٿي، پر ان موضوع تي ڳالهائڻ ڪان هو ننائيندو هو ۽ موضوع بدلائڻ جي ڪندو هو، ”ها ها، منهنجا ٻار، ها ها، بلڪل ٺيڪ آهن.“ رڳو هڪڙو ڀيرو هو جذباتي ٿي ويو هو. تڏهن اسين ٿيٽر ۾ ويٺا هئاسين، ”ها ها، اهي بدنصيب ٻار به— جي — اهي بدنصيب ٻار به ....“ انهيءَ شام کان پوءِ هن ’بدنصيب ٻار‘ جو اکر گهڻا ڀي دفعا استعمال ڪيو هو. هڪ دفعي جڏهن مون ٻالينا جو ذڪر ڪيو، ته ڪاوڙ کان ڳاڙهو ٿي اول فول بڪڻ لڳو. چئي، ”هوءِ احسان فراموش ۽ ناشڪرگذار آهي. هن خاندان جو نڪ ڪپائي ڇڏيو. جي ڪو اهڙو قانون هجي ها ته آءٌ هن جو دماغ بلڪل ٺيڪ ڪرائي ڇڏيان ها. ها ها، سچ ٿو چوان. جيستائين ”گريو جو تعلق آهي، ان جو ته آءٌ نالو ٻڌڻ به نٿو چاهيان. ان ذليل ٿي ته مون کي تباهه ڪيو آهي. برباد ڪري ڇڏيو اٿس. لڳاتار ٻه سال هڪ هيبت ناڪ خواب بنجي منهنجي ذهن تي ڇانيو رهيو آهي، ها ها، هو— سچ ٿو چوان— اڳتي سنهنجي اڳيان ڪڏهن به هن جو ذڪر نه ڪجانءِ.“

مون ڏٺو ته هن پنهي ۾، يعني بلانشي ۽ جنرل صاحب ۾، هاڻ ڪجهه ڪجهه مڙئي ڪو ناهه ٿي ويل هو، پر آءٌ هميشه وانگيان خاموش رهيس. منهنجي واپس ٿيڻ کان هفتو اڳ بلانشي مون کي گهرائي چيو ته، "هاڻ سنهري موقعو اٿئي. هاڻ ڏاڏي واقعي بيمار آهي ۽ پڪ مري به ويندي. انسٽلي جي تار آئي آهي، توکي ته خبر آهي ته جنرل هن جو اڪيلو وارث آهي ۽ جي نه به هجي ته به هو منهنجي ڪمن ۾ ڪڏهن به دخل اندازي نه ڪندو. پهرين ڳالهه ته هن کي پنهنجي پينشن وصول ٿيندي رهي ٿي ۽ ٻيو ته ڪمرن ٻاهي واري ڪمري ۾ پيو هوندو ۽ پاڻ هميشه خوش گذاريندا سين. مان مادام جنرل سڏائيندس. پوءِ اعليٰ سوسائٽي هوندي ۽ آءٌ." (بلانشي هر وقت ان شيءِ جا جواب ڏيندي هئي): "۽ آخر آءٌ هڪ روسي دولت مند جاگيرداريائي بڻجي ويندس — ۽ هوئڻ جي ڪو مون کي لکين ڪروڙين روپيا به ڏئي ته آءٌ پنهنجي زندگيءَ جا اصول ڇڏڻ لاءِ تيار ڪانه آهيان. آءٌ ڪنهن به طرح حسد ڪانه ٿي ڪريان، اهو سڀڪجهه منهنجي گهري محبت پٺي ڳالهائي...."

"چڱو، فرض ڪر ته جيڪڏهن هو، تو سان به ڪڏهن حسد ڪرڻ لڳي، ۽ اصرار ڪرڻ لڳي ته.... خدا ڄاڻي مون ڇا پئي چيو؟ تون ته سمجهي وئينءَ نه؟"

"نه، نه، نه! ائين ته هو ڪري ئي ڪونه ٿو سگهي. مون پهرين ئي پڪ ڪري ڇڏي آهي. توکي پريشان ٿيڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي. مون ته هن کان آلبرٽ جي نالي تي قرض نامو به لکارائي ڇڏيو آهي. هن ٿوري به گڙٻڙ ڪئي، ته گرفتار ڪرائي ڇڏيندي سانس ۽ هوئڻ به ظاهر آهي ته هن ۾ ايتري همت ڪٿي آهي؟"

"واهه، ته پوءِ شادي ڪريئس نه...."

ڪنهن به قسم جي ڌوم ڌام کان سواءِ شادي ٿي ويئي. بلڪل اهڙيءَ طرح جئين گهر جو ڪو معمولي ڪم هجي. آلبرٽ کان

سواءِ ٻين سيني دوستن ۽ واقفڪارن کي دعوت ڏني وئي هئي. هرٽنسي ۽ قلوپطره کي ڄاڻي ٻجهي ڪونه گهرايو ويو هو. گهوٽ کي پنهنجي حيثيت جو ڏاڍو خيال ٿي رکڻو پيو. بلانشي پنهنجي هٿن سان ڪيس نيڪ ٽاءِ ٻڌي، هن جي ڪوٽ جي ڪالر تي عطر لڳايائين ۽ وارن ۾ خوشبودار تيل جي هلڪي مالش ڪيائين. انهن ڪپڙن ۾ هو ڏاڍو رعبدار پئي لڳو.

”ڏاڍو معزز ۽ رعبدار پيو لڳين.“ بلانشي جنرل صاحب جي ڪمري مان ايندي چيو، جڻ ته هي خيال ته هو ڏاڍو رعبدار آهي، خود هن جي لاءِ به حيرت انگيز هو. آءٌ حالانڪ هڪ معمولي تماشائيءَ جيان دلچسپي ڏيکاري رهيو هوس، ان ڪري گهڻيون ڳالهيون ٿي وسري ويون اٿم. رڳو ايترو ياد اٿم ته بلانشي جي ماءُ ’ڪامنگز‘ جي بجاءِ مادام ’پلاسٽ‘ بڻجي ويئي هئي. هو ٻئي اڃا تائين ڪامنگز ڇو بڻيون رهيون، ان جي خبر مون کي پڇي ڪانه سگهي، پر ان تبديليءَ مان جنرل صاحب ڏاڍو خوش ٿيو هو ۽ ڪامنگز جي جڳهه تي ’پلاسٽ‘ هن کي ڏاڍو وڻيو ٿي. شاديءَ جي ڏينهن صبح جو هن پنهنجي پر ۾ ڏاڍا سٺا ڪپڙا پاتا ۽ ڊرائينگ روم ۾ ڇهل قدمي ڪرڻ لڳو. پوءِ آهستي آهستي پنهنجي خاص انداز ۾ پاڻ ٿي جهونگارڻ لڳو، ”ماد موزيل بلانشي دي پلاسٽ، دي پلاسٽ——“ ۽ سندس منهن هڪ خاص سڪون ۽ اطمينان جي اثر ڪري ڳاڙهو ٿي ويو. گرجا ۾ نڪاح کان پهرين ۽ شاديءَ جي مانيءَ کان پوءِ هو نه رڳو خوش هو بلڪ مغرور به پئي لڳو. مون کي هنن ٻنهي ۾ ڪافي ڦير نظر اچي رهيو هو.... بلانشي ۾ به هڪ خاص قسم جو وقار پيدا ٿي ويو هو، جو سندس منهن مان بکيو پئي.

بلانشي ڏاڍيءَ سنجيدگيءَ سان چيو، ”هاڻي مون کي پنهنجو رويو بدلائڻو پوندو. پهرين ته مون کي سنجيده ٿيڻو پوندو. اهڙين ڳالهين متعلق ته مون ڪڏهن سوچيو به ڪونه هو. هاڻ ته مون کي پنهنجو خانداني نالو به بدلائڻو پوندو. اوهو،

مون کي تہ پنھنجو نئون ناٽڪ ڏي ياد ڪرڻھي. ڇا ھو؟ ياگويا ونڪي- نہ، ياگوز ياڦسڪي، ماداءِ جنرل ساگو- ساگو؟ اٿين ڇئي، ٻلانشي پنھنجي نئين ناٽڪ جي آب تاب مان لطف اندوز ٿيڻ لاءِ فرينچ ٻوليءَ ۾ پنھنجن روسي لقبن القابن کي بيان ڪرڻ ۽ ساراھڻ شروع ڪري ڏنو.

آخرڪار اسين جدا ٿيا سين. ٻلانشي- نادان ٻلانشي، مون کي الوداع چوڻ وقت روئڻ لڳي، ھيءَ ٻارائي ڳالھہ آھي، ھن روئيندي چيو، "سراسر حماقت آھي. تون تہ ھوا ۾ قلعا ٺاھڻ جو عادي ٿي ويو آھين ۽ توکي شايد اھو ڏي نيڪ ٿو لڳي." رخصت وقت ھن منھنجي ھٿ کي زور ڏيندي ڏک ڀريل آواز ۾ چيو. "چڱو ٻڌ،" اھو چئي، يڪدم پنھنجي ڪمري ۾ ويئي ۽ ٻن منٽن کان پوءِ ٻن ھزارن فرانڪن جو ھڪڙو ٻنڊڪ جو نوٽ ڪڍي آئي، جا منھنجي خيال ۾ نھايت ڏي عجيب ڳالھہ ھئي. نوٽ ڏيندي چوڻ لڳي، "ٿي سگھي ٿو تہ ھي تنھنجي ڪنھن ڪم اچي وڃن. نيڪ آھي تون ھڪ پڙھيل ڪڙھيل ننڍو ماڻھو آھين. پر ٻوڪ آھين. مان توکي ٻن ھزارن کان وڌيڪ نہ ڏينديس، ڇو جو تون جوئا ۾ ھارائي ڇڏيندين- چڱو خدا حافظ خدا ڪري تون پنھنجي راند ۾ ڪامياب ٿين -- ۽ جي ڪٿي وڃين تہ مون کي ٻڪ آھي تہ تون مون وٽ ضرور ايندين. تنھنجي اچڻ مان مون کي ڏاڍي خوشي ٿيندي."

مون وٽ باقي پنج سؤ فرانڪ وڃي بچيا ھئا. ان کان سواءِ مون وٽ ھڪڙي شاندار واچ ھئي، جنھن جي قيمت ھڪ ھزار فرانڪ کان گھٽ نہ ھئي ۽ ھيري جا ڪجھہ ڪف بٽڻ ھئا. ان ڪري بي فڪرو رھي سگھيس ٿي. ھن ننڍڙي ڳوٺ ۾ جاڻي ٻجھي اچي رھيو آھيان تہ جيئن ماضيءَ جي يادگيرين کي تازو ڪري وٺان ۽ سڀ کان وڏي ڳالھہ ھيءَ تہ مون کي اڻسٽلي صاحب جو انتظار آھي. مون کي خبر پئي آھي تہ ھو ھتان ٿي لنگھندو ۽ ھن ڳوٺ ۾ پنھنجي ڪاروبار جي

سلسلي ۾ چوويھه ڪلاڪ ترسندو. آءٌ هڻ ڪان هر ڳالهه پڇندس ۽ مون کي هر ڳالهه جي خبر پئجي ويندي. پوءِ آءٌ سڌو هيمبرگ هليو ويندس. روانڻ ٻرگ ڪونه ويندس. اتي وڃڻ جو ايندڙ سال تائين ته ڪو ارادو ڪونه اٿم. ماڻهو چوندا آهن ته هڪ ڏي ميز تي ٻيهر قسمت آزمائيءَ ڪرڻ سٺو شگون ڪونهي ۽ هوڻ به هيمبرگ اصل جوئا جو گهر آهي.

باب سترهون

هيءَ ڊائري لکندي هڪ سال ۽ اٺ مهينا گذري چڪا آهن. هاڻ ڏاڍي ڏک ۽ افسوس جي حالت ۾ خيال آيم ته ان کي پڙهي وڃان. ها ته مون لکيو هو ته آءٌ هيمبرگ ڏي ويس. خدا کي خبر ته مون اهي آخري سٽون ڪهڙي خيال سان لکيون هيون. اطمينان سان نه بلڪ ديوانن اهڙن جي عجيب احساس ۾ هڪ خاص خود اعتماديءَ ۽ جرئت سان. ڇا مون کي پنهنجي ذات تي ڪو شڪ هو؟ ۽ هاڻ هڪ سال اٺ مهينا گذرڻ کان پوءِ به منهنجي حالت هڪ پينو فقير کان بدتر آهي ۽ واقعي فقير جي زندگي ٿيندي به ڪهڙي آهي؟ هو ته ڪجهه به ڪونه هوندو آهي. مون پنهنجي پير تي پاڻ ڪهاڙي هڻي آهي. پنهنجو پاڻ کي خود تباهه ڪيو اٿم. بهرحال ايترو ته ڇڏيو ۽ خسيس آهيان، جو پنهنجي پيٽ دنيا جي ڪنهن به شيءِ سان ڪري ٿو سگهان ۽ هونئن پنهنجو پاڻ کي اطمينان ڏيارڻ لاءِ پاڻ کي ڪنهن اخلاقي وعظ ڏيڻ جي ڪابه ضرورت ڪانهي. اهڙن موقعن تي اخلاقي نصيحتون ڪرڻ وڏو بيوقوفيءَ جو ڪم آهي. هي زندگيءَ کان مطمئن ماڻهو، هي پيٽ ڀريل ڪوڙا ڪهڙي نه تڪبر واري انداز ۾ ٻين کي اخلاقي نصيحتون ٿا ڪن. جي هنن کي ٿوري به خبر هجي ته مان پنهنجي حالت جي گندگيءَ کان ڪيتري قدر واقف آهيان ته هنن کي، مون تي لعنت ملامت ڪرڻ لاءِ وات کولڻ جي همت ئي نه ٿئي ها. آخر هو مون کي، اهڙي ڪهڙي ڳالهه ٻڌائيندا، جا مون کي پهرين معلوم نه آهي؟ ۽ ڇا اصلي ڳالهه صرف اها ئي آهي؟ اصل ڳالهه

هيءَ آهي ته هڪڙو چڪر ــ ڦيٿي جو هڪڙو ڦيرو ــ ۽ سڀڪجهه بدلجي ٿو وڃي. پوءِ هي اخلاق پرست ناصح سڀ ڪان پهرين مون کي مبارڪ باد جي دوستاڻن ٽهڪن سان نوازيندا ــ مون کي پڪ آهي ــ ان وقت هي مون ڪان منهن ڪونه موڙيندا. سندن رويو هڪدم بدلجي ويندو. پر آنهن کي باهه ڏيو. منهنجو آنهن سان ڪهڙو واسطو. سوال رڳو هي آهي ته آءٌ اڄ ڇا آهيان؟ ڀڙي. سڀاڻي ڇا ٿي ويندس؟ ٿي سگهي ٿو ته سڀاڻي وري جيئرو ٿي وڃان. مون ۾ اڃا تائين هڪ انسان بڻجڻ جون صلاحيتون ضرور موجود آهن.

ٺورن لفظن ۾ هي ته آءٌ هيمبرگ هليو ويس. اتان وري رولڻن برگ ويس ۽ اتان 'سپا' هليو ويس. آءٌ بيدن به ويس، جتي مون کي جينسي نالي هڪ ڪائونسل جي نوڪري به ڪرڻي پئي. آءٌ پنج مهينا اُن حرامزادي وٽ نوڪر رهيس. هيءَ نوڪري مون کي جيل مان نڪرندي ئي ملي ويئي هئي. (ياد رهي ته آءٌ هڪ قرض نه ڏيڻ جي سلسلي ۾ رولڻن برگ جي جيل ۾ به رهي چڪو آهيان.) خبر نه آهي ته منهنجو اهو قرض ڪنهن ادا ڪيو؟ پالينا؟ يا شايد اُسٽلي صاحب؟ خير ان ڳالهه کي ڇڏيو. ڪنهن به منهنجو قرض، يعني ٻه سؤ ٿالر ڀريو ۽ آءٌ آزاد ٿي ويس. هاڻ مون وٽ ٽڪو به ڪونه هو. ان ڪري هن جينسيءَ جي نوڪري ڪرڻي پيم. هو ڏاڍو گهڻ ڳالهائو ۽ رول قسم جو نوجوان آهي. هو آرام طلب ۽ ٽن زبانن جو ماهر آهي. مون ٽيهه گلڊن ماهياڻي پگهار تي هن جي سيڪريٽريءَ جي حيثيت سان نوڪري قبول ڪئي ۽ آها لهندي لهندي، هڪ ادني نوڪر جي حيثيت تي وڃي بيٺي ۽ ائين ئي ختم ٿي. ڳالهه هيئن هئي ته هن وٽ پئسو ڪونه هو. هو هڪ سيڪريٽريءَ جي پگهار برداشت ڪرڻ جي قابل ڪونه هو. هو منهنجو پگهار هر ڀيري گهٽائيندو ويو. پر آءٌ ڇا ٿي ڪري سگهيس! آخر ڪيترو وقت بيروزگار رهان ها؟ سو آئي ٿي پيو هوندو هوس

۽ ان طرح خود به هُن جو نوڪر بڻجي ويس. ان نوڪريءَ جي دوران مون وٽ ڪائي پنج لاءِ به ڪجهه ڪرڻ هوندو هو. پر ائين هو ته آئون پنجن مهينن ۾ مون ڪنهن نه ڪنهن طرح ستر گلڊن گڏ ڪري ورتا هئا. هڪ شام جو مون هن وٽان نڪرڻ جو ارادو ڪيو ۽ سڌو رولٽ جي جوا خاني ۾ هليو ويس. منهنجي دل ڌڙڪي رهي هئي. وار وار ڪنبو پئي. سچ ٿو چوان ته مون کي پئسن جي ضرورت ڪانه هئي. منهنجي ته رڳو اها خواهش هئي...... ته سڀائي صبح جو ئي هي جنسي قسم جا ماڻهو هي سڀ نئايا وڏا بهرا، بيلدن جون سڀ حسين عورتون بس رڳو منهنجا گيت ڳائينديون رهن. سڀني چپن تي منهنجي ڪارنامن جو ذڪر هجي. منهنجي ڪارنامن تي مون کي مبارڪون ڏين. اهي سڀ ٻاراڻيون خواهشون آهن. مجذوب جي بڪ — چريي جو خواب — پر شايد — اهو به ٿي سگهي ٿو ته پالينا مون سان پيهر ملي ۽ پنهنجين اکين سان ڏسي ته آءٌ قسمت جي هيٺاهين مٿاهين کان بلڪل بي نياز هوس.... ها، هيءَ حقيقت آهي ته مون کي پئسا عزيز ڪونه آهن، مون کي خبر آهي ته آءٌ هڪ ڀيرو وري پنهنجي سموري دولت ڪنهن مادموزيل بلانشي کي ڏيئي سگهان ٿو ۽ وري پئرس ۾ ٽي هفتا، سورهن هزار فرانڪن جي ٻن شاندار گهوڙن واري گاڏين ۾ ويهي گذاري سگهان ٿو. مون کي خبر آهي ته آءٌ ڪنجوس ڪونه آهيان ۽ اها به خبر اٿم ته فضول خرچ به ڪونه آهيان — پر پوءِ به جڏهن خزانچيءَ جو 'ڳاڙهو'، 'بوٽي' — 'هڪ داءُ' جا آواز ٻڌم ٿي ته دل ڌڪ ڌڪ ڪرڻ ٿي لڳي ۽ جسم ڪنبڻ ٿي لڳو. ڏاڍي اشتياق سان جوئا جي ميز ڏانهن ٿي ڏٺم، جنهن تي لوئيس، فيڊرڪ ۽ ٿالر جا سڪا پيا هئا. خزانچيءَ جي ڪرچي يا گهير مان جي ڪو پئسو ڪريو ٿي، ته انهن تي لڳو چڻ ڪا ڇڻنگ چمڪي ٿي وئي، جوئا خاني جي ڪمري وٽ پهچي. جڏهن منهنجي ڪنن سڪن جي ڇڻ ڇڻ ٻڌي، ته منهنجي ذهن ۾ هلچل

مڇي ويٺي ۽ لوڦنڊيون ڦاٽڻ لڳيون.

اها شام — آه اها شام به ڪيتري نه عجيب هئي، مون ويندي ٿي ڏٺم، گلدن "انگ" تي هنيا. داءُ اڇلائڻ وقت "انگ" کان ڪجهه بدظن هوس، تنهنڪري هاريم. هاڻ باقي ست گلدن بچيا هئا. آءٌ سوچڻ لڳس ۽ سوچيندي پنج گلدن ٻڙيءَ تي هنيم— چڪر ڦرڻ لڳو ٿمي ٿي چڪر ۾ ٻڙيءَ تي بيهي رهيو. جڏهن خزانچيءَ مون کي هڪ سؤ پنجهتر گلدن ڏنا ته آءٌ خوشيءَ کان چڻ چريو ٿي پيس. حقيقت ۾ مون کي ايتري خوشي ان وقت به نه ٿي هئي، جڏهن هڪ لک گلدن کٽيا هئم. مون يڪدم هڪ سو گلدن ڳاڙهي نشاني تي هنيا ۽ کٽيم. ٻيهر ٻه سؤ گلدن ڳاڙهي تي ئي هنيم ۽ کٽي ويس. يڪا چار سؤ گلدن سائي تي هنيم— کٽي ويس، وري اٺ سؤ "انگ" تي هنيم ۽ کٽي ويس. اٺين پنجن ئي منٽن ۾ هاڻ مون وٽ ڪل هڪ هزار ست سؤ گلدن ٿي ويا. ها — زندگيءَ جي اهڙن لمحن ۾ ماڻهو پنهنجيون اڳيون هڙئي ناڪاميون وساري ڇڏيندو آهي — آخر ڇو نه! مون اهو سڀڪجهه جان جي بازي لڳائي کٽيو هو. مون جان جي بازي هنئي ۽ نتيجو؟ هڪ ڀيرو وري آءٌ انسانن ۾ شامل ٿي ويس.

مون هوٽل ۾ هڪڙو ڪمرو مسواڙ تي ورتو ۽ دروازا بند ڪري ٽيڻ ٻجي تائين پئسا ڳڻيندو رهيس. صبح جو اک کليم ته محسوس ڪيم ته هاڻ آءٌ ڪنهن جو به نوڪر ڪونه آهيان. مون انهيءَ ڏينهن هيمبرگ وڃڻ جو فيصلو ڪيو. ان لاءِ، جو اتي نه ڪنهن جو نوڪر رهيو آهيان ۽ نڪوئي جيل ۾ ويو آهيان. گاڏيءَ ڇٽڻ کان اڌ ڪلاڪ اڳ آءٌ وري رولٽ ۾ ويس ۽ ڳاڙهي تي به داءُ هنيم ۽ پندرهن سؤ فلورن هارائي ويٺس. آءٌ جلدي ٻاهر نڪري ويس ۽ هيمبرگ روانو ٿي ويس، جت هڪڙو مهينو رهيس.

آءٌ زندگيءَ جا ڏينهن مونجهه ۽ پريشانيءَ ۾ ڪاٽي رهيو

آهيان. جوڻا ڪرڻ وقت ننڍين ننڍين رقمن جون بازيون هڻندو آهيان. سڄو سڄو ڏينهن جوڻا جي ميز جو سهارو وٺيو ويٺو هوندو آهيان. ڪڏهن ڪڏهن ته خواب ۾ به جوڻا کيڏندو آهيان— پر مون کي ائين ٿو لڳي ڄڻ انهن سڀني شين جي وچ ۾ هڪ سخت نوس ڪاني جهان بي حس ۽ بي جان ڇم ٻنجي ويو آهيان ۽ ڄڻ ڪنهن گدلي ديڄ ۾ ڦاسي ويو آهيان. انهن سڀني ڳالهين جو خيال مون کي تڏهن ٿيو، جڏهن انسٽلي صاحب سان مليس، اسين ٻئي ڪافي وقت کان ڪونه مليا هئاسين. دراصل هو مون کي اتفاق سان ملي ويو. ڳالهه هيءَ هئي ته جيئن مون باغ ۾ چنبل قدمي پئي ڪئي، ۽ سوچي رهيو هوس ته هاڻ وري پئسا ختم ٿي چڪا آهن— ها بس باقي پنجاهه گلڊن آهن— ۽ ٿيو ڏينهن جي ٿي ته ڳالهه آهي جو مون هوٽل جو بل ڀريو آهي. آءُ اڃا هڪ ڀيرو رولٽ جي جوڻا خاني ۾ وڃي سگهان ٿو، جي هارايم ۽ ڪنهن روسيءَ کي اتاليق جي ضرورت نه ٿي ته پوءِ وري ڪنهن جنٽسي قسم جي شخص جي نوڪري ڪندس. انهن خيالن ۾ ٻڏو پيو هوس ۽ هلندو هلندو پارڪ ۽ جهنگ سان لڳل پاسي واريءَ پنيءَ ڏانهن رخ رکيم.

ڪڏهن ڪڏهن آءُ خيالن ۾ ٻڏو، چار چار ڪلاڪ گهمندو رهندو هوس. جڏهن واپس هيمبرگ ايندو هوس ته ڏاڍي بک محسوس ٿيندي هئم ۽ ٿڪجي به ڏاڍو پوندو هوس. آءُ باغ سان لڳل پارڪ ۾ ٿي گهميس ته اوچتو انسٽلي صاحب تي نظر پيم. هن به مون کي ڏٺو ۽ سڏ ڪيائين، آءُ هن جي پاسي ۾ وڃي ويٺس. مون هن جي منهن تي دستوري وقار ۽ تڪلف جا نشان ڏٺا، دل کي ڪجهه ماٺو ڪيو ۽ مرڪندڙ منهن ڪئي هيٺ ڪيم هونئن، هن کي ڏسي مون کي ڏاڍي خوشي ٿي هئي.

”تون اوهين هت آهيو، مون پهرين ٿي سمجهيو هو ته اوهان سان ضرور ملاقات ٿيندي. فڪر نه ڪريو اوهان کي پنهنجي

ڪهائي ٻڌائڻ جي ضرورت نه پوندي. مون کي سڀ خبر آهي.
گذريل هڪ سال اڳ مهنن ۾ اوهان تي جيڪي ڪجهه وهيو
واپريو آهي، تنهن جي سڄي خبر اٿم." هن چيو.

"ماشاالله، اوهان کي پنهنجن پراڻن دوستن سان ڪيتري
نه الفت آهي. واقعي اوهان ۾ دوستن کي نه وسارڻ جي خصلت
آهي— ها هڪڙي ڳالهه ياد آئي، ڇا رولڻ برگ جي جيل
مان اوهان مون کي ڇڏايو هو؟ هرو ڀرو جيڪا ٻن سون گلڊن جي
قرض ۾ گرفتاري ٿي هئي- خبر نه آهي ڪنهن ڇڏايو هوم؟"

"نه نه، مون اوهان کي رولٽن برگ جي جيل مان ٻه
سؤ گلڊن ڏيئي ڪونه ڇڏايو هو- ايتري خبر سا اٿم ته اوهان
کي ٻن سون گلڊن جو قرض نه ادا ڪرڻ جي ڪري گرفتار
ڪيو ويو هو."

"اوهان کي خبر آهي ته اهو قرض ڏنو ڪنهن هو؟"

"نه مون کي خبر ڪانهي."

"عجيب ڳالهه آهي، منهنجو ته اهڙو ڪو روسي دوست
آهي ئي ڪونه، جو قرض ڏيئي، مون کي ڇڏائي ۽ هونئن هتي
جا روسي اڌيڻ ڪري به ڪونه ٿا سگهن. روس ۾ ٿي سگهي
ٿو ته ڪو ڪٽر عيسائي ڪنهن ٻئي ڪٽر عيسائيءَ کي قيد
مان ڇڏائي. مون ته سمجهيو هو ته ڪنهن انگريز موج ۾ اچي
مون کي ڇڏايو هوندو."

اڌسٽلي صاحب ڏاڍيءَ حيرت سان منهنجون ڳالهيون ٻڌي
رهيو هو. مون کي پڪ آهي ته هن پهرين سمجهيو هوندو ته
آءٌ ڏاڍو مغموم ۽ اداس هوندس.

"مون کي اهو ڏسي ڏاڍي خوشي ٿي آهي ته اوهان
پنهنجي روح جي آزاديءَ تي ڪو اثر ڪونه وڌو آهي ۽ پنهنجي
زندهه دلي ۽ خوش مزاجيءَ کي برقرار رکيو آهي." هن پيشانيءَ
۾ گهنج وجهندي چيو.

"اوهين مون کي اداس نه ڏسي اندر ۾ ٻوسري ڇو رهيا

آهيو. آخر ايترو خيال ڇو اٿو؟“ آءٌ ڪلي لڳس.

پهرين تہ هو منهنجي ڳالهہ ڪونہ سمجهيو، پر جڏهن سمجهيائين تہ مرڪي چوڻ لڳو، ”واهہ، واهہ. ڏاڍا سٺا خيالات اٿو. اوهان جي انهن اکرن ۾ منهنجو هڪڙو هوشمند، پرجوش ۽ گڏ گڏ چريائپ قسم جو ۽ عجيب و غريب دوست لڪل آهي. ان قسم جا تضاد هڪ ئي وقت ۾ رکيو رهن ٿا ۽ گڏ ٿي سگهن ٿا. ميان، اها حقيقت آهي تہ هڪ شخص ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي دوست کان بہ نفرت ڪندو آهي. سچي دوستيءَ جو هڪ زبردست پاسو نفرت بہ آهي. جيستائين اوهان جو تعلق آهي، آءٌ قسم کڻي چوان ٿو تہ اوهان کي مغموم نہ ڏسي مون کي واقعي ڏاڍي خوشي ٿي. خير هاڻ ٻڌايو تہ توهان جوئا ڇڏيندئو يا نہ؟“

”توبهہ، توبهہ، اها تہ آءٌ ان ئي مهل ڇڏي ڏيندس جڏهن ....“

”جڏهن توهان پنهنجا هارايل سڀ پئسا وري کٽندئو.... ها نہ؟ ڇو، منهنجو خيال ٺيڪ آهي نہ؟ دل جي ڳالهہ ڪڏهن بہ ڪانہ لڪندي آهي. پلجي زبان تي اچيو وڃي. تنهنجي ڳالهہ واقعي صحيح آهي، اڄڪلهہ جوئا کان سواءِ ٻيو ڪهڙو شغل اٿو؟“

”ڪو بہ نہ.“

هو مون کان مختلف قسمن جا سوال ڪرڻ لڳو. حالانڪ مون کي دنيا جي ڪا بہ خبر ڪانہ هئي، ان وچ ۾ مون ڪڏهن اخبار بہ ڪانہ پڙهي هئي. حقيقت تہ هيءَ آهي تہ ڪڏهن قسم خاطر ڪتاب بہ ڪونہ ڪرليو هئم.

”اوهين ايترا ڇيڙاڪ ڇو ٿي پيا آهيو؟ آءٌ سمجهان ٿو تہ ان نامراد جوئا جي لاءِ اوهان نہ رڳو پنهنجي خانگي ۽ مجلسي زندگيءَ کي ختم ڪيو آهي، بلڪ پنهنجي ماضيءَ کي بہ وساري ڇڏيو اٿو. زندگي جي مزن ٿي دلچسپين کي ختم ڪري ڇڏيو اٿو. هڪ انسان ۽ هڪ شهريءَ جي حيثيت حقن ۽ فرضن کي وساري ڇڏيو اٿو. پنهنجي سمورن دوستن کي وساري ڇڏيو

اٿئي — مون کي تنهنجي زندگيءَ جا خوشگوار لمحا اڃا تائين ياد آهن. مون کي پڪ آهي ته تو پنهنجن سڀني خيالن کي، حسين خوابن کي، نيڪ ۽ سچين خواهشن کي دفن ڪري ڇڏيو آهي — ۽ رڳو نيرن، پيلن، ڳاڙهن ۽ ڪارن نشانن ۽ وچوارن ٻارهن انگن جي خاطر، مون کي يقين آهي......“

”بس انسٽلي صاحب، توهان حد ٽپندا پيا وڃو، خدا جي واسطي مون کي پراڻيون ڳالهيون ياد نه ڏياريو.“ مرن ٿورو ڪاوڙجي چيو. ”آءٌ اوهان کي صاف صاف ٿو ٻڌايان ته مون ڪابه ڳالهه ڪانه وساري آهي. مون کي هر ڳالهه هوبهو ياد آهي — پر جيستائين آءٌ پنهنجي حالتن ۾ ڪو خوشگوار ڦيرو نه آڻيان تيستائين رڳو عارضي طور تي — وقتي طور تي مون انهن سمورين ڳالهين کي پنهنجي ذهن مان ڪڍي ڇڏيو آهي، ان کان پوءِ اوهين خود ڏسندؤ ته آءٌ هڪ ڀيرو وري ان مٺي جهڙيءَ حياتيءَ سان اٿندس ۽ جيئرن وانگر جيئندس.“

”پر تون ڏهن سالن ۾ به پنهنجي حالتن ۾ ڦيرو ڪونه آڻي سگهندين ۽ جتي آهين اتي ئي هوندين ۽ جي آءٌ جيئرو رهيس ته ڏهن سالن کان پوءِ هن ئي ساڳيءَ جڳهه تي توکي اِها ڳالهه ياد ڏياريندس.“

مون هن جي ڳالهه ڪاٽيندي، چڙ مان چيو، ”بس، بس، اهو ثابت ڪرڻ لاءِ ته ماضيءَ کي وساريو ڪونه اٿم، آءٌ پڇان ٿو ته پالينا ڪٿي آهي؟ جي اوهان مون کي قيدخاني مان ڪونه ڇڏايو هو ته پڪ پالينا ڇڏايو هوندو — ان وقت کان اڄ تائين مون هن جي باري ۾ ڪابه خبر ڪانه ٻڌي آهي.“

”نه، مون کي پڪ آهي ته پالينا اوهان کي ڪونه ڇڏايو آهي. اڄ ڪلهه هوءَ سوئٽزرلئنڊ ۾ آهي. چڱو، اوهان جيڪڏهن پالينا جو ذڪر نه ڪريو ته مهرباني ٿيندي.“ انسٽلي بيزاريءَ کان چيو.

”ان جو مطلب هي آهي ته هُن اوهان جي جذبات کي

مجروح ڪيو آهي،“ آءٌ ڏڪاري ٿي ڪلڻ لڳس.

”مس پالينا هڪ احترام جي لائق هستي آهي. سندس هن جي عزت ڪندا آهن ۽ هوءَ آهي به هزارن ۾ هڪ. پر آءٌ وري ٿو چوان ته، مون کان پالينا جي باري ۾ ڪجهه نه پڇو. اها اوهان جي مون تي مهرباني ٿيندي، اوهين هن کي ڪڏهن به سمجهي ڪونه سگهندؤ ۽ آءٌ چڏهن به، هن جو نالو اوهان جي واتان ٻڌان ٿو ته دل تي ڌڪ ٿو لڳيم.“

”خدا جي واسطي ائين نه چئو، اوهين خود ٻڌايو ته آءٌ اوهان سان پالينا کان سواءِ ٻي ڪهڙي ڳالهه ٿو ڪري سگهان! ان ڪري، جو اسان جو ماضي، اسان جون سڀئي يادگيريون هن سان ڳنڍيل آهن. ائسٽلي صاحب! پريشان ٿيڻ جي ضرورت ڪانهي. آءٌ اوهان کان ذاتي ڳالهيون پڇڻ ڪونه ٿو گهران — منهنجو تعلق ته مس پالينا جي خارجي معاملات سان آهي، جيڪي اوهين ٻه سون کي ٻڌائي سگهندؤ.“

”ٺيڪ آهي، پر ان شرط تي ته ان کان پوءِ اوهين مون کان ڪجهه به نه پڇندؤ. مس پالينا گهڻو وقت بيمار رهي ۽ اڃا تائين بيمار آهي. ڪجهه وقت تائين هوءَ منهنجي ماءُ سان گڏ ڏکڻ انگلستان ۾ رهي. ڇهه مهينا ٿيا نه هن جي ڏاڏي — اوهان کي ته خبر آهي — مري ويئي ۽ هن جي نالي ست هزار پائونڊ هن جي ورثي ۾ ڇڏي ويئي. هينئر مس پالينا منهنجي شادي شده ڀيڻ سان گڏ سفر ڪري رهي آهي. هن جي ننڍي ڀاءُ ڀيڻ کي به وصيت نامي ۾ ڪجهه دولت ملي ويئي آهي. هو لنڊن ۾ پڙهن پيا. سندن ماٽيجو پيءُ جنرل مهينو کن ٿيو مري ويو. مادموزيل بلانشي هن سان ڏاڍو سٺو سلوڪ ڪيو. هوئن به هوءَ جنرل جي ورثي جي سموري دولت حاصل ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿي ويئي. بس مون کي ايتري خبر آهي.“

”۽ هو گريو ڪٿي آهي؟ ڇا هو به سوئٽزرلئنڊ ۾ سفر پيو ڪري؟“

”نہ، هو آتي ڪرنوي ۽ سچ پچ تہ مون کي خبر ڪانهي تہ ڪٿي آهي. پر هاڻ ڏسو وري اهڙيون اڪل ٿوڪون نہ هڻو، نہ تہ ڏسو ان جو نتيجو بہ توهان کي پوڳاڻو پوندو.“

”اسان جي پراڻن تعلقات جي هوندي بہ؟“

”ها، پراڻن تعلقاتن هوندي بہ.“

”معاف ڪجو انسٽلي صاحب! پر هڪڙي ڳالهہ ضرور پڇندس. آخر ان ۾ اهڙي ڪهڙي بي عزتيءَ واري ڳالهہ آهي؟ آءٌ مس پالينا کي تہ ڏوهہ ڪرڻ پيو ڏيان— ۽ هوئن سچي ڳالهہ هيءَ آهي تہ هڪ روسي عورت ۽ فرينچ مرد جو جوڙو، اها ڳالهہ منهنجي ۽ اوهان جي بيان ڪرڻ تہ ڇا پر سمجهہ کان بہ ٻاهر آهي.“

”هڪ فرينچ مرد ۽ روسي عورت— ڇا مطلب؟ آخر اوهان ڳريو جو ڳالهہ ڪنهن ٻئي سان ڇو ٿا ملايو؟ ۽ ’جوڙي‘ سان اوهان جو مقصد ڇا آهي؟ خاص طور تي فرينچ مرد ۽ روسي عورت ڇو؟“

”اڻين ٿو لڳي ڄڻ اوهين ان ڳالهہ ۾ دلچسپي وٺي رهيا آهيو. پر انسٽلي صاحب! هي هڪ ڊگهو داستان آهي. ان کي سمجهڻ لاءِ پهرين اوهان کي ڪيون گهڻيئي ڳالهيون سمجهڻيون پونديون. اها ڳالهہ هوئن ٿيلي اوهان کي خراب لڳي، پر اوهين ان جي اهميت کان انڪار نٿا ڪري سگهو. انسٽلي صاحب! فرينچ خوبصورت ۽ نازڪ روايتن جو پاليل هوندو آهي. ممڪن آهي تہ اوهين انگريز هجڻ جي صورت ۾ ان کان انڪار ڪريو ۽ آءٌ روسي هجڻ ڪري ان سان اتفاق نٿو ڪريان- ٻئي طرف رقابت جا جذبات ڳالهہ مڃڻ کان مانع آهن.“

”پر اسان جون عورتون ان باري ۾ مختلف راءِ ٿيون رکن. اوهين هڪ فرينچ کي بناوٽي ۽ تصنع سان ڀرپور ٿا سمجهو، حالانڪ اوهين هن کي سمجهي بہ ڪونہ ٿا سگهو. آءٌ بہ ائين ٿو سمجهان— حالانڪ هڪ طرح سان اها بڪواس ئي آهي. پر

وري به انسٽلي صاحب! هو ڏاڍو وڻندڙ هوندو آهي. شاعر هوندو آهي، اها ٻي ڳالهه آهي ته اسين هن کي پسند نه ڪريون. فرينچن بلڪ پئرس وارن جون خصلتون به ڏاڍيون سٺيون ٿينديون آهن ۽ اسين اڄ به گويا ان گهڙيل ڪٺان آهيون. فرينچ انقلاب هنن کي اميرائي شان وارين خوبين ورثي ۾ ڏنيون ۽ هاڻ اها حالت آهي، جو جٽ ڪان چٽ فرينچ به ڏاڍو آب تاب وارو ۽ مان شان وارو ٿي اٿي ويهي ٿو ۽ هلي چلي ٿو. هن کي ڳالهائڻ جو ڍنگ ايندو آهي. سٺيون سٺيون ڳالهيون سوچيندو آهي ۽ هر ڳالهه ۾ پنهنجي ذات ني ڳالهه مطابق اهڃاڻ به پيدا ڪندو آهي— حالانڪ هن جي پنهنجي فطرت— هن جي روح ۽ ضمير جو سندن آن نوڙمي بولي ۾ ڪوبه هٿ ڪرڻ هوندو آهي. اهو سيڪجهه هن کي ورثي ۾ مليندو آهي. انسٽلي صاحب! آءٌ اوهان کي اهو به ٻڌائي ڇڏيان ته دنيا جي تختي تي هڪ روسي دوشيزهه کان وڌيڪ رازدار، اندر جي صاف، سليقه مند، سادي، بي داغ ۽ سهڻي دوشيزهه ٻي هند ڪٿي به ڪانهي، گريو جهڙو فرينچ هڪ خاص قسم جي ڏيکاءَ سان هن جي دل مٽ ۾ ڪري سگهي ٿو ۽ هن جي سچي حياتي اٿي سگهي ٿو. انسٽلي صاحب! هو سٺين عادتن جو ڏيکاءُ ڪري ٿو ۽ روسي عورت ان کي هن جو اندر سمجهي ويهي. هوءَ ڪڏهن به اهو نٿي سمجهي ته اهو ظاهري ڏيکاءُ آهي، جو هن کي ورثي ۾ مليل آهي ۽ دراصل سندس پنهنجو ناهي. اوهين رنج نه ٿيو، پر سچ هي آهي ته انگريز ڏاڍا بدسليقه، غير مهذب ۽ ناشائسته ٿيندا آهن. روسي هميشه حسن جي ڳولا ۾ پريشان ۽ بيتاب رهندا آهن. پر روح جي خوبصورتي ۽ ڪردار جي مضبوطيءَ لاءِ جنهن آزاديءَ، باطني وصفن ۽ جنهن بي نيازيءَ جي ضرورت آهي، اها اسان جي عورتن ۾، خاص ڪري— نوجوان ڇوڪرين ۾ تمام گهٽ آهي. مس پالينا کي— معاف ڪجو زبان تي آيل ڳالهه روڪڻ نه گهرجي— ان بدمعاش گريو جي بجاءِ اوهان کي چوڻ

لاءِ اچا ڪافي وقت جي ضرورت آهي. بيشڪ هوءَ اوهان کي مٺو ماڻهو سمجهي ٿي. اوهان جي باري ۾ سٺا خيال رکي ٿي. اوهان کي پنهنجي دل جا هڙئي راز کولي ٻڌائي ٿي. پر انهن ميني ڳالهين هوندي، هو شيطان زبردست گروهه جي دل تي حڪمراني ڪندو. رڳو هن جي خود پسندي ۽ خود آرائي هن جي برتري قائم رکڻ لاءِ ڪافي آهي ۽ ان جو سبب رڳو هي آهي ته هو شروع کان ئي پاڻ جي اڳيان هڪ آزاد خيال، فراخ دل ۽ باوقار نواب جي حيثيت سان ظاهر ٿيو هو، جنهن جي متعلق اهو خيال ڪيو ويندو آهي ته هن پنهنجي سچي نوابي رڳو هن جي گهرائي ۽ بدنصيب ماڻهن جي ڀيءُ لاءِ ختم ڪئي آهي ۽ جنهن هن لاءِ ائين پنهنجو پاڻ کي تباهه ڪري ڇڏيو آهي. اهو درست آهي ته پوءِ انهن سمورن ڪوڙن تان پردو کڄي ويو آهي ۽ اصلي ڳالهه سامهون اچي ويئي آهي، پر ان سان ڪهڙو فرق ٿو پوي. پاڻ اڃا تائين اصلي گروهه سان پيار ٿي ڪري — ۽ هن کي اهوئي ته گهرجي! جيئن جيئن هوءَ موجوده گروهه سان نفرت ڪندي ٿي وڃي، تيئن تيئن اصلي گروهه سان محبت وڌندي ٿي وڃيس، حالانڪ اصلي گروهه رڳو سندس خيالن ۾ آهي ۽ اوهين ته ڪنهن جا واپاري آهيو.“

”ها، آءٌ لاول اينڊ ڪمپنيءَ جي مشهور فرم جو حصيدار آهيان.“

”ته پوءِ انسٽلي صاحب ڪٿي هو راجا ۽ ڪٿي اوهين! آءٌ ته ڪنهن ناهيندڙ به ڪونه آهيان. ڪٿي اوهان ڪٿي هو عشق جو ديوتا، اها ته غير فطري ڳالهه آهي — ۽ آءٌ ته هڪ معمولي جواري آهيان ۽ سندن نوڪر به رهي چڪو آهيان، مون کي پڪ آهي ته مس پاڻ کي هن ڳالهه جي خبر آهي. ڇو جو هن جا جاسوس ڏاڍا هوشيار آهن.“

”اوهان کي هروڀرو ڪاوڙ پئي اچي. ٿڌي ٿي ته اهڙيون بي وقوفيءَ جون ڳالهيون پيا ڪريو.“ انسٽلي صاحب [illegible]

رڳي، چيو ته، ”۽ هونئن اوهان جيڪي ڪجھ چيو آهي، تنهن ۾ ذرو به سچ ڪونهي.“

”آءٌ سچان ٿو پر دوست! عجيب ڳالھ، ته هيءَ آهي ته منهنجيون ڳالهيون ڪٿي ڪيتريون به عجيب ڇو نه لڳي رهيون هجن، پر انهن ۾ صداقت ضرور آهي. اصلي ڳالھ ته هيءَ آهي ته پاڻ سڀئي ڪنهن شمار ۾ نه آهيون.“

”اهو سڀ ڪوڙ آهي، بڪواس آهي — ان ڪري منهنجا احسان فراموش نااهل، بدنصيب، نادان دوست! آءٌ هتي هيمبرگ ۾ رڳو پالينا جي چرڻ تي آيو آهيان ته جيئن اوهان سان روبرو ملي، معلوم ڪريان ته اوهان جا خيالات، جذبات ۽ ڪهڙيون اميدون ڪهڙيون آهن — بوءِ اهو سڀڪجھ پالينا کي ٻڌايان — سمجهيؤ؟“

”واقعي — واقعي؟ ته ڇا اٿيئن به تي سگھين ٿو؟“ مون بي اعتباريءَ وچان چيو. منهنجي اکين مان ٽپ ٽپ ڳوڙها وهڻ لڳا. آءٌ انهن کي ضبط ڪري نه سگھيس. زندگيءَ ۾ غالباً پهريون ڀيرو منهنجي اکين مان ڳوڙها نڪتا هئا.

”بدنصيب انسان! هوءَ تو سان محبت ڪندي هئي — ۽ اهو سڀڪجھ آءٌ توکي ان ڪري پيو ٻڌايان، جو تون هڪ شڪست کاڌل انسان آهين — ۽ — جي توکي اهو به ٻڌايان ته هن کي اڄ ڏينهن تائين تو سان پيار آهي ته مون کي پڪ آهي ته تون پنهنجي موجوده زندگيءَ کان هڪ قدم به اڳتي وڌي نه سگھندين. تو پنهنجي پير تي پاڻ ڪهاڙو هنيو آهي. تو خود پنهنجو پاڻ کي برباد ڪيو آهي...... تو ۾ ڏاڍيون صلاحيتون هيون، خصوصيتون هيون. طبيعت به مٺي هئي. جي تنهن جي مرضي هجي ها ته جيڪر پنهنجي ملڪ جي بيش بها خدمت ڪرين ها، جنهن کي تو جهڙن ماڻهن جي سخت ضرورت آهي — پر نه، تون هتي ئي رهندين ۽ ان حد کان اڳتي وڌڻ تنهنجي لاءِ ناممڪن آهي ۽ نيٺ تون پنهنجي زندگي ائين ئي ختم ڪندين. قسم سان آءٌ طنز ڪونه ٿو ڪريان، نڪو توکي

ڏوهه ٿو ڏيان. منهنجي خيال ۾ هڙئي روسي اهڙا ٿيندا آهن. انهن جي طبيعتن جا لاڙا به اهڙا ئي هوندا آهن. جي رولٽ جي جوا نه سهي ته ڪا ٻي لعنت ئي سهي. رڳو اوهين نه، پر ڪو به روسي ڪم جي اهميت ڪونه سمجهي (ڳوناڻن جي ڳالهه ڪونه ٿو ڪريان). رولٽ جي جوئا اهڙي آهي، جا رڳو روسين لاءِ ئي ناهي وئي آهي. اوهين بي شڪ ايماندار آهيو. تڏهن ته اوهان چوري ڪرڻ بجاءِ نوڪري ڪئي — پر مون کي ته آئينده جو ڊپ آهي. مستقبل ۾ ڇا ٿيندو. ـ چڱو خدا حافظ! توکي پئسي جي ضرورت آهي؟ هي وٺ، ڏهه لوئيس. ان کان وڌيڪ ڪونه ڏيندس ڇو جو تون جوئا ۾ اڏائي ڇڏيندين ـ ها، ها، وٺ، وٺ.“

”نه، مسٽر ائسٽلي! پر اوهان جيڪي ڪجهه چيو، سو ٺيڪ آهي.“

”وٺ وٺ، مون کي خبر آهي ته تون هڪ قابل احترام شخص آهين. هي ته آءٌ توکي سچي دوست جي حيثيت سان ڏيئي رهيو آهيان. جي مون کي پڪ هجي ها ته تون جوئا ڇڏي هيمبرگ مان پنهنجي ملڪ هليو ويندين ته خدا جو قسم آءٌ توکي هڪ هزار پائونڊ ڏيئي ڇڏيان ها ته جيئن تون نئين سر پنهنجي زندگي مداري سگهين، پر نه، آءٌ هڪ هزار پائونڊ ڪونه ڏيندس. رڳو هي ڏهه لوئيس ڏيندس. ڇو جو تنهن جي لاءِ ڏهه لوئيس هڪ هزار پائونڊن جي برابر آهن. تون سڀ هارائي ڇڏيندين. چڱو ته هاڻ وٺ.“

”چڱو وٺان ٿو، پر هڪڙي شرط تي ته وڃڻ کان پهرين پاڪر پائي ملندؤ.“

”منظور آهي.“

اسين ڏاڍن پرخلوص جذبن سان هڪ ٻئي کي پاڪر پائي ملياسين ۽ پوءِ هو هليو ويو.

نه، هو غلطيءَ تي آهي، جي مون کي پاڳلپڻا ۽ گريو جي متعلق غلط فهمي آهي ته هو وري روسين جي باري ۾ متعصب

آهي. آءٌ پنهنجي باري ۾ ڪجهه به نٿو چوان — بهرحال — بهرحال، هن وقت اهو نڪتو زير غور ڪونهي. اهي سڀ ڳالهيون آهن — بي معنيٰ ڳالهيون — ضرورت ته ڪم جي آهي. جدوجهد جي — هاڻ ته سڀڪجهه منزلشند ۾ آهي. سياڻي!...... ڪاش اهو ممڪن هجي ها ته آءٌ نئين سر زندگي شروع ڪريان ۽ مستقبل کي چمڪائڻ لاءِ سياڻي اتي پهچي وڃان ها. هنن سڀني کي خبر پوڻ گهرجي ته آءٌ .... ۽ پالينا کي به خبر پوڻ گهرجي ته آءٌ اڃا به هڪ انسان بڻجي سگهان ٿو .... مون کي رڳو .... پر هاڻ ته گهڻي دير ٿي ويئي آهي — پر سياڻي — آه — مون کي پهرين ڏي خيال هو ته هاڻ ڪجهه نه ڪجهه ٿي رهندو. هاڻ مون وٽ پندرهن لوئيس آهن ۽ جوئا کيڏڻ لاءِ ته پندرهن گلڊن ڏي ڪافي آهن. جي ڪو احتياط سان کيڏي ته .... آءٌ ڪو ٻار ٿوروئي آهيان. ڇا ايترو به ڪونه ٿو سمجهان ته آءٌ تباهه ٿي چڪو آهيان ؟ هاڻ مون کي ٻيهر زندگي سڏاڻي آهي، ها مون کي هڪ ڀيرو وري صبر ۽ تحمل کان ڪم وٺڻو پوندو — ۽ سياڻي ڪو ڏينهن منهنجي زندگيءَ جو بهترين ڏينهن هوندو. رڳو هڪ ڀيرو وري منهنجي قوت ارادي کي ظاهر ڪرڻو پوندو. بس، هڪ ڪلاڪ ۾ قسمت بدلجي ويندي. گردش جا ڏينهن پورا ٿي ويندا. اصل ڳالهه قوت ارادي جي آهي. منهنجي لاءِ زندگيءَ جو رڳو هڪڙو واقعو ئي ياد رکڻ ڪافي آهي. اڄ کان ست مهينا اڳ آخري ناڪاميءَ کان ٿوري دير اڳ رولٽن برگ ۾ مون تي ڇا وهيو واپريو هو؟ حقيقت ۾ اهو مستقل مزاجيءَ جو ڪارنامو هو. آءٌ پائي پائي هارائي چڪو هوس .... ۽ ڪاسينو جي جوئا خاني مان ٻاهر پئي آيس. مون واسڪوٽ جي کيسي ۾ ڏاڍي حسرت سان هٿ وڌو هو ته ڏٺم ته اڃا تائين هڪڙو گلڊن پيو هو. ان وقت يڪدم خيال ۾ آيم ته رات جو ماني به کائڻي آهي. آءٌ اڳتي وڌيس اڃا سؤ قدم مشڪل سان هليس، ته ذهن ڦيرو کاڌو ۽ آءٌ ٻيهر جوئا خاني ۾ هليو ويس. ويندي ئي اهو گلڊن

’انگ‘ تي هنيم (ان وقت ”انگ“ جوئي وارو هو.) جي اوهين پرديس ۾، هڪ اڻڄاڻ شهر ۾، جتي اوهان جو ڪو يار مددگار نه هجي ۽ اوهان وٽ رڳو هڪڙو گلدن هجي ۽ اها به خبر نه هجيوَ ته شام جو ڪاڏو ملندوَ يا نه ۽ اصل ان ئي وقت اوهين پنهنجو اهو آخري گلدن به داءَ تي هڻي ڇڏيو ته اوهان کي ان احساس ۾ ڪيتري نه لذت ايندي؟ آءٌ ڪئي ڀيرا ويس ۽ ويهن منٽن کان پوءِ کيسي ۾ هڪ سؤ ستر گلدن وجهيو، ڪاسينو کان ٻاهر نڪتو ويس. اها هڪ حقيقت آهي ته واقعي ڪڏهن ڪڏهن هڪ بچيل گلدن به گهڻو ڪجھ ڪري سگهي ٿو. جي آءٌ ان وقت بي همت ٿي وڃان ها ته ڇا ٿئي ها؟ جي مون هارائڻ جو خطرو نه کنيو هجي ها ته ڇا ٿئي ها؟....

سڀاڻي — سڀاڻي اهو سڄو قصو ختم ٿي ويندو.

سنڌي ادبي بورڊ جا ڇپايل ڪي پيا ڪتاب

تن ۽ تندرستي: صفحا ٣٣٦ (ڪرائون سائيز)؛ قيمت ٤-٥٠ ر
مصنف: ڊاڪٽر علي احمد قاض

جنرل سائنس: صفحا ٣٥٢ (ڊيمي سائيز)؛ قيمت ٣-٥٠ ر
مترجم: ڊاڪٽر علي احمد قاض

اقتصادي انصاف: صفحا ٢٨٢ (ڪرائون سائيز)؛ قيمت ٥-٠٠ ر
مترجم: غلام رضا پٺ

سنڌ جي اقتصادي تاريخ: صفحا ٣١٤ (ڊيمي سائيز)؛
قيمت ٦-٠٠ رپيا؛ مصنف: سراج.

ڪيمياءِ سعادت: صفحا ١٨٢ (ڪرائون سائيز)؛ قيمت ٣-٠٠ رپيا؛
مترجم: غلام حسين جلباڻي.

جادو ۽ سائنس (٣ ڀاڱا): صفحا ١٨٢٠ (ڊيمي سائيز)؛
قيمت ٣٤-٠٠ رپيا؛ مترجم: سومار علي سومرو.

معاشرو ۽ تعليم: صفحا ١٤٨ (ڪرائون سائيز)؛ قيمت ٥-٠٠ رپيا؛
مصنف: سيد غلام مصطفيٰ شاهه.

غلاميءَ مان مٿي چاڙهو: صفحا ٣٨٦ (ڪرائون سائيز)؛
قيمت ٦-٠٠ رپيا؛ مصنف: مرزا قليچ بيگ.

ڪتابن ملڻ جو هنڌ:

سنڌي ادبي بورڊ جو بڪ اسٽال،
جنرل پوسٽ آفيس باڪس نمبر ١٢، حيدرآباد سنڌ.